De Hollandsche Spectator

Aflevering 151-195: 7 april 1733 - 7 september 1733

Justus van Effen

editie Marco de Niet

bron
Justus van Effen, *De Hollandsche Spectator. Aflevering 151-195: 7 april 1733 - 7 september 1733* (ed. Marco de Niet). Astraea, Leiden 1999

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/effe001holl05_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

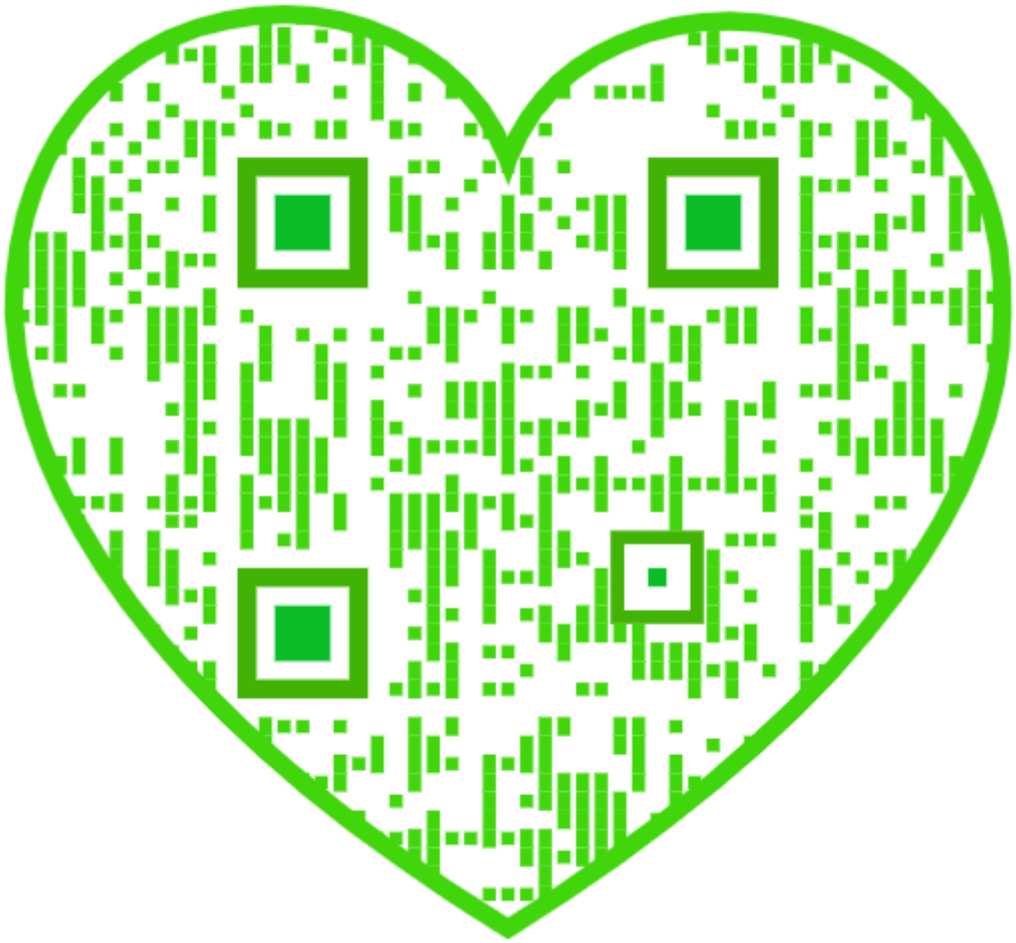

Titelpagina van de tweede druk van *De Hollandsche Spectator*.

Inleiding

Kobus en Agnietje

Het stond al vanaf het begin vast: niet Nabal en Heilke maar Kobus en Agnietje zouden tot in den eeuwigheid kusjes kunnen blijven uitwisselen. Het huwelijk tussen de onbeschofte Nabal en de dienstmeid Heilke sprak heel wat minder tot de verbeelding van de lezers van het achttiende-eeuwse tijdschrift *De Hollandsche Spectator* dan het 'tafereeltje van oud-Hollandse vrijage' rond de hupse Jacob en het zoetje Agnietje.[1] Over het succes van het verhaal van Kobus en Agnietje schrijft Justus van Effen, hun bedenker, een half jaar na de publicatie ervan: "Tot nog toe weet ik niet, dat iets in myne Vertogen met zo een algemene goedkeuring is geleezen geworden als de gemeene Mans vryagie van Kobus en Agnietje".[2] En die goedkeuring is gebleven. In de vele bloemlezingen uit *De Hollandsche Spectator* die na de oorspronkelijke uitgave van 1731-1735 zijn verschenen, zijn Kobus en Agnietje vast van de partij. De tekst is zelfs enkele malen afzonderlijk uitgegeven. Tot op de dag van vandaag behoort dit verliefde stel, met Jantje, Saartje, en Julia en Eduard, tot het handjevol fictieve achttiende-eeuwers waar schoolgaande Nederlanders zich nog aan spiegelen. Van Nabal Geldlof, Heilke Mems en hun tot mislukken gedoemde huwelijk hebben we ons reeds lang collectief afgewend.

Toch zou het niet naar de zin van Van Effen zijn geweest dat het verhaal over Kobus en Agnietje zo'n eigen leven zou gaan leiden. *De Hollandsche Spectator* (voortaan *HS*) was niet geschreven als een willekeurige verzameling losse verhalen. Het was een tijdschrift dat tot stand kwam door een continue dialoog tussen schrijver, correspondenten en lezers. De interpretatie van een aflevering kan niet losgekoppeld worden van de rest van het werk. Ook de vele onderlinge verwijzingen in de afleveringen geven blijk van die samenhang en tevens van de dynamiek die het werk gehad moet hebben op het moment van verschijnen (aanvankelijk eenmaal

1 Deze heruitgave bevat de delen 2 en 3 van de verhalen over Kobus en Agnietje (afl. 151 & 161) en Nabal & Heilke (166 & 183). De eerste afleveringen (resp. 146 en 150) verschenen in het vorige deel in deze reeks: Justus van Effen: *De Hollandsche Spectator 31 oktober 1732 - 3 april 1733, Aflevering 106 t/m 150*. Opnieuw uitgeg. met inl. en samenv. door S. Gabriëls. Leiden 1998. Duivelshoekreeks 9.

2 Afl. 209.

per week, na een half jaar twee maal per week). Aan de hand van eigen observaties, of naar aanleiding van lezersreacties kwamen nieuwe (of reeds eerder behandelde) onderwerpen aan bod.

Een techniek die Van Effen veelvuldig toepaste om de onderlinge band tussen de afleveringen te verstevigen was het beschrijven van eenzelfde maatschappelijk verschijnsel vanuit verschillende perspectieven. In de ene aflevering beschreef hij hoe het niet hoort, in een andere hoe het wel hoort.[1] De verhalen over Kobus en Agnietje, en Nabal en Heilke vormen zo'n paar. Er zijn veel vormelijke en inhoudelijke parallellen die we kunnen trekken. Beide verhalen bestaan uit korte feuilletons van ieder drie afleveringen (respectievelijk 146-151-161 en 150-165-183); de afleveringen verschenen door elkaar heen binnen een periode van vier maanden (maart 1733-juli 1733); ze spelen zich beide af te Amsterdam in kleinburgerlijke milieus; ze behandelen de aanloop tot een huwelijk, met die kanttekening dat Kobus en Agnietje de steun ontvangen van een ieder die erbij betrokken is, terwijl Nabal en Heilke iedereen tegen zich in het harnas jagen. Nog een parallel is dat beide verhalen zijn opgetekend door buitenstaanders, correspondenten van de Heer Spectator, die ook figureren in het verhaal. Tot slot worden de teksten verlevendigd door de letterlijke weergave van het plat praten van enkele personages, zoals de ouders van Kobus en het dienstpersoneel.

De persoon die de burgervrijage van commentaar voorziet is de naamloze buurman van Agnietje, een advocaat, die ook de vader van Kobus tot zijn cliëntèle rekent. Aanvankelijk is hij de roddelende buurman die als het ware via zijn spionnetje het gedrag van zijn buurmeisje en haar vrijer becommentarieert. In de laatste aflevering neemt hij deel aan de maaltijd tijdens welke de verloving geregeld wordt.

Het fictieve kader van het relaas over Nabal en Heilke zit iets ingewikkelder in elkaar. De eerste aflevering is geschreven door de heer C.O., lid van het kunstgenootschap Certatim, die de (eenmalige) deelname van Nabal Geldlof aan een bijeenkomst van het genootschap beschrijft. Nabal Geldlof verblijft slechts tijdelijk in Amsterdam en logeert bij een verre verwant, de heer M.W. Deze neemt de afleveringen 2 en 3 voor zijn rekening. Aan het eind van de tweede aflevering wordt, geheel onverwachts, het huwelijk aangekondigd tussen Nabal en Heilke, de slecht-pres-

1 Zie ook Gabriëls, p. 16.

terende Friese meid van de heer M.W. In de derde aflevering komt de heer M.W. er via Joost, de voormalige knecht van Nabal Geldlof, achter, wat zich onder zijn dak heeft afgespeeld. Het feuilleton wordt afgesloten met een satirische huwelijkszang op het jonge echtpaar.

Dat Van Effen zelf de auteur is van 'Kobus en Agnietje', geeft hij volmondig toe in aflevering 165, waar hij nader ingaat op zijn intentie met dit verhaal (hierover straks meer). Het briefkarakter van dit verhaal is dus fictief. Certatim echter was een werkelijk bestaand dichtgenootschap waarin enkele goede vrienden van Justus van Effen actief waren, onder wie Theodoor van Snakenburg en Jacob Elias.[1] Het is heel goed mogelijk dat zij de bedenkers waren van 'Nabal en Heilke'. Maar de parallellie met 'Kobus en Agnietje' is te sterk om de inbreng van Van Effen te bagatelliseren. Wellicht geldt voor deze afleveringen van de *HS* een nauwer samenwerkingsverband dan tot op heden werd aangenomen.[2]

De lezer in de greep

De twee beschreven verhalen zijn twee zijden van dezelfde medaille. Van Effen zelf wijst op nog een verband. Kort na het verschijnen van de laatste aflevering van 'Kobus en Agnietje' gaat hij in op de wijze waarop het verhaal geïnterpreteerd dient te worden. In de reeds genoemde aflevering 165 vindt hij het raadzaam zich eens "in een gemeenzaam praatje" met zijn lezers in te laten. Van Effen is niet echt tevreden over de reacties die hij recentelijk heeft ontvangen. Veel lezers zijn razend enthousiast over 'Kobus en Agnietje' en hebben om vervolgafleveringen gevraagd. Maar hij betwijfelt of de meeste correspondenten wel de kern van dat vertoog doorgrond hebben: "[ik zal] bekennen dat ik de grootste opvyzelingen my toegezonden verschuldigt ben aan luiden, uit welkers Missiven ik zonder moeite heb kunnen opmaken, dat ze niet geregtigt waren, om over dierge-

1 *Bloemlezing uit den Hollandschen Spectator van Justus van Effen*. Met een inl. levensschets uitgeg. d.J. van Vloten. Eerste stuk. Schiedam, [1871], p. 13.

2 Buijnsters 1992, p. 272-273. Zie ook id., p. 426, voor een brief van Justus van Effen aan Jacob Elias, gedateerd 13 februari 1734, waarin hij commentaar levert op een nieuw 'tafereeltje' dat Elias had ingezonden voor de *HS* (gepubliceerd als aflevering 242).

lyke stukken te oordelen".[1] Hoewel er, na ruim 150 afleveringen, zeker al een grote publieke belangstelling bestaat voor de *HS* (Van Effen geeft aan dat er per aflevering duizenden exemplaren over de toonbank gingen door het gehele land, en dat de drukker zich niet hoeft te beklagen), is het grote succes van 'Kobus en Agnietje' blijkbaar reden om te vrezen dat hij de greep op zijn publiek zal kwijtraken. Hij moet zijn intenties blootleggen om een ieder weer in het gareel te krijgen. Het gevolg is een programmatische aflevering, waarin Van Effen onder andere ingaat op zijn lezerspubliek en op de betekenis van enkele vertogen.[2] Hij spaart zijn lezers niet: wie alleen uit is op vermaak (en dat zijn de meesten, zegt hij) hebben een "bedorve smaak". Velen blijven hangen aan het "uiterlyk beeldewerk" zonder de ware betekenis van zijn verhalen te vatten. Overigens zij hier opgemerkt dat het in die tijd nog steeds niet algemeen bekend was dat Justus van Effen de auteur was van de *HS*. Hij schreef vanuit een schuilhoek "die by geluk tot nog toe niet ontdekt is".

Omdat ten tijde van de publicatie van aflevering 165 de laatste twee delen van het verhaal over Nabal Geldlof en Heilke Mems nog niet waren verschenen, konden er nog geen uitspraken over gedaan worden in relatie tot Kobus en Agnietje. Wel trekt Van Effen de parallel met een ander verhaal uit de *HS*: het verslag van de laatste dagen van Scha Hussein, die moest vluchten na een staatsgreep (aflevering 135-136, verschenen in februari 1733). Van Effen had het eerder al met zijn lezers aan de stok gehad over deze afleveringen: niet iedereen had ingezien waarom de belevenissen van een verdreven Aziatische vorst uitgerekend in de *Hollandsche* spectator breed uitgemeten hadden moeten worden. In aflevering 156 verdedigde Van Effen zich door te zeggen dat hij zijn landgenoten wilde tonen dat het niet vanzelfsprekend was dat zij zonder dwingelandij leefden. Een maand later, in aflevering 165, heeft hij deze kwestie nog niet achter zich kunnen laten, en koppelt hij het verhaal aan een ander vertoog dat ook al niet goed begrepen werd. Lezers die maar enigszins de moeite hadden genomen om onder de schors te kijken, hadden kunnen zien dat

1 Afl. 165, p. 114.

2 Deze aflevering 165 is in diverse latere bloemlezingen terug te vinden onder de titel "Hoe het publiek de Spectator moet lezen". Zie bijv. Justus van Effen: *Uit de Hollandsche Spectator. Een bloemlezing*. Samengest., ingel. en van aant. voorz. d. P. Maassen. 4e dr. Den Haag, 1980, p. 56-64.

> dezelfde zin, die in de versierde gevallen van *Scha Hussein* verholen is, ook in de vryagie van Agnietje legt opgesloten, en dat ik 't zelfde onderwerp eerst, als een treurspel, en daar na als een klugt heb behandelt, om het onder dit dubbel dekkleed te dieper in de gemoederen te doen nederdalen.

Dat onderwerp omschrijft hij vervolgens als volgt:

> In beiden heb ik beoogt de rechtschape en wezentlyke waardy van den mensch, in haar eige natuur, en berooft van al 't optoissel, dat van de geboorte, den rykdom, en de grootsheid van staat, ontleend word, op kragtigste voor oogen te stellen, en haar tegen een' buitensporige versmading beschermt, alle eerbied, die ze verdiend, te doen erlangen.
> [...]
> Wie zal niet bemerken, indien hy maar eenigzins op dit voorwerp wil steroogen, dat de waare verdienste, dat al wat agting en liefde waardig is, aan geen rang verbonden, den *mensch* alleen aankleeft, en hoewel in verscheide gedaantens te voorschyn komende, in alle trappen van 't menschelyk leven, 't zelfde wezen bezit, en dezelfde neiging en eerbied tot zig behoort te trekken.

Van Effen toont zich hier een fanatiek aanhanger van het principe van Horatius dat geen enkel vermaak goed is wanneer er geen nuttige boodschap aan gekoppeld is. Wie zich aan de ontbijttafel vermaakt had met het lezen van het verlovingstafereeltje in de *HS*, en vooral wie de moeite had genomen de Heer Spectator hiermee te complimenteren, kon een veeg uit de pan krijgen. Bij Van Effen wint de moralist het altijd van de amuseur. Voor veel moderne lezers zal hij het om die reden afleggen tegen de spectatorschrijvers aan wie hij zich op gezette tijden spiegelde: zijn Engelse voorgangers Addison en Steele. De *wit* waarmee *The Tatler* en *The Spectator* zijn doordrenkt, en waarin de maatschappelijke kritiek impliciet blijft, ontbreekt vrijwel geheel in de *HS*. Bij Van Effen geen genoegen gevende souplesse. Het spel met de lezer, contemporain en toekomstig, is aan duidelijke spelregels gebonden. Hij wilde moreel gezag en eiste dat expliciet op. In dat opzicht staan de weekschriften van Jacob Campo Wey-

erman veel dichter bij de Engelse voorbeelden: Weyerman is meer dan Van Effen in staat die combinatie van gevatheid en moralisatie op een subtiele wijze in zijn teksten te verwerken. Maar het was Van Effen die juist met dat strakke moralistische kader de toon heeft gezet voor de verdere ontwikkeling van het spectatoriale genre in Nederland.[1] De tragiek voor Van Effen is uiteraard dat de negentiende- en twintigste-eeuwse lezers zich niet echt meer bekommeren om zijn serieuze vertogen, hoogstens uit cultuurhistorische belangstelling. De meeste bloemlezingen tonen een voorkeur voor de 'lichtere teksten', zoals 'Thijsbuurs os' (aflevering 117) en 'Kobus en Agnietje'. Het lezerspubliek laat zich niet grijpen.

De Hollandsche Spectator afl. 151-195: correspondenten en knechten

Van de 45 afleveringen in deze heruitgave bestaat de helft uit ingezonden teksten. In hoeverre deze door Van Effen zelf zijn geschreven, of daadwerkelijk door correspondenten aan de uitgever Hermanus Uytwerf zijn gezonden, valt niet exact te bepalen. Volgens Zuydam zijn de brieven uit de afleveringen 153, 155, 158, 159, 160, 162, 164, 166, 170, 171, 174 en 176 hoogstwaarschijnlijk niet van de hand van Van Effen. Als dat klopt is dus een kwart tot stand gekomen door de inbreng van buitenstaanders. Hierbij dient bedacht te worden dat sommige correspondenten vrienden of kennissen waren van Van Effen, en dat de brieven wellicht van te voren gepland waren. Maar het is evident dat de correspondenten een belangrijke factor waren in het succes van het tijdschrift. Dat zal dan ook wel de reden zijn geweest waarom Van Effen zo veel ruimte reserveert voor de communicatie met de briefschrijvers. In aflevering 152 bijvoorbeeld meldt hij dat hij een ingezonden vertaling van een gedicht van Ovidius niet wil plaatsen, omdat hij het onzedelijk vindt; in aflevering 156 doet hij een oproep aan een correspondent om weer eens wat van zich te laten horen; in aflevering 158 geeft hij de briefschrijver het advies zijn schijfsels eerst aan een oordeelkundig persoon voor te leggen alvorens ze in te zenden; in

1 Vgl. Buijnsters, *Spectatoriale geschriften*, p. 23-25 en Altena 1992, p. 152-155.

aflevering 187 en 189 plaatst hij oproepen aan zijn lezers om te reageren op het verhandelde.

Dit alles neemt niet weg dat hij in aflevering 165, de programmatische aflevering, ook de correspondenten de oren wast, net als hij met zijn anonieme lezerspubliek doet. Hij meldt dat er slechts zes correspondenten zijn van wie hij blind teksten zou plaatsen. Vervolgens is er een groep bij wie het nodig is om een en ander bij te schaven. Maar dan:

> Het darde, en talrykste slag eindelyk, dat my in een maand meer papier toezend, als het zwierigst gekapt jonkertje in een vol jaar tot *papillotten* nodig heeft, is t'zamengesteld van Schryvertjes, die schoon ze niets schynen gelezen te hebben, en noit als Comptoir-brieven uit hunne vlugge pen te hebben laten vloeyen, met de kunst menen gebooren te zyn, en niet twyfelen of hun bekladde blaadjes zullen ten eersten met loftuitingen verzeld in den Spectator *brillieren*, en van al de waereld toegejuicht worden.

Gelukkig voor Van Effen vormen de correspondenten wél een groep die hij in de greep kan houden. Bij hen heeft hij wel altijd het laatste woord. Zo ook bij de verdediging van de mennonieten door Mennophilus (aflevering 186). Van Effen kan het niet laten aan het eind te melden dat hij, ondanks de verstandige en billijke indruk die Mennophilus maakt, de brief in een volgende aflevering wil weerleggen. Achteraf bezien is het van belang te weten dat deze brief feitelijk is opgesteld door Pieter Adriaan Verwer. Het is, voor zover bekend, het eerste contact geweest tussen Van Effen en Verwer, die ruim twintig jaar later een uitgebreide biografie over Van Effen zou schrijven ter inleiding op de heruitgave van de *HS* in 1756.

Wat de thema's in de hier gepresenteerde 45 vertogen betreft: we herkennen er veel uit eerdere afleveringen: de godsdienst, haar dienaren, kerken, en fijnen; gelegenheidsgedichten en psalmberijmingen; huwelijk, uithuwelijking en gezinsleven; mode en saletten; maatschappelijke posities en rijkdom; en ook ditmaal een leuk droomverhaal, een confrontatie met een wijsgerige mug (aflevering 192). Er is echter één thema dat eruit springt: het gedrag van dienstpersoneel, de domestieken. Enkele afleveringen zijn geheel gewijd aan dit ‘volk’, in andere laat Van Effen met bijna achteloze

zinnetjes tussendoor blijken dat hij geen goed woord over heeft voor dit slag mensen: ze liegen, ze stelen, ze zijn hooghartig, onbetrouwbaar, brutaal, vies.

Het is verleidelijk hier een relatie te leggen met het karakter van Van Effen. Uit zijn werk blijkt wat ook bekend is uit zijn privé-leven: hij was een ijdel en standsbewust persoon. Hij verkeerde met "hele of halve adel"[1] in de hoedanigheid van gouverneur of secretaris. Als zodanig nam hij een middenpositie in tussen de gegoede burgers bij wie hij diende, en het huispersoneel. Hoewel hij in zijn werk zeker ook veel commentaar levert op regenten en anderen met een hoge maatschappelijke positie, lijkt hij zich toch schuldig gemaakt te hebben aan wat we nu zouden noemen 'likken naar boven, trappen naar beneden'. Het zou te simpel zijn om te stellen dat zijn visie op de positie van dienstpersoneel is ingegeven door zijn besef dat de maatschappelijke ordening goddelijk bepaald is, en dus onveranderlijk. Juist Van Effen zelf zocht zijn leven lang aansluiting bij een hogere stand dan waar zijn eigen familie toe behoorde. Bijna nergens is het venijn in zijn werk zo sterk als wanneer hij spreekt over domestieken. Het kan niet anders, of hier speelt persoonlijke afkeer mee. Zijn tolerantie met domestieken kent dan ook strakke grenzen. Boekdelen spreken passages als de volgende:

> [er zijn vele meesters] die niet eens vermoeden, dat een jongman die hen met de schuldige onderdanigheid behandelt, bekwaam is anderen met de buffelagtigste onbeschoftheid te bejeegenen. Om hier in kragtdadiglyk te voorzien, en te verhinderen, dat de schande hier door behaalt niet op de meesters te rug gekaatst word, behoefden dezelven maar op 't aannemen van ieder domestiek, hem op 't ernstigste te waarschouwen, dat 'er op desselfs gedrag nauwe agt, in dit opzigt, zal gegeven worden, en dat hy op de eerste fout zonder oogluiking of genade, ten huiz' uit zal gejaagt worden. (afl. 157)

en

1 Buijnsters, *Van 'Misantrope' tot 'Hollandsche Spectator'*, p. 6.

> Men twyfele aan de waarheid van de zaak geenzins; ze is maar al te zeker, en ik heb verscheide reizen voor myne oogen gezien, dat Officiers van rang zig niet ontzagen op 't midden van de straat met de Hoed in de hand een laquay te groeten, hem op 't vriendelykste de hand te geven, en op allerlei wyzen als huns gelyk te behandelen; Dit kitteld de ydele eerzugt van die Seigneurs, op 't allergevoeligste [...]. (afl. 173)

Dat Van Effen het dienstpersoneel niet zag als een groep die hij wilde bereiken met zijn geschriften, maar in plaats daarvan hun meesters en meesteressen, blijkt uit de volgende passage over hoe zijn lezers soms reageren op een serieus vertoog:

> *Wy zyn gewoon den Spectator onder 't ontbyt te lezen met het eenig inzigt, om ons, door 't hartig schudden van de lever, in een goede luim te brengen, en den weg te banen tot het doorbrengen van een vrolyken dag*. Daar mede word het in de zak gefrommelt, of ergens op een schoorsteenmantel geworpen, en aan de leesgierigheid van de domestiquen ten beste gegeven, en dit smadelyk lot moet dikwils ondergaan worden van myne stukjes, die deze hunne veragters 't meest bedoelen [...]. (afl. 165)

Ook in de afleveringen 177, 178, 181 en 193 krijgt het dienstpersoneel ervan langs, evenals in het eerder vermelde feuilleton over Nabal Geldlof en Heilke Mems. Nabal Geldlof blijkt drie dagen voor zijn komst naar Amsterdam de bons gekregen te hebben van een “zeer fatsoenlyke Juffer”. Uit wraak besluit hij Heilke Mems, de dienstmeid van zijn gastheer, ten huwelijk te vragen, om aan te tonen dat hij een goede partij is, en dat hij, wanneer hij maar wil, een vrouw kan krijgen. Heilke ontpopt zich daarna als een heerszuchtige feeks, wat vaker gebeurt bij “een gering vrouwmensch” die opeens over geld en macht beschikt. Dit ongelijke huwelijk is één grote fout, zoals ook blijkt uit de slotregel van het huwelijksgedicht waarmee het feuilleton wordt afgesloten: “maar dit wensch ik boven al, / Dat niemand zo een ergerlyk voorbeeld in 't huwen weêr navolgen zal.”

Er is één knecht die sympathiek voor het voetlicht komt: Joost, de dienaar van Nabal Geldlof. Bij aankomst bij de heer M.W. komt hij ongelukkig ten val, waarop Geldlof net doet alsof er niets aan de hand is. Zelfs de komst van de dokter is voor hem geen aanleiding om Joost tijdelijk van zijn dienende taken te ontheffen. De heer M.W. voelt een oprecht medelijden met Joost. Maar als hij hem enige tijd later op straat tegen komt, en hem wil uithoren wat er nu precies voorgevallen is tussen Geldlof en Heilke, wil hij toch vooral niet de indruk wekken dat hij familiair met hem omgaat. Hij schrijft in zijn brief aan de Heer Spectator:

> [...] en om in vryheid met hem te moogen spreeken, besloot ik (vermits myn huis vry ver van daar is, en ik geen knecht in een Koffyhuis wilde brengen) met hem te gaan naar een plaats, daar ik gansch niet bekend ben, en bragt hem in een der Bierhuizen agter de Beurs.

Hier raken we de achterkant van de achttiende-eeuwse verlichte beschaving zoals voorgestaan door woordvoerders als Van Effen. Wie zich in wilde spannen, en openstond voor de goede invloed van de rede, kon zich ontwikkelen tot een nuttig en gelukkig lid van de samenleving. Maar ook in Van Effens theorie (en de *HS* is meer theorie dan praktijk, ondanks het realistische karakter van zijn teksten) was dit niet op iedereen van toepassing. Voor sommige bevolkingsgroepen was het bij voorbaat zinloos dat ze zich hierop richtten. De jongeren uit de meest aanzienlijke klassen waren voor een groot deel al gecorrumpeerd en vervallen (bijvoorbeeld de petits-maîtres). En van de dienende klasse was ook niets goeds te verwachten. Ontwikkeling zou bij hen leiden tot hoogmoed en zedelijk verval. Zie in dit verband ook Van Effens naschrift bij de brief in aflevering 188 over het streven van eenvoudige wevers om handelaars te worden en daarmee een beetje hoger op de maatschappelijke ladder te komen. De algemeen geldende regel was dat het nuttig was “zig by zyn kostwinning te houden”.

De bevolkingsgroep die tussen de heersende en de dienende lagen zat als in een sandwich, diende dan ook ter bescherming van haar eigen kwaliteit een al te grote vermenging te voorkomen. Van Effens *Hollandsche Spectator* was toch bovenal een *Burgerlijke Spectator*.

Verantwoording tekst

De Hollandsche Spectator werd gedrukt en uitgegeven door Hermanus Uytwerf te Amsterdam. Van 20 augustus 1731 tot 8 april 1735 verschenen in totaal 360 nummers van het tijdschrift, elk van 8 pagina's, eerst eenmaal, vanaf 31 december 1731 tweemaal per week. Naderhand werden ze per 30 afleveringen gebundeld tot twaalf boekdelen,

Op basis van vergelijking van de eerste 211 afleveringen stelde Bert van Selm vast, dat er minstens twee edities bestonden, door hem onderscheiden als A en B.[1] Om een aantal redenen dient volgens Van Selm aan editie A de voorkeur te worden gegeven. De in deze uitgave opgenomen afleveringen 151-195 geven dan ook de tekst zoals die in editie A is overgeleverd. Het exemplaar waarop deze editie is gebaseerd is in het bezit van de bezorger. De opbouwformule van de betreffende afleveringen is: Deel 6: 8^{o} (in vieren): Φ1, A-Z^{4} Aa-Gg^{4}. Deel 7: 8^{o} (in vieren): Φ1, A-P^{4}.

Voor deze serie heruitgaven van *De Hollandsche Spectator* is gekozen voor leesedities, niet voor geannoteerde tekstedities. Men vindt in het notenapparaat dus niet dan bij hoge uitzondering commentaar op zaken en personen. Wel geven de noten in pregnante gevallen woordcommentaar, alsmede verwijzingen naar andere afleveringen van *De Hollandsche Spectator*. De door de bezorger aangebrachte noten zijn genummerd, de oorspronkelijke noten zijn, conform de originele weergave, aangeduid met een asterisk.

De Latijnse en Griekse motto's aan het begin van iedere aflevering en de Latijnse citaten in de tekst zijn alle voorzien van een vertaling. Deze vertalingen zijn zo veel mogelijk overgenomen uit de tweede druk van *De Hollandsche Spectator*, verschenen in 1756.[2] Bij alle motto's is een vermelding van de herkomst toegevoegd. Deze was voor de meeste vrij eenvoudig te achterhalen op het Internet. Zeer veel van de door Van Effen aangehaalde klassieke teksten zijn inmiddels geheel op het World Wide

1 B. van Selm, ‘De 1731-1735 edities van *De Hollandsche Spectator*’. In: *Studies voor Zaalberg*. Leiden, 1975, p. 187-260, speciaal p. 206.
2 Gebruikt exemplaar: Koninklijke Bibliotheek, 2208 G 10-15.

Web beschikbaar.[1] De overige zijn via de standaard naslagwerken op de teksten van klassieke auteurs achterhaald.

In deze heruitgave is de oorspronkelijke paginering aangegeven tussen vierkante haken. De oorspronkelijke paginering in de afleveringen 178-180 is niet correct. In plaats van 217-240 zijn ze gepagineerd 225-248. In deze editie wordt, om verwarring te vermijden, zowel de foutieve als de gecorrigeerde paginering gegeven.

De versierde initialen aan het begin van iedere aflevering zijn vervangen door gewone kapitalen. Voor het overige is het onderscheid tussen kapitaal en onderkast letterlijk overgenomen. Corpsverschillen die in verband met ruimtegebrek zijn aangebracht, zijn niet gehandhaafd.

Op enkele plaatsen geeft Van Effen errata op eerder verschenen afleveringen. Deze errata zijn in de heruitgave gehandhaafd. De desbetreffende passages zijn gecorrigeerd, met een verwijzing naar de errata in een noot.

Ligaturen zijn niet gehandhaafd. De ‘hoge s’ is vervangen door een normale s. De interpunctie is grotendeels ongewijzigd overgenomen. Dubbele aanhalingstekens bij citaten zijn echter alleen aan het begin en het einde van het citaat geplaatst. In de oorspronkelijke tekst staan ze aan het begin van iedere regel van het citaat. Verder zijn dubbele spaties vervangen door één spatie. Spaties voor leestekens zijn weggelaten en na ieder leesteken is, naar modern gebruik, een spatie aangebracht. De custoden en katern-signaturen tenslotte zijn niet overgenomen.

Aperte zetfouten zijn in de tekst stilzwijgend gecorrigeerd. Het betreft de volgende correcties:

1 Zie onder andere: The Internet Classics Archive (classics.mit.edu); The Latin Library at Ad Fontes Academy (patriot.net/˜lillard/cp/latlib) en The Society for Ancient Languages (info.uah.edu/student_life/organizations/SAL/texts.html). De hierop beschikbare teksten zijn goed geïndexeerd in de grote zoekmachines op het Internet, zoals Altavista (www.altavista.com) en Northern Light(www.northernlight.com).

151, p. 6, r. 14	op ten hol = op den hol
153, p. 18, r. 17	by = hy
156, p. 47, r. 19	dar = dat
160, p. 78, r. 18 v.o.	mannen = manieren
162, p. 94, r. 19-20	myder = myner
166, p. 123, r. 3 v.o.	oor = door
168, p. 140, r. 2 v.o.	uitspannig = uitspanning
171, p. 168, r. 7	vesterking = versterking
173, p. 182, r. 4 v.o.	En die = *En die*
174, p. 186, r. 4	induizenden = in duizenden
175, p. 197, r. 4	was = wat
176, p. 208, r. 24	Saet = Salet
178, p. 226[=218], r. 1	an = aan
181, p.8, r. 4	geooroft = geoorloft
182, p.11, r.3-4	malkanker = malkander
182, p.16, r. 1	heschaaftheid = beschaaftheid
190, p. 76, r. 11 v.o.	dikwls = dikwils

Tot slot nog een woord van dank aan Agnes van den Berg en Eugène Lepelaars in verband met hun ondersteuning en adviezen.

Marco de Niet
Den Haag, november 1999

Overzicht van de inhoud

N^{o}. 151:

Vervolg van 146. ‘Kobus en Agnietje’, deel II. Ingezonden brief van een advocaat, waarin de prille relatie van zijn buurmeisje Agnietje met Kobus, de zoon van een client, van de zijlijn wordt becommentarieerd.

N^{o}. 152:

Vervolg van 112. Vertoog over eerzucht (“liefde tot agting”) als karaktertrek van de mens. Eerzucht is in zichzelf niet verkeerd. Het dient wel ondergeschikt te zijn aan de rede. Wanneer een land neigt naar goddeloosheid, en dus haar deugdzaamheid kan verliezen, kan eerzucht nog een positieve bijstelling tot gevolg hebben.

N^{o}. 153:

Vervolg van 142. Een ingezonden, titelloos gedicht over gelegenheidsgedichten met begeleidende brief van L.V.Z. Deze Zeeuwse auteur vreest dat, sinds zijn gedicht ‘Lof der Vriendschap’ buiten zijn weten om in *De Hollandsche Spectator* is afgedrukt, hij nu gevraagd zal worden vleierige gedichten te schrijven voor familie en vrienden. De Spectator prijst hem dat hij zich verre wil houden van het maken van gelegenheids-rijmelarij.

N^{o}. 154:

Verslag van een bezoek aan een rijk man in Engeland die niet de kunst verstaat van zijn rijkdom te genieten. Zo'n persoon is armer dan degene die zonder schatten leeft.

N^{o}. 155:

Reactie op 143. Ingezonden brief over een noodlottige uithuwelijking. Hoewel Lucretia verliefd was op de zedige Damon, dwong haar vader haar met de rijke Florus te trouwen. Van ontzetting stortte zij in, en ze stierf ten gevolge van een hevige koorts, nog voor het huwelijk kon plaatsvinden. Damon stierf kort daarop van verdriet. Tevens een ingezonden brief met het verzoek hoe opgetreden kan worden tegen jonkertjes die in gezelschap anderen voor aap proberen te zetten.

N^{o}. 156:

Reactie op 135 & 136. Rechtvaardiging van het opnemen van het relaas over Scha Hussein van Perzië. Dat dwingelandij in

de Verenigde Nederlanden niet voorkomt, is geen vanzelfsprekendheid. De landgenoten van de Spectator, inclusief de katholieken, dienen zich te realiseren dat ze gefortuneerd zijn door in de vrije Nederlanden te wonen.

N^{o}. 157:

Ingezonden stuk over de onbeschoftheid van een knecht van een "Heer van de regeering", waarmee de correspondent werd geconfronteerd toen hij zich voor een lunchbezoek aandiende, gekleed in een oude geleende jas. De Spectator geeft een nabeschouwing over het gebrek aan beleefdheid bij knechten van hooggeplaatsten.

N^{o}. 158:

Ingezonden brief over de gebrekkigheid van de psalmberijmingen van Petrus Dathenus, met een nieuwe berijming van psalm 100, en een oproep alle psalmen te laten herzien door getalenteerde dichters. De Spectator is het van ganser harte eens met de correspondent.

N^{o}. 159:

Ingezonden brief met gedicht over de hoogmoed. Veel mensen menen uit te kunnen stijgen boven huns gelijken, maar zoals de meesten bouwen ze slechts luchtkastelen.

N^{o}. 160:

Ingezonden brief, waarin het gemoedelijke karakter en de sobere levenswijze van de bejaarde buurman van de correspondent aan de lezers van de Spectator ten voorbeeld worden gesteld.

N^{o}. 161:

Vervolg van 151. 'Kobus en Agnietje', deel III, waarin Kobus Jacob wordt, met een vork leert eten en Agnietje eindelijk met kusjes kan overladen.

N^{o}. 162:

Twee ingezonden brieven. De eerste bevat een uitleg van een passage over naastenliefde en "huisgenoten des geloofs" in de brief van Paulus aan de Galaten; de tweede is een pleidooi om doden niet langer in kerken te begraven.

N^{o}. 163:

Vertoog over de hoogmoed. Velen die gespecialiseerd zijn in een wetenschap of een kunst matigen zich aan ‘universeel te wezen’. En als ze zichzelf al niet op een voetstuk plaatsen, dan doen anderen het vaak voor hen.

N^{o}. 164:

Twee ingezonden brieven. De eerste betreft een zeker kerkje waar de kerkgangers het hele jaar door verkouden zijn, en als op commando gelijktijdig in hoesten en rochelen uitbarsten. De correspondent meent dat dit komt door koude dampen uit de grond. De tweede brief is afkomstig van een eenvoudige katholieke schoenlapper die zich verbaast over het hypocriete gedrag van zijn “griffermeerde” achterburen rond Pasen.

N^{o}. 165:

Bespiegeling van de Spectator over de diverse soorten correspondenten en lezers van zijn blad, inclusief een korte vingerwijzing hoe de afleveringen over Scha Hussein (afl. 135-136) en Kobus en Agnietje (afl. 146, 151 en 161) geïnterpreteerd dienen te worden.

N^{o}. 166:

Vervolg van 150. Ingezonden tekst van een lid van het kunstgenootschap Certatim over het gedrag van de heer Nabal Geldlof die bij de correspondent logeerde. Geldlof vertrok al na één nacht, en kondigde per brief zijn huwelijk aan met de meid van de correspondent.

N^{o}. 167:

Vervolg van 155. Beschouwing van de Spectator over gedwongen huwelijken. Huwelijken dienen in redelijkheid gesloten te worden, en gebaseerd te zijn op wederzijdse liefde. Geldzucht bij ouders of de kinderen zelf leidt tot niets dan ellende.

N^{o}. 168:

Pleidooi voor het handhaven van kermissen in de Republiek. Hoewel er veel laakbaars op de kermis is waar te nemen, zal het afschaffen ervan tot sociale onrust leiden. Men kan beter een klein kwaad dulden, teneinde een groter kwaad te vermijden.

N^{o}. 169:
Over de geringe aanleg van Nederlanders om luchthartig door het leven te gaan, en over lieden die in gezelschappen de leukste proberen te zijn (‘snaken’).

N^{o}. 170:
Vervolg van 122. Tweede ingezonden brief van Christophilus Katharinus, waarin hij verslag doet van zijn (voorbeeldige) opvoeding en zijn opleiding tot predikant.

N^{o}. 171:
Ingezonden brief over het onfatsoenlijke en onredelijke van het niet nakomen van gemaakte beloftes.

N^{o}. 172:
Ingezonden brief met uitgebreid commentaar van de Spectator over de koppigheid van velen om gelijk te krijgen, terwijl het redelijkerwijs beter is je te schikken in het geschil.

N^{o}. 173:
Vervolg van 157. Vertoog over de afperspraktijken door dienstboden ten huize van hooggeplaatsten.

N^{o}. 174:
Vervolg van 147. Ingezonden brief over de zedelijke gevaren van het vertonen van zelfmoord op het toneel. De Spectator is het niet geheel met de correspondent eens.

N^{o}. 175:
Vertoog over blinden die weer zien kunnen, met ruime citaten uit de *Philosophical Transactions of the Royal Society at London*, de bijbel en werken van John Locke en Jan Vos.

N^{o}. 176:
Reactie op 115 & 123. Ingezonden brief van een 26-jarige juffer, die laat weten dat er ook saletten zijn in Amsterdam waar het niet wild aan toegaat. De juffer behoort tot een groep dames die het midden zoeken tussen *coquettes* en *savantes*.

N^{o}. 177:
Met voorbeelden geïllustreerd betoog over ‘aanbrengers’, die tweedracht proberen te zaaien tussen vrienden door verdachtmakingen te verspreiden.

N^{o}. 178:
Ingezonden brief met een verslag van een huiselijke bijeenkomst waarin overdreven veel aandacht aan de kinderen wordt besteed.

N^{o}. 179:
Vertoog over zelfonderzoek en de gronden van misdaad. Sommigen worden door omstandigheden gedreven tot een leven vol misdaad, anderen kiezen willens en wetens voor het uitbuiten van medeburgers.

N^{o}. 180:
Reactie op 149. Ingezonden brief met enkele voorbeelden hoe vriendschappen om kunnen slaan in haat en nijd.

N^{o}. 181:
Vertoog over diefstal. Velen, onder wie de buurman van de Spectator en domestieken, vinden het vanzelfsprekend af en toe iets kleins achter over te drukken. Maar ook al is er niet altijd kwade opzet in het spel, het blijft diefstal.

N^{o}. 182:
Bespotting van rangzucht, die zich onder andere manifesteert in het kiezen van een positie naast een ander persoon tijdens een wandeling: ter linker- of rechterzijde. Vleierijen hebben niets gemeen met beleefdheid.

N^{o}. 183:
Vervolg van 166. Ingezonden brief, met het vervolg van het relaas van de relatie van de heer Geldlof met Heilke, de voormalige dienstmeid van de correspondent. Een (afkeurend) bruiloftsdicht sluit dit feuilleton af.

N^{o}. 184:
De Spectator beklaagt zich in briefvorm bij een neef die hem een paard heeft verkocht dat een kneus blijkt te zijn. De brief eindigt met een postscriptum dat overgaat in een relaas over vals spelen door “menschen van hoogste geboorte”.

N^{o}. 185:
Vertoog over het nuttigen van wijn. Dronkenschap dient vermeden te worden, maar er is niets mis mee om af en toe de bloedsomloop weer op gang te brengen met een goed glas wijn.

N°. 186:

Reactie op 134. Oproep aan de Spectator door de heer Mennophilus, om de mennonieten niet als bevolkingsgroep te bekritiseren en van verval der zeden te beschuldigen. Hun overtuiging geeft daar geen aanleiding toe, en net als bij iedere andere groep zijn er goeden en slechten onder. De Spectator belooft in een volgende aflevering zich te verweren.

N°. 187:

Vertoog over de heersende damesmode: met name de *gueridon*, die de Spectator voor het eerst op het Haagse Voorhout mocht aanschouwen, krijgt ervan langs. De Spectator vraagt zich vervolgens af hoe het komt dat mannen anders over schoonheid van vrouwen oordelen dan vrouwen over schoonheid van mannen.

N°. 188:

Ingezonden brief van een wever uit Haarlem die de Spectator om advies vraagt inzake de windhandel die zijn schoonzoon hoopt te bedrijven met hyacinthen. Het advies van de Spectator is duidelijk: blijf bij je ambacht. Het verlangen naar meer rijkdom of status zal tot niets leiden.

N°. 189:

Vertoog, waarin de teleurstelling wordt uitgesproken dat de reformatie van de christelijke godsdienst niet een wereldwijd succes is geworden. Een ieder met liefde voor waarheid en redelijkheid zou toch het goede van de hervormde Christelijke leer moeten inzien.

N°. 190:

Vervolg van 169. Vertoog over de wijze waarop snakerij zich manifesteert in gezelschappen, en hoe men zich ertegen kan wapenen.

N°. 191:

Vervolg van 182. Ingezonden bijdrage over rangzucht, met een voorbeeld van gedrag dat te “ceremonieux” is. In reactie hierop meldt de Spectator dat de omgang met groten inderdaad enkele subtiliteiten kent.

N°. 192:

In een droom gaat de Spectator een samenspraak aan met een mug over de vermeende heerschappij van de mens over die-

ren. Dat gezag heeft de mens zichzelf uit hoogmoed aangematigd, aldus de mug. Daarenboven ontpopt de mens zich als een “wandrogtig tyran”, gezien de wijze waarop dieren geslacht worden voor consumptie.

N^{o}. 193:

Ingezonden tekst over de viesheid van eten. Veel mensen zijn in de ogen van de correspondent te kieskeurig.

N^{o}. 194:

Vertoog over de stoïsche filosofie, waarbij de Spectator met name ingaat op enkele denkbeelden over deugd en ondeugd die aanvankelijk ongerijmd lijken, maar bij nadere beschouwing zeer waar blijken te zijn.

N^{o}. 195:

Reactie op 176. Ingezonden brief van een deelnemer aan een salet, waarin op licht-ironische toon de discussies naar aanleiding van aflevering 176 worden weergegeven. Met name de keuze voor kleding van de saletbezoekers wordt bediscussieerd. Om aan te geven dat het salet niet alleen met uiterlijkheden bezig is, wordt de bijdrage afgesloten met een gedicht over Diogenes.

Geraadpleegde edities en bloemlezingen van *De Hollandsche Spectator*

[Justus van Effen]. *De Hollandsche Spectator*. Amsterdam, H. Uytwerf, 1731-1735. 12 dln.

Justus van Effen: *Hollandsche Spectator*. 2e dr., verm. met het leven van den schryver en een nieuw breedvoerig register over het geheele werk. [Bez. d. P.A. Verwer]. Amsterdam, K. Tongerlo & F. Houttuin, 1756. 6 dln.

J. van Effen: *Ernst en boert uit den Hollandschen Spectator*. 2e dr. Haarlem, 1858. 2 dln.

Bloemlezing uit den Hollandschen Spectator van Justus van Effen. Met een inl. levensschets uitgeg. d. J. van Vloten. 4 dln. Schiedam, 1871-1872.

Bloemlezing uit den Hollandschen Spectator van Justus van Effen. Zutphen, c. 1890. 4 dln.

J. van Effen: *De Hollandsche Spectator, Eene bloemlezing van een en tachtig vertoogen*. Inl. over den schrijver en zijn werk d. A.W. Stellwagen. Groningen 1889.

Uit Justus van Effen's "Hollandsche Spectator". Uitgeg. en van eene inl. en aant. voorz. d. J. Koopmans. Groningen, 1907.

Justus van Effen: *Proza*. Gekozen en ingel. door C. Eggink, J.C. Bloem en A.L. Sötemann. Haarlem 1954. Landjuweel 5.

Justus van Effen: *Een publicist uit de 18e eeuw*. Bloemlezing en inl. J.J. Borger. Gorinchem, 1967.

Justus van Effen: *Uit de Hollandsche Spectator. Een bloemlezing*. Samengest., ingel. en van aant. voorz. d. P. Maassen. Den Haag, 1980[4].

De Hollandsche Spectator [afl. 1-30]. Uitgeg. d. P.J. Buijnsters. Deventer, 1984. Fell 3.

Justus van Effen: *De Hollandsche Spectator 8 februari 1732 - 23 mei 1732, Aflevering 31 t/m 60*. Opnieuw uitgeg. met inl. en samenv. door E. Groenenboom-Draai. Leiden 1998. Duivelshoekreeks 8.

Justus van Effen: *De Hollandsche Spectator 26 mei 1732 - 27 oktober 1732, Aflevering 61 t/m 105*. Opnieuw uitgeg. met inl. en samenv. door P. van Oostrum. Leiden 1999. Duivelshoekreeks 12.

Justus van Effen: *De Hollandsche Spectator 31 oktober 1732 - 3 april 1733, Aflevering 106 t/m 150*. Opnieuw uitgeg. met inl. en samenv. door S. Gabriëls. Leiden 1998. Duivelshoekreeks 9.

Geraadpleegde bronnen

Altavista: http://www.altavista.com

P. Altena, ‘Liever een' arent dan een' kerkuil’, Over *Den Adelaar* (1735) van Jacob Campo Weyerman, *De Hollandsche Spectator* (1731-1735) van Justus van Effen en de geschiedenis van de ‘weekelyksche schriften’, in: *Voortgang, Jaarboek voor de Neerlandistiek* 13 (1992), p. 145-171.

P.J. Buijnsters, *Justus van Effen (1684-1735), Leven en werk*. Utrecht 1992.

P.J. Buijnsters, *Spectatoriale geschriften*. Utrecht 1991.

P.J. Buijnsters, *Van ‘Misantrope’ tot ‘Hollandsche Spectator’, Over aard en ontwikkeling van het schrijverschap van Justus van Effen (1684-1735)*. Amsterdam 1991.

The Catholic Encyclopedia: http://www.newadvent.org/cathen

Van Dale Groot Woordenboek der Nederlandse taal. 11e herz. dr. Utrecht [enz.] 1984. 3 dln.

Encyclopaedia Britannica: http://search.eb.com/

J. Helwig & B. van Selm: *Aspecten van de geschiedenis van het Nederlandse boek. Syllabus bij de colleges Boekwetenschap aan de Rijksuniversiteit Leiden*. Leiden, Vakgroep Nederlandse taal- en letterkunde, 1991. Interne publicatie.

The Internet Classics Archive: http://classics.mit.edu

The Latin Library at Ad Fontes Academy: http://patriot.net/~lillard/cp/latlib

Loeb Classical Library. London [etc.], 1912-... .. dln.

Northern Light: http://www.northernlight.com

A.C. Oudemans, *Bijdrage tot een Middel- en Oudnederlandsch woordenboek*. Arnhem 1870-1880. 7 dln.

B. van Selm, 'De 1731-1735 edities van *de Hollandsche Spectator*', in: *Studies voor Zaalberg*. Leiden, 1975, p. 187-260

The Society for Ancient Languages:
info.uah.edu/student_life/organizations/SAL/texts.html

F.A. Stoett, *Nederlandsche spreekwoorden, spreekwijzen, uitdrukkingen en gezegden*. 5e dr. Zutphen 1953. 2 dln.

D. Sturkenboom, *Spectators van hartstocht, Sekse en emotionele cultuur in de achttiende eeuw*. Hilversum 1998.

Woordenboek der Nederlandse Taal. 's Gravenhage [enz.], 1882-1998. 29 dln.

Woordenboek der Nederlandse Taal op CD-ROM. Version 2.5E41. AND Electronic Publishing, 1995.

W. Zuydam, *Justus van Effen, Een bijdrage tot de kennis van zijn karakter en zijn denkbeelden*. Gouda, 1922. Diss. Utrecht.

Verantwoording illustraties

1. Titelpagina van de tweede druk van *De Hollandsche Spectator*.

2. ‘Theevisite’. *Van hoepelrok en pruikentooi, De 18e eeuw bezien in 8 novellen en 18 kunsthistorische bijdragen aan de hand van aquarellen*. Onder red. van A.A. van Schelven. Nijkerk [1938], p. 241.

3. ‘De draagstoel en de sleepkoets’. *Van hoepelrok en pruikentooi, De 18e eeuw bezien in 8 novellen en 18 kunsthistorische bijdragen aan de hand van aquarellen*. Onder red. van A.A. van Schelven. Nijkerk [1938], p. 139.

De Hollandsche Spectator, zesde deel.

[vignet met spreuk: Non Norunt Hæc Monumenta Mori]
[*G.F.L. Debrie in.t et del. Cl. Duflos. f. 1728*]

Te Amsterdam, By Harmanus Uytwerf.

N° 151. Den 7. April 1733. De Hollandsche Spectator.

Da veniam fasso, vix patienter amo.[1]
OVID.

HEER SPECTATOR.

VErmids gy door 't in het licht geven van myn brief rakende de *Burgergalantery*, genoegzaam hebt doen blyken, dat deszelfs inhoud u niet mishaagt, zal ik myn woord houden, en u een nauwkeurig verslag doen van myne verdere ontdekkingen, in zo eene natuurlyke, en van kunst gansch ontbloote vryagie. Na d'eerste aanval van onzen hupschen werkgast op 't onbedreeve hart van 't zoete Agnietje, twyffelde ik niet, of hy zou den volgende Zondag niet missen zyn uiterste best te doen, om de kans weer te wagen. Hier in bedroog ik my niet, en 's agtermiddags na 't uitgaan van de kerk, zag ik hem zinlyk uitgedost, en 't hairtje netjes gepoedert, 't geen hem een heel ander manspersoon deed lyken, met een langzame tred aankomen. Dog de arme vryer wendde vergeefsche moeite aan; De deur en vensters bleven by Agnietje gesloten, 't geen hem, wanneer hy voor de derde reis 't huis voorby spanseerde[2], met de uiterste verslagentheid zyne oogen naar den Hemel deed verheffen, als of hy aldaar over Agnietjes ongevoe[2]ligheid en wreedheid, klagtig wou vallen. Ik ben verzekert, had hem 't meisje in die nare toestant gezien, dat het haar zeer aan 't hart gedaan en voor vast tot deernis zou bewoogen hebben. Maar 't was haar schuld niet, en 't zoete schaap was even te voren met moeder uitgegaan,

1 "Gun op bekentenis een ongeduldig Minnaar / Gena; en maak hem dus vernoegt en zielsverwinnaar." Ovidius, *Heroides* XIX, 4.
2 Wandelde.

met een bybeltje onder den arm, naar alle waarschynlykheid, om de avondpreek te gaan horen. Ik had een waaragtig medelyden met den armen hopeloozen knecht, die volgens den aard der oprechte en tedere minnaars, dewelke altyd 't ergste vrezen, zig gewis verbeeld zal hebben dat Agnietje een afkeer van hem had, en noit eenige geneegentheid voor hem zou hebben. Doordien ik 't overige van de week 's avonds zelden t'huis was of wel met bezigheden bezet, vernam niets verder van de zaak, tot zondaags daar aan, toen ik uit de kerk komende, my verbeelde onzen jongman voor my uit te zien gaan in onze straat, en naar de kant van myn huis; In 't voorby stappen zag ik dat ik my niet bedroog, dog, 't geen my ten hoogste verwonderde, was dat hy een meisje op zy had met dewelke hy het zeer druk had, en die my niet ouder nog lelyker voorkwam als ons buurvrystertje, maar, hoewel niet veel zwieriger, vry wat kostelyker was uitgedost, en rykelyk met goud en zilver behangen. Ik twyfelde geenzins, of zyn oogmerk was om Agnietje te trotzeeren, en zig over hare spytigheid te wreken, met haar te doen zien dat hy om haar zo zeer niet eens verleegen hoefde te wezen, en schoon zy hem met de nek aanzag, dat hy niet voor 't hooft wierd gestoten van jonge dogters die ruim tegen haar op konden. Ik bleef op my stoep staan om te zien hoe dit werkje af zou lopen, wanneer ik dit paartje tot myne uiterste verbaastheid t'mywaards zag nade[3]ren, en by Agnietje aankloppen. Dog die verbaastheid verminderde zeer wanneer ik hem 't zoete meisje, dat by hem was, met de naam van zuster hoorde aanspreeken. Ik was toe terstond agter het geheim, en ik bemerkte klaar, dat de verliefde Kobus zyn nood aan zyn goede zusje geklaagt moest hebben, en dat de liefde hem schranderheid genoeg had ingeboezemt om te begrypen, dat 'er geen zekerer middel kon uitgedagt worden, om toegang by zyn liefje te verkrygen, als dat die twee meisjes met elkander kennis maakten. Of nu deeze visite geschiedde onder voorgeven van 't maken van eenig linden[1] te bestellen, of dat de baan reeds van te voren was klaar gemaakt, dat kan ik niet zeggen, maar dit weet ik, dat de deur door de moeder zelve wierd geopend, en dat suster en broer beiden in huis traden, de eerste al een weinigje ontzet, dog de ander zo bleek als de dood, en buiten twyffel met een popelend hart. Na dat ze ruim een uur gezeten hadden hoorde ik aan 't gestommel dat ze opstonden om te vertrekken, waar

1 Linnen. De moeder van Agnietje verdient de kost door linnen te naaien. Zie afl. 146.

op ik my op 't spoedigste aan myn venster begaf. De deur geopend zynde hoorde ik de Moeder zeggen; *Wel nou dan Agnietje, 't is tog lief weertje, ik mag het wel leyen kind, maar niet lang uit te blyven*. Neen Moeder, was 't antwoord, ik zal maar een grafje[1] omgaan, terwyl Keetje 't me zo verzoekt, binnen een klein half uurtje ben ik al weer t'huis. Hier op marcheerden ze af, en kwamen waarlyk binnen de bestemde tyd weerom; Dog wanneer Agnietje wou gaan aankloppen, wierd ze van haar minnaar te rug gehouden, en met de beweeglykste toon om een zoentje van afscheid gebeden. Dog hoewel hy in zyn zaakjes al zoetjes gevordert scheen, twyffel ik of hy wel tot zyn voornemen zou gekomen hebben, zo zusje Keetje [4] niet tusschen beiden was gekoomen. *Maar heden, Agnietje*, sprak de behulpzame sloof, *dat is zo een zaak ook niet, dat zal immers d'eerlykste jonge dogter aan geen wilde vreemd weigeren, als ze van hem t'huis gebragt word, en daar by een zoentje is maar stof die het niet en lust die veegt het of*. Hier op liet het meisje zig gezeggen, en ik telde duidelyk aan 't smakelyk geklap, dat het 'er drie zoentjes koste, de eersten, naar ik vast geloof, die ze oit aan een man gegunt had, en die ik niet geloof, dat de verrukte Kobus voor drie duizend guldens zou hebben willen missen. Zedert dien tyd mankeert het niet of Keetje zus komt haar nieuw vriendinnetje ten minste een reis of driemaal 's weeks bezoeken, en word altyd zonder fout van haar broer afgehaalt, die by die gelegentheid, als 't weer het maar eenigzins toelaat, nu en dan de gunst geniet van met zyn liefje een wandelingetje te doen, en by moeders afwezen, voor zyn zusje niet ontziet, voor 't regt van zyn zuivere tederheid te plyten. Myn meiden niet alleen maar al 't vrouwvolk van de buurt hebben 't heele werk al in de neus, en Kobus kennende voor een welgesteld jongman, die de meisjes voor zig zelve, en de moeders voor hare dogters liever zoude hebben, spreeken zeer lebbig[2] van de onvoorzigtigheid van buurvrouw, die zo eene verkeering toelaat; Ik weet zelf, door middel van onze meid Pieternel, dat eenige wyven, kwansuis uit gedienstigheid, de moeder aan boord geweest hebben[3] om haar te overreden, dat het geen egt spul met Kobus kan zyn, en al meende hy 't al, dat ummers de Vader, die eigenaar is van verscheide huizen, en een deftige kostwinning daarby heeft, in der eeuwigheid niet

1 Grachtje.
2 Onvriendelijk, bits.
3 Lastig gevallen hebben.

toe zou staan dat zen eenige zeun een Dogter zonder goed zou trouwen; Maar onze buurvrouw die gansch niet gek is, [5] heeft haar koetjes voor haar raad bedankt, haar ernstig verzoekende zig voortaan met haar zaken, die ze zelf in staat was te bestieren, niet te bemoejen... Gy zoud u leven niet gelooven, Heer Spectator, hoe onze jongman, zedert dat de zaakjes van zyn liefde wat voor de wind gaan, verandert is; Hy is opgeloken als een roos, en daar hy van te voren vry wat melkmuilagtig 'er uit zag, de kop liet hangen, en maar armen en benen scheen te hebben, om te werken, en van plaats te veranderen, gaat hy op zyn lyf zo regt als een kaars, en heeft zo een goed fatsoen als de braafste borgerszoon van de stad; Zyn hairtje is netjes, en naar de mode met een kuifje gesneede, zyn hoedje zwierig opgetoomt,[1] en hoewel hy nog dezelve kleeren aan heeft, zo staanze hem heel anders aan 't lyf. Zyn spraak, dat meer is, is de zelfde niet meer, en zyn tong is wel eens zo glad, en los geworden. Met Agnietje is 't net eveneens gelegen; In al haar trekken, die, hoe fray ze ook waren, door haar onnozelheid, en door de ongevoeligheid van haar hart, dof en sprakeloos waren, straald een aangenaam leven door, en haar oogjes nu met een zagt vuur bezielt, beginnen te leeren spreeken, en zeggen, naar ik gis, dikwils meer, als 't hun toegelaten word. Mogelyk zult gy my vragen hoe ik die gansche verandering in de jonge luiden heb kunnen gewaar worden? hier van zal ik u in korte woorden verslag doen. Ik vernam wel haast dat de Vader van Kobus een man was my zeer wel bekend, vermids ik hem als Advocaat in verscheide zaken met een gewenschte uitslag gedient had, 't geen hem meer als eens had aangezet, om in andere affaires die van myn Professie niet en zyn, met my raad te pleegen. Op een zekeren tyd kreeg ik zeer onverwagt een' visite van de goede man, ex[6]pres om myne gedagten omtrent zyns zoons vryagie te weten. Je hebt me zo dikwils te recht geholpen, Heer Avokaat, zei de man, dat je 't me nu ook niet weigeren zult, in een zaak daar me veel aangelegen is. Je zult zekerlyk wel weten, terwyl de heele straat 'er vol van is, dat men jonge naar je buurmeisje Agnietje vryd; Hy is 'er als dol na, nou trouwens dat is geen wonder; wy hebben al mee zo geweest, en ik moet zeggen, dat hy zo wel oppast, zo geschikt is, en in alles my en zen moeder zo voldoet, dat het ons leed zou wezen de jongens genegendheid tegen te staan, 't geen hem vast en zeker een groot hartzeer aan zou doen, en mogelyk ook wel op den

1 De rand omhooggebogen en aan de bol vastgenaaid.

hol helpen.[1] Maar 't moest evenwel een lutje[2] bykomen; je kent buiten twyffel je buurlui, en je zult me wel ten naasten by weten te zeggen hoe het 'er mee staat. Ik dagt voor vast dat de goede man van my weten wou, of 'er een stuivertje zat by 't meisje, derhalven antwoordde ik hem, dat ik niet geloofde dat 't er breed by die menschen zat, dat, naar ik had kunnen merken, de jonge dochter vry wel van linnen en wolle onderleid[3] was, maar dat ik niet geloofde, dat de moeder haar veel ten huwelyk zou kunnen geven. Dat is de vraag niet, Myn Heer antwoordde myn vrome Client, dat heeft de Dogter zelfs ten eersten aan onze Kobus bekend gemaakt, en dat kan men ook weinig scheelen, 't liefste geld is 't geen men zelf wind; Myn jonge verstaat zen handwerk en is naarstig, ik denk hem met den eersten zyn proef[4] te laten doen, en tusschen jou en myn heb ik door oppassen en spaarzaamheid, al vry wat meer vergaart, als de lui wel denken; ik wou maar van je weten, of Agnietje zig wel draagt, of ze wat weet van huis te houden, en voornamentlyk of ze goedaardig is, want myn Kobus is een kalf van een jonge, en, zo [7] hy een kwaad wyf had, hy zou zig dood knyzen. Maar ik kan het van 't meisje niet denken, zo een aanvallig ding als 't is; onze Keetje is 'er schier al zo mal mee als haar broer, en d'ouwe Vrouw houd 'er alreeds zo veul van als of het 'er dogter waar. Ik antwoordde, dat de vrindschap van hem en van zyn huisgezin niet beter als aan Agnietje kon besteed worden, dat ik voor haar goede imborst wel zou durven instaan, dat ze zeer wel was opgevoed, en dat, schoon men t'mynent schier al kan hooren wat 'er in 't buurhuis omgaat, ik in den tyd van zes jaren niet gemerkt had, dat 'er 't minste woord tusschen moeder en dogter was voorgevallen; dat ze de gehoorzaamheid zelf omtrent de oude vrouw was, en dat wat aangaat overleg en zuinigheid, myn buurvrouw daar in uitgeleerd was, en dat het niet mankeeren kost, of haar dogter, gansch niet misgedeeld van verstand, moest die kunst van haar hebben afgezien; In een woord, dat ik niet en twyffelde, of Kobus had wonderwel uit zyn oogen gekeken, en zou een gelukkig man zyn met Agnietje. Wel ik ben van harten bly, dat je zulke goede getuigenis van de Vryster geeft, sprak hier op de goede man; Maar zou je evenwel niet denken, dat de

1 “Aan 't lichtmissen” raken.
2 Beetje.
3 Voorzien.
4 Examen.

jongelui nog een jaartje of anderhalf behoorden te wagten met trouwen, 't zou nou nog maar kinderwerk wezen, vrees ik. Neen myn lieve buurman, antwoordde ik, dat is gansch myn gevoelen niet; Diergelyke zaaken moeten niet slepende gehouden worden, zo men geen gevaar wil lopen, van ze door nydigheid, en agterklap te zien vernietigt. Ik zou 'er in uw plaats maar hoe eer hoe liever mee doorgaan. Uw zoon die tot nog toe zo zedig geleeft heeft, zal nu, na myn gedagten, by Agnietje kunnen brengen, 't geen hy by 't meisje wenscht te vinden, [8] en zekerlyk ook wel vinden zal. Je verstaat me wel, en je zoud niet gelooven hoe veel zulks wederzyds toebrengt tot een standvastige huwlyksliefde. *Wel hoor, Heer Avocaat, 't zal dan best zyn, dat we 't houwelyk maar ten eerste sluiten; Maar ik moet je iets verzoeken, en dat moetje me niet weigeren, 'k heb tegens morgen Middag, Agnietje met haar Moeder te gast genood; Ons Motje*[1] *zal 'er ook zyn, daar moeten de kinderen thans of morgen een zoet stuivertje van erven, maar daar is beter na te wagten,*[2] *als na te vasten, want ze ken het 'er, als je weet, wel ontmaken,*[3] *nou dat's tot daar toe; Myn verzoek zou dan zyn dat je mee op de portie woud komen, dan zouwen we eens van de zaak in de grond kunnen praten. Maar ik zeg je van te voren dat je niet getracteert zult worden, wy hebben daar geen kennis van, we zullen een schoone beste ribbe in den ooven laten zetten, en daar zel moeder wat graauw erten by koken en nog eenige wisjewasjes 'er by gereed maken, altyd je zult de kost hebben*.[4] Deze nodiging stond my wonder wel aan; Ik beloofde dat ik zonder fout op 't bestemde uur t'zynent zou wezen. Ik heb het ook nagekomen, en het my in 't minste niet beklaagt, en indien ik kon gelooven, dat diergelyke onderwerpen u en 't gemeen zo aangenaam zyn als my, ik zou, zo dra ik eens weer legen tyd heb, 't gedrag van 't gansche gezelschap, en inzonderheid van de jonge lui, met zyne natuurlyke kleuren pogen af te malen. [9]

1 Grootmoeder.
2 Daar kunnen we beter niet op rekenen.
3 Teniet doen.
4 Je zult in ieder geval te eten krijgen.

N° 152. Den 10. April 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r .

Quis virtutem amplectitur ipsam
Praemia si tollas.[1]

IK heb belooft op verscheide plaatzen van myn werkje zo veele nieuwe stoffen te verhandelen, en zo veele anderen te vervolgen, dat, vermids belofte schuld maakt, ik bekennen moet, tot de ooren in schulden te steeken, en ruim een gansch deeltje van noden te hebben, eer ik weer op een effen bodem kom. Onder anderen ben ik verpligt den Lezer naar myn vermogen een getrouw en uitvoerig tafreel van de *Eer* voor oogen te stellen, en tot zulks heb ik my verbonden op 't einde van een vertoog, in 't welk ik meen op eene voldoende wyze te hebben aangetoont, dat het verval van Religie onder een volk, en inzonderheid onder deszelfs bestierders, noodzaaklyk moest na zig slepen de vernietiging van alle wezentlyke deugd, inzonderheid van de noit volpreeze liefde des Vaderlands, en by gevolg een' gemakkelyken weg tot een onmydelyk verderf van zo eene [10] ongelukkige Natie baande. Ik voegde daar by dat het mogelyk was, dat de voortgang van zodanige ramp geduurende eenige tyd vertraagt wierd door de *eer*, die zomtyds de plaats der deugd waarneemt, en de zelfde uitwerkzelen voortbrengt en die, schoon maar een *schaduw* van de verdienste, dezelve zomtyds overleeft, en nog werkzaam blyft op dezelfde manier, als, volgens het bygeloof, iemands geest nog gaat waaren omtrent de plaats, daar het lighaam begraven legt. Dog met eenen hield' ik staande, dat het onmooglyk was dat die behulpzaamheid der eere, onverzelt van ware deugd, lang bestaan konde, en ik geloof in staat te zyn van deze waarheid op onwrikbare bewyzen te vestigen.

1 “Wie mint de Deugd zelf, zonder loon hier voor te wachten.” Juvenalis, *Satyra* X, 141-142.

Het woord *Eer* word op tweederlei wyzen genoomen, of voor de *agting* die door de eerzugtigen beoogt word, of voor de *eerzugt* zelve, die de *agting* des evenmensch bedoelt; In de eerste zin zegt men, dat een Veldheer veel *Eer* heeft ingelegt; in de tweede, dat iemand geen *Eer* in zyn hart heeft, 't geen zeggen wil dat hy onverschillig schynt omtrent de agting van pryswaardige luiden. 't Is hier evenveel; Dog gemakshalven zal ik deze uitdrukking in de tweede betekenis gebruiken, en door dezelve *liefde tot agting* verstaan. Nu is het zeker, dat die *liefde* in een hart berooft van Religie, en by gevolg van wezentlyke deugd, zig nochtans uit kan strekken tot daden in zig zelven deugdelyk, en heilzaam, zo lang als door diergelyken alleen de algemeene agting te winnen is; Dog in een Land, daar, volgens myne onderstelling d'*Ongodsdienst* reeds de overhant begint te krygen, daar de Grooten, en die voor de beschaafste en geestrykste te [11] boek staan, verre van hunne gevoelens in dit opzigt als schandelyk te verbergen, op dezelven als doorstralende blyken van een overvliegend verstand roem dragen; daar zelfs een man van de waereld, aan wie zyn reden tegenstrydige gedagten inboezemd, dezelve uit een beginzel van schaamte, en om voor geen lage geest door te gaan, in zyn ziel moet smooren, in een woord daar 't ongeloof op het stip is van als eene mode van de grooten op de kleinen neder te dalen, en de wezentlyke deugt uit de meeste harten uit te roeyen, kan de algemeene agting, aan 't geen wezentlyk pryswaardig is niet lang gehecht blyven; Ja dat meer is, de scheidspalen van 't zedelyk goed en kwaat aldus weggenomen zynde, kan het niet missen, of 't geen by Godsdienstige Volkeren deugdzaam genoemt word, moet, zo dra het aan den *werker* maar de minste moeite of 't geringste vermaak komt te kosten, als ongerymt, en bespottelyk uitgejouwt worden. Op dusdanige wyze, zal allengskens de algemeene agting tot haar eenig doelwit krygen een' voorzigtige en vernuftige *eigebaat*, die geenen haarer grootste belangen, voor zo verre zy zig maar tegens de strengheid der wetten weet te bevyligen, goed dunkt te verwaarlozen. Deze verfoeyelyke gesteldheid der ziele zal aldus eenige en algemeene deugd worden, en van allen die op valsche gronden wel zullen redeneeren, alleen als redelyk, en roemwardig worden aangezien.

Daar is derhalve eene *waare Eer* die 't geen wezentlyk loffelyk is, op wat grond het ook wezen mag, bedoelt, en deze is het, die een' staat, daar de Ongodsdienst de overhand krygende, de ware deugd begint te verbannen, voor een' ge[12]ringe tyd op de stylte van zyn ondergang kan te rug

houden; Ook is 'er eene *valsche Eer*, die 't zy uit een moedwillige haat voor de ware deugd, uit zwakheid, of uit een valsch begrip, 't geen wezentlyk eerlyk en deugdzaam is, schynt te versmaaden, en zig uitstrekt tot een doelwit 't welk door de reden, en door de Religie word afgekeurt.

Men herinnere zig dat de Eer waar van ik hier spreeke niets anders is als de *liefde tot agting*, en men zal zonder moeite begrypen, dat dezelve in alle de zielen, van wat gevoelens en gesteldheid ze mogen zyn, noodwendiglyk moet gevonden worden, vermids ze een onafscheidelyk gevolg is van de liefde die ieder voor zig zelf gevoelt, en die hem zo eigen is als zyn wezen en natuur zelf, en het onmooglyk is zig te beminnen zonder te wenschen van anderen geagt te worden. Ik ken geen menschen, die van die generale Regel uitgezondert kunnen zyn, dan zulken, die door eene natuurlyke, of toevallige dofheid maar menschen in schyn zyn, geen redelyk, maar alleen een dierlyk leven leiden, en die als de beesten tot het geen hun nodig is door eene onberedeneerde drift weggesleept worden. Aldus is het zomtyds gelegen met luiden, die door geduurige rampen en elenden ter neergeslagen, en als uitgedooft nauwlyks meer denken, en geen agting voor zig zelve, uit loutere moedeloosheid, gevoelende naar de agting van anderen niet zeer kunnen reikhalzen. Buiten diergelyke gevallen is de *liefde tot agting* even eigen aan de oneerlyksten als aan de eerlyksten, en 't geen hier onderscheid tusschen beiden maakt, is die natuurlyke gemoedsbeweging zelf niet, maar haar verscheiden en strydig voorwerp. Hoe! zal men my mogelyk tegenwerpen, de schaamteloo[13]ste booswigten, die de goddelyke en menschelyke wetten met voeten treeden, die met eer en deugd de spot dryven, en die van eene t'zamenschakeling van de snoodste misdaden een gruwelyke kostwinning maken, kunnen die 't minste vermoeden geven, dat ze *liefde tot agting hebben*? Buiten alle twyfel; Maar gelyk eerlyke en deugdzame menschen de minste lust niet hebben, ja zelfs een afkeer gevoelen voor de agting van die genen, die de waare deugd en Eer schynen te hebben afgezwooren, op dezelfde wyze versmaaden de laatsten de agting en goedkeuring der gener, die eene wezentlyke verdienste tot hun eigendom zoeken te maken; ze tragten de agting van huns gelyken, die hun als alleen alle agting waardig voorkomen, te verkrygen. Een onverschrokke Cartouche, voor wien niets heilig is, is al zo hoogmoedig op de eerbied zyner makkers, verkreegen door duizenden menschen ongelukkig te maken, als een held, die zyn Vaderland uit de hagchelykste gevaren gered heeft, op de welverdiende toejuichingen zyner

verpligte medeburgeren. Een onbeschaamt bedrieger, die zyn woord noit geeft, en zelf met eeden staaft, als om gelegendheid te hebben van het te breeken, spot met de eenvoudige ligtgeloovigheid der eerlyke lieden, wien hy in zyn net heeft weten te lokken; Hy schat ze, by zig zelve te vergelyken, als onnoozele en versmadelyke wigten, en verzeekerd zig dat, by luiden, *die de waereld kennen, en weten hoe men 'er mee om moet springen*, zyn doorsleepe fieltery, een voorwerp van agting en verwondering is. In een woord, de godlooste boosdoeners maken zig een eer, van hun oneer, en, om my hier te bedienen van een fraye gedagten van den beroemden Boileau: [14]

> Een dwingland steld zyn *eer* in alles t'overheeren.
> Een dwaas van *eer* ontbloot, in d'*eer* zelf te trotseeren.

Ik wil gaerne bekennen, dat ik met verwondering in veele Theologische en Zedekundige boeken geleezen heb, dat de edelste deugden der wyste Heidenen, maar blinkende ondeugden waren, om dat ze blotelyk de eerzugt tot haar bronader hadden. Indien de Volkeren rampzalig genoeg, om van de goddelyke openbaringen ontzet te zyn, egter onze medemenschen moeten genoemt worden, en op dien voet met een Christelyke menschlievendheid door ons moeten worden behandelt, zo durf ik zeggen, dat hun in dit geval een handtastelyk ongelyk geschied. Word hier niet voor eerst vry wat roekeloos ondersteld, dat het eenig beginzel van hun deugdryk gedrag niets anders kan geweest zyn, als eene liefde voor de agting van tydgenooten en nakomelingen? Hoe! Mannen, die gelyk een Socrates, een Plato &c. door de doordringendheid van eene onpartydige, waarheid lievende, en arbeidzame reden, 't jok der gemeene vooroordeelen hebben afgeschud, en ontdekt de eenigheid van een allervolmaakste Opperwezen, die aan de deugd zyne weldoende, en beloonende liefde, en aan 't kwaad zyne straffende afkeer hegt, moeten die noodzaaklyk ondersteld worden uit bloote eerzugt alleen werkzaam te zyn geweest, zonder aan hunne verheeve denkbeelden de minste invloed op hunne gemoedsbeweegingen, en gedrag toe te laten. Niets strydiger tegens alle waarschynlykheid kan immers uitgedagt worden. Zelfs is zulks niet te vermoeden aangaande deugdzame Heidenen, die de gevoelens der gemeente aanklevende met dezelve egter vast stelden, dat 'er, na dit leven, door de Goddelyke rechtvaardigheid, een gelukkige toestand voor de goeden, en een rampzalige voor de kwaaden bereid was. Maar laat ons slegts eens

toestaan, dat ze allen in hunne pryswaardigste daden met de *Eer* alleen hebben raadgepleegt, waar uit dog kan beslooten worden, dat ze met hun pligt uit dat beginzel te doen zig aan schitterende misdaden hebben schuldig gemaakt? Zal men antwoorden, dat de reden daar van is dat uit een kwade grond, niets als [15] dat van dezelfde natuur is kan opborrelen, en dat de eerzugt niet anders, dan als een kwade grond kan aangezien worden, zulks zal ik wel degelyk ontkennen, als iets, dat nog door de reden, nog de Heilige Schrift bewezen kan worden. Ik wil wel toestaan dat de loffelykste uitwerkzelen van bloote eerzugt geen zaligmakende deugden zyn; Dog 't geen in de hoogste graad juist niet goed is, is daarom niet kwaad en verwerpelyk, en ik kan niet wel bevroeden, waarom men in de deugd zonder dezelve van natuur, en zelfs in ondeugd te doen veranderen, geen trappen zou mogen erkennen? De zugt tot agting komt my voor, gelyk ik reeds heb aangetoond, als een van de natuurlykste hartstogten, en derhalven heeft ze met de anderen gemeen, dat ze in zig zelve onverschillig niet moet vernietigd worden, ('t welk ook zonder de menschelykheid teffens te vernietigen niet geschieden kan) maar dat ze onder het bedwang en bestier van eene verligte reden moet worden gebragt, om als eene nutte dienaresse dezelve de behulpzame hand te bieden. Aldus tot haar waar gebruik aangewend overtreft ze mogelyk in nuttigheid alle andere natuurlyke driften. Ze blyft ondergeschikt aan een geredeneerde deugd; noit zoekt ze haare belangen als op het pad daar ze haar meestresse volgt, en zal noit missen het *goede*, hoewel dikmaals met *schande* by de waereld verzelt, te kiezen boven het *kwaad*, met *eer* en *luister* gekroond. Met aan de deugd een tegenwoordige belooning voor oogen te houden, spoort zy dezelve op 't kragtigste aan tot het verkrygen van heerlyker belooningen, die in het verschiet geplaatst door haar verafgelegentheid niet zelden geen genoegzame indruk op de zwakke gemoederen uitwerken. Om kort te gaan, het is my onmoogelyk, en ik geloof dat het zo zal voorkomen, aan ieder die in de natuur der zaken kan en durft indringen, als iets kwaads te erkennen, eene aangeboore en van ons wezen onafzonderlyke hoedanigheid, die wel besteed zynde de menschelyke deugd, met een nieuwe en kragtdadige beweegreden, om zig meer en meer uit te breiden, en te voltoyen, verrykt en versterkt. Het komt 'er maar op aan, dat ze zig boven haare toegeschikte rang noit en verheffe, en zig met eerbied, onder heerlyker en verhevener dringredenen weet te buigen. Ik zal hier nog byvoegen, dat, indien de zugt tot [16] agting in zig zelve aangezien kwaad konde zyn, het onmoogelyk

zou wezen, myns oordeels, ons te kwyten van de pligt van onzen naasten te beminnen en te agten. Het schynt dat 'er een natuurelyk verband leid tusschen iemand te agten en te beminnen, en deszelfs agting en liefde te waardeeren, en hoog te schatten. Laat eens iemand der genen die de deugd het meest pogen van alle mogelyke eigebaat te zuiveren, en den mensch in plaats van hem volgens zyn aard heilig en heerlyk te maken, in een gansch ander schepzel schynen te willen veranderen, eens in een calmte van passien, (want dat slag van luiden, wat ze ook doen of niet, zyn en blyven menschen) in zynen boezem tasten, en zig zelven ondervragen, of hy zig wel verbeelden zou kunnen, bemind, en geagt te zyn, van iemand die zonder de minste bewimpeling hem verklaaren zou, dat zyne agting hem volmaaktelyk onverschillig was. Ik twyffel hartelyk of hy wel veel staat op zo een vriend zou maken, en of hy niet voelen zou, dat versmading van eens anders agting een natuurlyk gevolg en uitwerkzel is van eene wezentlyke veragting voor den zelve.

Met een brief heb ik onlangs van een' onbekenden een berymde overzetting, of liever navolging ontfangen van 't vermaard minnedigt van Ovidius, *Æstus erat, mediamque dies exegerat horam &c*[1]. Dog ik geef den Autheur in bedenken, of hy my, die my verbonden heb niets onzedigs voor den dag te brengen, wel raden zou diergelyk stukje, al was het nog zo fray, en wel bewimpeld, in myn werk te lassen.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf*; te Rotterdam, *J.D. Beman*; Delft, *A. Beman* en *Boitet*; 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot*; Dordrecht, *Van Braam*; Leyden, *Kerchem*; Haarlem, *Van Lee*; Utrecht, *Kroon*; Middelburg, *Meerkamp*; Vlissingen, *Payenaar* Leeuwaarden, *Strik*; Franeker, *Ennema*. &c. [17]

1 “Het was drukkend heet, en de dag was gevorderd tot na het middaguur.” Ovidius, *Amores* I, 5, 1. Openingsvers van een van 's werelds beroemdste erotische gedichten.

N° 153. Den 13. April 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r .

Alterius ne sit qui suus esse potest.[1]
OVID.

*

DIe nimmer naar den naam van Dichter heeft gestaan,
Hoewel hy meer dan eens een vaersje heeft geschreven,
Waar in hy; want dat zwak kleeft allen Dichtren aan,
Zich zelven red'lyk hadt voldaan,
Zag onverwacht zyn' *Lof der vriendschap* uitgegeeven,
En door het gansche Land verspreid.
Ha! riep hy daadlyk uit, dier onbescheidenheid
Zal zich myn Neef gewis beklagen!
Nu zullen immers al myn vrienden, al myn maagen,
En veelen, die me slechts van verre zyn bekend,
My telkens om een trouw- of rouwdicht koomen plaagen,
Dat voor een eerlyk man een last is zonder end.
Niet om de onmooglykheid van noch iets nieuws te dichten
In zulk eene afgezonge stof.
Neen zeker 't is alleen, omdat ze ons vaak verplichten
Zo wel tot vleiery als recht verdienden lof
Een Bruid, die eerder zou naar Hekuba[2] gelyken,

1 “Hy hou zich uit bedwang, die zelve Voogt kan wezen.” Devies van Paracelsus. Mogelijk ook gebruikt door Ovidius, maar ik heb daar geen vindplaats voor gevonden.
* 't Volgende is my onlangs uit Zeeland toegekomen.
2 Koningin van Troje, wier leven vol tragiek was. Volgens Ovidius' *Metamorphoses* eindigde ze haar leven als een hond.

Moet in een huwlyksvaers een Hebe[1] zyn genoemd:
Een Bruîgom, die reeds lang moest pryken[2]
Als Midas, door Apol tot zulk een smaad[3] gedoemd,
Met ezelsooren, zal me dwingen
Van hem, als van den fraeisten geest,
Die ooit in Neêrland is geweest,
In grootsche woorden op te zingen
Ter eere van zyn bruilofsfeest. [18]
Een ander zal misschien noch vry wat meer begeeren,
En willen, dat men hem als by vooruitgezicht
Ten oorbaar van 't gemeen doe Stad en Land regeeren,
Men is het, zegt hy zelf, *men is 't aan hem verplicht,*
Hy heeft reeds lang voorheen het burgerrecht verkregen,
En hadt hy voor de magt der vrienden niet gezwicht
Van Godard, reeds ten top van zynen wensch gestegen,[4]
Hy hadt hem laatst den voet geligt.
Hy is een Rechtsgeleerde; en, dit dient niet verzwegen,
Hy werdt te Harderwyk van allen toegejuicht:
Ja, zo 't promotievaers de waarheid slechts getuigt,
Kwam Themis[5] *zelf van uit de hemelzaalen*
Op aarde nederdaalen
Om hem den meesterlyken hoed
Met blydschap op het hoofd te drukken,
En wyl men * *d'eersten wensch der Dichtren ziet gelukken,*
Door Hymens[6] *wys bestier, zo blyft hy wel gemoed,*
En hoopt in 't kort de verd're vrucht te plukken
Van zynen gadeloozen vlyt

1 Godin van de jeugd.
2 In het oog vallen.
3 Midas, koning van Frygië, vond het fluitspel van Pan mooier dan het citerspel van Apollo en werd daarvoor met ezelsoren gestraft.
4 Het is me onduidelijk gebleven wie hiermee wordt bedoeld.
5 Godin van het recht.
* In alle de vaerzen achter disputen is d'eerste wensch een gelukkig huwlyk.
6 God van het huwelijk.

Ten dienst van Land en Stad gewyd.
Dit alles moet, schoon die verwaande
By alle zyne nabestaande
En ieder, die hem kent, te boek sta voor een kwast,
Den Bruîgom worden toegepast,
Of anders heeft men 't spel weêr gaande.

Hoe zult ge iets weig'ren aan een vriend
Door wien gy, zo 't geluk hem dient
Met uwe wenschen waar te maaken,
Ligt ook eens zult op 't kussen raaken?
Of sta ik minder in de gunst
Dan Eerryk, die aan uwe kunst
Alleen zyn' roem heeft dank te weeten,
Want immers, zo men ongeveinsd
Aan u mag uitten 't geen men peinst,
Wordt Eerryk by geen mensch voor zulk een held versleten,
Als gy ons zoekt te doen gelooven, dat hy is.
Wel aan dan! of het zal u wis
Berouwen my voor 't hoofd te stooten,
Gy moet myn huwlyksvreugd door uw gezang vergrooten.
[19] *En wyl gy vleien kunt, gelyk aan Eerryk bleek,*
Die u naar allen schyn dat vaers wist af te prachen[1],
Zou al de waereld moeten lachen,
Zo uwe Zanggodin thans in haar plicht bezweek.
Neen neen, die vleien kan, kan ook naar waarheid pryzen,
Hy is een Burgerkind, daar ik; maar 't is genoeg;
Ook weet gy, dat ik schier myn adel kan bewyzen,
Dierhalven vriend sla voorts de handen aan den ploeg,
Gy zult in geene ondankbaare aarde zaaien,
Maar op zyn' tyd gewenschte vruchten maaien.

Dan moet men straks, al waar 't in weêrwil van zyn hart,
En onder 't knarssend nagel byten,
Aan 't mymren of de kop zou splyten;

1 Door vleien en aandringen te verkrijgen.

En doet men 't eens, men raakt 'er in verward.
Ja naauwlyks zal 'er iemand sterven,
Die slechts wat meer is als gemeen,
Of met den eersten koomt 'er één
Van die den boedel moet erven
Verzoeken, dat men hem beween'.
't Is vrucht'loos, dat men 't wil ontleggen
Al zwoer ik, dat ik niet kan huilen als ik wil,
Men houdt het voor een vieze gril,
En toon ik, dat ik niets weet tot zyne eer te zeggen;
Men zegt me weêr, *dat is geringe nood:*
Ei lieve! bak hem slechts een koekje na zyn dood.
Deeze ochtend zyn ons reeds twee vaerzen toegezonden,
Maar wyl 't geen Dichters zyn als gy en uws gelyk,
Zo hebben wy die gulle blyk
Van hunnen dienstb'ren geest vergolden met twee Ponden,
En gy ... zacht zacht! geen geld te bieden aan een man,
Die door een edler zucht gedreven,
Zo lang hy brood heeft om te leven,
Geen roem, dan dien hy klaar en wel bewyzen kan,
Aan iemand, wie het zy, om geld of gunst zal geeven.

Dus wordt men dag aan dag gekweld,
En zo men niet terstond zich in de bresse stelt
Om dé aanval rustig af te weeren,
Maakt straks die vrye hemelgaaf
Den dichter tot een slaaf
Die telkens alle groote en alle ryke Heeren
Den honich om den mond moet smeeren.
[20] Dus voer hy uit (ik weet het van naby,
Want zie Myn Heer ik ben die HY,
Die van zich zelf als van een derden heeft gesproken)
hy riep, zo ooit myn opzet wordt gebroken,
Zo sta ik willig af
Van alle hoop en troost, die ooit de Dichtkunst gaf
Aan één van haare gunstelingen.
Gy lacht, en denkt misschien: *Hoe! beeldt de gek zich in,*

Dat hy, die pas begint te zingen,
Zich aanstonds vleien mag van door te zullen dringen
Tot in de gunst van die Godin?
En wat mag toch dat OPZET weezen,
Waar van hy om geen mensch ter waereld af zou staan?
Altoos ik heb noch niet geleezen
Op welken trant hy verder voort wil gaan.

Ten antwoord op dien lach, en op uw billijk vraagen,
Is 't reed'lyk, dat ik myn besluit
Goed rond, goed Zeeuwsch verklaar, en zo verstaanbaar uitt'
Dat niemand om een vaers my ligt zal koomen plaagen.

't Is waar, ik ben noch onbejaard,
Doch wyl ik in den dienst der ed'le Zanggodinnen
Reeds van myn ted're jeugd geen arbeid heb gespaard
Op hoop van haare gunst te winnen,
Zo docht me, dat ik ook den loon
Van niet geheel te zullen sterven
Zou door myn trouwen dienst verwerven,
Hoewel ik nooit (dit zyn de Dichters niet gewoon)
Al moest ik Nestors jaaren leeven,
Een vaers dacht in het licht te geeven.

Maar zonder myne schuld * ontdekt,
En buiten staat gesteld om deeze drift te heelen,
Zal niemand my een lofdicht hooren kweelen,
Dan door myn eige' lust gewekt.
Geen, die 't my vergen zal, zal zynen wensch verkrygen,
Ten zy ik vryheid hebbe, indien ik niet mag zwygen
Om elk zo wel zyn leed te zeggen, als zyn lief,
Hy spreek, die 't zo begeert, ik ben tot zyn gerief. [21]

* Te weeten door zyn Neef, die my den Lof der Vriendschap heeft toegezonden.

MYN HEER.

GY zult ongetwyffeld denken, dat ik den wagen voor de paarden spanne met het vaers, dat my, den *Lof der Vriendschap* in uw werkje gelezen hebbende, uit de pen gerold is, voor den brief te laaten gaan, die ik u daar over schryve: Maar ik heb myne reden hier toe, en zal niet ontveinzen, dat ik u en mynen neef Q.P. zo wel heb willen verrasschen als ik door u en hem verrascht ben geweest; op dat gy beide, en door den Spectator allen die hem leezen, weeten mogten, zonder daar toe bereid te zyn, wat gedachten my zyn ingevallen, toen ik myn eigen werk zo onverwacht zag in den druk gegeeven; een werk, daar niemand dan ik, en myn allerinnigste boezemvriend (dien ik om mynen Neef noch wat in de maling te houden, niet noemen zal) iets ter waereld van wist.

Schoon ik in 't eerst niet zeer gesticht was over uw gedrag, ben ik echter terstond met u verzoend, als wel bewust, dat gy onmogelyk gissen konde, dat ik zo schuw was van voor een liefhebber der Dichtkunde, die van tyd tot tyd zelf wel iets op 't papier dorst brengen, bekend te staan: Ja, moog'lyk zult ge u noch ter naauwer nood verbeelden kunnen, dat ik myn hart recht uitgesproken hebbe in het vaers; Doch dan kent gy de Zeeuwen niet. Zy stappen (voor al daar het de vryheid geld, die ik door het uitgeven van dat rymstuk met de letters van mynen naam daar onder, vreesde kwyt te zullen raaken) niet ligt van hunne voorneemens af. En zou ik niet voor een dwaas moeten gehouden worden, indien ik my verslaaven wilde, om geduurig, als het iemand, die maar eenige de minste betrekking tot my of tot myne vrienden had, luste gepromoveerd te worden, te trouwen of te sterven, dadelyk gereed te zyn, om hem alle deugden, zelf die ik nooit in hem erkende, op maat toe te schryven? Wat zyn toch de meeste Promotie- Huwlyks- en Lykgezangen anders dan een deel afgebedelde loftuitingen?

Van de eerste behoef ik het nauwelyks te bewyzen, want de jonge Rechtsdoctooren, die my t'huis koomende nu en dan hun *dispuut* vereeren, hebben my zelfs meer and eens gezegt, wanneer ik by 't opslaan van 't werkje, uitriep; [22] Ha! daar zyn vaerzen op gemaakt. *Ja ja, Paskwillen. De slapelooze nachten, die ik op de Akademie heb doorgebragt, zyn vry wat aangenamer gekort, dan met het hoofd op de wetten in het Corpus Juris te breeken; Wat zoud gy zelf van my denken, als ik wel geleerd, maar echter als een styve Zeeuw weêr uit Holland kwam, zonder een air van*

welleevenheid in de Saletten opgedaan te hebben? De Poëet weet zo wel als ik, dat ik nooit praktizeeren zal, al schryft hy, dat Weduwen en Weezen rekhalzen naar myn overkomst; en gy kunt ook wel gissen, dat ik zonder kostwinning gemakkelyk door de waereld zal geraaken. Hoe het met de huwlyksgedichten gesteld zy, heb ik in het vaers genoegzaam aangetoond, echter zal ik 'er een staaltje byvoegen tot nader bewys.

Moet een Dichter zich niet schaamen over zyn gedrag, als hy een Bruid (die zich aan een eigenzinnigen gek, niet anders gewoon dan zynen kop te volgen, en tegen ieder, al waar het de zoetste en aanvalligste Juffer, zo stuursch ziende, als of zy hem reden tot de grootste moeielykheid gegeeven hadt, verbonden heeft) een gelukkigen echt voorspellen durft? Wat moet men van zulk eenen houden, die aan een Jongman, met de gierigheid zelve om haare schatten huwende niet ontziet een heerlyk en vermaaklyk leven te belooven? Wat de Lykdichten aangaat, daar in wordt aan den overledenen, niet alleen alle lof, maar zelf de zaligheid zo rustig uitgedeeld, als of men een volmagt daar toe van den Hemel ontfangen had. Ja, aan 't verlies van een lid der Regeering hangt, by die helden, het verlies van 't gansche Vaderland; maar zo dat waar was, waaren wy immers al lang te gronde geweest, wyl 'er jaar op jaar waardige leden der Overheid verscheien.

't Is, dunktme, even belachelyk, als of men dryven wilde, dat door de dood van één voortrefflyk Krygsoverste het Land al zyn magt en ontzach tegens de Nabuuren plotzeling verloor.

Dierhalven, Myn Heer, moogt ge vry gelooven, dat ik myn woord zal houden, en nooit vaerzen maaken op iemands verzoek, zo hy my niet toe wil staan, dat ik hem daar gansch naar 't leven schetze; Ik ben vry geboren, en wil vry blyven in 't verkiezen van de onder[23]werpen myner uitspanningen, waar van ik u, zo gy hier onder getuigen wilt, dat het u niet onaangenaam zal wezen, zomtyds het een of 't ander toe zal zenden; blyvende

MYN HEER,
Uw genegen Vriend
L.V.Z.
Middelburg den
25 Maart 1733

De verdere Correspondentie van den Zeeuwschen Digtgeest staat my wonder wel aan, en ik ben verzeekerd, dat zo dikwils het hem zal behaagen my te verpoozen, 't gemeen 'er voor 't minst niets by verliezen zal. Ik oordeel ook dat al 't geen hy ons hier gezegt heeft, niet alleen met bevalligheid is uitgedrukt, maar ook op de zekerste redelykheid gegrond. Dikwils heb ik my verwondert over de onbezonne toegevendheid van onze braafste Digters zelfs, die altyd schynen gereed te staan, op 't minste verzoek van Vrienden Pegazus[1] op te toomen. Ook heb ik gedagt te merken, dat meesten tyds wanneer dat moedig ros aldus *te huur of te leen loopt*, het zo log en onaardig voorstapt als een kar-paard in plaats, dat het, zo dikwils het door zyn' eige meester, (*een' van zelfs aan 't gaan geraakte Poeëtische luim*) beschreeden word, 't afgerigtste Manege-paard in lugtigheid, en gezwindheid ver overtreft. In de verzamelde werken der vreemde Digtgeesten ziet men wel hier en daar een Lyk- Huwlyk- Geboorte- en Verjaardigt op luiden van een' buitengemeene rang, of verdienste, dog in onze voornaamste Poeëtische schriften vind men heele stapels van dat goedje, waar onder het al veel is als 'er vyf of zes zyn, die met vermaak en *belangneeming* kunnen gelezen worden. In 't overige is alles met de hairen zo handtastelyk by malkander gesleept, dat het niet mogelyk is 'er deel in te nemen, en zo ontbloot van vuur, dat de Lezer gevaar loopt een verkoudheid op den geest 'er van te krygen. Myn Correspondent doet derhalven wel, buiten dien dwang, daar niets als oneer uit te halen is, [24] zig zelven te houden. Dog ik durf hem raden zulks volstrekt te doen, en zonder de minste voorwaarden; immers is het zeker, dat zo hy aanbied te schryven voor die genen die toestaan zullen met oprechtheid, en naar verdienste behandelt te worden, ieder terstond den koop toe zal slaan, verzeekerd dat 'er niets als pryzelyk van hem te zeggen valt, en dat hy, zonder agterdogt, zig zal mogen kittelen met loftuitingen, die de zuiverste waarheid tot haar rigtsnoer zullen hebben. Zo dikwils na zulks tegen verwagting uit zal vallen, moet myn Correspondent staat maken, dat hy vyandschap tot zyn belooning zal krygen. 't Zekerst middel by gevolg, om zyn Zangnimph buiten de boeyen te houden, is al dat zoort van verzoeken met eene Zeeuwsche bestendigheid, zonder zig door 't lokaas van conditien te laaten verschalken, af te slaan, en de lofgierigen te verzenden naar de digtwinkels, daar vaarzen te krygen zyn, niet kwalyk gelykende naar

1 Pegasus wordt voorgesteld als het ‘dichterros’. Vandaar: gedichten te schrijven.

zadels, die een weinig verschikt en verhakkeband op alle paarden, en zelfs op alle ezels, kunnen passen.

In N. 150 bladz. 238 reg. 13. moet achter *tweede boek* geleezen worden: *in het derde deel*.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf*; te Rotterdam, *J.D. Beman*; Delft, *A. Beman* en *Boitet*; 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot*; Dordrecht, *Van Braam*; Leyden, *Kerchem*; Haarlem, *Van Lee*; Utrecht, *Kroon*; Middelburg, *Meerkamp*; Vlissingen, *Payenaar* Leeuwaarden, *Strik*; Franeker, *Ennema*. &c. [25]

N° 154. Den 17. April 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r .

Magnas inter opes inops.[1]
HORAT.

SChatten te bezitten en ryk te zyn, is geenzins het zelfde; 't Eerste is dikwils, om met het gemeen te spreeken, een gifte van 't los geval,[2] maar waarlyk en naar behooren ryk te zyn is een wetenschap tot dewelke, gelyk als tot de anderen de t'zamenvloed van aangeboore en verkreege gaven vereischt word. Men kan zelfs met waarheid staande houden, dat die edele kennis by uitstek zeldzaam is, en dat 'er in een land gelyk het onze zo met schatten opgepropt, dat ze nauwlyks door 't volk kunnen * *circuleeren*, het getal van *Ryken* van de uiterste schraalheid is. Myne Lezers begrypen zonder moeite, dat myn voornemen hier is te spreeken van het wys en redelyk gebruik der verkreege schatten, en van de kunst om uit dezelven al het waare voordeel te halen dat dezelven kunnen uitleveren. Ik laat malle en kwalyk zo genaamde Philosophen zwetzen en uitvaren tegens 't gelt, het zelve veragten, als stof der aarde, en zelfs met niets evenaaren; ik gun hen de vreugd van tot aan de wolken op te vyzelen hunne onbezon[25]ne makker, die zyne schatten, daar een verstandige en welgeboore ziel zo veel nut weet uit te trekken, in Zee hebbende doen werpen als zegepralende uitriep, *dat hy vry was*. Dit heet by my niet anders als een ydel geschreeuw en redeneeringen in de lugt, die op niemand, met eenig oordeel

1 “Armoedig by 't bezit van overgroote Schatten.” Horatius, *Carmina* III, 16, 28.
2 Toeval.
* *Omloopen gelyk het bloedt in 't lichaam dat al te menigvuldig zynde, met geen genoegzame vryheid kan voortvloeyen*.

begaaft, vat kunnen hebben; Hoe! iemand heeft de onbesuisde stoudheid van my voor te preeken, dat, vermids de natuur met zo weinig te vreeden is, de schatten van een volstrekte onnutheid zyn, terwyl alle zyne zinnen, zo wel als de mynen, hem tegenspreeken, en het tegendeel getuigen? immers kan niets onverdragelykers bedagt worden. Laat de welspreekendheid zelfs alle haare schrandere afgerigtheid in 't werk stellen zal zy in staat zyn my te beletten te voelen, 't geen ik voel? zal zy my overreden, dat gemakkelyk gehuisvest te zyn, goede spys en drank te nuttigen, op een warm en zagt bed zyn rust te neemen en wel gekleed te zyn, onnutte en onverschillige voorwerpen zyn, onze minste agting en liefde onwaardig? Niets is schadelyker voor de zeedekunde, dan aldus buiten de natuur te redenkavelen. Het eenige middel om de menschen deugdzaam te maken bestaat in hun zekere en bondige denkbeelden der zaken te geven, en aldus met hunne eigen reden t'zamen te spannen, om hen te verbeeteren. Met moet hen in dit geval zeggen, dat de Rykdom in zig zelve buiten alle twyfel een wezentlyk goed is, 't welk verdiend gezogt te worden, dog naar maate van zyne regte waarde, en dat wysheid en deugd de innigste vercierselen, en voorregten der verheeve ziele, welkers nuttigheid zig tot in alle eeuwigheid uitstrekt, oneindig waardiger zyn met alle inspanning van pogingen van ons nagejaagt te worden, als een [27] geluk zo bepaalt, zo broos, en zo wisselvallig. Wanneer 'er op die manier word gesprooken, zal die geen die 't meest aan de vergankelyke schatten gehegt is, voelen dat men in den haak redeneert, dat men gelyk heeft, en hier door alleen zal hy zig kunnen buigen, om aan heilzame vermaningen 't oor te leenen, en aldus mogelyk zig gewennen aan 't werkstellig maken van op redelykheid steunende regels omtrent de ware kunst van ryk te zyn. Ik ben van voornemen jegenwoordig daar te laten de verkwisting en gierigheid als afgesleete en uitgeputte stoffen, zelfs zal ik met stilzwygen voorbygaan het eerste en allerloffelykste gebruik der schatten in de hand van de edelmoedige mededeelzaamheid, omtrent dewelke men ook een gewigtige en moeyelyke wetenschap aanwyzen kan, 't geen een onderwerp is wel waard in 't byzonder uitgepluist te worden.

Ik zal maar spreeken van 't gedrag der menschen, die nog kwistig, nog gierig zyn, en by de welke niettemin het geld onnut en zonder leven blyft leggen, zonder hun de geoorlofde eer en vermaaklykheden te verschaffen, die in het zelve, ten dienste van eene wyze en bedreeve eigenliefde, opgeslooten zyn. Men verbeeld zig zomtyds verkeerd, dat zommige

luiden van een schrapend en opstapelend character zyn, om dat men duidelyk ziet, dat ze, niet tegenstaande hunne steeds aangroeyende schatten, niet rykelyker leven, als hunne geringste medeborgers; Dog hier in bedriegt men zig dikwils. Zomtyds zyn die goede luiden niet min dan gierig, en zelfs van eene voorbeeldige mildadigheid omtrent den armen. De oorzaak van deze hunne magere levenswyze is maar dat ze geen verstand hebben, om hun inkomen edelmoediglyk, en met luister te verteeren. Ze zyn 'er niet toe [28] opgevoed; ze leven, zo als hunne ouders geleeft hebben, en het ontbreekt hun aan een zekeren geest, en aan natuurlyk oordeel, om hun staat met hun fortuin, naar betamelykheid, evenmatig te maken. Tracht eens een goed en verstandig vriend hen te recht te helpen, en met raad en daad by te staan, ze voelen wel dat de man gelyk heeft, maar ze hebben de kragt niet om 'er toe te besluiten, zy zyn te log, te traag, te laag van geest, te onvoorzien van eene prysselyke eerzugt, om van levenswyze te veranderen, en willen ze eenige pogingen aanwenden om zig daar toe te verheffen, ze worden door de zwaarte der gewoonte te rug gehouden, en als weer naar de grond getrokken. Dat slag van menschen is zeer talryk onder ons, en ik durf zeggen, dat men maar een geringe plas behoeft over te steken, om een gansch volk te ontmoeten, daar schatten in overvloed zyn, meer als ergens elders, zonder dat 'er bykans iemand ryk is. Ik had zo veel van die Natie,[1] die anderzins in allerlei goede hoedanigheden geen ander behoeft te wyken, hooren spreeken, dat ik eenigen myner goede vrienden onlangs op een' van onze fraye lentedagen overreedde my op dat reisje te verzellen, en, dewyl ze in dat land bekend waren, my tot leidslieden te verstrekken; zo dra wy aldaar na een voorspoedige reize waren aangeland, en in een herberg een schotel baars hadden besteld, nam een onzer reisgezellen, een deftig Koopman, aan, my in een kort begrip een volmaakt denkbeeld te geven, van de zeden en huishouding van den ganschen Landaard, en zulks door 't middel van my 't huis te doen zien, van een inwooner die erkend wierd voor bezitter van ruim tweemaal honderdduizend ryksdaalders, en nochtans geenzins te boek stond voor de bestgegoede [29] van de geheele plaats. Wy lieten aankloppen aan een' woning, die tamelyk uitgestrekt, dog van buiten niet als door deszelfs zindelykheid, aanzienlyk was, en eer een fraye loots, als een deftig huis geleek.

1 Engeland.

Niet weinig stond ik verwondert, wanneer de Meid opengedaan hebbende, hardnekkig weigerde ons in te laten en zelfs aan te dienen, om dat haar meester aan tafel zat, en niet te spreeken was, dat we, zo 't ons lustte, na den eeten weer konden komen, eindelyk verwon myn vriend de Koopman met zyn naam te zeggen, zo veel op het Meisje, dat ze haar meester riep, die aanstonds met veel heusheid dien Heer, (met wien hy veele zwaare affaires deede), en ons om deszelfs wil ontfong, en in zyn huis leidde. Hy was niet beter in de noppen[1] dan een welgesteld huisman, en had in plaats van een servet een blauw doekje in de hand, waar mee hy naar ons toetredende den mond afveegde. Na met ons eenige vertrekken doorgegaan te hebben, die van een geringe omtrek en zonder pragt, dog net en van eene zeldzame zindelykheid waren, bragt hy ons naar de beste kamer, alwaar hy, naar alvoren zyne vilte muilen uitgeschud te hebben, op zyne koussen intrad, om eenige vensters te openen.

Ik wil wel bekennen dat ik noit iets van zo eene lachende en heldere netheid ergens ontmoet heb; men kon zig in de geboende meubelen bykans spiegelen, en ik moet betuigen, dat ik door zo een aangenaam voorwerp als betovert was. Egter is het waar, dat, behalven het porcelyn, dat het raarste was dat kon gevonden worden, en aanzienlyke sommen bedroeg, het huisraad, als Cabinetten, Tafels, Spiegels, niet veel om 't lyf had, dewyl het, hoewel in zig zelf gansch niet lelyk [30], en van 't kostelykste houd gemaakt, ten minste een mode of vyftig ten achtere scheen; Uit dit aangenaam vertrek, in 't welke ik op heete koolen had gestaan, uit vrees van 't minste tegens deszelfs krakende netheid te misdoen, wierden wy geleid in een knappe[2] keuken, daar niet alleen geen vuur aanlag, maar ook noit scheen gestookt te zyn geweest, en dewelke door het menigvuldig Koper en Tin, dat met de haartplaten, als om stryd zyn glans rontom verspreidde, min naar een keuken, als naar een winkel van nooit gebruikt keuken-gereedschap geleek. Om ons naar een fraay prieel, staande in een klein dog sierlyk tuintje, te begeven, waren wy genoodzaakt door een tweede keukentje te passeeren, 't welk, hoewel vyf of ses menschen zig 'er nauwlyks konden roeren, 't eenigst vertrek scheen daar gebruik van gemaakt wierd. Hier zag ik de Vrouw van 't huis met een dogter en met

1 Gekleed.
2 Zindelijke.

haar meid aan een klein tafeltje zitten, ieder mede voorzien met een dobbelsteen[1] doekje, om 't linden[2] niet te besmetten, door 't geduurig afwissen van door de booter gesleepte vingers, vermids ze bezig waren met zonder vurk haar hart op te halen, aan een groote schotel vol aberdaan[3] met geele wortelen, die, hoewel ieder in verscheide stukken geklooft, genoeg deden blyken, dat ze hun' vollen wasdom hadden, en geen de minste verpligting aan de kunst van vrugten uit te broeyen. Wanneer wy de man van 't huis, die ons zeer gheparst had, om ons met een lekker dropje[4] te ontnugteren, voor zyne vriendelykheid bedankt hadden, en ons naar onze herberg hadden begeven, kon ik niet nalaten myn vriend de Koopman myne verwondering over verscheide voorwerpen, die my 't meest getroffen hadden, bekend te maken, en wel voornamentlyk [31] omtrent die oplettende voorzorg om 't linden niet te besmetten, aangewend by een man, die de heele waereld door, voor zeer wel gesteld, geschat kan worden. 't Antwoord was, dat myne verwondering nog grooter zou zyn, indien ik wist, dat die luiden opgepropte kisten en kassen bezitten met het keurigste lynwaat van alle zoorten dat 'er ooit gereed was, en 't welk van de voorouders geduurende verscheide generatien overgeerft, als een heiligdom, ongeschonde word bewaart, en telkens met een nieuwen aanwas aan de nazaten word overgelevert. Ten minste verbeelde ik my dat de schraalheid van den dis maar toevallig was geweest, maar hier omtrent wierd ik uit zo eene natuurlyke dwaling geholpen, en ik vernam, dat die luiden het niet veel vetter gewend waren, ten zy ze nu en dan, en inzonderheid, om goede vrienden te vergasten, een' keurelyke en volmaaktlyk welbereide schotel rivier-vis op tafel hadden, hoewel ze in andere gelegentheden blotelyk om geen omslag te maken, en den haart schoon te houden, zig ook wel eens met koude spyze behielpen. Myn vriend de Koopman onderrichtte my ook omtrent het Character van zyn vriend, die hy my als verstandig, edelmoedig, en liefdadig beschreef, en zo oprecht in zyn handel en wandel, dat op zyn woord zelfs in de negotie meer staat te maken was als op de hand of eed van anderen. Hy verzekerde my zelf dat de man een groot liefhebber van goede boeken was, en dat hy 't zommige Theologan-

1 Vierkant.
2 Linnen.
3 Gezouten kabeljauw.
4 Borrel.

ten wel zou te raden geven. Eindelyk dat wat aangaat zyne magere huishouding, hy daar geen gevoelen van had, dat hy van kindsbeen by zyne ouders zulks had aangewend, de gemeene slender[1] van zyns gelyken volgde, en vrezen zou, zo hy 't zeiltje hoger [32] in top haalde, door zyne buuren, van hovaardy, en verwaandheid beschuldigt te worden, in een woord, dat hy in die levenswyze alzo gerust en wel te vreede was als een ander in de pragtigste en aangenaamste. Dat zulke luiden daar in gerust zyn, moet zonder twyffel waar wezen, want anders zouden ze van maatregelen veranderen. 't Geen ik maar staande hou is dat ze niet ryk zyn, dat hun geld, hoewel in de koophandel levendig, wat aangaat deszelfs gebruik, en einde, absolut dood is en zyn waare wezen verlooren heeft. Een man, die zonder de voordeelen van zyn negotie mee te rekenen, veertien of vyftien duizend guldens 's jaars aan inkomen heeft, en nauwlyks duizend weet te verteeren, waar in is die tog ryker als die maar even zo veel aan renten in de waereld heeft en verteert? 't Geld, dat hy zonder ophouden optast,[2] maakt dat dat aberdaan met wortelen op zyn tafel beter smaakt als op die van een gering arbeidsman? Iemand die eigenaar is van duizende servetten, en noit anders gebruikt als een blauw doekje, leeft die rykelyker als die geen andere handdoeken in de waereld heeft? Is onze hupsche man, die andersins zo veel lof verdiend, niet zo armelyk gehuisvest, en in dat opzigt weder, niet zo wezentlyk arm als een ander, die voor een gering stuivertje 's weeks een slegt krotje huurt? Van zyne fraye vertrekken, daar hy eens of tweemaal in een jaar de voet zet, durft hy immers geen gebruik te maken, en hy heeft 'er even zo weinig waare eigendom aan, als een bedelaar aan paleizen, waer van hy in 't voorbygaan door open deuren of vensters nu en dan een schitterend gedeelte komt te aanschouwen. Zyn waare wooning bestaat alleen in zyn bekrompe keukentje nevens 't een of 't ander zoldertje, daar hy mooglyk 's nagts in een slegte bedsteede onder kruipt. Men zou zelfs met recht kunnen beweeren dat zyne geduurig vermeerderende schatten zyn armoede vergrooten, vermids ze hem, in de plaats van 't minste voordeel, niets anders als zorg en arbeid t'huis brengen op en den hals laden.

Dog deze stoffe verdiend wel een tweede vertoog. [33]

1 Sleur.
2 Opstapelt.

N° 155. Den 20. April 1733. De Hollandsche Spectator.

---Taedae quoque jure coissent;
Sed vetuere patres.[1]
OVID.

HEER SPECTATOR.

UW Vertoog van den 9den Maart heeft niet alleen de goedkeuring van jonge lieden, die nog onder de magt van hunne ouders staan, *en mede graeg eens voor hunne doot zouden trouwen willen*, maar ook van aanzienelyke Gehuwden, die met kinderen gezegent zyn, en derzelver genoegen in een zaak van die natuur ver boven hunne eige zinnelykheid stellen. Wat my belangt ik betuige UE ongeveinst, dat de billykheit van uwe redenering my zodanig behaegt heeft, dat ik om die door een krachtig voorbeeldt te bevestigen, aenstonds de pen in de handt genomen heb om UE het volgende verhael, waer van ik voor een gedeelte ooggetuige geweest ben, meê te deelen.

Lucretia eenige Dogter van een der voornaamste Kooplieden dezer Stadt, bezat alle gaven, die een Juffer geagt en bemint kunnen maken, hare ryzige gestalte, welgemaakte leden, frissche kleur, schrandre geest en opregte deugt met een aanlokkelyke goetaerdigheit verzelt, veroorzaekten, dat [34] ze by ieder voor de eer der sexe gehouden wiert; voeg hier by de kennis der muzyk en aller andere Jufferlyke wetenschappen, met eene zedigheit die zelfs de verdiende louanges[2] zonder gemaektheit van de hand

1 “Der Oudren Grilligheid belet hun 't wettig huwen.” Ovidius, *Metamorphoses* IV, 60-61.
2 Loftuitingen.

wyst, en UE zal een genoegzame schets van die bevallige, doch ongelukkige Jonkvrouw hebben. Zy hadt naeuwlyks zeventien jaren bereikt, of zag zig van verscheide Minnaers aangezogt; waer van de een haer door een magnifique koets en pragtige livrei, een ander door de gezwintheid van zyn hartdraevers, zeiljagt en diergelyke winderige verdiensten zogt te behagen; dog onder allen die naer haer gunst stonden, was niemant, die 't hart dier verstandige maegt treffen kon, als Damon een jongeling van goeden huize, dien 't nog aen verstant nog andre goede hoedanigheden ontbrak; maar zyn Vader een militair, die in de kragt van zyn jaren in den oorlog gesneuvelt was, hadt hem zo veel gelt niet nagelaten, dat hy daer op den gewonen zwier der jonge Heeren van gelyken rang en geboorte, volgen kon; hy hadt zig derhalven van jongs met vlyt tot de studien geappliceert, en met veel lof gepromoveert zynde, leefde hy van zyn jaerlykse inkomsten, die omtrent twaelf hondert guldens bedroegen, als een fatsoenlyk man, tragtende ondertusschen door eene geduurige letteroeffening, zig tot het een of ander ampt, waer mede hem zyne vrienden zouden willen begunstigen, bequaem te maken.

Hy hadt Lucretia verscheide malen gezien, ten huize van een zyner Nigten, die wanneer hy haer verklaerdt hadt, hoe doodelyk hy op die Juffer verlieft was, zyn schoone dikwils uitnodigde, om hem gelegentheit te geeven van zyne liefde te openbaren, latende hen om de zelfde reden ook dikwils alleen; onder voorwendzel van de eene of andre [35] noodwendige bezigheidt; en hy wist eindelyk zyn Geliefde zodanig te overreden, dat zy beloofde hem geen party te zullen zyn, indien hy haar Vader bewegen kon, doch *zy vreesde dat de geringheit zyner middelen hem tot een onverzettelyke hinderpaal strekken zou*. Damon was geheel verblyd, dat hy het hart van zyne bevallige gewonnen hadt, doch schroomde voor de weigering van haren Vader; hierom vervoegt hy zig by zyne Vrienden, en weet door zyn kragtig, doch beleeft aenhouden zoo veel te weeg te brengen, dat hem een aenzienlyk ampt gegeven wierdt.

Nu dagt hy niets meer te vrezen te hebben en begeeft zich dierhalven by den Vader van Lucretia, die geen zwarigheit maakte van hem *acces* by zyne dogter te geven, zoo dat de twee gelieven thans elkander in vryheit van de opregtheit hunner mening mogten onderhouden; en zy stelden vast zig binnen weinig maanden getrouwt te zien.

't Gerucht van dit aanstaande huuwlyk verspreidde zig wel haest door de gansche stadt: en elk prees de goede keur van den minnaar, als van de

minnaresse; maar onderwyl wist Florus, een Man van omtrent veertig jaren, die buiten een considerable somme geldts, door de negotie gewonnen, niet de minste goede hoedanigheit bezat, door de grootheit van zyn' middelen het zoo ver te brengen, dat hy den Vader van zyn Matres op de hant kreeg, die door 't gout verblint wel haast den braven Damon zyn huis verboot, en zyne Dogter dreigde op te sluiten zoo zy hem oit weer te woord dorst staan.

Ik laat UE oordeelen, hoe doodelyk de twee Gelieven ontroert waren, door deze wrede tyding, die hen als een steen op 't hart viel. Zy [36] stelden alles, wat hen mogelyk was, in 't werk, om den ouden man van zyn voornemen af te trekken; dog het schreyen, smeeken, belofte van eene onophoudelyke dankbaerheit, en 't verzoek van goede Vrienden hadden hier geen kragt; de klank van 't gelt maekte den Vader doof, voor alle wettige redenen en verzoeken, en hy geboot zyn dogter zig gereet te maken om binnen weinig weeken de Bruit van Florus te zyn; die van zyn kant ook niet naliet haer te verzekeren, dat zy met hem een zeer vermakelyk leven leiden zou. De Schoone, tot in de ziel ontstelt, zogt hem te doen begrypen, dat het niet edelmoedig was een Juffer tegen haer zin te willen trouwen, en verzekerde hem, dat zy nooit de minste liefde voor zyne persoon hebben zou; dog dit kon niet baten, hy antwoordde: *dat hy te vreeden was bezitter van zoo schoon een lighaem te zyn, en dat de genegentheit wel volgen zou*; Toen borst zy uit in een vloet van tranen, en riep, *Welaen dan lafhartige! ik zal u trouwen, doch denk nooit plaets in myn hart te krygen, ik zal de gehoorzaemheit, die myn Vader van my eischt, schoon ze onredelyk is, voldoen: de rechtvaerdige hemel zal my helpen en my de gedwonge belofte, die my zal afgevordert worden, vergeeven*.

Terwyl Lucretia dus, als een slagtoffer der Vaderlyke geltzugt, aen haer onwaerdigen minnaer wiert overgegeven, was Damon op hondert middelen bedagt om zyne getrouwe nog eens te zien, doch zy was zo nauw bewaert dat zulks onmogelyk scheen: eindelyk schoot hem te binnen, dat hy zig in de kerk kon begeven, op haar trouwdag, en dus haer naer zyn wensch zien en van haer gezien worden. Dit doet hy, en plaetst zig regt over haer, met een gelaet, dat geene [37] geringe blyken van een hartknagende droefheit gaf; zy by geval haar oogen opslaende ziet hem ook, en wort aanstonts door zulk een groote ontsteltenis bevangen, dat ze in flaeuwte viel, waer in ze een geruimen tydt bleef, zoo dat men genootzaekt was de Huwlyksplegtigheden, die even begonnen waren, uit te stel-

len, en haer weer t'huis te brengen, daer ze nauwlyks was, of viel weder in een onmagt, die van een hevige koorts gevolgt wiert: men bragt haer dan te bed en stelde alles in 't werk wat tot haere herstelling dienen kon: doch die ellendige nam in 't kort zoodanig af, dat men van haer opkomst wanhoopte.

Nu zag de Vader, maer te laet, dat hy de oorzaek van zyn Dogters doot zou zyn; en was als wanhoopig, dat hy zyn eenig kint, voor 't welk hy gedagt hadt zyn schatten by een geschraept te hebben, zo barbaers gehandelt hadt; hy badt haer den moet niet op te geven, en beloofde haer aen Damon uit te huuwen, zo dra ze herstelt zou zyn; doch alles te vergeefs; de kranke, het uur van haar sterven voelende naderen, verzogt haer Vader te mogen spreeken; vergaf hem alles, en zy zig verders geheel tot ernstiger gedagten over gegeven hebbende ontsliep kort daeraen in de armen van Damon, haren geliefden Minnaer, die door droefheit de tering gezet hebbende na weinig maenden haer in 't graf gevolgt is.

P.S. Indien deze Historie UE behaagt, zal ik UE het vaers dat Damon op de doot van zyne Minnares gemaekt heeft, en 't geen ik in handen heb, in 't kort toezenden. [38]
H.

Ik zal 't overige van myn papier vervullen met het volgende uittrekzel van een brief, dien 't geval van Themistius[1] uitgelokt heeft.

HEER SPECTATOR.

DAar zyn hier in de stad gezelschappen van jonge Heertjes, daar men een standvastige gewoonte maakt van den genen, die op 't oog wat onnozel schynen, zonder de minste verdienste met bespottingen t'overladen, en hen, om zo te spreeken, als een bal elkander toe te kaatzen. Voorleede somer was ik by een vriendt genodigt, daar zig verscheide van die spreeuwagtige Jonkertjes ook bevonden. Nauwlyks waren wy gezeten, of een die groote gedagten had van zyn schranderheid, en daaglyks door zyne fraye gaaf van eerlyke luiden te foppen, in aanzien by zyne makkers toenam, tastte aanstonds een zedig jongman aan, die tot zyn ongelyk zig naast hem

1 Zie afl. 115, 123 & 145.

had geplaatst. *Ik moet zeggen*, sprak hy, *Myn Heer, dat het monster van uwe knoopen my wonderlyk behaagt, 'k heb 't zelve noit van te vooren gezien, en 't moet zekerlyk korts uit Parys zyn gekoomen. Uw hair is ook in de uiterste perfectie opgemaakt, by wat paruikmaker laat Myn Heer zig tog* coefferen; *daar moet ik ook wezen. Daar by is de strik, aan uw degen mee van geen geringe verdienste, en die moet u al een mooi stuivertje gekost hebben, en uw heele kleed zit u aan 't lyf of het 'er aan geschildert was. Trouwens 't is aan Myn Heer besteed, want uw taille is de bestgemaakte die men met oogen aanschouwen kan, 't is geen klein voorrecht zeker, zulk goed air te hebben, en zo adroit te zyn; Wat Juffer zou op zo een Heer niet gecharmeert worden. Nu heb ik zo al iets gehoort, en ik denk dat wy Myn Heer haast zullen feliciteeren, en by die gelegendheid een pretje hebben*. Hier op [39] zig naar 't gezelschap wendende, *Ja Myn Heeren*, vervolgde hy, *onze vriend heeft gansch geen kwade keur gedaan; 't is 't zoetste Meisje dat op voeten gaan kan, en 't zal haast lukken ook; Hy leerd reeds danszen, om op het bezoek beslagen ten ys te komen. Dog hy vordert in een maand meer, als anderen in vier. Ei laat ons hem gezamentlyk verzoeken zyn kunst eens te toonen; Je zult 'er verwondert over staan; de Heer tractant speelt dog een schoone viool, die zal hem wel aan de gang helpen*. Dit alles wierd uitgesprooken, zonder den jongeling, die 'er waarlyk wel uitzag, den tyd te laten, van een woord te uiten, onophoudelyk overvallen van de anderen, die hem geduurig in zyn reden vielen. Wanneer men hem als met gewelt tot het dansen van een menuet geparst had, wierd hy met nieuwe loftuitingen overladen, dewelke over tafel telkens met anderen wierden opgehoopt, en niet ophielden voor dat hy door een dringende affaire naar huis getrokken afscheid had genomen. Zo dra was hy 't huis niet uit, of hy wierd door een generaal geschater als nagejouwt, waar in boven alle uitblonk de voornaamste acteur van de klugt, die terstond met den tytel van een *drolligen hond* met een gemeene[1] stem wierd begroet, en zig in zyn geestigheid zodanig baide,[2] dat de aangenaamste vergenoeging uit zyn gansch gelaat te lezen was. Dog zyn speelpop was weg, en hy moest weer een ander hebben; toen moest ik 'er aan gelooven; Hy presenteerde my, zonder ophouden, nu d'eene, nu d' andere schotel, zo dat ik my vergenoegen moest met telkens iets te nemen,

1 Onbeschaafde.
2 Verlustigde.

of hem voor zyne gedienstigheid te bedanken. Ik at smakelyk van een koude pasty, die in 't midden stond, dog of ik te veel gebruikte, naar zyn zin, weet ik niet; Maar terwyl ik overeind staande, den vriendelyken Hospes, die my iets toereik[40]te, bezig was daar voor dank te zeggen, was hy vrypostig genoeg om deze woorden te uiten: *Ik geloof niet dat die Heer van die spyze meer nuttigen zal; Hy zal liever een meloentje eeten, denke ik*. Hier op vond hy goed myn tafelbord te belasten, met de grootste van die vrugten die op tafel was, buiten twyffel om my by 't gezelschap voor een vraat aan te doen zien. Wat kon ik doen in dit geval? hem telkens te antwoorden in 't welnemen, en als of ik zyne zo zotte als vuilaardige beschimpingen niet merkte, was aan denzelven nieuwe stof te verschaffen, en hem met ernst te zeggen dat zyne laffe en noit verdiende boerteryen, my mishaagden, en ik geneigd was, hem zulks, indien hy daar in voortging, te toonen, zou de vreugd van 't gezelschap gestoort, en den heuschen tractant beleedigt hebben.

Myns bedunkens, is die stoffe wel waardig om door den Spectator omstandiglyk verhandelt te worden, en ik wenschte van harten door hem te worden onderregt, op wat wyze een eerlyk, vreedzaam, en beschaaft man zig gedragen moet om de aanvallen van zo eene onbeschofte geestigheid, op een' gevoeglyke en kragtdadige wyze af te slaan.

Ik blyve.[1]

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf*; te Rotterdam, *J.D. Beman*; Delft, *A. Beman* en *Boitet*; 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot*; Dordrecht, *Van Braam*; Leyden, *Kerchem*; Haarlem, *Van Lee*; Utrecht, *Kroon*; Middelburg, *Meerkamp*; Vlissingen, *Payenaar* Leeuwaarden, *Strik*; Franeker, *Ennema*. &c. [41]

1 Volgens Zuydam is Lukas Peter de opsteller van deze brief.

N° 156. Den 24. April 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r .

Non potest gratis constare libertas. Hanc si
magno aestimas, omnia parvo aestimanda sunt.[1]
SENECA.

NA dat ik over eenige weeken in twee na malkander volgende Spectators den Lezer de gevallen van Scha Hussein[2] met zynen braven Veldheer Ali kouli-kan hebbe medegedeeld, is my gansch niet tegen myne gedachten voorgekomen, dat sommigen verklaarden niet te kunnen begrypen met wat oogmerk ik dezelve in den Hollandschen Spectator plaatste; wyl het huns bedunkens in een Gemeenebest, als het onze, bynaar onmogelyk was, dat 'er alles afhing, ik zeg niet van den wil, maar van de grillen eens eenigen Opperhoofds: Men voegde daar by, dat ik beter zou gedaan hebben met het spoor van een ongenoemd Dichter op te volgen, die genoodzaakt zynde een vaers te maken om een Drukfout in den Custos[3] van het voorgaande blad te heelen, een stoffe daar toe moest uitkippen, waar van het Opschrift met PO begin, in de optelling der geenen, die hem daar toe dienen konden, doch niet verkiesbaar scheenen, zich eindelyk dus uitlaat. [42]

1 “De Vryheid kan niet vrugteloos bestaan. Indien gy deze hoogacht, zyn alle andere dingen gering te schatten.” Seneca, *Ad Lucilium epistulae morales*. CIV, 34.
2 Zie afl. 135 & 136.
3 Het eerste woord of woorddeel van een bladzijde, gezet in de rechter-benedenhoek van de daaraanvoorgaande bladzijde.

[*]Ik dacht wel om de Heldendeugd
Van Koning Porus[1] af te maelen,
  Maer wyl de Nederlandsche jeugd
Geen vrucht kan uit een voorbeeld haelen,
  Van zulk een hoogverheven rang,
besloot ik, om haer op te wekken,
  Het onderwerp van myn gezang
Uit haers gelyken staet te trekken.

Hoewel ik geloof, dat die begaafde Digter, wiens fraye werken ik met zeer veel genoegen doorleezen heb, met recht als eene algemeene regel, (nochtans, gelyk de meeste anderen, aan exceptien onderheevig) vaststeld dat de voorbeelden, die de gebuurigste zyn aan onzen toestand en geleegentheid, ons met de grootste gewisheid treffen, en op ons de diepste indruk maken, durf ik my nochtans verbeelden, dat het onderwerp van myne 135 en 136. Spectator voor onze Hollanders (alle Onderdanen der Vereenigde Nederlanden daar onder begrepen; want voor die zo wel als voor de Hollanders, in den engsten zin genomen, word myn werkje geschreven) ten hoogste nut en oorbaar is.

Heden is het de tyd om de proeven daar van te berde te brengen na eene voorgaande aanmerking, die ik verzoek, dat myne Lezers altoos gelieven in acht te nemen. Men vind in alle schriften van dezen trant somtyds stukken, die op zich zelfs genomen bynaar niets wezentlyks voor de Landgenoten schynen te bedoelen: Zulken moeten niet terstond gehouden worden als buiten het bestek lopende, en niets ter zake dienende, eer dat men in 't vervolg bevind dat ze gelaten worden voor het geen ze zyn. By voorbeeld: De brief van Christofilus Katharinus,[2] waar in hy beschryft het ge[43]drag van eenigen dier Jongelingen, die zich tot Bedienaars des H: Goddelyken Woords bevorderen willen, zou veelen mogelyke eenigen aanstoot kunnen geven, als of daar door beoogd wierd, dat men niet veel goeds van den grootsten hoop te wachten hadt; doch, die zulke verkeerde gedachten voeden, gelieven hun oordeel zo lang op te schorten, tot dat hy

* *Zie de Proeve van Dichtoeffeningen te Leiden gedrukt 1731. bladz: 227.*
1 De koning van India die op olifanten ten strijde trok tegen Alexander de Grote.
2 Zie afl. 122.

my zynen tweeden brief geschreven hebbe, wyl hy beloofd heeft daar in te zullen pleiten voor de luister van een orde, die met recht de naam van Eerwaarde draagt. Dat ik tot nu toe denzelven niet ontfangen heb, maakt hem by my niets ter waereld verdacht, misschien zyn de verkoudheden, die korteling door gansch Europa zeer veele menschen overvallen hebben, en ook mogelyk hem, de reden, dat hy zich daar van noch niet heeft kunnen kwyten: maar ik beloof, dat, zo hy binnen twee maanden my niet voldoet in myne rechtmatige verwachting, ik dan zelf de pen zal opvatten om te toonen, wat men ter eere, en tot aanpryzing van alle achtinge, van en voor die Heeren, die ons den wech ter zaligheid door leer en leven trachten te banen, uit een recht dankbaar hert voor hunnen getrouwen iever zeggen moet.

Om dan te verklaren, wat eigentlyk zy, dat ik met het uitgeven dier gevallen beoogd hebbe, zal ik voor af myn gebruik maken van een gelykenis, die veelen aanstonds op het spoor zal brengen, langs welk zy vorder geleid zullen worden tot het wezentlyk doelwit dier twee halve bladen.

't Is bynaar volstrekte onmogelykheid voor iemand, die van ryke en magtige Ouderen geboren is, een recht en waar denkbeeld van zyn geluk te vormen, ten zy hy met een aandachtig oog beschouwe den jammerlyken toestand van anderen, [44] die, zo wel menschen zynde als hy, dagelyks met alle elende, kommer en gebrek te worstelen hebben, dan ziet hy eerst hoe veel reden hy heeft om het voorzienig Opperwezen te danken voor de gunst, die het hem boven zo veele duizenden zyner medemenschen, zonder eenige zulks van zynen kant verdienende waardigheid, van het uur zyner geboorte af bewezen heeft; anderzins *zal hy* (gelyk het spreekwoord zegt) *niet beter weeten, of het hoort zo*, en gevaar lopen van te redeneeren gelyk zekere Vorstin deed in een zwaare hongersnood; waar van zy, die in het Hof niets dan weelde zag, zo weinig bezef en aandoening betoonde, dat ze, wanneer daar ernstig over gesproken en geklaagd wierd, meende, dat alles te redden was, zo het volk zich voor een poos met kaas en brood behelpen wilde, zynde zulks de hoogste nood naar haar gedachten, waar toe een mensch vervallen kon, terwyl 'er mogelyk in haar eige ryk een ontelbaare menigte gevonden wierd, die nooit beter cier in hunnen leeftyd gemaakt hadden, en by wien het derhalven ten uiterste en tot veel arger stand moest gekomen zyn, eer zy van gebrek zouden klagen, en hun gekerm tot de ooren van een wellustig Hof door kon dringen.

Naar het schynt, had zy zich nooit verwaardigd een vergelyking van haaren staat te maken met dien van haare geringste Onderdanen: Nooit had het haar aan iets, 't geen tot een wellustig onderhoud des levens strekken kan, gemangeld,[1] en dus kon ze zich niet verbeelden, dat niet ieder ten minste het noodzakelyke overvloedig genoeg bezat om 'er zo lang op te teeren, tot dat hy weder van 't aangename wierd voorzien.

Even zo is het met ons (ingezetenen der vrye vereenigde Nederlanden) gesteld, die nooit anders, [45] dan onder eene der wyste, gematigdste, en rechtvaardigste Regeeringen des aardryks geleefd hebbende, geen dankbaarheid genoeg daar voor aan den Bestierder van ons geboortelot en deszelfs Stedehouderen in dit gemeenebest betoonen zullen, ten zy we het oog slaan op andere volkeren, en wel voornamentlyk op zulken, die geboren slaven zyn van een eenig mensch, onder wiens heerschappye zy, naar dat hy goed of kwaad, wys of grillig is, een meer of min rampzalig en onzeker leven leiden.

Heeft hen de Hemel eens gezegend met een' verstandigen, goedertieren en rechtvaardigen Vorst, de bewustheid dat hy sterflyk is, en de vreeze, dat hy ligt in korten tyd plaats zal maken voor een dwaazen, wreeden en onrechtvaardigen Dwingeland, belet hen dat heil zuiver te kunnen smaken; ja de ervarenheid zal hen zekerlyk, alzo wel als de Romeinen, geleerd hebben, dat dezelfde Oppervorst by verloop van eenige jaren zo van zich ontaarden kan, als of 'er in zynen leeftyd niet één, maar twee gansch onderscheiden door strydige gevoelens en hartstochten beheerschte en gedrevene stervelingen het gebied in handen hadden.

Hoe schandelyk heeft Nero de hoop, daar de Onderdanen in de vyf eerste jaaren van deszelfs Regeering, zich mee vleiden, te loor gesteld?

Binnen hoe korten tyd heeft Titus, die de wellust van het menschelyk geslacht genaamd wierd, den throon geruimd voor Domitiaan, die niets met zynen Broeder gemeen had, dan dat hy van dezelfde Ouderen was voortgeteeld?

Hoe duur de huwlyksvrucht van den treffelyken Keizer Markus Aurelius, by den naam van Antonin den Wysgeer bekend, het Roomsche ryk gestaan hebbe, kan men nagaan in de beschry[46]ving der gruwzame buitenspoorigheden van Commodus.

1 Ontbroken.

Maar, dunkt me dat 'er gevraagd word, *dewyl wy de geschiedenissen leezen kunnen, en uit dezelve leeren een recht denkbeeld te vormen van het geluk, dat wy boven zo veele anderen genieten, waartoe met een, naar allen schyn verzierd geval, de doorstralende waarheid eer beneveld dan opgehelderd?*

Ik sta toe, dat het nodeloos zou weezen eenig nieuwelyks gebeurd, of verdicht geval den Landgenooten voor te stellen, om hen te bewyzen, dat ze, by vergelyking van anderen, uit weelde klagen: Zy hebben slechts met hunne gedachten ruim anderhalve eeuw te rug te zien, en ze zullen aanstonds bevinden, wat hun staat verscheelt by dien van onze Overgroote-vaderen, die goed en bloed niet alleen gewaagd, maar veeltyds verloren en gestort hebben, met geen ander inzicht, dan om, zo 't hun niet gebeuren mogt, ten minste ons hunne nazaaten te bevryden van een juk, dat hunne schouderen niet dragen konden.

Doch de hoeveelste myner Lezeren zou naar waarheid getuigen durven, of hy zich trachte te spiegelen aan alles, 't geen hy, niet enkel om den weetlust der nakomelingen te voldoen, getrouwelyk geboekstaafd vind?

De nieuwsgierigheid is zo groot in veelen, dat ze zich geen genoegzaamen tyd vergunnen om op te merken en gade te slaan het nut, dat uit den arbeid der Schryveren te halen is: Zy willen alles lezen voor tydverdryf, ja zo ras is het een niet uit de hand, of ze reiken naar wat anders, even als Erisichton,[1] die al wat eetbaar was verslond, zonder dat de honger, die hem kwelde, daar door gestild, en hy verzadigd of gevoed wierd.

Om diergelyke geesten aan zich zelven te ont[47]dekken, heb ik die, 't zy waarachtige, 't zy verdichte gevallen van Scha Hussein plaats in myn geschrift verleend, want thans verzoek ieder, die de meergemelde vertoogen geleezen heeft, by zich zelven ter biecht te gaan, en daar oprechtelyk te bekennen, of hem wel eens is ingevallen, hoe dier hy aan God verplicht zy, die hem heeft laten geboren worden, of vergunt te leven in een land, daar het bynaar ongelooflyk schynt, dat elders diergelyke dwingelandyen gebeuren kunnen:

Ik herhaal dan nochmaals, dat de geschiedenissen deeze waarheid aan ieder bevestigen; maar voege daar by, dat 'er veelen zyn die daar op nooit

1 Thessalische prins die wegens zijn goddeloosheid door Demeter, godin van de landbouw, gestraft werd met een onverzadelijke honger.

eenige de minste acht schynen geslagen te hebben; Deezen moesten door de nieuwsgierigheid als uit den slaap gewekt, en wakker geworden zynde tot het gezichtpunt, 't geen de gewrochten dier tweestrydige Regeerings formen in haar waaren stand vertoond, als met de hand geleid worden: hier toe heb ik my bediend van het afschrift, dat ik wegens die Oostersche gevallen in myn bezit gekregen heb, wetende, dat niets zo greetig gezocht word; als stukken, die nooit voorheen het licht gezien hebbende gemeenlyk onder den naam van *Anecdotes* worden uitgegeven, schoon men meesten tyd op derzelver getuigenis geen vaster staat kan maken, dan op die van myne vertoogen, waar aan ik de aanleiding tot deezen Spectator verschuldigd ben, voor welken ik niet heb willen instaan, dat ze waarheden, en geen waarschynlyke verdichtzels behelsden.

Maar, zal me mogelyk een ander toebyten, *wat waarschynlykheid, dat een Vorst zynen geliefsten gunsteling, de steun zyns ryks, om het weigeren van zich door den wyn in een redenloos dier te willen hervormen, zou doen in stukken houwen, en voor de honden werpen*?

Ik zal me niet inlaaten om door een reeks van voorbeelden, die overvloedig te vinden zyn, de mogelykheid van dat dol gedrag te wettigen; ik zal hem slechts vraagen, of hy niet gelooft, dat 'er landen zyn, waarin men de redelyke menschen, niet slegts tot redenlooze beesten, maar tot Huichelaaren, (de slimste gedrochten, die de aardbodem betreeden kunnen) door geweld wil maken.

Zekerlyk het gedrag van Scha Hussein is op verre na zo ongerymd niet, als dat van eene zogenaamde *Heilige Rechtbank, by dewelke men nooit, zyne eer, zyne vry[48]heid, zyn lyf en goed in zekerheid bezit, ten zy men, alwaar het tegen de overtuiging van 't geweten aan, alles toestemme, en zweere te gelooven, 't geen zy wil dat men gelooven zal, en nooit tegenspreeken, schoon die tegenspraak niet alleen gegrond zy, maar met de allergrootste bescheidenheid ter onderzoek gebragt werde.

De Persiaansche Veldheer kon met eens uit te slaapen weêr in het genot van zyne bedwelmde reden hersteld raaken, daar de anderen zich altoos moeten veinzen het gebruik dier hemelsche gave verzworen te hebben, indien ze hunnen inkeer op geen onuitblusschelyken mutzaard[1] boe-

* Inquisitie.

1 Brandstapel.

ten willen.

Dat allen, die hier te lande van eenige vervolging klaagen durven, dit eens met aandacht overdenken?

Dat zelfs de Roomsgezinden, die, hier gewonnen en geboren zynde, de vrye lucht der Vereenigde Nederlanden van jongs af hebben ingeademd, eens overweegen, ofze niet vryer denken, spreeken en schryven durven, dan ze ooit het hart zouden hebben in die Landen, daar de gewissens[1] gebonden leggen onder den ontsachlyken dwang van Geestelyken, die voorgeeven, dat ze nimmer bloed vergieten, doch den waereldlyken Rechter wel haast ter dood toe vervolgen zouden, zo hy zwaarigheid maakte, van iemand, dien zy veroordeeld hebben, aan de vlammen, of andere straffen (naar maate, dat zy den gewaanden hooner der Goddelyke Majesteit, meenen verdiend te hebben) met toejuiching op te offeren!

De vooroordeelen zullen hen zeer moeten verblinden; indien ze niet openhartig met my erkennen, dat, zo ergens ingezetenen, van wat gezinte zy ook wezen mogen, een gerust en zeker leven leiden kunnen, het onder de Regeeringe der wyze, goedertierene en rechtvaardige Overheden van ons dierbaar Vaderland is.

Mogelyk zullen 'er uit de gevallen van Scha Hussein met der tyd noch andere Zedelessen den Lezer medegedeeld worden. [49]

1 Levensovertuigingen, het geweten. Opvallend is de meervoudsvorm, die volgens het *WNT* niet voorkomt (s.v. gewisse).

N° 157. Den 27. April 1733. De Hollandsche Spectator.

Quid domini facient, audent cum talia fures?[1]
VIRG.

HEER SPECTATOR.

MYns bedunkens is 'er niets gemakkelyker en nutter in een Land, als een Spectator begaaft met oordeel, ondervinding, en waare eerlykheid. Hy kan aangezien, en gebruikt worden van ieder als de algemeene raadsman van de gansche Landaard, en op zyne bestiering, in der neteligste affaires, is beter staat te maken, als op die van de trouwste vrienden zelfs, van welkers onpartydigheid, schoon men van hunne waare genegendheid overtuigt zy, men niet altyd verzekert kan wezen, in plaats men op de uwe, vermids de raadvragers u onbekend zyn, met een gerust gemoed vast kan gaan. Voeg daarby dat men zig van en diergelyk schryver kan bedienen, als van het middelpunt van de algemeene correspondentie van een gansch Volk, en men door deszelfs behulp in staat is zo dikwils als men maar wil, aan zyne medeburgers bekend te maken, 't geen men oordeelt hen aangenaam of dienstig te kunnen zyn, en 't geen men anderzins, hoe heilzaam ook, in 't hart zou moeten smooren. Aldus zou ik zekerlyk hebben moeten handelen omtrent [50] een voorvalletje, dat my onlangs ontmoet is, en met het welk, nu we 't geluk hebben van u te bezitten, uwe oplettende Lezers geen gering voordeel zullen kunnen doen. De zaak heeft zig op de volgende wyze toegedragen. Onlangs my voor eenige dagen naar Amsterdam begeeven hebbende, had ik het geluk van een Heer van de regeering te ontmoeten, met den welke ik op de hooge school met de uiterste gemeenschap

1 “Wat zal de Heer niet doen, durft dit een dief bestaan?” Vergilius, *Eclogae* III, 16. Vertaling J. van den Vondel.

geleeft heb; Aanstonds erinnerde ik my zyn wezen, dog wetende by ondervinding, dat onder ons, de Academische vriendschappen, (die by andere Natien doorgaans de bestendigste zyn) inzonderheid met luiden van minder rang en Fortuin, in weinig jaren zo slyten, dat de geheugenis 'er van zelfs schynt uitgewist, dagt ik dat de bescheidendheid my verpligtte hem, na een eerbiedige groet maar sagtjes voorby te gaan. Niet alleen die beleefde Heer liet my zulks niet toe, maar my de hand op 't vriendelykste gebooden hebbende, en zig van de ordinaare vraagen, *wanneer ik gekomen was, hoe lang ik nog meende te blyven, en waar ik gelogeert was*, gekweeten te hebben, seide hy my ('t geen zekerlyk opmerking verdiend) dat, zo ik my weer in de stad bevond, en niet by hem zonder de minste ceremonie t'huis kwam, hy het zeer kwalyk nemen zou, en verzogt my vriendelyk 's anderen daags met hem 't middagmaal te komen houden. Niet min ingenomen als verwondert over zulke ongedwonge manieren stond ik hem, zonder de geringste complimenten den hals te breken, zyn verzoek toe, en ik hield ook myn woord. Wanneer het bestemde uur naderde, begaf ik my derwaards, zonder myn' knegt, dewyl dezelve my misgeloopen had, en uit oorzaak van 't regenagtig weêr bedekt met een Kapot[1] of Jas die gansch [51] niet aanzienlyk was, vermids myns bedunkens, de slegtste stof, tot dusdanig gebruik, de beste en natuurlykste geschikheid heeft. Hoewel het sterk begon te regenen, had ik reeds driemaal gebeld, wanneer my door een knegt, die met een meer als Spaansche graviteit naar de deur toe trad, geopend wierd; *Wel, wat moet jy tog hebben Vriendje*, sprak hy, (eer ik de tyd nog had van de mond te openen) en dat met een toon, daar de mofsche groenigheid[2] nog niet uitgesleeten was, en met zo een vieze trony, dat ik de grootste lust des waerelds had, om ze met een volle hand in een gevoeglyker ploy te zetten. *Wat ik moet hebben?* herhaalde ik drie of vier maal uit verbaastheid, *je Heer moet ik hebben, jongman*, en met een wilde ik naar binnen treeden, dog ik wierd van den insolenten Westphaling te rug gehouden, en my wierd toegegrauwt: *Wel Myn Heer is niet t'huis, en al was hy noe al t'huus, wat hebt gy met Minheer te doen?* Ik voegde den onbeschoften grasmayer daar op toe, dat hoewel ik hem daar geen rekenschap van behoefde te doen, ik voor deze maal hem wel zeggen wou, dat zyn Heer my ten eeten had genoodigt; Dog de verkleede kinkel daarop, na

1 Overjas.
2 Duitse lompheid.

my van 't hoofd tot de voeten bekeken te hebben, met versmading zyn plompe kop schuddende, verzekerde my, dat ik niet te recht moest zyn, en buiten twyffel 't eene huis voor 't ander moest genomen hebben, en zonder my verder te woord te staan, smeet hy my de deur voor de neus toe; waarop ik gezwollen van een' regtvaardige spyt, die wel haast egter in een inwendige bespotting van diergelyke beestigheid veranderde, gedwongen was af te marcheren, en een half uurtje te vertoeven in een bygelegen Koffyhuis, alwaar ik by geluk myn Knegt vond [52] met den welken ik, die tyd voorby zynde, weder te voet, dewyl ik het sleepende gewieg van een slee als de pest haat, my naar 't huis van myn vriend begaf; Aan myn knegt, die toe aanbelde, wierd zo dra hy myn' naam had aangediend, door een ander bediende, als den overzeesche buffel, gezegt, dat zyn Heer maar naar binnen zou treeden, 't welk ik nauwlyks gedaan had, of de Heer van 't huis kwam met een' vriendelyke verhaasting my te gemoed, en my in de eetzaal geleid hebbende omhelsde my met een broederlyke heusheid. Dit geschiedde in de tegenwoordigheid van onzen herschepte *slender-henke*,[1] die my, vermids ik myn Kapot in 't voorhuis afgelegt had, met een meer als gemeen kleed, en in alles als een fatsoenlyk man uitgedost ziende nu rood, dan bleek wierd, en nauwlyks in staat was om zyne verlegentheid te verbergen, 't welk zo ver ging, dat hy, wanneer ik hem, terwyl hy een schotel potagie[2] bezig was op tafel te zetten, met een bespottend oog aanzag, zo begon te beven, dat hy een goed gedeelte van dezelve op 't heldere tafellaken plengde, waar over hy geen kleintje beschrobt en bekeeven wierd, terwyl ik om zyne ontsteltenis te vergrooten, voor hem scheen te willen pleiten, met te zeggen dat de jongeling zeer ongedaan en bleek 'er uitzag, en dat ik niet twyffelen kon, wyl hy zo sterk rilde, of hy was in de koude van een hevige koorts; Ondertusschen zag hy my aan met een gezigt, dat een voetval voor hem scheen te doen, en my om genade, met de diepste neerslagtigheid te smeeken; Myn gemoed by de laage gestalte van 't zyne afmetende verzekerde hy zig ongetwyffelt, dat ik zonder uitstel zynen Heer de smaad, door zyne baldadige beschoftheid my aangedaan, zou [53] klagen, en daar over voldoening verzoeken; Dog ik die 't afront[3] op rekening van myn duffelse Kapot, en niet op de myne zette, had de

1 Verklede boerenkinkel.
2 Gekookt eten.
3 Belediging.

minste gedagten niet, om door zo eene schandelyke wraak my zelven te onteeren: Ik nam egter voor hem 'er de schrik van aan te jagen, om te beproeven of hy door de pynelykheid van die straf, hoewel veel te zagt voor zyn misdaad, tot beleefder zeden zou kunnen gebragt worden. De natuurlyke vloed van 't gesprek gaf 'er my een schoone gelegendheid toe. Myn vriend vroeg my, of ik hem niet een hupsch, en welopgevoed jongeling, in den Haag zou kunnen beschikken, om buiten de livrey, het tafel te dekken, het bufet, en de kelder waar te neemen, en met eenen bekwaam om nu en dan 't een of 't ander te copieeren. Ik antwoordde hem, dat ik dagt zyn' gading te weten, vermids ik een jongeling kende tegenwoordig buiten dienst, die met een der Ministers van den staat, eenige jaren lang, aan een gebuurig hof was geweest, en die zig door zyne algemeene vriendelykheid en beleeftheid by elk beminnelyk maakte. Dat zou recht myn slag wezen, sprak myn vriend; Een Regent behoorde, als de Vader der goede ingezetenen, aan ieder toegankelyk te wezen, en ik ben nochtans bewust, dat onze stad, wat aangaat de talrykheid van babokken[1] van knegts, die als doggen zelfs fatsoenlyke luiden, van de deuren afbyten, zig van andere steeden zeer nadeelig onderscheid. Ik heb zulks meer gehoord, zei ik hier op, myn rechten tyd waarnemende, en dewyl my zulks door Myn Heer bevestigt word, kan ik 'er niet langer aan twyffelen, te meer, vermids ik nog korts een opmerkenswaardig staaltje van die Messieurs hun beestelykheid heb moeten uitstaan. Hier op begon ik met [54] de uiterste getrouwheid 't voorvalletje af te schilderen, dat my dezelve morgen was overgekomen, dog zonder tyd en plaats te noemen. Hier valt myn penceel te zwak om de houding van onzen buffel, die onder voorwending van zwaare hooftpyn het slagveldt verliet, levendig genoeg af te malen. Hy zal zig buiten twyffel verzekerd gehouden hebben, dat myn verhaald met hem te beschuldigen stond te eindigen, en ik wil hoopen, dat hy in die angst zyne buffelagtige verwaandheid vervloekt zal hebben, en voortaan zal willen begrypen, dat 'er onder de ruige vagt van een geringe kapot een fatsoenlyk man kan schuilen, en zelfs dat de rang en 't gezag van zyn Heer hem 't minste recht niet geeft om 't geringste lid van een' vryen staat, 't welk van niets als van de gemeene wetten behoeft af te hangen, met versmading te behandelen.

Ik blyve &c.

1 Lomperds.

Of 't beschreeve gebrek van beleeftheid in de dienstbooden hier meer als elders te vinden zy, is wat moeyelyk te decideeren. Overal is het erg genoeg; In 't beschaafde Vrankryk zelfs, zyn de *Zoldaaten van 't regiment van den reegenboog*,[1] buitenspoorig genoeg om aan winkeliers de versmadelyke tytel van [*]*burgerluidjes* te geven, en ver beneeden zig zelven te schatten, als of ze deelgenooten waren van de geboorte en grootheid van de Heeren die door hen gedient worden, en om de minste fout de rotting 'er over heen leggen. Natuurlyker wyze moet het in ons land desaangaande eenigzins gevoeglyker toegaan als in andere gewesten, dewyl hier veele brave burgerskinderen, die een fraye opvoeding hebben, en wel van hunne ouders zyn onderwezen, zig geen [55] oneer maken, van voor een tyd zig onder hun fatsoen te vernederen, met inzigt om door een goed ampt, door de gunst van een edelmoedig Meester verkreegen, boven het zelve verheven te worden. Dog wat andere jonge maats aangaat, die op het oog, om dat z'er niet kwalyk uitzien, en op een weinig beduidende getuigenis, *dat ze eerlyk en trouw gediend hebben*, zonder dat 'er een woord omtrent niet min noodzaakelyke hoedanigheden by gevoegt word, is het geenzins wonder, dat ze tot zo eene spoorelooze en bokagtige verwaandheid vervallen. Ik ben zelfs verzekerd, dat de meesten der gener die zo bitter deswegens klagen, in dezelfde t'zamenvloed van omstandigheden, zig aan 't zelfde wangedrag schuldig zouden maken. Hoe kan 't minder wezen, of een jakhals, die by zyn ouders nauwlyks voedzel en kleeding gehad heeft, zig wel in de noppen vindende, trots de beste burger gekoust, geschoeit, en gekapt, voorzien met een fray zakorlogie, zinnelyk in lynwaat ('t welk geen wonder is, vermids dat volkje niet zelden met dat van zyne meesters pronkt); Hoe kan het minder wezen, zeg ik, of hy moet zig beschouwende, door de dampen van laatdunkendheid, die uit die verandering van toestand naar zyne herssenen stygen, van zig zelven, zo wel als van anderen, een valsch denkbeeld vormen. Voeg daarby, dat hy zig in een' vette keuken bevind, dat hy zulke smakelyke en voedzame spyze gebruikt als zyn meester, en niet min lekker drinkt, (want zulks is niet te beletten, en volgens de zedekunde van de booden is 't ook geen zonde) en men zal zonder moeite bevroeden, dat de brooddronkenheid in den boezem van den jongeling,

1 Hier worden bedoeld: lakeien (dragen nl. diverse kleuren, in banen).

* *Petits Bourgeois.*

met de verwaandheid wel haast een lief paartje moet maken; en hem de baldadigste veragting jegens zyne *meerderen* zelfs inboezemen. De bykans noodwendige zinneloosheid van die luiden, is derhalven te verschoonen en verdiend eer bespotting, of medelyden, als haat, of verontwaardiging; Dog 't is gansch anders geleegen met Heeren, ik zeg niet, die diergelyke moedwilligheden willens en wetens door de vinger zien, (want ik wil onderstellen dat de zulke niet talryk zyn) maar die geen genoegzame voorzorg aanwenden, om door heilzame maatregelen, zo een hatelyk wangedrag in hun volk voor te komen, of te stremmen. Zo eene goedhartige oplettendheid zyn ze verschuldigt [56] niet alleen aan hunne medeburgers, maar ook wel inzonderheid aan hun eige goede naam en reputatie. Een al te waarschynelyk vooroordeel ondersteld, dat baldadige knegts 't uithangbord zyn van trotse meesters, dewyl niet handtastelyker is als dat doorgaans die maats hun werk maken van hunne Heeren in alles, zo veel 't hun doenlyk is, na te apen, en niets verwaarlozen, om zelfs derzelver houding, zwier, gang en manieren van spreeken, zig eigen te maken. Ik wil ook wel ronduit bekennen, dat verscheide reizen de trony alleen van een *Laquai* die my de deur opende, my 't Character van zyn Heer heeft geopenbaard, en my van den zelve eene vriendelyke, of ruwe behandeling met waarheid heeft voorzegt, en belooft. Deze regel egter is menigvuldige exceptien, by geluk, onderhevig, gelyk niet alleen blykt by mynen beschaafden Vriend, maar by hondert anderen, die ik van naarby ken, die de vriendelykheid zelf zyn, en die niet eens vermoeden, dat een jongman die hen met de schuldige onderdanigheid behandelt, bekwaam is anderen met de buffelagtigste onbeschoftheid te bejeegenen. Om hier in kragtdadiglyk te voorzien, en te verhinderen, dat de schande hier door behaalt niet op de meesters te rug gekaatst word, behoefden dezelven maar op 't aannemen van ieder domestiek, hem op 't ernstigste te waarschouwen, dat 'er op desselfs gedrag nauwe agt, in dit opzigt, zal gegeven worden, en dat hy op de eerste fout zonder oogluiking of genade, ten huiz' uit zal gejaagt worden. Mogelyk zou het ook niet ondienstig zyn, ieder van die Messieurs dit vertoog te vereeren, met bevel, zig daar van, als van een zakspiegeltje te bedienen. Ik zal 'er hoe eer hoe liever een tweede byvoegen, daar ik overtuigt ben, dat geen minder nut zal uit te rapen zyn.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf*; te Rotterdam, *J.D. Beman*; Delft, *A. Beman* en *Boitet*; 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot*; Dordrecht, *Van Braam*; Leyden, *Kerchem*; Haarlem, *Van Lee*; Utrecht, *Kroon*; Middelburg, *Meerkamp*; Vlissingen, *Payenaar* Leeuwaarden, *Strik*; Franeker, *Ennema*. &c. [57]

N° 158. Den 1. Mey 1733. De Hollandsche Spectator.

Eheu quam pingui macer est mihi taurus in arvo.[1]

't IS reeds eenigen tyd geleeden, dat ik van myn' Correspondent den Koopman den volgende brief heb ontfangen, dien ik de vryheid neem van met eenige verkorting om plaats te winnen, den Lezer mede te delen.

HEER SPECTATOR,

DEwyl U Ed. met my bewust is dat het zingen van Psalmen, Lofzangen, en geestelyke Liederen geen gering gedeelte van eens Christens Godsdienst-oefening uitmaakt; zal U Ed. buiten twyfel, zo wel als ik betreurenswaardig vinden, dat in een eeuw zo verligt, en geestryk als wy beleven, en in de welke de Poëzy, tot zo een hoogen trap van volmaaktheid gesteegen is, wy ons echter dienen te behelpen, willen we ons aan geen verwarring schuldig maken, met de oude een eenvoudige Datheensche[2] beryming der Psalmen; Ik ben niet voornemens dezelve t'eenemaal te veragten; ze mag redelyk zyn, naar den tyd, in welken ze [58] is gedigt, men kan echter met recht staande houden, dat ze tegenswoordig niet deugt. Is het niet te beklagen, dat wanneer een deftig Leeraar een' geleerde, en stigtelyke redenvoering met een welgepast en krachtig nagebed heeft geeindigt, wy dikwerf een laf en geesteloos vers ten besluit van onzen

1 "Hoe mager is myn Koe in zulk een vette Wei." Vergilius, *Eclogae* III, 100. Vertaling J. van den Vondel. In de tweede druk van *HS* is de naam van Vergilius toegevoegd onder het motto.
2 Petrus Dathenus publiceerde in 1566 een psalmberijming die tot ver in de 18e eeuw in gebruik bleef.

Godsdienst verplicht zyn na te zingen? neem eens uit den 49 Psalm, of wel de twee eerste versen uit den 39 en ontallyke anderen van dezelfde zouteloosheid, naar dat deze Leeraars stof zulks meêbrengt. Ik weet wel dat brave mannen deze uitmuntende gezangen op een' veel verhevener trant hebben berymt, hunne werken zien het licht, en zyn in veeler handen; Dog volgens myn oordeel, voldoen ze niet geheel en al, aan de grootsheid der onderwerpen, en aan de kiesheid van onze eeuw. Ons ontbreken egter geen doorluchte verstanden, die, zo ze eens t'zamenspannen wilden en met vereenigde kragten zo een gewichtige onderneming trachten uit te voeren, buiten twyfel de Kerk met heerlyke zangstukken zouden verryken. Dog het is niet zeer te hoopen, dat zo een dierbaar werk zal ondernomen worden, ten zy de goedkeuring van de hooge macht daar toe een gunstige gelegendheid mogte verschaffen; want wat baat het 't Gemeen dezelven opgesteld te zien, indien zo de Kerk niet tot gebruik kunnen of mogen strekken? Terwyl ik wensch die hinderpaal eens weggenomen te zien, zal ik de vryheit nemen door U Ed. nu en dan het gemeen eenige Psalmen, die ik tot myne verlustiging in ledige uuren hoop op te stellen, mede te delen. Myne gedagten zyn voor ditmaal gevallen op den hondersten, en dewyl ik my durf vleyen, dat hoe gering myn werk ook zy, 't zelve dat van Dathenus zal kunnen opwegen, blyft het aan uwe op[59]merking overgelaten, wat stukken wy te wagten hadden van onze Dichthelden, zo dezelven verzekerd van hun oogwit te bereiken een konstgenoodschap oprechtten, en t' zamen de handen aan dien arbeid sloegen. Indien U Ed. deze stoffe eens met nadruk wilde behandelen, wie weet van wat vrucht zulks zou kunnen zyn, en of de nuttigheid van deze verandering door die genen die dezelve kunnen begunstigen gesmaakt zynde, onze deftigste Digters, niet zouden goedvinden hunne geesten als t' zamen te smelten om een stigtelyk en heilzaam voornemen, 't welk niet zou kunnen missen met eene onsterfelyke eer te worden bekroont, uit te voeren; zulks wenscht van harte hy die altoos zal zyn, &c.

* Psalm 100

Gy gansche aarde juich den Heer,
Dien hem met vreugd, verbrei zyn eer,
Kom voor zyn aanzigt met gekweel,
Verheugt u met de harp en keel.

Erken dat hy de Heere zy
Die ons gemaakt heeft (en niet wy)
Zyn' schaapen, die zyn' hand bevreid
En in de vetste weiden leid. [60]

Treed, all' gy volken eens van zin
Met bly geschal zyn voorhof in,
Looft hem in zynen tempel t'zaam,
En pryst daar zyn' gedugten naam.

Want God, die dus ons 't hart verbleid,
Is goed tot in alle eeuwigheid;
Zyn' trouw, gelyk zyn oppermagt
Duurt van geslagte, tot geslagt.

't Eenigste dat ik in den brief van myn' verstandige Correspondent berispelyk vind, is dat hy nog al te voordeelig een vonnis veldt over 't werk van Dathenus, in 't welk alzo weinig oordeel en Poëtische gaven bespeurd worden, als 'er zagtmoedigheid en menschlievendheid in zyn character en gedrag, by zyn leven uitblonken, indien men maar eenigzins op

* Ik heb in dit werk van myn Correspondent eenige nodige veranderingen gemaakt, omtrent misslagen, die handtastelyk tegen de Regels van taal- en digtkunde streden. Hy zegt my in een particuliere brief dat hy een duitsch Klerk is, en dat hy op die zaken niet zeer is gevat, dog hy neeme niet kwalyk, dat ik hem zegge, dat het een verstandig man, die gelyk hy in staat is om wel te denken, niet geoorloft is de algemene regels van alle talen niet te verstaan, en versen te maken, zonder op de wetten der Poëzy afgericht te zyn. Ik zou hem raden, als hy iets opgesteld heeft, 't zelve aan een geletterd oprecht vriend mede te delen, die hem wel haast op den rechten weg zal helpen.

op de Historie van de Nederlansche Reformatie door den treffelyken Brand staat durft maken; zyne berymde vertaling deugt nu niet, en kan nooit gedocht[1] hebben, vermids niets magtig is goed, en verschoonlyk te maken, 't geen in zyn innigst wezen kwaad is. De Psalmen van Marot,[2] hoewel hier en daar gebrekkelyk, zyn nog ten huidigen dag goed, gelyk ze altyd goed geweest zyn, dog van de hand gewezen, om dat ze door de menigvuldige veranderingen, die de Fransche taal heeft moeten ondergaan, voor den gemenen man zyn onverstaanbaar geworden. 't Is billyk aan de leeftyd van Dathenus toe te geven 't gebruik van eenige verslenste woorden,[3] het slegt rymen, en 't verwaarlozen van korte en lange syllaben, welkers waarneming van de duitsche Poëzy onafscheidelyk schynt. Dog aan hem, en niet aan zyn eeuw moet geweten worden, niet alleen dat 'er bykans zo veel stopwoorden in zyn laf werk zyn als uitdrukkin[61]gen, die 't hare tot het volmaken der zin toebrengen, maar ook dat schier op ieder bladzyde onstigtlyke onbetamelykheden en buitensporige sotternyen gevonden worden, die bekwaam zyn den ernst zelf tot een onbetamelyk gelag te verleiden. Ik heb zelfs van deftige Leeraars horen betuigen, dat ze dikwils onder 't voorlezen van 't een of 't ander Zangvers, zig over de dwaze ongerymdheid der uitdrukkingen een onwederstaanbare schaamte in hun boezem gevoelden, en gedwongen wierden met *een verhaast, en zo voorts*, zig daar uit te redden. Hoe is het by voorbeeld bykans mogelyk met een statig wezen uit te spreken.

> *Edom en al zyn volk koen*
> *Agt ik niet beter als myn' oude schoen;*[4]

Kan men ontkennen, dat al had Dathenus met voorbedagten raad zyne stoffen aan het beschimpen der spotters willen bloot stellen, hy niet beter daar in zoude hebben kunnen slaagen. De ongerymdheid is over al juist niet even handtastelyk, maar ik durf zeggen dat ze bykans over al zig even wezentlyk aan een aandagtig onderzoek op doet, even met niets betalende woorden overladen en op de zelfde wyze de grondtext mishandelende, en schendende. Ieder die weet wat lezen is zal, die onstigtelyke beryming maar opslaande, waar zyn oog ook valt, gewaar worden dat deze myne

1 Gedeugd.
2 Clément Marot (1496-1544).
3 Woorden die hun kracht verloren hebben.
4 *Psalmen* 60:10.

beschuldiging maar al te gegrond moet worden geschat. Ik bezoek zulks en vind voor myn gezigt de Pause van den 8 Psalm.

Gy maakt hem, dat hy God schier zy gelyke;
Want gy maakt hem overvloedig en ryke
Van heerlykheid, die dog naakt is en bloot,
Gy maakt hem vol met veel goederen groot.

Wie zou geloven kunnen dat de eerste regel betekenen moet, *gy hebt hem een weinig minder gemaakt dan de Engelen?* is 't niet natuurlyk te begry[62]pen dat in de darde aan de *heerlykheid* word toegeschreven *dat ze naakt en bloot is?* en hoe kan 'er een dwazer manier van spreken uitgedagt worden, als in de vierde *gy maakt hem vol* &c. De volgende verzen zyn niet beter, en elk kan door een' geringe oplettendheid deswegens overtuigt worden. Ik beken dat het geen wonder is dat die beryming zo gebrekkelyk zy dewyl ze, gelyk het Tytelblad uitwyst, niet anders als een overzetting van de oude Fransche in rym gebragte Psalmen is. Dog ik verwonder my met recht dat Dathenus niet liever het Nederduitsch ondigt[1] tot zyn rigtsnoer hebbe genomen, en 't geen my nog meer verbaast, is dat verre van de fouten die vry menigvuldig aan de Fransche Dichters door maat en rym afgeparst zyn, te verbeteren, hy niet alleen op een' slaafsche wyze dezelven uitschryft, maar ook door den bank verergert en verdubbeld; in myn eerst bygebragt voorbeeld blykt zulks met de uiterste duidelykheid. 't Is in 't Fransch de dwang van 't rymen, die *oude* schoenen aan Koning David byzet. Dog ten minste staat 'er: **Op het DOLLE volk van Edom zal ik myne OUDE schoenen werpen*, en ik plaats van die belachelyke misslag weg te nemen, heeft de oordeelkundige Dathenus goedgevonden 'er nog een loodje op te leggen, en de gansche zin van den grondtext weg te nemen. Immers is het bekend, dat David hier zeggen wil, dat hy 't volk van Edom zig zal onderwerpen, en tot slaven zal maken.

't Zal my vrystaan, hoop ik, rondborstig te verklaren, dat het my onbegrypelyk voorkomt, dat zo een ergerlyk werk en zo bekwaam om aan de spotternyen der vrygeesten, en godlozen een overvloedig voedzel te verschaffen, in onze Nederduitsche Kerk met zo eene koele onverschilligheid

1 Proza.
* Sur Edom peuple furieux, Je jetterai mes souliers vieux.

tot nog toe gedult word. 't Is nochtans weinig te vermoeden, dat een eenig Leeraar, met my en an[63]dere eerlyke ledematen, niet van 't zelfde gevoelen zy, omtrent de aanstotelyke gebrekkelykheid van meergemelte beryming. Ik weet wel dat men eenige redenen om dusdanige verwaarlozing te verschonen bybrengt. Men wend voor onder anderen dat alle veranderingen, zo wel in Kerk, als in staat gevaarlyk zyn, en, zo lang het eenigzins mogelyk is, moeten gemyd worden. Dog dit is praat van luiden, die niet schynen te weten, dat het kortste en beste middel om niets te zeggen, is het volstrekt stil te zwygen. Om egter die schynreden om ver te werpen durf ik beweren dat het wezentlyk onmooglyk is langer die verandering uit te stellen, te weten *onmooglyk* in den zelfden zin, als 't Roomsch burgerlyk Recht voorwaarden, die tegens de betamelykheid stryden, onder de *onmogelyken* steld. En laat ons al eens onderstellen dat deze zo heilzame verbetering eenige onaangename gevolgen na zig konde slepen, is het wel zeer waarschynlyk, dat hare stigtelyke nuttigheid daar door zoude opgewogen worden; Men spreekt van de zaak, als of een' nieuwe en met onze gezuiverde Godsdienst geëvenmatigde beryming van die overheerlyke harpliederen, in de Kerk ingevoerd, 't gansch gemene best op zyne grondvesten aan 't waggelen zou helpen, en als het 'er op aankomt, is het kragtigste 't geen men bybrengt, dat in zo een geval 't ongeletterd gemeen zig zou verbeelden, dat Gods woord zelf wierd verandert, en dat men de ware Religie allengskens trachtte te ondermynen. Dog voor eerst hebbe ik te goede gedagten van ons gemeen volk, dat door den onvermoeiden iever onzer Leeraren, al vry wel omtrent het wezentlykste des Godsdiensts onderregt is, om my in 't hoofd te brengen, dat velen onder 't zelve door zo een' buitensporige vreeze zouden ontrust worden. Dog men neme dat ik my bedrieg, en dat de zaak tegen myn vermoeden uit zou kunnen vallen. Zoude het moejelyk wezen aan onze deftige Herders, welkers bekende wysheid en deugd met recht op de gemeente zo een' kragtigen invloed heeft, hunne pogingen te vereenigen, en de gemoederen met voorzigtigheid tot die wenschelyke verbeteringen te bereiden? Is het waarschynelyk dat ze veel zwarigheid zouden vinden, in hunne toehoorderen, door hunne leerredenen, en voornamentlyk door gemeensame Catechisatien, te overtuigen, dat het gedeelte van Gods woord, genaamt het Boek der Psalmen, eigentlyk te vinden is, in deszelfs ongerymde vertaling, en dat de arbeid aan 't zelve besteed door Clement Marot en door zyn' overzetter Dathenus onmogelyk als het gewrogt van een Goddelyke ingeving kan [64] aangezien

worden? Zou men de onnozelsten onzer geloofsgenoten geen onrecht aandoen met te twyfelen, dat ze van die waarheid zullen overreed worden, zo dra dezelve hun met eene eenvoudige klaarheid zal worden voorgesteld, door hunne Christelyke leidslieden, op welken zy zo een wel gegrond vertrouwen stellen.

Men oppert nog eene andere tegenwerping, als of ze van 't aanzienlykste gewigt was; te weten dat die verandering zeer aanstotelyk zou zyn, en vry hart vallen aan bejaarden, die buiten staat zyn van te leezen, en de oude Psalmen in hun geheugenis geprent hebbende hunne stigting vinden, in de zelven met de gemeente op te zingen. Maar 't getal van die goede luiden kan niet groot zyn; het zou onredelyk wezen ('t is waar) hun af te vorderen zig aan nieuwe Psalmen te gewennen. Dog wat zwarigheid? dat ze zig gerust by de anderen houden; 't Is immers niet zeer te dugten, dat drie of vier van die goede menschen, in ieder vergadering verspreid, door hun verschillend gezang de minste verwarring zullen veroorzaken, en in geval 'er al eenige onmydelyk ongemak in dit opzigt uit die verbetering mogt ontstaan, 't is ten minste troostelyk, dat het zelve in korte jaren van zelfs noodzakelyk moet ophouden; Dog, om eindelyk de knoop toe te haalen, het is onbetwistbaar, dat het geen zonder kwade gevolgen reeds uitgevoerd is, nog op dien zelfden voet, zonder merkelyke verstoring der gemeente kan uitgevoert worden. Nu is het ieder bekend dat in verscheide Zwitzersche Kerken, gelyk ook in die van Geneve, eene diergelyke verandering, zonder de minste kwetsing der gemene rust, zedert verscheide jaren plaats heeft gegrepen. 't Geen nog meer is; Onze Fransche geloofsgenoten, en Medeingezetenen, hebben na een' langduerige worsteling zig zelven dit stigtelyk voordeel ook weten te bezorgen, en op eenige opschuddingen, en verdeeltheden, die in het begin daar door onder hen ontstaan zyn, is wel haast een vreedzame stilte, en onderlinge vergenoeging gevolgt. Nu kan ik niet zien, wat reden men zou kunnen hebben om ons gemeen volk te verdenken van koppiger, weerbarstiger, en onredelyker te zyn als dat van eenige andere Natie.

Indien ik merk, dat dit vertoog den ernstigen Lezer aangenaam is, zal ik in een volgende, eenige maatregelen aan de hand geven om zo een heilzaam voornemen op 't spoedigste en 't zekerste werkstellig te maken, en zo 'er een konstgenoodschap ten dien einde mogt worden opgeregt, zou ik het my een eer agten, als een lid van 't zelve te worden aangenomen. [65]

N° 159. Den 4. May 1733. De Hollandsche Spectator.

Menti gratissimus error.[1]
HORAT.

HEER SPECTATOR.

IN myne jeugd heb ik een Roomschgezinden Smit gekend, die een eenigen zoon hadt, van wien hy zich vry wat ongemeens beloofde, omdat dezelve, 't geen ook iet ongemeens is, met een paar tanden in den mond ter waereld kwam. De goede man kon zich niet onthouden van aan een ieder te laaten blyken, dat hy zo goed als vast stelde, dat zyn Jan tot grooter en verhevener zaaken dan het Yzer smeden gebooren was. Hy haalde verscheide voorbeelden aan van kinderen, die met zulk een voorteken hunne toekomende hoogheid voorspeld hadden; dierhalven zou hy ook niet verwaarloozen het geluk, dat naar allen schyn den jongen over 't hoofd hing, zo veel in hem was, de behulpzaame hand te bieden, en voor het begunstigde kind uit te denken, in welk een beroep een man van burgerlyke afkomst het grootst kon worden. Het besluit was, dat men 'er een Geestelyken van maaken zou, zo [66] ras men in staat zou zyn om de kosten, die daar toe vereischt werden, eenigzins te kunnen draagen; daar al een lange tyd toe noodig was, want Jan *Bidens had ruim de ouderdom van vyftien jaren bereikt, eer hem zyn Vader naar Emmerik kon zenden om daar de Latynsche taal te leeren. Toen begon men reeds uit te reekenen wanneer hy tot Priester gewyd zou worden, en men verwachtte zekerlyk dat hy met

1 "Een lieve Dwaling der Gedachten." Horatius, *Epistulae* II, 2, 140.
* *Zo noem ik myn geweezen buurjongen, omdat dit woord in 't Latyn Tweetand betekent*.

der tyd een Bisschoppelyke zetel beklimmen zou; ja men dorst zich vleien, dat hy mogelyk wel eens een Kardinaals hoed van den H. Vader zou erlangen. 't Is onbeschryfelyk, hoe deze waan de Ouders hadt ingenomen. Dagelyks hadden zy nieuwe *visioenen*; ja onthielen hunne Dogters bynaar den nooddruft, om des Zoons kosten goed te maken, en troostten de arme slooven, die zulke verre vooruitgezichten niet hadden, met de aanstaande luister van haars Broeders toekoomende waardigheid, waar van de weerschyn op haar en haar gansch geslacht zou vallen. Dit duurde omtrent twee jaar; want Jan een wild leven gewoon zynde, en de strenge tucht der Jesuitische School-Regenten noch willende, noch kunnende verdragen, werdt zynen Ouderen t'huis gezonden, moest weder aan het aambeeld, en verliep zich zodanig, dat Vader en Moeder beide gansch niet bedroefd waren, toen hy in zyn zes en twintigste jaar in 't graf gelegd werd.

Honderdmaalen heb ik, jonger zynde, gelagchen om de grootsche verbeeldingen van dezen ambachtsman; maar meerder kennis gekregen hebbende van het gedrach der menschen kinderen, heb ik [67] ras bevonden, dat de meesten noch minder grond hebben om 'er hunne dwaaze verbeeldingen op te vesten. Ten minste is 't iets ongemeens dat een kind tanden heeft, als het gebooren wordt; maar hoe veelen zyn 'er niet, die op de schoonheid van een Dochter zich inbeelden, dat ze zo goed als uitgetrouwd is aan een der rykste en aanzienlykste Heeren van het Land, die niet alleen haar, maar ook haar geslacht, gelukkig zal maaken; schoon 'er duizenden van voorbeelden zyn, dat meisjes door haare bekoorlykheid tot een schandelyk, en naderhand rampzalig leven vervielen. Wie zou durven ontkennen, dat hy zich meer dan eens gestreeld heeft met den ontydigen waan van boven alle zyns gelyken verheven te zyn? Wie is 'er die zich nooit met herssenschimmen heeft gevleid? Zeer weinigen geloof ik, en ik zal my wel wachten van my onder deze weinigen te tellen; 't is waar, dat veelen met de jaren wyzer worden; maar heeft men 'er echter niet gekend, die 'er zeventig of tachtig bereikt hebbende, zich zelven inbeeldden, dat zy het toppunt van hun geluk noch niet beklommen hadden, en denken dorsten, dat zy noch al hooger en hooger stygen zouden? Dit zwak, dat zo gemeen is als de eigenliefde, heb ik eens voor een onderwerp van myne dichtoeffening genomen, om in verscheiden voorbeelden aan te toonen, hoe wy allen, van wat staat of beroep we ook wezen mogen, gewoon zyn *Kasteelen in de lucht* te bouwen, gelyk gy, Heer Spectator (en door u onze Landge-

nooten) in het volgende vaers naar myn gering vermogen betoogd zult vinden. [68]

IK vlei me met de hoop van niet geheel te sterven.
Ik vlei me, ja 't is waar, ligt met een ydle hoop;
Want, schoon ik om den prys met grooten yver loop,
  Ik zal hem mooglyk nooit verwerven.
't Kan weezen, maar nochtans verheugt my deeze waan.
  En nimmer ben ik meer voldaan,
  Dan als ik denk: Ach mogt ik hooren,
  Hoe ieder, die myn vaerzen leest,
Zich uitlaat in den lof van zulk een' vluggen geest!
Nu droom ik, dat ik zal myne Amaril bekooren
Door 't eerste minnedicht dat uit myn veder vloeit:
Dan ben ik *Vondel* zelf al boven 't hoofd gegroeid:
Men plaatst my nevens... Maar in 't midden van dat droomen
Ontwaak ik, en myn roem tydt[1] ylinks op de vlucht.
Dan roep ik: Ach! waarom wordt my die vreugd benomen,
Daar ieder daaglyks bouwt kasteelen in de lucht?

Een Schilder (deezen zyn der Dichtren geestverwanten;
Dierhalven worden ze ook in d'eersten rang gesteld)
Krygt naauwlyks voor zyn werk het allerminste geld,
  Of droomt straks, dat van alle kanten
Zyn stukken, tegen goud gewogen en verkocht,
  Door Vorsten worden opgezocht.
  Hy, die voor *Rubbens* niet zou zwichten,
  Streeft alle kunstenaars voorby:
Ja *Mieris*, ja *De Moor, Verkolje, Van der My*,
Van Huysum, Rachel Ruisch, en meerder zulke lichten
Bekennen ongevergd, dat hunne roem verdwynt,
Nu deze *Rafaël* in Nederland verschynt.
Hy is reeds in zyn' waan ten Ridderstand verheven;
En schoon hy om den kost aan zynen ezel zucht,
Hy is in staat om u getuigenis te geeven,
Hoe ieder daaglyks bouwt kasteelen in de lucht.

1 Gaat.

En gy, die vol moed op 't Schouwtooneel gestegen,
U inbeeld, dat het Wees- en Oude-mannenhuis
Aan u voor 't allerminst een' tweeden *Vander Sluis*,
Of **Adam Karelsz*. heeft gekregen;
Ja dat ge ruim zo wel een Vorst verbeelden kunt
Als onze helden *Duim* en *Punt:*
Ga voort met dus uw' geest te streelen;
Want die zich zelf behaagen kan, [69]
Schoon op een' valschen grond, is een gelukkig man.
Of strekt uw neiging meer om in 't Comycq te speelen,
Maak, maak u telkens wys, dat gy een *Koning* zyt,
En dat men eindlyk zal bevinden, hoe de nyd
Vergeefsch een' dooden pryst om uwen roem te krenken.
Ja, denk vry als gy speelt, hoe wil, zo deze klucht
Wordt na myn dood vertoont, het volk aan my gedenken!
Dus bouwt gy nevens ons kasteelen in de lucht.

Een Krygsman, schoon hy eerst na 't sluiten van den vrede
Kwam in der Staaten dienst, denkt dikwyls in zyn hart:
Zo 't vrye Neêrland, lang getreiterd en gesart,
Het zwaard moest rukken uit de schede,
Hoe zoud ik onder 't oog des Veldheers myn beleid
En ongemeene dapperheid
In 't midden van den slag doen blyken!
'k Wierd Hopman in het eerste jaar;
Dewyl ik, onbevreesd voor eenig lyfsgevaar,
Al wie my tegenstand dorst bieden, dwong te wyken.
Straks droomt hy, dat hy reeds als Colonel gebiedt,
En was hem, zo hy waant, geen ongelyk geschiedt,
Hy waar tot Brigadier verheven door de Staaten:
Hy stampvoet zelf van spyt, ontwaakt door dat gerucht,
En moet op 't onvoorzienst het hoog gezach verlaaten.
Zo bouwt de Krygsman ook kasteelen in de lucht.

* *Van Zjermes*.

Vaak gaat het eveneens by Jonge Rechtsgeleerden,
(Ik meen die Heertjes niet die met den blooten naam
Van *Meesters* zyn vereerd) maar die, zo wat bekwaam,
Wel eens een kleine zaak verweerden;
Zy zien den eersten zak pas hangen aan den wand,
Of meenen, dat het ganschen Land
In 't kort van hunnen roem zal waagen;
En stellen alzo zeker schier
Als tweemaal vyf is tien, trek zes daar af, rest vier,
Dat die hen krygen kan geene andren raad zal vraagen.
Zy reeknen by de ontfangst van de eerste Dukaton
Hoe veel een *Ardinois*, hoe veel een *Helmans* won,
En zullen ruim zo veel als deeze jaarlyks innen;
Ja, eer de derde Herfst ons met de frissche vrucht
Des wynstoks laaven zal, tien duizend guldens winnen:
Maar ach! zy bouwen meê kasteelen in de lucht. [70]

Me dunkt, gy lacht Heer Arts, als of ge vry zoudt raken,
Maar zo ge u dat verbeeldt, zo raadt gy deerlyk mis.
Gy legt thans aan de beurt, wyl 't ieder kenlyk is,
Dan niemand zich ooit grooter zaken
Laat voorstaan van zyn kunst, dan jonge Medicyns,
Die aan de zoom des Ouden Rhyns[1]
De *Doctoraale bulle* ontfingen.
Zy woonen pas in Amsterdam,
Of waanen, dat men hier reeds hunnen roem vernam,
Die aller zieken hart van blydschap op deedt springen,
't Geen ligt gebeuren zou, indien het wreede graf
Ons *Quina, Commelyn*, of *Bronkhorst* weder gaf.
Zy, schoon de teering haast de long heeft afgesleten,
Beweeren, dat gy van verkoudheid hygt en kucht;
Doch ieder, die 't gelooft, zal tot zyn schade weeten,
Dat zulk een snoever bouwt kasteelen in de lucht.

1 Bedoeld wordt: Leiden.

Een, die ter koopmanschap geschikt werd door zyn vrinden,
Is naauwlyks uit het huis van zyn' *Patroon* geraakt,
Of reekent zyn *fortuin* zo goed als reeds gemaakt.
Hy zal zich ook niets onderwinden,
Dan dat gelukken moet, en wis gelukken zal;
Want tuimelt iemand by geval,
Hy heeft het zich alleen te wyten
En zyn *negotie* niet verstaan.
Maar hy, die alle ding zo fyn weet na te gaan
Als de oudste van de beurs, zal zich wel beter kwyten.
Dan telt hy zo veel geeft de Koningsberger asch;
Zo veel 't Kampechiehout; zo veel de beste wasch;
Zo veel de ruwe zy, zo veel het Turksche garen;
Zo veel de Spaansche wol. zo veel 't Moskovisch jucht.[1]
Hy bouwde, zo het meer dan herssenschimmen waren,
Een trefflyk huis, maar nu kasteelen in de lucht.

Eens ryken burgers zoon, wiens Ouders zyn gesturven,
Zo dat hy meester is van 't aangewonnen goed,
Maakt daadlyk zyn besluit (schoon niemand van zyn bloed
Ooit eenige eerampt heeft verwurven.)
Dat hy wel ergens met eens Burgermeesters kind
Zal paren om in 't hoog bewind
Van deze of geene Stad te koomen,
Die mede een stem heeft in den Staat. [71]
Hy huwt zich zelven uit; men zet hem in den Raad,
Hy heeft al vroeg bezit van 't Schepensampt genomen,
En korten tyd daar na van 't Burgermeesterschap.
Hy wordt al wat hy wil, en stygt ten hoogsten trap
Van aanzien in het Land; maar wil hy waarlyk trouwen,
Zo loopt hy, 't geen hy nooit voor dezen had geducht,
Een blaauwe scheen twee, drie. Straks vallen zyn gebouwen,
In 't Hollandsch wel genaamd kasteelen in de lucht.

1 Leder.

Een achtelooze kwant, al overlang aan 't zinken,
Beproeft noch eens 't geluk op 't mager overschot
Van zyn verspilde geld, en waagt het aan een lot
  Dat heerlyk in de lyst moet blinken;
Dewyl 't een Nommer is met staarten[1] naar den eisch.
  Straks telt hy t'eenemaal de reis
  Naar 't peperland[2] uit zyn gedachten,
  En zal weer leeven als voorheen.
De laatste *Classis* trekt; zyn Nommer staat alleen,
En hy, als voor het hoofd geslagen, doet zyn klachten
Aan ieder, dien hy kent; maar 't klagen helpt hem niet.
Hy mymert, wyl hy schyn van hoop noch uitkomst ziet.
Nu wil hy op de vaart, en naar de warme Landen;
Dan weer naar Gelderland, om in een klein gehucht
Te leeven stil en schraal uit zyner vrienden handen.
Bouwt zulk een *Looter*[3] geen kasteelen in de lucht?

Gy, die het minste dacht, dat u het slot zou gelden,
SPECTATOR, bouwt ge zelf al op een vaster grond?
Gewis, indien de zaak aan [*]*Philodeemus* stondt,
  Hy zou u openhartig melden:
De Britsche Sokrates, myn Land- en Stadgenoot
  Verwachtte, dat hy voor zyn dood
  Zou zien het nut van zyne schriften;
  (Een zulks vertrouw ik ook van u)
Maar 't was vergeefsche hoop, want immers ziet men nu
Den Mensch niet min verslaafd aan redenlooze driften.
Doch zo myn oordeel is van 't allerminst gezach,
Zo kunt gy zeker zyn, dat niemand uw gedrag
Met goede reden wraakt. Gy moogt het beste wenschen:
Dat 's alles wat gy kunt. Of dan uw zede tucht,

1 Staartcijfers, bijv. negens.
2 Oost-Indië.
3 Loterijspeler.
* *Zie den Spectator van 23 Maart 1733*.

Als die des Leeraars wordt veracht van ydle menschen,
Gy bouwt niet meer dan hy kasteelen in de lucht. [72]

De Heer Philodeemus zal my ten goeden moeten houden, dat ik in de zes regels van het slotvaers, die met een andere gedrukt zyn, de vryheid genomen hebbe, van één kort begrip te maken van dat gedeelte zyns briefs, waar in hy tracht te bewyzen, dat de Hollandsche, en ook de Britsche Spectator kasteelen in de lucht bouwden, toen zy zich vleiden, dat de zeden hunner Landgenoten merkelyk door hun schryven zouden verbeterd worden. Hier in heb ik u verantwoord, op de gronden, die hy zelf in het einde van zynen brief gelegt heeft; want hy schryft, *dat men wel goeden raad kan geven, doch niet ingieten*; en sluit op deze wyze: *Dit is de raad die ik nodig achte aan het gemeen voor te stellen, UE kond tot uwe troost en aanmoediging verzekerd wezen, dat het genoodschap, waar van ik, hoewel onwaardig, een Lid ben, altyd uwe heilzaame vermaningen in agt zal neemen, en zyn reden na dezelve tragten te verbeteren*. Waar uit klaar blykt, dat, schoon uw werk niet by allen van even groote uitwerking zy, het echter niet geheel vruchteloos is, of men zou moeten stellen, dat een Leeraar, die sommigen, doch niet allen, van hun zondig gedrag overtuigt en af doet stappen, zyne Christelyke vermaaningen en bestraffingen mede vruchteloos verspilt. Hier mede eindig ik, en wensch u van harte toe, dat gy hoe langer hoe meer Lezers moogt krygen, die op 't spoor van den Heer Philodeemus en deszelfs genoodschap u trachten het oogmerk van uw schryven te doen bereiken; blyvende

Uw genegen Vriend
D.L.S.
Amsterdam den
18 *April* 1733.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf*; te Rotterdam, *J.D. Beman*; Delft, *A. Beman* en *Boitet*; 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot*; Dordrecht, *Van Braam*; Leyden, *Kerchem*; Haarlem, *Van Lee*; Utrecht, *Kroon*; Middelburg, *Meerkamp*; Vlissingen, *Payenaar*, Leeuwaarden, *Strik*; Franeker, *Ennema*. &c. [73]

N° 160. Den 8. Mey 1733. De Hollandsche Spectator.

- Bene qui latuit, bene vixit, & intra
Fortunam debet quisque manere suam.[1]
OVID.

HEER SPECTATOR,

DE verscheidenheid en verandering van voorwerpen, tot het opmaeken van uw werk aangewend, geloof ik het voornaemste te zyn, dat het zelve doet behaegen, en u het meeste genoegen geeft. De Karakters, als zy by de natie blyven, en aen de Hollandse zinnen niet vreemd voorkoomen, hebben alle hun gebruik om, met opmerking overwogen, te stichten en te vermaeken. Ik hoor wel eens zeggen: hoe kan een man van soo veel bedachtsaamheid, verstand en oordeel zich met zo laege onderwerpen, aen het geringste volkje ontleend, bezig houden? doch die denken niet, dat in het belachelykste zelf van dat slag van luiden waerschouwing en leering en dus uw oogmerk gelegen is. Ondertusschen winnen die bladeren de gunst der Lezeren, die van de middelste verdieping echter veel tot uwe achting toebrengen, en ik geloof, dat de boekverkooper het *debiet* merkelyk voelt, als de Spectator aan het Koffyhuis-gezelschap genoegen geeft; al zegt het een of 't ander wyshoofd, dat is de *canailjeus*, dat zyn wisjewasjes, de Spectator zou te beter zyn, al quamen 'er zulke grollen niet in. Als ik zulks hoor, stel ik my eens in uw plaets, en ik denk, de man kent den mens te wel om anders te verwachten; zo hy zich daer aen stoorde, had hy noit begonnen, want die spreuk kan hem niet onbekend zyn, dat *effen is*

1 “Die stil leeft by zig zelf leeft wel; en ieder moet / Zig schikken naar zyn staat, verteeren naar zyn Goed.” Ovidius, *Tristia* III, 4, 25-26.

quaed te passen[1]. Elk vleit zich zelven, en ik heb [74] my ingebeeld dat ik voor een reis wel eens alle de Lezers teffens zoude voldoen, met het geven van een rond Hollands Karakter, dat my waarlyk is voorgekomen, en aan uw oordeel gelaeten word, of het plaets verdient; zo niet, verwerpt het, en het zal van my niet quaelyk genomen worden; zo ja, misschien zal 't stof geven om in 't vervolg tot nader kennis en gemeenzaamheid te komen. Het geen ik voorgenomen heb u mede te delen is de gelukkige ouderdom van myn buiten buurman *Eufemus Critobulus*,[2] een man van zeer hooge jaeren, die in een gezond en sterk lichaem, door geduurige werkzaamheid en gemaetigd onderhoud in volle ruimte, een zo jeugdigen en vrolyken geest bezit, dat zyn gezelschap zelf by de jeugdigste en vrolykste meest bemind en gezogt word, dewyl hy als vader alles mag zeggen, en altyd lagchende en eenvoudig de waerheid sprekende niemand beledigt. De nabyheid van onze buitenplaetsen in een zeer aengename bocht van de Vecht, heeft my de eerste gelegenheid van kennis en nader vriendschap gegeven. Ik kreeg strak behaegen in den man by de eerste ontmoeting in het gezelschap, dat op de nabygelegen buitenplaetsen des zomers beurteling met de geheele familien onderhouden word, waer in zyn vrolyke eenvoudigheid dikwyls het eerste en meest lachen verzoekt. Zyn aengenaeme ommegang behaegde my te meer, omdat hy zich het geheele jaer door buiten onthield, en ik mede zo laet, als 't mogelyk is, en de winter aen het huisgezin niet verveelt, gewoon ben steewaerts te keeren; daer en boven heeft hy grondige kennis, en deelt die gaern mede van bloemen en planten, snoeyen en queeken van bomen en vruchten, behandeling en verbeetering van aerde en gronden, en myn lust tot onderzoek der natuurkunde is met hem altyd bezig in het lezen van de boeken daer toe strekkende, waer in wy dikwyls malkander met aenmerkingen en waarneemingen toetsen en scherpen, en als 't waere, zoeken te verkloeken. Dit quam my in hem het vreemdste voor, dat hy alleen met zyn oude dienstboden levende; ik verlustigd door een eensgezinde Vrouw en zig welschikkende kinderen, in onse byeenkomst, schoon onverwacht, hem noit duf of somber, en altyd vrolyker van *humeur* vond, dan ik in my zelve bespeurde. Dit gaf my op een avond van een kouden Octoberschen dag aanleiding om onder een pypje en glaasje aen mynen haert hem dus aan te spreeken. Vriendhouden-

1 Je kunt het niet iedereen naar de zin maken.
2 Letterlijk: Positieve Wijze.

de *Crito*[75]*bule*, hoe is 't mogelyk, dat gy u in zo afgezonderde eenzaamheid kunt vermaken, en altyd zo ongedwongen vrolyk zyt, en die verkiest tegen den zin uwer kinderen en vrienden? als de andere leeden van ons zomer-gezelschap naer stad zyn, hebt gy niemand als uw knecht of zyns gelyke boeren; die immers uw tydkorting niet waerdig zyn. De leeslust, weet ik wel, is in u zeer groot, en verschaft u een zonderling vermaek; maer zonder verpoozing, zonder verandering, zonder gezelligheid moeten de denkbeelden stomp worden. Als wy vertrokken zyn, hoor ik echter noit dat gy van eenzaemheid klaegt, men komt ook noit onverhoeds by u, of men vind u zo gesteld, als of de zintuigen altyd gereed stonden, om op het minste aenroeren der snaeren van vrolykheid haer gewoonen toon te slaen, en het lagchend akkoord te maken. Ik ben zo veel jonger dan gy, en zo groot een liefhebber van het buiten-leven als'er mogelyk een in 't land is, en echter zo ik het gezelschap van vrouw en kinderen niet by my had, ik zou moeite hebben om my van sombre luimen, en diepzinnige aftrekkingen in het naspeuren van natuurlyke oorzaeken, en dus van droefgeestigheid gantsch vry te houden. Ik heb wel, als gy, geen groot behagen in de stad, maer de verandering en de nieuwigheid in het winter-gezelschap maekt het my in het eerst niet onaengenaem, en voor een tyd vermakelyk, en als ik het moede zou worden, dan komt de heuchlyke bloeityd weer aen, en lokt my naer buiten, waer in myn vrouw en dochters ook haer pleizier vinden, om dat boven de frissche lucht, het aengenaem uitzicht op de Vecht, en de onnozele uitspanningjes van 't vrye buitenleven, ook het beurteling gezelschap van de aanzienlyke buiten-buuren het missen van de stad gemakkelyk opweegt, en door de verscheidenheid behaegt. Hoe zyt gy tot die verkiezing gekomen, om in tegenzin uwer kinderen, die immers uw vryheid niet belemmeren zouden, altyd buiten te blyven? Immers hebt gy te voren u in de stad wel kunnen verlustigen, en daar zou yder zo zeer naar uw vriendelyk byzyn haeken als hier: de luiden die zo eenzaamig zyn, vind men gemeenlyk somber, chagrin, wars van menschen, eigenzinnig; of zo 't uit verstand geschied, wat bekrompen in hun zaken, en vreezende hun fatsoen te krenken met te minderen, of hun onvermogen te tonen. Alle deze dingen hebben in u geen plaets. Zyt gy daer nieuwsgierig na, zeide Critobulus daer op, en ik wil het u wel zeggen, wy zitten toch aen den haert, en 't is evenveel waervan de oude [76] lui kluiven, wy zullen zo den avond te bed brengen. Uwe beminnelyke Huisvrouw en aengenaeme Dochters, die met haer klein handgebaer hier aen de tafel heur bezigheid-

jes en tydverdryf hebben, zullen zich voor eene reis aen de praet van een oudman niet stooren, al spreekt hy alleen en van zich zelven, en zy hebben zich altyd omtrent my zo gunstig gedraegen, dat ik hoop, dat daerom haer deze avond niet langer vallen zal dan de anderen.

Ik heb het geluk gehad van geboren te zyn uit Ouders, die met weinig goed en byzondere zorg hadden om my nevens nog twee broers, en eene zuster van jongs op de vreeze Gods in te prenten, van myn eerste beseffing af my zoekende te overtuigen, dat 'er een hooger Magt was, die alles, wat ik heimelyk deed of dacht, wist, zag, en gade sloeg, aan wien ik van alles rekening zal moeten geven; dat alle vermaak en vrolykheid geoorloofd was, mits dat die genooten wierd als onder 't oog van dien Alzienden; dat ik aan myn Vader al mogt zeggen, wat my goed dacht, mits aen zyn berisping gehoor, en aen zyn raed geloof gevende, dat ik met de waerheid te zeggen noit misdeed, en als ik qualyk gedaen had, met belyden en betering voldoen kost, dat niets meer strafbaer was dan logens, en aenbrengen van 't geen anderen deden; dat de deugd alleen den mensch aangenaam by God en beminnelyk by zyn evennaesten maekte. Niet anders oit gehoord hebbende was my dit, schoon nog zeer jong zynde, zo eigen geworden, dat ik tegenwoordig nog de vrucht van dat zaed smaek. In de gronden van tael nam myn vader zelf de moeite van myn meesters t'ondervangen, doch niet verre was ik gevorderd, als deze dierbare man door een voor ons zeer ontydige dood wierd weggerukt. Myne Moeder, tot het voortzetten van die beginzelen niets sparende, volgde hem kort; de voogden en vrienden vonden goed my in die oeffeningen te laeten voortgaen, en my op de Akademie vertrouwd hebbende, geraekte ik tot die kennis en trap, waer by gylieden my kent, en die my eerst strekte tot een eerlyk bestand om zonder kommerbrood[1] door de waereld te komen. Myn geluk voegde my daer op tot gezelschap toe een Koopmans zoon in onze buurt, door welkers gemeenzaemheid ik daer in huis, daer acht kinderen waren, vry wellekom was, en niet lang leed het, of myn zinnen vielen op de vrolyke bekoor[77]lykheden van myns makkers jongste zuster, ik bestond het hem te ontdekken, hy my zyn hulp te beloven, mits dat het zyn zuster behaegde, en zyn vader het toestemde. De tegenstand van 't meisje was niet meer dan eerlyk en gewoonlyk, de andere broeders waren zeer sterk daer tegen, maar de Vader myn gedrag kennende, en myn makker my trouw

1 Brood der armoede.

helpende, wierd dit na ommegang van een jaer een huwelyk, waer in ik achtentwintig jaeren in alle heusche liefde, eenigheid, lust en al wat het leven bekoorlyk maekt, met myn lieve *Cornelia* heb doorgebragt. Schoon ik niet zeer op geld gezet was, gaf het my echter een zonderling genoegen in het begin, dat ik meer dan de helft grooter Bruidschat mede ten huwlyk kreeg, dan niet alleen ik, maer zelf de hoogschattende waereld gedacht had; myn Vrouw en ik waeren het eens, van ons laeg en nedrig te houden, behoorlyke vermaeken en gemakken zonder veel ophef en vertooning te nemen, en ons zorgvuldig voor afgunst te hoeden, de kinderen in die beginselen op te voeden, en vooral niet vroeg te doen merken, dat zy ruimte van middelen zouden bezitten, neemende ik myn beroep, zonder veel ommeslag, waer. Drie kinderen hebben wy dus opgevoed, waervan een gesturven de grootste smert gemaekt heeft van alles, wat ons in ons huwelyk is voorgekomen. Myn Schoonvader, en eenige broeders ongehuwd overleden, hebben door hunne yverige naerstigheid en met den goeden naam van eerlyke Koopluiden, ons zoo groot een schat nagelaeten, dat ik in myne jonkheid zonder de uiterste dwaasheid daar op niet zou hebben durven hoopen. Myne kinderen wel tot volwasse grootte, maer niet tot volle rypheid gegroeid zynde, ontviel my myne hartlieve *Cornelia*, en de droefheid, die ik daer van gevoelde, laet ik u liever denken, dan dat ik my die erinnere. Ik vond my als aan eene zyde verlamd, hebbende noit my met zaeken van het huishouden, het bestel der noodzaeklykheden, kleding voor de kinderen en andere vereischte bezorging bemoeid. Ik was in groote verlegentheid, en wist naeuw wat te maeken. Eindelyk van de scherpe droefheid en eerste bekommering tot bedaeren gekomen, nam ik voor, my op myne wyze te redden, zo als het my best tot myne rust en myner kinderen welzyn scheen te zullen strekken. Ik trouwde myn dochter uit aen een zoon van myn zwagers *Cor*[78]*respondent*, die op zyn *Komtoir* was, die daer lang het oog op gehad had, en by ons voor een deugdsaam jongman te boek stond, met welken zy naer Engeland vertrokken, tot nog toe, zo ik niet beter weet, in een gelukkigen staet, schoon zonder kinderen, leeft. Toen bleef myne eenige zorg over voor myn zoon, die in myn *maximes* en beginselen, schoon wat meer naer de hedendaegse levenswyze, opgevoed, zyn verstand met goede kennis en lettersmaek geoeffend, zyn gedrag en manieren door de verkeering met de uitgelezenste van zyn tyd versierd, zyn zinnen door 't luisteren naar myn vermaningen van veel waen gezuiverd, en den grond van zyn vertrouwen in een ongemaekte Godt-

vrucht, gevoel van eer en deugd gevestigd, en groote reden heeft om van zyn staet en lot te vreden te zyn. Zyn levendigheid, zyn snedige luchthartigheid, zyn drift om begrepen waerheden staende te houden, deeden my omtrent hem omzichtig zyn. Ik nam dat opzicht zelf op my, en zo haest had hy onder myn oog het bestek van zyn Akademische oeffeningen niet met lof voleindigd, of ik ging zelf met hem een kleine *tour* van reizen door Braband, Vlaenderen, en een gedeelte van Neder-Duitschland, in den tyd van vyf maenden, doen. Ik deed hem alles opmerken, liet hem zo veel menschen zien, als my mogelyk was, hoorde van alles zyn oordeel, liet het hem altyd met zyn vaderlandse manieren[1] vergelyken, 't welk ik dan zo richtte, dat alle die opmerkingen van hem zelf scheenen te komen. Ik deed hem waarnemen de klapachtigheid van 't volk en de vervallen grootheid van het eertyds magtige Brabant; de pragtige dwang van het overheerde en verarmde Vlaenderen, door ongevoegsaeme eigenzinnigheid van heerlyke voorrechten en vryheid beroofd; de gedronge en gemaekte strakheid met inbeelding van eigen waerde, in de onbereisde Duitschers, en deed hem door het zien van dit alles zyn vaderlandse manieren, vryheid en ongedwonge en gelyke levenswyze opmerken, beminnen en hoog schatten. t' Huis gekomen zynde, schikte zyne keur zich naer myn bestier, en zyn zinnen neigden zeer tot de dochter van een myner vrienden, welke hem buiten zyn weten van jongs af altyd was aengeprezen, en voor welke myne vrouw en ik hem altyd, indien de hemel dat gunstig wilde gehengen,[2] geschikt hadden. Dit huwelyk voorgeslaegen, goedgekeurd, en na een maetige ver[79]keering tot myn uiterste vreugd voltrokken zynde, dacht het my, voor my tyd te zyn, om my van de waereld te onttrekken, geheel en al voor my zelven te leven, en my op het allereenvoudigste te vermaeken, Ik deelde alle myne goederen onder myne twee kinderen, behield voor my eenige losrenten, die voor hun van minder waerde waren, en een groote lyfrente, ten mynen lyve op een oude Engelsche *fonds* staende, zo veel als ik voor myn jaerlyks bestaen naer myn bestek ruim nodig dacht. Ik kocht eerst myn Buitenplaetsje, vertrok daer op met myn twee oude meiden, welker trouw my beproefd was, en die de manier van my waer te nemen gewend waren, en nam tot myn arbeidsaem behulp myn boereknecht, in

1 De oorspronkelijk tekst heeft hier “mannen”. De correctie is te vinden aan het eind van aflevering 161.

2 Toestaan.

welkers plompe eenvoudigheid ik my eerst vermaekte, dog die van my allengskens zo gevormd is, dat hy zich by my voor de gelukkigste mens rekent, en in zyn eigen oogen by de buurknechts voor een olykert gehouden word. Deze bearbeid met my den tuyn, doet het zwaerste werk, roeit of trekt my in myn sloepje als ik met den hengel gae vissen, is afgeregt om met den schakel in 't voorjaer den Snoek te bezetten, en tegen den Mey met behulp van een buur of twee zo veel voorn, spruiten enz in 't net te zeulen, dat wy 'er dan menigmael, gelyk gy weet, de geheele boerebuurt, en somtyds het proveniershuis van het nabuurig dorp mee spyzen. Alle hulp en toegenegene bystand heb ik van de omleggende buuren, die by verzeering met een huiszalf, by ziekte met het aanwyzen, hoe zy met het koken of trekken van hondsdraf, boeltjeskruid*, byvoet, wilde zuuring en duivekervel zich van jichtige scorbut[1] en andere landqualen herstellen zullen, te recht geholpen worden, en dus voor my als door een vuur zouden loopen, ja my voor een Eskulaep[2] van het quartier houden. Myn kinderen, die geen het allerminste belang in myn dood hebben, beminnen my als een vader en vriend, by welken zy altyd welkoom zyn, zy weten dat alles voor hun open staet, dat zy met wien zy willen hier komen als op hun eigen, dat zy altyd even openhartig ontfangen worden; dat al wat zy doen my vermaekt, en dat hun kleine kruipers als zy my om den hals vliegen, ook aen het hart hangen. Dus Godt dagelyks dankende voor myn gezondheid en genoegen, biddende voor gelyken zegen op myne kinderen, hartelyk wenschende voor den welstand en bloei van 't [80] lieve Vaderland. my verheugende in den voorspoed van eerlyke luiden, wacht ik met geduld den tyd van myne betere verhuizing naer de eeuwigheid af, en slyt den tegenwoordigen onderwylen met arbeiden in den tuin en bogaerd om myn leden rad en gezond te houden, met myn sloepje te gaen vissen, en tot verandering, met het gezelschap dat my komt bezoeken, of dat ik denk zonder ongelegentheid t'hunnent te zullen vinden; en verlang zelf naer den winter, om dan myn leeslust dus opgeschort weer te voldoen, en een ander soort van gezelschap te hebben. Denk evenwel niet, dat my het hart zo in 't bond legt, als of my niets deerde of raekte, die de ongemakken van den ouderdom niet draegen wil, is dwaes, dat hy wenscht oud te worden. Ik tracht ze te verzetten of voor te komen, en als die zich naer my niet

1 Scheurbuik.
2 Arts.

schikken willen, schik ik my naer dezelve, en draeg, dat ik moet. Voor alle kommer wacht ik my, zo veel ik kan; want gelyk men in den ommeslag van 't leven over balken stappen kan, zo zou ik in deze myne stilheid over een stroo struikelen. In de groote Zee van de Waereld lacht men in 't midden van de baeren, tot mynent zou een klein hortje aen de tafel en 't waggelen van een spoelkom of teekop een *commotie* maken, die een gansche verwerring zou uitwerken. Dit is de reden, dat ik my van alle zaken my niet rakende onthoude, en als ik hoor dat het met het Land wel gaet, bid ik stil om den langen duur, en vraeg daer verder niet na. Maer ik zou met praeten myn tyd wel vergeten, zeide de goelyke oude man, en *Japik* die by myn schuitje is, zou niet weten, wat my overquam, dat ik zo lang over myn tyd bleef. Ik heb nu de praet alleen gehad, op een ander tyd hoop ik zult gy die hebben. Hier mede nam hy afscheid, en wy waren alle als deelgenoten van zyn genoegen, gelyk wy wenschen dat gy mede zyn moogt.

N.H.K.[1]

[81]

1 Zoals uit afl. 227 blijkt, staan deze initialen voor Nicias Hierokles.

N° 161. Den 11. May 1733. De Hollandsche Spectator.

Ante omnia vultus
Accessere boni, nec iners pauperque voluntas.[1]
OVID.

HEER SPECTATOR.

VErmids my ter ooren gekoomen is, dat myn' twee stukjes van de *burgervrydery* alle uwe Lezeren, behalven aan die geen' welkers norsche deugd geen lach zig laat ontslippen, vry wel aangestaan hebben, zal ik met vrymoedigheid aan myn' belofte voldoen, en 't overige u opdissen; Zonder verdere voorreden vind ik goed aanstonds tot de zaak te komen. Gelyk myn gewoonte is in een gezelschap om het herhaalen van 't ceremonieel te myden, niet van de eersten te verschynen, had ik net het gewoone uur van 't middagmaal afgewagt, om my, naar myn hupschen Client te begeeven, en ik kwam juist teffens met het gebraad binnen. Daar wierd naar niemand als naar my meer verlangt, en ik weet niet ergens van myn leven, met natuurlyker tekenen van ongeveinsde heusheid ontfangen te zyn. 't Gansche gezelschap bestond, in Agnietje met haar Moeder, en de luiden van 't huis, die met my en het oude Motje, wiens tegenwoordigheid my als een goed teken voorkwam, het getal van acht uitmaakte. Vader stak my aanstonds de hand toe, en drukte de myne door enkele gulhartigheid vry wat

1 "Goe wil met heusch gelaat gaf vreugde aan dit onthaal. / En prikkelde den Smaak op 't nedrig Vrienden-maal." Ovidius, *Metamorphoses* VIII, 677-678. In de tweede druk van *HS* staat de volgende noot bij deze vertaling: "In het overbrengen van de Spreuk uit *Ovidius* oordeel ik beter het oogmerk van den SPECTATOR dan de Vertaling van VONDEL te volgen."

ruw en gevoelig; Moeder [82] kwam hier op my haar mond aanbieden, en ik kuste haar dat het klapte, zo wel als 't goed Motje, die my al grunselende[1] meer als tienmaal verzeekerde, dat ik van harten welkom was; Dog de geringe onaangenaamheid, die ik hier had moeten ondergaan, wierd my dubbeld vergoed, door drie zoentjes zonder erg, die door ieder van de zoete jonge meisjes tegens zo veel van de mynen geruilt wierden, en van dewelken ik met minder geluit wat langzamer, als van de vorigen myn genot nam. Agnietje, die buiten twyffel wist hoe ik myn best had gedaan om 't werkje voort te zetten, wierd zo dra ik haar naderde, hoewel haar mooye bruinoogjes zeer vriendelyk stonden, zo rood als bloed; Dog 't is niet uit te drukken met wat doorstralende vriendschap ik van den hupschen Kobus, om dezelfde reden, onthaald wierd. Nauwlyks kon ik myne handen uit de zynen ontwerren; Had hy zig niet ontzien, ik geloof dat hy my dezelven gezoend zou hebben, en zyne dankbaarheid wat duidelyk geschreeven in alle de trekken van zyn' wezen. Vader en Moeder hunne zondagse pakjes aan hebbende zagen 'er netjes, dog maar als gemeene burgerluitjes uit, Motje was met blonde, of liever geele scheeltjes[2] gekapt, die, gelyk als de rest van haar kleeding ruim half zo bejaard scheenen als de goede sloof zelf. Agnietje, Zusje Keetje, en de vroome Vryer waren in 't nieuw, en al een trapje of twee hooger in zwier geklommen als van te voren, en ons vrystertjes Moeder was als een fraye burgervrouw aangedaan, zonder de minste kostelykheid, maar met een kuifje op 't hooft en in alles propertjes en helder. Dewyl zy wat fatsoenlyker als de man en vrouw van 't huis opgebragt scheen, geloof ik voor vast dat ze met raad en daad, tot het dekken van de tafel, gelyk ook tot het ordoneeren van 't eeten, zal geholpen hebben, Want alles was op zyn burgers even ordentelyk. Het tafellaken fyn, en ruim, en de servetten fray geplooit, en binnen ieder eenig wittebrood; Daar by lagen by alle de tinne borden nieuwmodische messchen, nevens zilvere lepels en vorken, die pas uit de winkel scheenen te komen. Terwyl ik deze omstandigheden aanmerkte, wierd het eerste gerigt opgedist, bestaande alleen in een zeer groote schotel potagie van een kalfschinkel, met balletjes, en soucysen. Komt Vrienden, sprak Vader toen; laat het eeten [83] niet koud worden, als 't je blieft, en neemt je plaats; Hoor Man, zey Moeder daar op, laat my daar eens me omspringen,

1 Genoeglijk knorrend.
2 Vlechten.

ik zal 't wel schikken zo als 't hoort. Myn Heer den Avokaat is nog een vryer, laat die tusschen de Meisjes gaan zitten, onze Kobus naast Agnietje, daar na buurvrouw, en dan Motje, en dan zellen wy onze plaats van zelf wel vinden. Zo gezegd zo gedaan, en in een ogenblik, was dat garen, dikwyls zo verward in andere gevallen, afgehaspeld. Agnietje, haar moeder, en ik namen aanstonds ieder wat op ons bord, en Kobus, die al wat in de schotel gelepeld had gelyk d'andere Vrienden, volgde ons daarin, op het aanstooten van zyn liefje, die hem zagtjes toebeet *foei Jacob*; want Kobus was reeds al Jacob geworden, en aldus zullen we hem in 't vervolg noemen. De pottagie opgenoomen zynde wierd 'er een groote en keurlyke runderribbe in de plaats gezet, tusschen twee schotels Grauwerten, en was aan d'andere kant verzelt met een slaatje, en wat gestoofde appeltjes. Zie daar heb je 't al vrienden, sprak Vader, zo dra alles in order was; Je moet het zo voor lief nemen. De harte-pastey staat in 't midden, en hoe meer je eet, al zou je me de beenen maar overlaten, hoe meer pleizier je me doen zult. Na dit hartelyk compliment, kwam het aan op 't opsnyden van den harst,[1] en mids[2] ik zag dat niemand aan dit zwaarwigtig werk de hand dorst slaan, was ik gedienstig genoeg, hoewel in allen delen een slegt opsnyer, om de zaak te ondernemen. Schoon ik 'er eer stukken afhakte, en afzaagde, als behoorlyk afsneed, wierd myne bekwaamheid in 't algemeen tot den hoogsten top opgevyzelt, en ieder wierd naar zyn genoegen gediendt; Jacob, die zyn liefje, nevens haar moeder, en my, met een vork zag eeten, door zyn' eerste misslag op zyn hoede zynde, bezogt zulks mede, en voor de eerste ryze ging zulks al vry wel; Want waar in tog slaagt de liefde niet; Vader keek die wellevendheid van zyn kind met aandagt aan; *Wel jongen* sprak hy, *waar mag jy tog geleerd hebben met een vork te eeten? en 't gaat je nog al wel of, ook. Wel nouw hou jy jou by die hoofsche mode; Ik zou wel mee doen, maar hoor ik ben te oude om van gewoonte te veranderen. Ik ben tot die grootsche zwier niet opgevoed; Je Moeder en ik, jongen, (vergeet het je leven niet, al kwam je tot* [84] *nog zulken staat) bennen hier in het burgerweeshuis groot gebrogt, en we hebben het van de grond of moeten ophaalen, zonder, God dank, onze conscientie, of iemand te kort te doen, en terwyl we een stuivertje voor de kinders overgegaart hebben, zo meugen we wel lyen, dat ze fatsoenlyker*

1 Gebraden ribstuk.
2 Omdat.

zyn als wy; zeg me wie ik ben, en niet wie ik geweest ben, seyd het ouwe Hollandsche spreekwoord, wat seg jy Moeder. Eer heit je hart, Vader, sprak de goede Vrouw daarop, wy willen ons niet uitgeven voor 't geen we niet bennen, gelyk 'er meenig is die op een stroowis is komen aandryven;[1] maar niemant heit iets op ons te zeggen, en een duid op ons te prittenderen, en we meugen onze ooren schudden, dat ze klappen.[2] Ondertusschen at nog dronk de goede Jacob bykans iets; hy verzadigde zig, en maakte zig als dronken in 't aanzien van zyn bekje;[3] Hy bekeek haar zonder ophouden, als of hy haar voor de eerste reize van zyn leven zag, of wel, als of hy haar noit weder zien zou. Men zou gezworen hebben dat hy stom en doof was, behalven als hy iets met Agnietje te verhandelen had. Hoewel hy haar voor vast het eeten niet misgunde, vatte hy haar geduurig by de regter hand en keek dezelve aan als of hy 'er zyn maal mee doen wou; Dog liet ze tienmaal in een kwartier uur los, op d'eene of d'andere van de volgende berispingen: *schaam je u niet Jacob; ey wat; hou tog je fatsoen; foey wat denken de menschen wel*; Daar op miste Jacob niet altyd excuses te verzoeken, en in een ogenblik in de zelfde fout te vervallen. De schotels, die in haar zoort alle goed waren, afgenomen zynde, ging het gansche huisgezin nevens Agnietjes moeder, voor een ogenblik in een ander vertrek, en dewyl ik alleen by de liefjes bleef, vatte Jacob, die eindelyk op Agnietjes gezondheid een glaasje vyf ses in plaats van een, geleegt had, vervoert door zyn liefde, en stout door de wyn, zyn Engel wat ruw in den arm, en wilde haar met gewelt eenige zoentjes afpersen; Dog 't zoete kind hield haar zeer gebelgd, en stiet hem te rug op een zeer onzagte manier. *Is dat nou wel gedaan, myn alderliefste Menheer Avocaat, daar we nouw reeds zo ver binnen*, sprak Jacob, my zyn nood met een bedrukt wezen klagende; Wel Jacob antwoordde ik, 't meisje heeft evenwel zo veel ongelyk niet; Je weet immers 't spreek[85]woord wel: *Wys by de Lui en mal om een hoekje.... Om een hoekje*, voegde me de goede hals daar op toe; *Dan is 't nog erger; Maar je bent zo een braaf man, Myn Heer, spreek jy eens in de geregtigheid; de koop is nouw te naasten by klaar; wat kwaad kan het dat ze me nu en dan een klein vryheidje toelaat en als op hand geeft*. Hoor eens Jacob, was myn antwoord, Agnietje overlegt haar

1 Arm en berooid is aangekomen.
2 Met opgeheven hoofd onder de mensen kunnen komen.
3 Liefje.

saakjes zeer verstandig, want hoe meer men dikwils in dat slag van koop op hand geeft, hoe min dat dezelve houd. Nauwlyks had ik dit geuit, tot groote verwondering van den Vryer, die zig verbeelde dat het onmooglyk was, dat zyn patroon, waar in het ook mogt wezen, en by name in een zaak, die hem zo reedelyk voorkwam, hem tegen zou vallen, of 't gezelschap kwam weer binnen, en ik na eenige woorden in 't geheim met Vader en Moeder gewisselt te hebben, nam myn afscheid, daar toe gedwongen door eenige pressante affaires; dog onder expresse voorwaarden van binnen een uur of twee weer daar te zyn, en het koude gebraad te helpen orberen. Op myn weeromkomst vond ik de vrienden in een ander vertrek by het vuur bezig met een eerlyk Lanterluitje[1] te speelen, en vernam dat ze Jacob, die door afgetrokkenheid van gedagten zig geduurig beest maakte,[2] en voornamentlyk door 't menigvuldig verzaken, schoon beet hadden. Dog zulks scheen hem niet eens aan zyn' koude kleeren te raken; Wel haast wierd 't gezelschap weder verzogt, in 't eetkamertje te treden, daar ik de tafel bedekt vond, met de koude ribbe, een bankethammetje, een slaatje, met een ybokkentje, rookvleesch, booter en kaas, mandelen en razynen, alles al vry wel in order geschikt. Wy gingen op nieuws aan 't peuzelen, aangezeten zynde op de zelfde wyze als 's middags. Wy waren toen aan malkander gewend, en wel eens zo vry en vrolyk als van te voren. Motje die de wyn heel wel monde, na dat ze gezegt had, dat het gezigt en 't gevry van de jonge lui haar weer jeugdig maakte, begon een deuntje uit ten trueren op te zingen; Deze kans nam ik waar om den vryer een slag toe te voegen, waar mede ik mee myn voordeel dagt te doen, en vroeg 't goede besje, of ze niet een deuntje van den ouden tyd wist, daar zo wat van zoenen in kwam. Terstond was ze gereed, en ze bragt 'er eentje [86] voor den dag uit de beste doos, waar in de zoentjes zo dicht stooven als hagel. De Meisjes, en Agnietje voornamentlyk, hielden zig in 't begin wat weigerig, dog zo dra ik haar verzekerd had, dat zulks onder de eerlykste dogters de manier was, als de Manlui het maar niet te bond maakten, en Jacob zyn bekje daar op had toegevoegd, *zie je 't nouw wel, Myn Heer zeid het ummers zelfs*, gong het zo glad, of 't van een leye dakje liep. Dit spulletje stond my zeer wel aan; Maar 't is niet uit te drukken,

1 Kaartspel.
2 Geen enkele slag haalde en de hele pot moest inzetten.

hoe Jacob in grasduinen ging?[1] Hy was t'eenemaal opgetoogen en verrukt en zyn geluk was te groot, als dat het om zo te spreeken verzwelgen kon. Dog wanneer dit zo wat geduurt had, sloeg Vader met een mes op tafel, en verzogt het gezelschap zig wat stil te houden, terwyl hy wat te zeggen had daar veel aan gelegen was. Hoort vrienden sprak de goede man, 't is nouw tyd om eens tot de zaak te komen, alle jok op een stok, zei Klaasbuur, en ... Hier viel Moeder in zyne reede; *Kom man, laat myn dat liever eens zeggen, ik zal dat beter klaren denk ik. Je weet wel, Myn Heer den Avokaat*, vervolgde ze, *en je ziet het ook wel veur je oogen, dat de jonge lui malkander wel meugen lyen; Vader en ik hebben niets tegen 't huwelyk, en heur moeder mee niet; Daar by staat Agnietje ons Motje heel wel aan, en om dat ze de jonge zo lief heit, (niet waar Motje?) zo denkt ze, en wy ook, dat het werkje maar hoe eer hoe liever zyn voortgang hoorde te hebben; maar men spreekt van huwlyksche voorwaarden, en daar hebben we zo geen kennis van, dat jy ons daar eens in te regt wou helpen; Je bent ons altyd zo een goed vriend geweest, en je zult ons dezen dienst ook nog wel doen*. Hoor Moedertje, antwoordde ik, ik zal u de zaak zeggen zo als ze my op 't hart legt. Wat hebben wy hier veel omslag te maken omtrent huwelyksche voorwaarden; De jonge lui menen malkander met hart en ziel, en daar 't hart en 't ligchaam gemeen worden, behoorde 't geld ook gemeen te wezen. Dat vatje wel sprak Vader hier op; daar spreekt een Engel uit je mond, galmde Jacob hem na; Dog nog een weinig gehoor verzogt hebbende voer ik aldus voort. Hoewel ik het niet vast weet, zo vermoede ik nochtans, dat Agnietjes moeder juist niet in zo een goeden doen is, als onze Buurman, en dat de vryster [87] mogelyk van haar kant, behalven haar goede huishouding, en spaarzaamheid, weinig of niets ten huwelyk zal hebben, dog .... Hier op borst Motje uit, *hoe weinig of niet? Neen, neen, dat zal zo niet gaan: dat versta ik gansch niet, en ik zal 't ook niet lyden al was het nog zo; al heel niet*; Niet weinig over zo een onverwagten uitval ontzet, en niet anders denkende, of Motje zogt een stok in 't wiel te steeken, hoe Vrouwtje sprak ik, wel wat wil dit zeggen? dat komt me zeker onverwacht voor. Ik had my vast verbeeld, dat de zaak u wonder wel aanstond; waar van daan mag tog zo een' schielyke verandering komen. *Wel wie zeid*, antwoordde Besje, *dat ik van gedagten verandert ben; maar ik zeg als nog dat ik niet lyden zal, dat het meisje niet met*

1 Zijn hart ophaalde.

al ten huwelyk brengt, en kan her moeder 't niet geven, dan zal ik het her geven; Is 't kwalyk gezeid? Zie ik weet dat aan Jacob de som van duizend Ryksdaalders toegedogt is, en die zal zy ook hebben, en hoor Zusje Keetje, daar zel jy geen schaa by lyden, en als jy maar een hupsch borst tot je vryer krygt, al had hy geen roode duid in de waereld, zo zel ik je 't zelfde geven. Hier op veranderde 't heele gezelschap van gelaat, en voornamentlyk Jacob, die op 't eerste zeggen van Motje de doodverf had gezet,[1] even als een misdadiger die zo even zyn vonnis ontfangen heeft; Dog dewyl ieder eenigen tyd lang bedeest bleef, hernam besje het woord: *Wel hoe sta je lui zo op men en kykt, je denkt ummer niet, hoop ik, dat Motje zo een milde bui heeft, om dat ze een glaasje te veul gedronken heeft; dat ik zeg, dat meen ik, kom laat maar een Notaris halen, om het te beschryven; Dat ik nouw doe, heb ik al lang in 't hoofd gehad, want ik ben oud, en niet gewend rykelyk te leven, zo dat ik men geld tog niet verteeren kan, en of jelui 't nou of na men dood hebt, dat's ummers evenveul*; Nauwlyks had zy dit gezegt, of Jakob zig zelf ontrukt door zo een onverhoopt voorval, vloog Motje al schreyende om den hals, ik wenkte Agnietje dat ze 't zelfde zou doen, die hoewel dodelyk ontsteld, van die pligt zig met een ongemaakte en tedere dankbaarheid kweet, waar in zy van ons allen gevolgd wierd. De traanen ontliepen my tegens wil en dank, zo wel als d'anderen, Motje schreide mee van vreugd, om dat ze zo een goede zaak verrigt [88] had, en ik kan u verklaren dat ik in myn schreyen een veel gevoeliger en inniger vergenoegen smaakte, als in ons voorig gezang. Ondertusschen drong Motje hard aan op 't halen van een Notaris, en hoewel ik zulks onedelmoedig oordeelde, en als een soort van wantrouwen op 't woord van de goede sloof, most zulks, of wy hoog of laag sprongen, geschieden; vermids zy bybragt, dat, wyl ze geen andere Vrienden hadde, als die tegenwoordig waren, 't huwlyk met een nog van den zelfden avond kon geslooten worden. Alles wierd naar haar wensch, en in zeer korten tyd verrigt. Dit dee Jacobs verrukking tot haar hoogste top stygen; Hy vatte zyn Agnietje, uitschreeuwende *nou ben je evenwel de myne*, in zyn armen; Zy viel van haar kant in de zynen van ontsteltenis nauwlyks wetende wat ze deed, en ze scheen op het stip van in een flauwte te vallen, had haar vryer met duizend verliefde kusjes haar' geesten niet weer gaande gemaakt. Gy

1 Lijkbleek werd.

kunt makkelyk denken, dat het overige van den avond, en een gedeelte van den nagt met een verdubbelde vreugd doorgebragt wierd.

Ik blyve &c.

In den Spectator No. 160. staat bladz. 78. Reg. 25. *mannen* 't geen *manieren* moet zyn.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf*; te Rotterdam, *J.D. Beman*; Delft, *A. Beman* en *Boitet*; 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot*; Dordrecht, *Van Braam*; Leyden, *Kerchem*; Haarlem, *Van Lee*; Utrecht, *Kroon*; Middelburg, *Meerkamp*; Vlissingen, *Payenaar*, Leeuwaarden, *Strik*; Franeker, *Ennema*. &c. [89]

N° 162. Den 15. Mey 1733. De Hollandsche Spectator.

Hæc ego puto humani ingenii, mansuetique animi officia.[1]
TERENT.

HEER SPECTATOR,

IK hebbe in uwe Schriften zoo veel rekkelykheit bespeurt omtrent de verscheidene gevoelens in den Godsdienst, dat ik niet twyfele of UE zal kunnen goedvinden myne bedenking in uw papier in te lasschen over zekere Schriftuurplaets, die ik oordeele dat te veel misbruikt word. De text is deze: *Laet ons goed doen aen allen, maer meest aen de huisgenooten des Geloofs.*[2] De Uitlegging en Toepassing, die over denzelven doorgaens gemaekt word, komt hier op uit dat een Gereformeerde, Luthersche, Remonstrant, Mennoniet, of wat gezintheit men meerder zoude kunnen of willen optellen, verplicht is om yder onder zyne Geloofsgenooten het meeste goed te doen, zonder zelfs te overwegen of de nooden en ongelegenheden by die genen, welke buiten yders byzondere gezintheid zyn, grooter mochten wezen dan in die, waer onder men zich bevint. Een gevoelen zoo onredelyk, dat ik niet begrypen kan, hoe het mogelyk is dat men deze Schriftuurplaets durft gebruiken tot opwek[90]king van byzondere Weldadigheit en Mededeelzaemheit: nademael 'er niet anders uit volgen kan dan dat men de menschen aftrekt van de algemeene Liefde, die wy den naesten als ons zelven schuldig zyn, naer den regel van het Evangeli. Want, schoon men mocht voorgeven dat men ook aen anderen geene weldaden weigert, terwyl men weet dat de Apostel belast[3] heeft *aen allen goed te doen*; het is

1 "Dit oordeel ik werken te zyn van een vriendelyken Aard en een goedhartig gemoed." Terentius, *Andria* I, 1.
2 *Galaten* 60:10.
3 Opgedragen.

echter zeker dat men zyne voornaemste weldaden niet te kost legt[1] uit inzigt van den noot, waerin zich de voorwerpen onzer weldadigheit bevinden: maer dat het geschied uit inzigt van deze of gene gezintheit, die men aenkleeft: en dus ontbreekt 'er de ware liefde, zonder welke geene goede Werken of geen Geloove volmaekt zyn. Daerenboven verwekt dit onderscheit eenen afkeer, die de verdeeltheden te meer styft, hoe de onbermhartigheid grooter is door eenen verkeerden yver tot eensgezintheit van gevoelens; en 't is genoegzaem onmogelyk, dat men de gewone uitlegginge der aengehaelde woorden kan inschikken; ten zy men onderstellen wilde dat de Apostel de verdeeltheden onder de Christenen wettigt; met niet alleen toe te laten, maer zelfs te bevelen dat yder aen zyne gezintheit het meeste goed doe. Doch 't is er wel ver van daen dat die groote kruisgezant zulk een grontbeginsel zou vaststellen om de scheuringen te doen aanhouden, terwyl hy zich zoo krachtig aenkant tegens de Verdeeltheden, die hy onder de Korintheren zag opkomen: Want wetende dat, onder dezen, sommige zich zyne byzondere Leerlingen, andere van Apollos, andere van Cephas[2], andere van Christus noemden; vraegt hy hen op eene bestraffende wyze; of Christus gedeelt ware, en hy, Paulus, voor hun gekruist en of zy in zynen name [91] gedoopt waren? Een tael, die ik achte dat hy noch, indien hy onze tyden beleefde, met verandering van namen voeren zoude tegens 't hedendaegsche Christendom. Wat moet men dan besluiten uit dezen yver des Apostels? Wat doch anders? dan dat hy aen den Korintheren alle verdeeltheden verbiedende, in zynen brief aen de Galatiërs geen bevel kan gegeven hebben tot iets dat dezelve zoude aenkweeken: maer in tegendeel dat hy den Christenen eene algemeene liefde wil inscherpen zonder opzicht op partyschappen, en wel voornamelyk *dat hy alle, die hunne zaligheit stellen in Christus Jezus, wil gehouden hebben voor huisgenooten des Geloofs; zulke namentlyk, die door hun Christelyk gedrag betoonen dat zy Jezus en zyne Leer aankleven*; en aldus waerdige voorwerpen onzer Bermhartigheit en Weldadigheit zyn. Aen dezen, zegge ik, zyn wy, volgens de Les des Apostels, schuldig het meeste goed te doen; en dat zonder aenzien van de Gevoelens, die een ygelyk voor zich zelven heeft aengenomen: vermits eene uiterlyke Belydenis geensins het kenteeken is van een waerachtig Christen; gelyk dit de Zaligmaker zelve

1 Verricht.
2 Petrus. Vgl. 1 Kor. 1:12.

leert in deze woorden: *Niet een iegelyk, die tot my zegt: Heere, Heere; zal ingaen in het Koninkryk der Hemelen: maer die den wille myns Vaders doet, die in de Hemelen iS.* Volgens dit kenteeken dan, moeten wy onderzoeken en oordeelen, wie de huisgenooten des Geloofs zyn, om 'er ons naer te gedragen. En aen dezen zyn wy verpligt naer ons vermogen onze meeste weldadigheit en mededeelzaemheit te oeffenen, zoo menigmael wy het van nut achten, of gevergt worden om hen in hunne nooden en ongelegenhden te ondersteunen. Maer dewyl het weldoen aen den evennaesten by een Christen noit moet [92] ophouden, zoo zegt de Apostel dat wy goed doen moeten aen allen, te weten ook aen zulken, die zelfs geen proeven gegeven hebben dat zy tot het huisgenootschap des Geloofs behooren: en deze Les van Paulus is gebouwt op de Leere van den Heilant, die noch verder gaet, als hy gebied: *Hebt uwe vyanden lief, zegentze die u vervloeken, doet wel den genen die u haten*; enz. Hier zal my iemant kunnen tegenwerpen: Ik erken wel dat het doen van den Wille Gods het waerachtig kenteeken is van een Christen; maer terwyl het Geloof in Jezus Christus en zyne Leere my mede ten duursten is aenbevolen, en ik ondervinde dat andere gezintheden daerin groffelyk dwalen, zoo kan ik immers in geenerleye wyze zulken voor huisgenooten des Geloofs aenmerken, die met my niet eensgezint zyn, en die de Heilige Schriften verdraeien; schoon het waer zy dat zy wel eene gedaente van Godzaligheit hebben. Deze tegenwerping zou van kracht zyn, indien 'er eene onfeilbaerheit plaets had, door welke men de tegenpartyen onwedersprekelyk overtuigen konde dat onze byzondere bevattingen in 't stuk van Godsdienst wezentlyk tot het rechtzinnige Geloof behooren: doch daer die onfeilbaerheit niet erkent, en billyk ontkent word, daer vermag niemant eenen anderen het recht te betwisten om zyne eeuwige zaligheit te werken door zulke gevoelens, die hy met een goed geweten meent te kunnen goed maken en verdedigen uit Gods Heilig Woort, en terwyl men het oordeel daer over alleen aen Gode moet overlaten, zoo blyft 'er geen ander middel om de rechte voorwerpen te kiezen tot het wel aenleggen onzer meeste weldaden, dan dat men zoeke naer zulke, die door hun Christelyk gedrag betoonen, dat zy *medeburgers der Heiligen en huis*[93]*genooten Gods* trachten te worden, welke dan zekerlyk de naeste zyn om als huisgenooten des Geloofs aengemerkt te worden, en het is niet onmogelyk dat men deze onder alle gezintheden kan vinden. Ik houde deze stelling des te redelyker en aennemelyker om dat alle gezintheden overeenstemmen, dat de Godsdienst niet bestaen kan

zonder een Godvruchtig leven, en derhalven mag men met een Engelsch Schryver (in een Werkje genaemt de *Godsdienst der Vrouwen*, 't welk waerdig is van alle Christenen gelezen te worden)[1] wel besluiten dat alle geschillen zyn aengeheven over 't gene men moet gelooven, niet over het gene men behoort te doen. Ik zal hier noch eenige regelen van hem uitschryven tot meerder opheldering van zyne gedachten. *Voor my*, dus schryft hy, *schoon ik veele boeken gelezen hebbe over Theologische Geschilpunten, ik weet nochtans niet, dat ik 'er een ontmoet hebbe over dat gene, 't welk zuiverlyk den Godsdienst aengaet. Ik heb niet gevonden, dat men daer in geschil trekt, of ik in myn hart bewaren moet eene groote en diepe eerbiedigheit voor den oppersten Bestierder van 't Heelal? Of ik in zyne tegenwoordigheit oprecht en eenvoudig wandelen moet? Of ik hem dankbaerheit betoonen moet voor alle de weldaden, waermede hy my begunstigt heeft? Of ik my met gedult onderwerpen moet aen zynen wille, en trachten meester te worden van myne driften, en dezelve, aen 't gebied der reden onderwerpende, binnen hare rechte palen te brengen? Of ik getrouw moet zyn in myne beloften, rechtvaerdig in myn handel, medelydend tegens den armen, en ongeveinst in myne Godvruchtigheit? Of ik matig moet zyn, zedig, kuis en nedrig; zacht en bescheiden tegens die genen, met welken ik omga? Of ik in mynen plicht te kort schietende, daer over een recht ongenoegen gevoelen moet, en zorg dragen om in* [94] *het toekomend myne quade genegenheden, driften en ongeregelde begeertens in te binden? Met een woort, men heeft noit gedisputeert (dat ik wete) of wy rechtvaerdig moeten zyn, zachtmoedig, liefdedragend, gematigt, lydzaem; in 't kort, of wy God en onzen evennaesten moeten liefhebben*. Wanneer men derhalve met malkanderen eens is over de nootzakelykheit der betrachting van Gods geboden, zoo kan 'er geen reden overblyven om onder Christenen zyne liefde en weldadigheit byzonder te bepalen aen eene overeenkomst van bevattingen, die dikwils meest door Erfleer zyn aengenomen, en door vooroordeel staende gehouden worden.

Ik blyve

1 *De godsdienst der vrouwen, of Een brief, over de natuur van de christelijke godsdienst, aan de eerwaarde mevrouw Howart*. Uit 't Eng. vert. door Cornelis de Wit Jze. Rotterdam, I. van Ruynen, 1704. De oorspronkelijke Engelse auteur heb ik niet kunnen achterhalen.

Ik wil gaarne bekennen, dat my in langen tyd niets is toegezonden, dat my een inniger vermaak gegeeven heeft, als deze uitmuntende aanmerking van myn' menschlievende Correspondent, ik ben hem van harten dankbaar voor 't ophelderen myner denkbeelden, door een nieuw ligt, waar door ik de waare schat van myne reden vermeerdert zie. Ik zal niet lochenen, dat ik tot nog met de meeste meenigte omtrent dit onderwerp, gedwaalt heb; met deze bepaling nochtans, die ik my nog niet onredelyk voorkomt, dat, *in de voorwerpen van onze barmhertigheid alles egaal zynde, zo wel behoeftigheid als verdiensten*, het onze pligt was eenige voordeelig onderscheid tusschen dezelven te maken, ten behoeven van luiden, die wy voor rechtzinnig schatten. Dog dit geval moet van de uiterste zeldzaamheid zyn, in plaats dat de regel van weldadigheid hier aangewezen van een algemeen gebruik is; Dezelve is zo redelyk, zo overeenkomstig met de natuur van de Christelyke Religie, en hier op zulke onwrikbare bewyzen ge[95]vestigt, dat hy waardig is van alle onderzoekende Lezers aangenomen, en uit het overtuigd gemoet, in het uiterlyk gedrag te worden overgebragt. Ik zal hier een tweeden byvoegen rakende een algemeen misbruik der Kerkgebouwen, zelfs onder de gereformeerde Christenen.

MYN HEER,

TErwyl gy de qualiteit van beschouwer der gebreeken aangenomen hebt, verwondert het my, dat gy uw naukeurig oog nog niet hebt laten gaan over zeker misbruik, dat in ons Vaderland, zedert de hervorming, nog voetstappen van de bygelovigheid der Roomsche Kerk heeft nagelaten; te weten het begraven der dooden in de Kerken: een misbruik, het welk by ons, die de naam hebben willen van een, van alle superstitie gezuiverde Godsdienst te oefenen, en die derhalven wel weten, dat 'er weinig aangelegen is, of onze lichamen na de dood in een heilige aarde of elders anders de opstanding verwagten, niet behoorde gedult te worden. Myns bedunkens is 'er geen plaats daar het begraven der Lyken min te pas komt, als in de Kerken, tot niets anders, als het waarnemen van den Godsdienst geschikt: wat gemeenschap dog hebben de dooden met de levendigen? wat verscheelt het zulken, die nergens wezen of gevoel van hebben, waar zy blyven rusten? Ziet men niet daaglyks met welk een vuile stank dat verrotte stof (want wat is een dood mensch anders) onze Kerken vervullen, die den levendigen niet alleen gebrek van aandagt; maar ook zomtyds ziektens en onge-

makken veroorzaakt? men zoude immers wel gelyk de oude Joden en Romeinen onze dooden niet alleen buiten de Kerken; maar zelfs buiten de Steden kunnen sluiten, en dezelven hier of daar in een afgezonderde plaats begraven. Ik twyfel niet of dit zal by vele menschen weinig ingang vinden, om dat men hier de gewoonte heeft van gemeene lieden, die het regt van de Kerk niet kunnen opbrengen, op Kerkhoven, wat meer als gemeene in de Kerken, en groote onder aanzienlyke graftombes, ter aarde te bestellen, en dus na de dood nog onderscheid van rang te maken; maar als men de zaak van naby beschouwd, moet men bekennen, dat het loutere ydelheid is; en dat de Filosoof Diogenes geen ongelyk hadt, als hy aan den [96] grooten Alexander, die hem in een knekelhuis vindende vroeg wat hy daar zogt, antwoordde, *ik zoek de beenderen van uw Vader en van myn slaaf, maar ik kan ze niet vinden, om dat ze allen even eens zyn*.

Dit heb ik UE. maar kortelyk willen te binne brengen, UE. kund, zo het UE lust, en ook van myn gevoelen zyt, dit wat uitvoeriger verhandelen, ondertusschen

Blyve ik

Ik twyfel, of het mogelyk zy met de minste schyn van reden, een ander gevoelen als dat hier geoppert is, aan te neemen. Dat dit buitensporig misbruik ten hoogste bekwaam zy, inzonderheid in de heetste zomerdagen, uitwaasemingen uit den grond te doen stygen zo gevaarlyk als verveelende, moet aan de geringste oplettentheid als baarblykelyk voorkomen. Deze waarheid vind ik op het kragtigste bevestigt door 't oordeel van een der grootste geneesmeesters, die ooit in Vrankryk geagt zyn geweest. Deze deftige man, hoewel een yverig Roomsgezinde, had by uiterste wille bevolen, dat men hem buiten de stad onder de aarde zou steeken, en deze of diergelyke woorden op zyn zark plaatsen. *Hier rust N:N: die gewilt heeft buiten de Kerk op zyn landgoed te worden begraaven, op dat hy, die in zyn leven de gezondheid der menschen beyvert heeft, dezelve na zyn dood geen schade toebrenge*. Het klokgelui over de afgestorve, is wel niet verderfelyk, hoewel myns oordeels zeer geschikt, om zwaarmoedigheid te verwekken; 't word egter door de kragt der gewoonte alleen voor bespotting bevryd, dog, 't is eer te wenschen, als te hoopen, dat die uitgediende zotternyen eenpariglyk verworpen mogen worden, zo lang die buitensporige eerbewyzingen den dooden aangedaan voedsel aan de trotsheid der levenden verschaffen zullen. [97]

N° 163. Den 18. Mey 1733. De Hollandsche Spectator.

Ne sutor ultra crepidam.[1]

NIets is gemeener in de burgerlyke t'samenleving, als 't verkeerd begrip van zommige luiden, die, om dat ze in de eene of d'andere kunst of wetenschap uitblinken, zig dwaazelyk wysmaken dat ze op alles gevat zyn; zo zeer dat ze op hun woord willen gelooft worden, hunne verkreege reputatie over al doen gelden, als eene onwrikbare reden, om altyd gelyk te hebben en zig als een' algemeene onfeilbaarheid aanmatigen. In zo eene bespottelyke laatdunkendheid worden ze gesterkt en bevestigt, door 't vooroordeel van de ongeletterde, en ongeoefende menigte, die 't minste denkbeeld niet heeft van de naauwe bepaaldheid van de vermogens der ziele, die al 't geen door dat soort van overvliegers met eene verleidende statigheid geoppert word, als Godsspraken eert, en aanneemt, en niet in 't hoofd kan krygen, dat een wys en beroemt man het uiten van zyn gevoelen, omtrent wat voorwerp het ook zy, zou durven wagen, zonder van deszelfs zekerheit ten vollen overtuigt te zyn. Dus gedraagt zig het gemeene Volk wel voornamentlyk omtrent de Theologanten, inzonderheid, wanneer de zelven voor mannen by uitstek wys en geleerd te boek staan, en 't is bykans [98] of het een Kerkschendery waar, twyfel te slaan aan 't geen zy vonnissen, omtrent onderwerpen zelfs die met hunne studie de geringste betrekking niet hebben. Nergens is zulks baarblykerlyker als op de dorpen, daar in 't gemeen maar een Leeraar de gansche geestelykheid verbeeld; Zoo het den zelven slegts eenigzins lukt zynen onkundigen toehoorderen te behagen, en te voldoen, word hun daardoor zulk een hoog gevoelen van

1 “Schoenmaker niet buiten uw Leest.” Spreuk die (minstens) teruggaat tot Plutarchus. Erasmus nam de spreuk ook op in zijn *Adagia*.

zyne bekwaamheid ingeboezemd, dat hy in 't minste niet twyfeld of de eerste Kerk van 't gansche land zou door zyne verdiensten vereerd worden. Welk gevoelen zo glad en gemakkelyk in 't gemoet zyner toehoorderen overgaat, dat ze zweeren zouden, dat al 't geen van menschen kan worden geweten in zyn herssenvat opgesloten is, en dat 't geen hy niet begrypt 't menschelyk verstand te boven gaat, en onmogelyk begrepen kan worden. 't Kragtigste bewys, dat by die goede luiden te voorschyn gebragt word, het welk alle tegenwerpingen sluit of oplost, en de tegensprekers op staande voet den mond stopt, is *Domine heeft het zelfs gezeid; of, vraag 't Domine vry, die zal 't je zelfs zeggen*, en daar hebje 't einde van alle geschil. 't Is gansch niet wonder, dat veelen onder die Heeren zig zulks laten aanleunen; de menschelyke zwakheid slaat van zelf die weg in; Al 't geen bekwaam is om voedsel aan onze hoogagting voor ons zelf te verschaffen, laten wy zagjes in onzen boezem glyden, en dat wel zonder veel onderzoek, dewyl onze eigen liefde by 't zelve zelden zyn' rekening vind. Dog die agtbare luiden zyn 't alleen niet, die aan die harssenziekte onderhevig zyn; De Regtsgeleerden, die hunne makkers voorby streven, en gelyk de voorigen gewent zyn in 't publiek te spreken, ('t geen de waanwysheid geen' klein steunzel byzet, gelyk ik in 't vervolg eens zal aantoonen,) de beroemde regtsgeleerden, zeg ik, zyn mede geenzins van die kittelende dog ongegronde inbeelding misgedeelt. Ik ga onder anderen zeer gemeenzaam om met een van die Heeren, uit welkers conversatie, zo lang dezelve van zyne professie niet afdaald, ik groote voordelen trek, 't welk my aanzet, om hem, zo veel 't mogelyk is, aan dat slag van onderwerpen vast te maken. Dog zulks is eveneens, als of ik een gladde aal by den staart greep. De man heeft absoluit besloten *universeel* te wezen, en hy ontziet zig niet zelf staande te houden, dat het recht de minste wetenschap is, waar van hy grondige kennis heeft; en in die gedagten word hy geschraagt door luiden, die vreemde vergezogte, en duistere redeneeringen, voor verhevene en diepzinnige aannemen. Onlangs bevond ik my t'zynen huize met eenige andere goede kennissen, luiden zonder studie, en die den Heer Advocaat al gelyk geven, eer hy den mond nog geopent heeft. Wy hadden alles des morgens de zelfde predicatie gehoort, die waarlyk alle de aandagt van een verstandig man waardig was geweest. 't Gesprek viel aanstonds op zo een loffelyk voorwerp, en myn Vriend, om te tonen, dat het hem zo weinig aan geheugen, als aan oordeel ontbreekt, ondernam die gansche redenvoering, in hare gehele t'zamenstel en verdelingen, in onze

memorie te vervarschen. Noit heb ik iets ongerymder gehoort; 't raakte kant nog wal; hy oordeelde over de Godgeleerdheid als een blinde van de kleuren, en als of hy voor de eerste reize van zyn leven in de Kerk was geweest. Ik kan heiliglyk verklaren, dat in dat fray tafereel naauwlyks een eenige trek van 't origineel te vinden was. Hy overlade ondertusschen alles, naar [100] mate hy het voor den dag bragt, met de grootste loftuitingen, en ik oordeelde dienstig, om hem wel haast van dit stuk af te krygen, met een diep stilzwygen hem aan te horen, zonder hem ergens in tegen te spreken. Dog 't was my ondoenlyk my langer in te binden, wanneer die gaauwe oordeelaar, om zyne opvyzelingen, met eenige berispingen te verzellen, ons met een denkend gelaat zeide, dat het hem evenwel vreemd voorkwam, dat zo een wys en deftig man de toehoorderen gedreigt hadt, *zo ze zig niet bekeerden, niet meer te zullen preeken*. Dit komt my ook zo vreemd voor, myn Heer, borst ik daar op uit, dat ik het onmooglyk oordeel dat diergelyke dwaze woorden den mond van zo een deftig man zouden ontvallen zyn; ook kan ik verklaren, dat niet tegenstaande de uiterste ingespannendheid van myn' aandagt, ik zulks niet heb gehoort; Hier wierdt ik niet alleen van den regtsgeleerde, maar van 't gansche gezelschap overschreeuwt, 't welk eenparig staande hield, dat de Leeraar zulks duidelyk, en ronduit had verklaard; Ik liet dit onweer een weinigje bedaren, dog bediende my van de eerste kalmte om de Heeren toe te voeren, dat ik begon te voelen waar ze heen wilden, en dat ik den Predikant wel had horen zeggen, dat de braafste Leeraren zo weinig vrugt van hun vlyt en arbeid zagen, dat zulks bekwaam zou kunnen zyn, hunnen yver te verflauwen, en hen van de Predikdienst af te doen zien; Dog dat beteekend immers geenzins: *zo ge u niet bekeert, zo wil ik niet meer preeken*. Hier op kreeg ik tot antwoord, dat het niet de moeite waard was geweest, den Heer Advocaat tegen te spreken, vermids 't geen wy beiden geoppert hadden absoluit dezelfde betekenis had. Al wat ik 'er tegens in kon brengen, deed de minste uitwerking [101] niet; Ik wierd overstemd, 't onwederroepelyk vonnis was gestreken, en de deftige Leeraar en ik verloren ons proces met kosten en al. De zelfde Heer verbaasde my niet min wanneer hy me eenigen tyd geleden ontmoetende, my van den Spectator dien zelfden dag uitgekomen sprak als van een der geestigste en zinrykste die tot nog toe het ligt gezien hadden; Daarop trok hy los, deed my honderd dingen zeggen, die my nooit in 't hooft gekomen waren, vond in de eenvoudigste uitdrukkingen, geheime zinnen, die met de natuurlyke kragt der

woorden volstrekt strydig waren, en de gedagtens die hem over de zelfde stof in 't hooft schoten, my voor de myne in de hand duwende, maakte hy van dat vertoog zo een misselyke hakmoes, dat ik hoofd nog staart van myn eigen werk kon bekennen. Ik zal in 't voorby gaan zeggen, dat die wyze van *horen* en *lezen* niet min als zeldzaam is, zelfs by menschen die by slegte *kenners* voor verstandig doorgaan. Ze zyn te fyn en te schrander om in de woorden de natuurlyke betekenis aan te willen grypen, en uit hunne verkeerde bevatting trekken ze gevolgen, die ze op des sprekers, of schryvers rekening zetten, en aldus den text met hunne grillige uitleggingen vermengende, of eer verwerrende, doenze wyze luiden schandelyke buitensporigheden voor den dag brengen, daar dezelven de minste schuld niet aan hebben; Men zou haast kunnen zeggen, dat ze alles in een boek vinden behalven 't geen 'er wezentlyk in staat; Invoege, dat wanneer het my gebeurd is, dat een van de fyne oordeelaars my verzekerde 't een of 't ander gelezen te hebben, in een schrift van een Autheur, wiens character ik dagt te kennen, ik zomtyds zonder 't werk zelf ooit gezien te hebben, met succes tien tegens een heb durven wedden, dat het aangehaalde in 't zelve te vergeefs te zoeken was. Om weder tot myn onderwerp te komen, zal ik zeggen dat het gemelde zoort van verwaandheid zo doorstralende is, dat ik duidelyk gemerkt heb dat het zelfs in zwang gaat by Werkbazen, die boven huns gelyken uitmunten, zo dat iemand zig toejuichende wegens zyne verkrege roem door netter een schoen of een kleed te maken als zyne makkers, zig niet zelden voor laat staan, dat niet te verheven, of te duister voor zyn verstand is, en naauwlyks kan begrypen, dat men de stoudtheid hebbe van andere gevoelens als de zynen te omhelsen. [102]

Nog een zeer merkwaardig staaltje van dezelfde verwaande dweepery zal ik bybrengen, op welkers waarheid men staat kan maken, hoewel ik verzekerd ben, dat het den Lezer gansch niet waarschynlyk zal voorkomen,. In myn' reizen heb ik met een zeker jongman kennis gemaakt, wiens voorname verdienste bestond in de marionetten met zo veel geest en levendigheid na te bootsen, dat hy de originelen overtrof, en verdiende, dat hy op zyn beurt door de zelven tot een model genomen wierdt. Men zou gezworen hebben, dat men de yzerdraden die de oorzaak van zyne bewegingen schenen te zyn, wezentlyk zag, en hy wist zig van die rol te kwyten, met zo eene aangename verscheidendheid van gebaarden en stem, dat hy alle de personages van dat gehele theater met de zelfde natuurlykheid verbeelde, en een geheel spel alleen kon uitvoeren. Deze had een

makker, die op de zelfde wyze met levendige personen omsprong, en als hy 't goedvond iemand in een gezelschap wist te verdubbelen. Die gaaf had hy voornamentlyk geoefend omtrent eenige der voornaamste Predikers, welkers gesten, stem en grimatsen hy zig niet alleen wist eigen te maken, maar welkers trekken, hy om zo te spreken, uit hun wezen in 't zyne scheen te kunnen overbrengen. Hy was in die nutte kunst tot zo een top van volmaaktheid gestegen, dat een zeker jong Abt, die maar een reize of twee den stoel beklommen had, hem in een vol gezelschap gevraagd hebbende, of hy hem ook wel zou kunnen nabootsen, hy den jongen Preker aanstonds voorsloeg, of dezelve lust had, om 't eens te zien, en deszelfs toestemming verkregen hebbende dermate de vergadering vergenoegde dat ieder uitschreeuwde, dat het de Abt zelf was, schoon deze zig in dit spiegel belagchelyk vindende, zig onmooglyk verbeelden kon, dat hy 'er zyn eige gedaante in zag. Deze twee hoogverlichte Kunstenaars kleefden elkander onafscheidelyk aan, om de eer van een gansch gezelschap te doen barsten van lagchen, tusschen zig te delen; ze lagen nogthans dikwils met den anderen over hoop, en zulks wel uit loutere eerzugt, dewyl elk pretendeerde, dat zyne bekwaamheid boven die van zynen makker moest gewaardeert worden, waar over ze niet zelden in gansch belagchelyke geschillen raakten; De laatste hield altyd staande, dat zyne konst die van den ander zo verre voorby streefde, als de Schouwburg boven het Marionet[103]te spel moet geschat worden, en de ander dit gansche bewys in zyn geheel latende hield van zyn kant staande, dat zyn wetenschap bekwamer was om te doen lagchen, en maakte zulks goed door de ervarendheid, die zekerlyk in zyn voordeel sprak. Hy voegde daarby, dat zyns makkers talent al eenigzins voor den bezitter gevaarlyk was, vermids weinig menschen wegens diergelyke naabootsing in hun schik konden wezen, en zulks mogelyk wel eens met gevoelige reden aan zyn Vriend zouden doen blyken, daar de Marionetten in tegendeel de zagtzinnigste luiden van de waereld waren, en aan de minste wraakgierigheid niet onderhevig. Dit is het beste dat ik ooit uit den mond van den jongman heb horen komen, die egter ruim zo veel verstand als zyn mededinger; beiden waren ze de lafste bloedbeulingen,[1] die te vinden waren, en behalven deze hunne eenige gaaf, die ze nochtans door eene onophoudelyke oefening walgelyk maakten, hadden zy niets, dat achting of liefde tot zich kon trekken: Dog ze

1 Sukkels.

waren ieder omtrent zig zelven geenzins van dat gevoelen, en dewyl hunne magere talentjes hen in een gemeenzame omgang met geleerde en verstandige luiden, die graag de lever eens schudden, gebragt hadden, verbeelden ze zig met de uiterste verzekerdheid, dat ze door de wezentlykste verdienste de zelven aan zig verbonden hadden; ze oordeelden, over de zwaarwigtigste stoffen, met de roekelooste onvertzaagdheid, en de Godgeleerdheid, zo wel als de wysgeerte had voor hun doordringend oordeel niet de allergeringste verborgendheid; 't was te vergeefs hen hunne onkunde, en gebrek van oordeel zonder bewimpeling aan te wyzen, en hen, gelyk men zegt, opentlyk te botmuilen.[1] Dusdanige rondborstigheid vertoornde hen, zonder hunne hoogagting voor hun zelven te verminderen; En in geval het al eens scheen, dat zulke duidelyke berispingen hun eenige nederigheid inboezemde, dit hun gevoelen wierd door de eerste toegejuigde nabootzing dermate uitgewist, dat 'er niets van overbleef; en dat ze op nieuws over de moejelykste onderwerpen als zonder appel hun onbezonne vonnis streken.[2]

Men verbeelde zig niet dat myn groot oogmerk in dit vertoog zy geweest, als iets loffelyks aan te pryzen, dat men zig geheel en al aan eene eenige studie overgeve, en daar zyn gansche werk van maakte. Geenzins. 't Is daar [104] zo verre van daan dat ik verzekert ben, dat die genen, die maar op eene zaak, schoon van groote aangelegendheid, gevat zyn, hoe uitmuntend ze in dat opzigt mogen wezen, wel als zeer nut voor de t' zamenleving moeten geschat worden, dog naauwlyks een plaats verdienen onder luiden van verstand; Immers ziet men dagelyks menschen die door de natuur karig van geest bedeelt zyn, wanneer ze de gansche kragt van 't weinigje dat ze bezitten als in een middelpunt vereenigen, door een onvermoeide arbeid, zelfs van zeer moejelyke wetenschappen zig meester maken; schoon ze in alle andere betrekkingen naaulyks doen vermoeden dat ze met een' redelyke ziel begaaft zyn. Iemand daaren tegen, dien een levendige geest en een gezond oordeel zyn aangeboren, vind in de meeste wetenschappen honderd voorwerpen, die door eene aandagtige reden, zo dra ze klaar zyn voorgesteld, begrepen worden. Zelfs is het zeker, dat in eene geoefende reden, die de kunst van redeneren zig eige heeft gemaakt, de sleutel van alle kennis opgesloten legt; Haar gebreken maar denkbeelden; de bekwaamheid om 'er 't ware gebruik van te maken bezit ze reeds.

1 De mond te snoeren.
2 Ongevraagd hun onbezonnen vonnis velden.

Ze is te vergelyken met een afgerigt bouwmeester, die proeven van zyn konst kan geven, zo dra de nodige Materialen maar gereed zyn. Ik heb alleenlyk willen toonen de bespottelykheid van wysneuzen, die om dat ze weten, 't geen ze geleerd hebben, ook gerechtigt wanen te zyn, om te weten 't geen ze niet hebben geleerd, en waar van ze, zo ze de moeite namen, van zig te onderzoeken, bevinden zouden, dat ze 't minste denkbeeld niet hebben.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf*; te Rotterdam, *J.D. Beman*; Delft, *A. Beman* en *Boitet*; 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot*; Dordrecht, *Van Braam*; Leyden, *Kerchem*; Haarlem, *Van Lee*; Utrecht, *Kroon*; Middelburg, *Meerkamp*; Vlissingen, *Payenaar*, Leeuwaarden, *Strik*; Franeker, *Ennema*. &c. [105]

N° 164. Den 22. Mey 1733. De Hollandsche Spectator.

Mirandum quod foret omnibus.[1]
HORAT.

HEER SPECTATOR.

VErmids het uit uwe schriften blykt, dat gy door een ieverig onderzoek de grond der zaken tragt te peilen, en in derzelver innigst wezen door te dringen, denk ik aan niemand beter my te kunnen addresseeren, als aan u, om door uw behulp agter de oorzaak te komen van een wonderwerk der natuur, 't geen myn begrip verre overtreft, en my als onmooglyk zou voorkomen, zo ik niet door de redelykheid gedwongen was aan 't getuigenis van myne zinnen, en van die van duizend anderen geloof te slaan. Hoewel egter dit verbazend voorwerp overal bekend diende te wezen, twyfele ik of gy wel oit iets van 't zelve gehoort zult hebben, 't welk by u zoude kunnen aangezien worden, als een tweede wonder, indien gy geen genoegzaam denkbeeld had van de agtelooze onoplettendheid der meeste menschen omtrent al 't geen de gewoonte hun gemeenzaam heeft gemaakt. Om uwe nieuwsgierigheid niet langer te tergen, zal ik u zeggen, dat in een der plaatzen van ons Gemeenebest, die in pragt en aanzienlykheid, gelyk ook in zwier en wellevendheid der inwoonderen, geene [106] andere behoeft te wyken, een Kerk gevonden word, die schoonze niets heeft dat op een byzondere wyze 't oog naar zig trekt, eene hoedanigheid bezit, die ik geloof, dat in geene andere ter waereld zou kunnen gevonden worden; Dezelve bestaat hier in, dat niet alleen in 't ongestadige weder der Lente en Herfst, maar in die Zomermaanden, in welken de warmte in ons klimaat

1 “Dat ieder zou verbaazen.” Horatius, *Carmina* III, 4, 13.

doorgaans 't bestendigst is, zo meenig mensch, als 'er den voet maar inzet, aangetast word van een verkoudheid zo wel in 't hoofd als op de borst, als of dezelve hem op 't onvoorzienst op het lyf gegooten wierd. Ik heb zomtyds wel getwyffelt of de situatie zelfs van 't gebouw tot zo een ongehoord uitwerkzel niet wel iets mogt toebrengen, dewyl het op een redelyk groot plein staande, van een' wyduitgestrekte water-plas aan eene kant besproeit word en aldus aan de tocht van de wind vry wat moet blootgesteld zyn. Dog die waan heeft my niet lang kunnen byblyven, gelyk gy uit myne observatien, die ik met alle bedenkelyke nauwkeurigheid U hoop mede te delen, ligt zult kunnen bevroeden. Te meer moet dit myn eerste vermoeden ongegrond zyn, dewyl de meeste kerken op winderige en open plaatzen gebouwt, indien 't zelve doorgong, aan diergelyk ongemak zouden onderworpen zyn. Dog 't zal gevoeglyk wezen, eer ik de waare reden van zo eene byzondere eigenschap tracht na te vorschen, u te ontvouwen op welke wyze ik dezelve ontdekt heb. Weet dan Heer Spectator, dat ik niet lang geleden my naar gemelte kerk begeven had, om een Prediker te horen, die my als een *overvlieger* was aangeprezen. Hy was waarlyk dien naam dubbel waardig, vermids hy niet alleen door de fyne en zeldzame dravingen die hy aan zyne keurlyke en geconfyte woorden wist te geven, zyne welspreekendste makkers voorby streef[107]de, maar ook, wanneer hy dagt dat zulks vereischt wierd, door 't hoogdravend t'zamenstel van uitdrukkingen den gemeenen man onbekend, boven zyn eige oordeel in de wolken zweefde. Ik luisterde toe met alle mogelyke aandagt, om te bezoeken of ik iets voordeligs uit die geestryke redenvoering zou kunnen wegdragen; Dog nauwlyks had onze *Preekgeest* met eene aangenaame en oorstrelende stem tien of twaalf netgepaste, en als in een schaaltje gewoogen periodes[1] voor den dag gebragt, of ik wierd op 't onverhoedst verrast door 't zeldzaamste geluit dat ooit iemands zinnen getroffen en ontsteld kan hebben. Verbeel U, Heer Spectator, dat op een en 't zelfde ogenblik, de gansche vergadering, als op een gegeven *signaal*, aan 't *snuiten, hoesten, rochelen* trok, en dat met zulk een geweld, als of 'er voor de luitrugtigste een aanzienlyke prys was te behalen geweest. Verbeel u mede, dat wanneer de een *zig snoot*, d'ander *hoeste*, en de *darde rochelde*, voeg daar by, dat dit alles bekragtigt was door eenige niezingen die 't gansch gewulf

1 Passages.

deden weergalmen, en oordeel dan, of 't gelol[1] van duizend verliefde katten by zo een melodieus concert, handwater kan hebben.[2] Dit zielroerend muzyk een geruimen tyd geduurt hebbende, dewyl men zou gezegd hebben dat ieder zig een schande maakte, van 't eerst het op te geven, wierd eindelyk van eene diepe stilte gevolgt; De neusdoeken wierden als op een *kommando* in de zak gestoken, en de aanzigten van de Christelyke vergadering weer in een plooy van aandagt gezet; Ik moet bekennen, dat ik met den Prediker zeer verlegen was, en hartelyk vreesde, dat dit bulderend onweer zyne gedagten mogt ontroeren, en zyn geheugen ontstellen; Dog 't had geen zwarigheid, en hy, zig van 't zelve alleenlyk bediend hebbende, om adem te halen, en wat uit [108] te rusten, ving weer op nieuws aan, met een' nieuwen iever en sterker stem, als of 'er niets diergelyks was voorgevallen. Ik hoopte ten minsten, dat het hier by blyven zou, maar ik rekende wel degelyk buiten de waard, vermids alle de verdeelingen van de redevoering, door 't zelfde gerugt, als zo veele verscheide bedryven, van elkander gedistingueert wierden, 't welk mee voorviel omtrent de gebeden, en 't gezang der Psalmen. Misschien zult gy my vragen, of ik ook geen aandoening van die algemeene verkoudheid gevoelde, en daar uit niet kon gissen hoe ze wierd uitgewerkt, en op haar beurt hare uitwerkingen voor den dag bragt, dog hier op zal ik u antwoorden, dat ik van deze ongesteldheid reeds zo vervult was, dat 'er niets meer by kon. Maar om de aandagtige toehoorders niet te stooren, had ik in het begin, gelyk ik dagt myn pligt te wezen, de natuurlyke effecten daar van met alle mogelyke pogingen gesmoort, 't welk my al wat benaauwd had, dog ik vond daar na goed, in 't algemeen gerugt, myn kans waar te nemen, om helder uit de borst, my van alle de functien van een' verkoude te kwyten.

Om nu tot de oorzaken van zo eene verbazende eigenschap te komen, zal ik u zeggen, dat ik op de tweede of derde herhaling gemakkelyk kon bevroeden, dat myne eerste gedagte ongegrond was en dat het opgemerkte niet ontstaan kon uit een bestendige gesteldheid van de lugt, vermids eene oorzaak geduurig dezelfde zynde, ook zonder ophouden 't zelfde gewrogt moet voortbrengen, en ik besloot eindelyk, als het waarschynlykste, dat het toegeschreven moest worden aan koude onderaardsche dampen, die schielyk uit den grond borsten, en zig voor een korten tyd, en by tusschen-

1 Eentonig gemiauw.
2 Vergeleken kan worden.

pozingen, van de harsenen, en borst der toehoorderen meester maakten. Ik moet bekennen, dat de meesten met dewelken ik over dit wonder raad heb gepleegt, geenzins van myn gevoelen zyn; Dog ik verzoek u met uwe gewoone onpartydigheid te oordeelen, of hunne bygebragte redenen kragts genoeg hebben, om my van gedagten te doen veranderen. Eenigen bybrengende dat diergelyk geraas weinig of niet wort gehoort, als 'er een slegte broeder op stoel is, beweeren, dat in die vergadering, die zig by uitstek de *verligte* noemt, en een uitmuntende smaak heeft, omtrent de frayheid, en geestigheid van een preek, 't zelve de rol speelt van een toejuiching, en de plaats bekleed van 't handgeklap, [109] dat in een ander slag van byeenkomsten, tot het zelfde einde, word aangewend. Maar my dunkt, onder correctie, dat zulks kant nog wal raakt. Want voor eerst is het geen wonder, dat wanneer 't getal der toehoorderen zo gering is, dat men zonder groot gevaar van iemand te kwetzen, met een kanonskogel door de kerk zou kunnen schieten, dit gerugt noodzaaklyk weinig of niet moet gemerkt worden; Dog 't geen vry wat meer klem heeft, hoe kan men zig in 't hooft brengen, zonder zyn evennaasten te verongelyken, dat luiden, die in beschaafdheid en goede manieren hunne medeingezetenen handtastelyk de loef afsteken, zig van zo eene misselyke toejuiching zoude bedienen, daar de Hottentotten zelfs zig over schamen zouden? Zommigen, om dit geheim uit te leggen, komen voor den dag met iets anders, dat in 't eerste opzigt zo wat lykt, maar wel onderzogt zynde nog ruim zo ongerymd is als 't eerste. Dezen, ontkennende, gelyk de voorigen, dat de minste verborgendheid van de natuur hier geen plaats heeft, leiden dit voorwerp af van de beschaafdheid zelve van de gemelte vergadering, en geven voor, dat ieder lid uit eerbiedigheid, en om nog den preeker nog den toehoorder te ontrusten, zig inhouden, en tot eene algemeene ontlasting van zulke ongemakkelyke humeuren de eerste ademhaling van den Redenaar afwagten. Dog gy zult met my moeten bekennen, dat luiden zo raisonneren, niet alleen geen schrandere natuurkundigen zyn, maar ook niet schynen gelet te hebben op 't geen dagelyks in hunne eigen lichaam omgaat. Immers kan niemand onbewust zyn, dat dusdanige scherpe vogten onmoogelyk 't minste uitstel van ontlasting kunnen dulden, en dat men dezelven, wil men geen perykel ondergaan van door benauwtheid te stikken, zelfs in de tegenwoordigheid van Vorsten en Koningen gedwongen is den vryen loop te geven, en in haare natuurlyke uitwerkingen niet te dwarsbomen. Ik

bidde u Heer Spectator, tusschen ons te vonnissen, en zo gy iets waarschynlykers weet ons daar mede te verligten.

Blyve &c. PREPOPHILUS.

Na alleenlyk aangemerkt te hebben, dat het wonder, dat myn Correspondent maar in eene kerk ontdekt heeft, zig ook in anderen openbaart, zal ik hier een tweede brief byvoegen, die waarschynlyk, door zyne ongedwongen natuurlykheid, myn' geestigen Lezer behagen zal. [110]

SINJEUR SPECTATOR.

JE moet weten, dat ik van ouwers tot ouwers Cattelyks, of zo je wilt, paaps ben, en hoewel maar, behouwens je respect, een schoenlapper, een groot liefhebber van wat moois te lezen. Nouw zel ik je zeggen, dat onze Pater, die om de dood niet hebben wil, dat ik myn neus in den Bybel, of in joului schriften steek om dat ze gevaarlyk zyn en d'onnozelen ligt zouwen kunnen verleyen, my gezeid heeft, dat ik jouw wekelyksche pampiertjes wel mogt lezen, om dat ze zo wel voor kleinen, als voor grooten heel leerzaam zyn, en om dat hy gemerkt heeft, dat je meer op de menschen her deugd als op her geloof ziet, gelyk hy (na zyn zeggen althans) mee doet, behalven maar omtrent die Jansenisse honden, die nog vis nog vleisch zyn, en die voor *Cattelyken* willen deurgaan, daar ze van 't hooft tot de voeten ingemaakte Ketters bennen; ja duizendmaal erger, zo hy zeid, as de Griffermeerden. Nou, daar een speltje by gestoken,[1] ik heb zen raad gevolgt, maar om dat je je goedje vry wat duur houd, (want 't is drie stuivertjes 's weeks, leg ze me daar, en dat kan van myn winsje zo niet of, als je wel denken kunt) ben ik overeengekomen met twee van myn buurlui, om ieder 's weeks agt duitjes uit te leggen, 't welk net 't heele zommetje uitmaakt, en dat we makkelyk uit kunnen sparen, met 's weeks een mengeltje[2] bier minder te drinken. Tot nog toe beklagen we ons geld niet, hoewel 'er onder jou dingetjes hier en daar al eentje onder loopt, dat al wat diepzinnig is, en gelyk het spreekwoord zeid, *geen spekje voor ons bekje is*, dog dat kunnen we je ligt ten besten houwen, dewyl we makkelyk begrypen kunnen, dat je voornemen niet kan zyn voor schoenlappers en

1 Om hier niet verder op door te gaan.
2 Litertje.

opperlui (gelijk myn twee hupsche buuren) alleen te schryven. Maar daar zyn 'er anderen, die we al wel zo verstaan kunnen als de krant, en die ons aan ons hart goed doen. 't Geen ons voornamentlyk zeer gebold heeft is dat je zo klaar as den dag aangetoond hebt, dat 't geen best is in alle menschen, is dat ze menschen zyn, zo dat we dat aangaande zo goed zyn, als de beste keuning of burgermeester, 't geen voor arbeidslui, die dat van zelfs zo niet zouwen kunnen begrypen, vry troostelyk is. Nouw heb ik gedogt uit dat zeggen van jouw, dat je niet groots moest wezen, en dat, als ik jouw eens een briefje schreef, jy myn al zo wel als een ander te woord [111] zou willen staan; Om tot de zaak te kommen, zul je dan gelieven te weten, dat ik nouw en dan wel een hakketje heb over de Religie met gemelte buurlui, die van jouw geloof zyn, dat regt jammer is, want dat zulke eerlyke en deugdzame lui eeuwig zullen moeten branden, zie daar, dat gaat men an men ziel. Daar ze me 't meest mee beet hebben, is dat onze religie maar in uiterlykheid bestaat, en dat joului kerk leert, dat ze inwendig moet wezen. Zo hy daar gelyk in heeft, dat zou also iets zyn; Maar ik twyfel 'er al een beetjen an, en daar zal ik je een reden van geven die niet rot en is. Myn Pothuis,[1] verstaje wel Sinjeur, is onder een huis, dat bewoont is van een moeder met twee Dogters, die 't wel hebben; en die 'er 't heure ook wel van durven nemen, en daar kan ik 'er juist geen ongelyk in geven. Ze gaan vry wat zwieriger als heurs gelyk, en daar is haast alle daag gezelschap van jonge Heertjes, 't geen ik evenwel wel geloven wil dat in alle eer, en deugd toegaat. Nouw gebeurdent voorleede Paasch-Zaturdag, dat ik in myn huisje zat, en al werkende een gregoriaans stukje helder uit de borst opdreunde, want ik ben een vrolyken baas, en ik zing op onze kerk; Maar ik was geen kleintje verwondert, dat de meid daar boven, uit her juffers naam my met een stemmige trony kwam verzoeken, dat ik tog de goedheid wouw hebben van dien dag niet te zingen. Hoe zo Grietje zei ik; ik heb je Juffers gisteren ook nog horen zingen, zou 'er ook iemand by joului ziek zyn; van den helen dag heb ik je huis geen muis horen risselen, en je deur en vensters zyn zo digjes toe, dat ik het wel haast denken zou. Neen buurman, dat is de zaak niet, zei Grietje, maar ons volk is in devotie, om dat ze na de voorbereiding moeten gaan, en morgen ten nagtmaal, en daarom wouwenwe wel dat je je wat stil hield; Ik beloofde dat ik het van harten gaern doen zou, en een half uurtje daar na

1 Aangebouwd laag huisje met afhellend dak.

kwamen ze alle drie te voorschyn, met boekjes onder den arm; Maar wat een verandering myn lieve Sinjeur, dat is met geen pennen te beschryven, daar was geen strikje, of kwikje aan 't heele lyf; de moeder en de oudste dogter waren in 't zwart, en de ander, die nog piep jong is, in het donker bruin gekleed, 't hooftje hong op zy, de oogjes waren half toe, en 't kapertje[1] zo digt in 't gezigt getrokken, dat 'er 't minste lokje niet uit en kwam; 't mondje stond of 't pruim wou zeggen, en zen leven niet weer lag[112]chen zou, een daar by, daar ze anders als een hert op 'er voeten bennen, gingen ze zo zoetjes en zagjes, twee treedjes in een sauciertje,[2] als of ze op eyeren hadden gegaan. Ik kan je op myn eer verklaren, dat had ik ze met myn eige ogen niet uit den huis zien gaan, ik ze al zo weinig zou gekend hebben, als of ik ze noit ontmoet had. Zo, zo, dogt ik, dat gaat hier wel, hier zullen buiten twyfel geuse klopjes[3] uit broeyen; Ja maar, 't is beter hard geblazen, als de mond gebrand. Ik geloof wel dat 's anderendaags de zedigheid nog ruim zo groot zal geweest zyn; Maar Paasmaandag, Sinjeurtje lief, weg was de winter. Her huis, moetje weten, heeft in een eng straatje, een agteruit, regt over myn woninkje; Aan die kant is heurlui eetkamer, en daar ontfangen ze ordinaris[4] heur vrienden en kornuitjes. Ik was vroeg opgestaan, om met myn wyf en kinderen eens een kuyertje naar Scheveling te gaan doen, en zo dra ik men hooft uit het venster stak, zag ik een speulwagentje voor heurlui agterdeur staan, met een Heer die zelf mende. Een ogenblik daar na zag ik twee andere zwierige Sinjeurtjes voor den dag komen met de twee dogters en de moeder, die nog jeugdig is en voor her kinderen in opschik geen hairbreed hoeft te wyken. 't Was weer allegaar 't ouwe werkje, en zelfs nog weidscher als van te voren, het kopje was van agteren tot voren gekrult en zo wit gepoeyert of ze in een meeltobbe gestoken hadden. Ze hadden van die wye Tabberden an, die men *zakken* noemt, loof ik, van alderhande wilde kleuren, en haar muiltjes zelfs die ik zag toen ze op de wagen klommen, daar ze als een vink in een ogenblik op klouterden, waren van goud en zulver stof. Teugens den avond kwamen ze eerst weer t'huis, 't heele gezelschap bleef 'er, en tot middernagt toe hoorde ik 'er een regt leventje van Vrolyk

1 Een het gehele hoofd omsluitende muts.
2 Met heel kleine pasjes.
3 Protestantse kwezels.
4 Gewoonlijk.

Fransje. Byaldien dat nou net niet en is, zo als ons verweten word aangaande de biecht, *de zak leeg te maken, om ze hoe eer hoe liever weer op te vullen*, zo wil ik wel bekennen dat ik ruim zo plomp ben, als 't agterend van een varken. Zeg me tog eens, in oprechtigheid, hoe de zaak jouw voorkomt. Ondertusschen, na groetenis, zal ik verblyven &c.

CHRISPINUS SPANRIEM.
[113]

N° 165. Den 26. Mey 1733. De Hollandsche Spectator.

Dum doceo insanire omnes vos ordine adeste.[1]
HOR.

IK heb lust van daag my eens in een gemeenzaam praatje met myne Lezers in te laten. Hoewel reeds vyf deeltjes van myn Spectator het licht hebben gezien, zonder dat de drukker zyne aangewende moeite en onkosten beklaagt, ben ik niet van zins met een dwaze en verwaande dankzegging, wegens de gunst waar mede myn werk tot nog toe gezogt en ontfangen is, voor den dag te komen. Want zo het al waar was dat het zelve een' ongemeene aftrek had, en by duizenden 't gansch land door verkogt wierd; kan ik egter niet zien, dat zulks my tot eenige erkentenis verpligten zou. Een geschrift naamloos, gelyk het myne, kan niet missen, zo het alom gezogt word, eene wezentlyke waardy te hebben, en in zo een geval, zou het gemeen aan den Schryver, en ik geenzins aan 't zelve dankbaarheid verschuldigt zyn. Ik zal alleenlyk zeggen, dat ik uit myn schuilhoek, die by geluk tot nog toe niet ontdekt is, met eene voldoening zo eige en natuurlyk aan Autheurs, verneem, dat de verstandigsten en geestryksten van onze Landaard, myne Vertoogen hoe langs hoe meer goedkeuren. Van verscheide derzelven heb ik loftuitingen ontfangen die ik schaamtshalven niet [114] met den druk heb durven gemeen maken, hoewel ik van 't geen 'er bygevoegd was, my dikwils bediend heb. Om egter rondborstig met myne goede Vrienden te handelen, zal ik bekennen dat ik de grootste opvyzelingen my toegezonden verschuldigt ben aan luiden, uit welkers Missiven ik zon-

1 “Komt allen herwaarts aan, en voegt u hand aan hand / In eenen ronden kring, ik zal u naakt ontdekken, / Dat al de werreld slechts een gasthuis is vol gekken.” Horatius, *Satirae* II, 3, 81. Vertaling B. Huydecoper.

der moeite heb kunnen opmaken, dat ze niet geregtigt waren, om over diergelyke stukken te oordelen, en dat derhalven hunne onbepaalde goedkeuring my al te veel eer aandeed. Van anderen van het zelfde Character ben ik ook met berispingen van 't zelfde alloy aangetast geweest, en kan niet twyffelen of beiden zullen ze zeer euvel opnemen, dat ik hunne brieven als noit geschreven heb aangemerkt. Dog indien ze wraakzugtig zyn, geef ik volkomen vryheid aan de eersten, staande te houden, dat ik met hunne loftuitingen uit een' gevoelen van myne onwaardigheid, niet heb durven te voorschyn komen, en aan d'anderen, opentlyk te zwetzen; dat ik hunne welgegronde Critiques heb verzwegen, blotelyk om dat ik buiten staat was dezelven te wederleggen; Ik mag zelfs zeer wel lyden, dat ze van de streelende gegrondheid van hun voorgeven volkomentlyk overtuigt zyn.

Alle myne Correspondenten kunnen in drie zoorten verdeeld worden. Daar zyn 'er een stuk of zes wiens medegedeelde aanmerkingen ik tegenswoordig op het bloot gezigt van hunne bekende hand naar de drukkery zou durven zenden, om dat de ondervinding my geleerd heeft dat al 't geen ik van hun maakzel in 't ligt heb gebragt, den smaak van alle die genen, die weten wat geest en verstand is, getroffen heeft. Het tweede slag is als een middelzoort, en bestaat ten deele uit luiden, die hun natuurlyk verstand, en een gezond oordeel hebben gevoegt by eenige geleerdheid, dog niets voor den dag schynen te kunnen brengen, dat buiten 't bereik van de algemeene kennis zweeft, en met eenige nieuwigheid den geest van een keurig Lezer kan verrassen; en ten deele in onbedreve jonge luiden, ten minste naar myn gissing, welkers schriften, hier en daar met aardige invallen, en geestryke gedagten doorzaid, nochtans ontciert worden (by gebrek van genoegzame oeffening om hunne denkbeelden volgens derzelver aard, te schilderen,) of door een flauwe en zenuwlooze styl, of door een schryfwyze, die zig zelf on[115]gelyk, nu vliegt en dan kruipt. De eersten van het middelsoort zullen, zo 't haar gelieft, goedvinden, dat ik myn werkje, en de geestige lezers niet verkoude[1] door inlaschingen, die deze myne Correspondenten, als die stukjes van een andere hand kwamen, zelf laf en smakeloos zouden vinden. Van 't medegedeelde der anderen maak ik nu en dan wel eenig gebruik, met het zelve wat te verhakkebanden, te beschaaven, en op te tooyen; Dog zulks valt my zomtyds ruim zo moeyelyk en tydverslindend, als zelfs iets op te stellen. Het darde, en talrykste slag

1 Verveel.

eindelyk, dat my in een maand meer papier toezend, als het zwierigst gekapt jonkertje in een vol jaar tot *papillotten* nodig heeft, is t'zamengesteld van Schryvertjes, die schoon ze niets schynen gelezen te hebben, en noit als Comptoir-brieven uit hunne vlugge pen te hebben laten vloeyen, met de kunst menen gebooren te zyn, en niet twyfelen of hun bekladde blaadjes zullen ten eersten met loftuitingen verzeld in den Spectator *brillieren*, en van al de waereld toegejuicht worden. 't Is waar dezen ken ik doorgaans aanstonds aan hun welgeschildert schrift, en ik moet toestaan, dat ze zeer wel afgericht zyn op een pen wel te versnyden, en een meesterlyke hand hebben; Dog deze hunne verdiensten zouden door den druk geheel en al verdwynen, en niets zou 'er overblyven als vaadse[1] en kinderagtige gedagten, die nog nauwlyks te vinden zyn in een lamme en kreupele styl, dewelke van misslagen krielt omtrent de geslagten, en t'zamenstelling der woorden, die ieder ten minste in zyn moedertaal behoorde te kunnen myden. Hoe kunje 't toch zo krom krygen, myn lieve Correspondentjes. Tragt eindelyk kennis genoeg te krygen, om van uwe eige onkunde eenig begrip te erlangen.[2] Je weet immers zelf wel, als j'er maar om wilt denken dat je nergens op de Academie geweest hebt, als in de Coffyhuizen, en in de Amsterdamsche Collegies, je bent bewust, dat je noit je herssenen 't minste hebt afgevergt, en dat al je geleerdheid bestaat in de vrugt getrokken uit het doorlopen van eenige Fransche en Duitsche liefdegevalletjes; Daarby heb je geen de minste reden van zelfs te vermoeden, dat je by de waereld voor uitmuntende geesten te boek staat. Op wat grond kunje dan in je hoofd krygen, dat je tot het maken van Spectators gerechtigt zyt. [116] Indien iemant u eens verzogt een paar schoenen voor hem te maken, zou je niet zeggen, dat j'er onbekwaam toe zyt, om dat je dat ambagt noit hebt geleerd? Zou je nu denken dat 'er meer vernuft en kunst steekt in 't snyden, en opmaken van een schoe, dan in 't wel schikken, en afmaalen van verstandige, en behaaglyke denkbeelden? Ik bid u zulke malle herssenbeelden uit uw hoofd te bannen, en zo u een vriend verzoekt iets aan my in 't vervolg te schryven, hem toe te voeren, *dat je nooit op 't Spectator maken gegaan hebt*. Voor dit maal heb ik gedaan met myne Correspondenten, dien ik in hoedanigheid van Autheur als myne gemeenzaamste Vrienden de eerste rang heb moeten geven; Ik zal nu ook eens nader kennis

1 Onbenullige.
2 Verkrijgen.

trachten te maken met myne anderen Lezers die eenig behagen in myn werk scheppen. Onder dezelven zyn 'er velen en voornamentlyk hier ter steede, die my zelden goedkeuren, dan wanneer ik, volgens myn vermoogen ernstige stoffen in een nieuw, of helderer ligt poog te plaatzen, en die met eene stuursche verontwaardiging aanzien, dat dezelven tusschen boerteryen en aardigheden geschikt zyn, 't geen hun voorkomt als een onbetamelyke en oneerbiedige vermenging. Indien dat slag van stukjes in 't minst tegens de goede zeden streed, zou ik hun vonnis regtvaerdigen; Dog dewyl ik reden heb om te hoopen, dat ik zulks met eene nauwkeuriglyke omzigtigheid heb geweeten te myden, verzoek ik hen den Spectator aan te zien op den zelfden voet als 't gedrag van een eerlyk en deugdzaam mensch, die zig van zyne gewigtige en afslovende bezigheden van tyd tot tyd aflost, en in geoorloofde uitspanningen vernieuwing van kragten tracht te vinden. Ik durf hen zelf raden hun best te doen, om hunne wysheid te leeren lagchen, en tot een' gemeenzamen omgang met vrolyke voorwerpen te gewennen. Mogelyk, indienze zonder vooringenomenheid, en met aandagt, 't geen alleen schynt te strekken om den Lezer te vermaken, wilden doorlezen, dat ze meesten tyd onder de uiterlyke schors iets heilzaams zouden ontdekken dat op eene deftiger wyze behandelt, op verre na dezelfde indruk op de gemoederen niet zou maken.

't Getal van anderen, die niets als bloot vermaak in den Spectator zoeken is vry wat grooter, en derhalven, zo ik [117] alleen maar haakte na veele Lezers, zou ik reden hebben, om met de uitgestrekste toegevendheid my naar hunne bedorve smaak te schikken. Deze zyn voor 't meest groote of ryke luiden, die overal voedzel voor hunne weelige dartelheid zoeken, die zig schynen te verbeelden, dat men maar leeft, om zig te vermaken, en dat al 't geen geen betrekking op hunne verlustiging heeft, van de volstrekste onnutheid moet geoordeelt worden. Zo dra ze in een vertoog eenige weinige regels, die ernst beloven, doorlopen hebben, smyten ze 't in een hoek; *Alweer een predikatie* zeggen ze, *de Schryver zou wel doen, dat hy dusdanige stoffen overliet aan luiden, die van derzelver verhandeling hun merk maken, en met welkers wysheid wy, zo dikmaals 't ons lust, ons voordeel kunnen doen. Wy zyn gewoon den Spectator onder 't ontbyt te lezen met het eenig inzigt, om ons, door 't hartig schudden van de lever, in een goede luim te brengen, en den weg te banen tot het doorbrengen van een vrolyken dag*. Daar mede word het in de zak gefrommelt, of ergens op een schoorsteenmantel geworpen, en aan de leesgierigheid van de domestiquen

ten beste gegeven, en dit smadelyk lot moet dikwils ondergaan worden van myne stukjes, die deze hunne veragters 't meest bedoelen, en uit welkers overweging zy heilzame waarschouwingen zouden kunnen rapen, die niemand uit vreeze van zig hunne gevaarlyke vyandschap op den hals te halen, groothartig genoeg is, om voor hunne aandagt, schoon in de voorzigtigste en beschaafste uitdrukkingen, open te leggen, en die aldus, tot hun groot nadeel, voor altyd hunne opmerking ontvlieden. Heel anders is het met hen gelegen als de Spectator niet met derzelver reden, maar alleen met hunne *imaginatie*, schynt te doen te willen hebben, en dezelve met verschiet[1] van vrolyke harssenbeelden naar hun zin te vervullen. Dan is de Spectator dien dag by uitstek fraey, en hy word in de zak gedragen, om, waar 't maar pas kan hebben, ieder te worden meegedeelt. Indien 'er by voorbeeld twintig *Agnietjes*, na korte tusschenpozingen, voor den dag kwamen, ik ben verzekerd, dat, zo ze maar eenigzins zweemden naar haare oudste zusters, ze alle haar fortuin in de waereld zouden maken, en in de beste gezelschappen vriendelyk ontfangen, en [118] onthaalt worden. Men hoopt zelfs, dat ik het by het sluiten van 't huwlyk niet zal laten blyven, en ik word door verscheide slegt gespelde briefjes, op 't kragtigste verzogt, ten minste nog het bezoek, 't bruiloftsfeest, en de daar op volgende partytjes van pleizier, met natuurlyke verwen af te maalen. Dog daarin zal niet getreden worden, vermids ik het oogwit, door die Vertoogen bedoelt, reeds genoegzaam waan getroffen te hebben, hoewel 't minst getal myner Lezeren op de wezentlyke uitvoering van dit myn voornemen agt heeft geslagen. De grootste hoop is aan 't uiterlyk beeldewerk blyven hangen zonder tot aan de ware betekenis, schoon maar met een dunne schors overdekt, door te dringen; 't Geen hun in die stukjes behaagt heeft, is blootelyk geweest de levendige getrouwheid van de schilderye, die een laag voorwerp voor die genen zelf, dier 'er gemeenzaam mee gewoon zyn om te gaan, nieuw en behaaglyk heeft weten te maken. Zommigen die gansch geen kennis van des verstands werkzaamheid hebben, weten zulks my weinig dank, en de lugtigheid van de uitvoering doet hen geloven, dat 'er niets gemakkelyker is, en dat ze me zonder moeite iets diergelyks na zullen konnen doen. Ik twyfel ook in 't minste niet of daar van zullen my wel haast eenige proefjes ter hand gesteld worden. Anderen die wat scherper van gezigt zyn geven my eenige roem, in dit geval, over de algemeen-

1 Overvloed aan.

heid van myn aandagt, die volgens hun oordeel zig zo wel op het geringe, als op het verhevene hegt, en vinden eene zeker buigzaamheid van vernuft, in de konst, van zo wel het *kleine* zonder *laagheid*, als 't *groote* zonder *opgeblaazenheid* te vertonen. Dog met weinigen heb ik 't geluk gehad te spreken, die hebben geweten te bevroeden; Dat dezelfde zin, die in de versierde gevallen van *Scha Hussein* verholen is, ook in de vryagie van Agnietje legt opgesloten, en dat ik 't zelfde onderwerp eerst, als een treurspel, en daar na als een klugt heb behandelt, om het onder dit dubbel dekkleed te dieper in de gemoederen te doen nederdalen. In beiden heb ik beoogt de rechtschape en wezentlyke waardy van den mensch, in haar eige natuur, en berooft van al 't optoissel, dat van de geboorte, den rykdom, en de grootsheid van staat, ontleend word, op [119] kragtigste voor oogen te stellen, en haar tegen een' buitensporige versmading beschermt, alle eerbied, die ze verdiend, te doen erlangen. Zo zulks ogenschynelyk doorstraalt aan d'eene kant in de gedwonge vernedering van een Vorst, die niets als het bloot menschelyk wezen, dog door hoogmoed verbasterd en verwilderd, uit de schipbreuk van zyn geluk heeft behouden; en aan d' ander, in de onafhangelyke, en met het noodlot niets te doen hebbende grootheid van een man, die teffens van gezag, en van slaverny ontdaan, voor geen Koninklyke praal en magt zyne hoedanigheid van *Mensch* zoude willen ruilen, 't zelfde is niet min baarblykelyk te halen uit het geen in de vryagie van den hupschen Jacob en het zoete Agnietje zig opdoet. Wie zal niet bemerken, indien hy maar eenigzins op dit voorwerp wil steroogen, dat de waare verdienste, dat al wat agting en liefde waardig is, aan geen rang verbonden, den *mensch* alleen aankleeft, en hoewel in verscheide gedaantens te voorschyn komende, in alle trappen van 't menschelyk leven, 't zelfde wezen bezit, en dezelfde neiging en eerbied tot zig behoort te trekken. Wie, door my op den weg van oplettendheid gebragt, zal in dit myn tafreel niet duidelyk zien, dat, gelyk het belagchelyk zou zyn zig in 't hooft te brengen, dat min schoone en welgevormde leden onder een saai kleedje schuilen, als onder goed of zilver laken, het even zo ongerymd is zig te verbeelden, dat een eenvoudig, min als een opgesmeukt uiterlyk gedrag verzelt kan gaan met eene tedere en gedesinteresseerde liefde, met zedigheid, gulhartigheid, edelmoedigheid, dankbaarheid, bescheidenheid en ongeveinsde vriendelykheid, ja dat meer is, met een goed oordeel. Men zal my mogelyk tegenwerpen, dat de opvoeding tot de waare verdienste zeer veel toebrengt; Dog men vergisse zig hier niet; De waare opvoeding

bestaat niet in Fransch te leeren, in te leeren dansen, eene aardige buiging te maken, op een zwierige wyze zyne gedagten uit te drukken, en met eene vork behendig te eeten, in plaats van met de vingers. Dit alles is niets anders als een verguld uithangbord van opvoeding, niet zelden geplaatst voor een slegt voorziene winkel. De waare opvoeding bevind zig overal, daar de goede aard der kinderen zig opbeurt, ontluikt, en zig uitzet door [120] heilzame, schoon eenvoudige, zedelessen, geschraagt door loffelyke voorbeelden van hupsche, hoewel weinig geleerde ouders. 't Is waar, kinderen dus opgetrokken hebben de nodige bekwaamheid niet, om met de meeste menschen, die boven hun zyn, in een' behaaglyken omgang te leven; Dog zulks is niet zeer nodig; 't verlies dat ze daar by lyden is gering, en zonder iets van 't wezentlyk en geoorloft vermaak te ontbeeren kunnen ze zig in de verkeering met huns gelyken bepalen. Dit zou egter niet nodig wezen, indien ieder van myn humeur was, zig van een' schandelyke viesheid[1] goed dagt te ontdoen, de onverschillige uiterlykheden daar liet, en overal daar hy *den mensch* vond, zig in goed gezelschap wist te vinden. Ik heb dit wat uitvoerig willen verhandelen, om den Lezer, zo het mogelyk is, een denkbeeld van het rechtschapen lezen eigen te maken.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf*; te Rotterdam, *J.D. Beman*; Delft, *A. Beman* en *Boitet*; 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot*; Dordrecht, *Van Braam*; Leyden, *Kerchem*; Haarlem, *Van Lee*; Utrecht, *Kroon*; Middelburg, *Meerkamp*; Vlissingen, *Payenaar*, Leeuwaarden, *Strik*; Franeker, *Ennema*. &c. [121]

1 Kieskeurigheid.

N° 166. Den 29. May 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Quin tu igitur summa nequiquam pelle decorus
Ante diem blando caudam jactare popello
Desinis, Anticyras melior sorbere meracas?[1]
PERS. *Sat. IV.*

MYN HEER.

TOen u door den Heer C:O: uit naam van het Kunstgenootschap *Certatim*[2] geschreven werdt, hoe onhebbelyk zich myn gast, de Heer Geldlof, in onze weekelyksche vergadering hadt aangesteld, is u in drie vier regels naschrift toezegging gedaan, dat gy ook verslag zoudt krygen van het dwaas en buitenspoorig gedrag, dat hy aan myn huis gehouden heeft: deze belofte zoud ik al eerder hebben nagekoomen, ten zy me goed gedocht hadt, de grootste hevigheid van myn misnoegen eerst te laaten overgaan, op dat ik toch niets schryven mogt, 't geen ik bedaard zynde zelf mogelyk zou oordeelen te scherp te zyn: Deze voorzorg moet u gerust stellen, Heer Spectator, dat (schoon gy veelligt iets zult vinden waaraan gy twyffelen zoudt, of het wel naar 't leven geschetst zy (ik u echter niets mededeele dan de trekken, die ik waarlyk in hem gevonden, en zo wel getracht heb na te volgen, als me doenlyk was; Maar tot de zaak.

1 "Vergeefs tracht ge uiterlyk 't gemeene Volk te vleien / Met kwispelstaarten en zoo by de neus te leien. / 't Waar beter dat ge u van dien waan genezen liet." Persius Flaccus, *Satirae* IV, 14-16. Vertaling E. Elmegudi.
2 Van Vloten (*Bloemlezing* 1871, p. 13) meldt dat o.a. Theodoor van Snakenburg (een goede vriend van Van Effen) en Jacob Elias lid waren van dit Leids dichtgenootschap.

Zo ras kwamen wy niet uit het gezelschap, of ik merkte, dat de Heer Geldlof den voet niet behoefde aan den drempel van myn huis te stooten om gemelyk en norsch te zyn, dierhalven wachtte ik my zorgvuldig van hem te vraagen, of hy zich wel hadt gediverteerd, en wat hy van ons genootschap dacht; Onderwyl gebeurde iets, waar uit ik meende, dat hy van het een uiterste, tot het ander zou overslaan, [122] want zyn knecht ons voorby loopende om aan te bellen, viel door de gladheid van de straat, wyl het den ganschen dag regenachtig weer geweest hadt, zo ongenadig, dat ik niet twyffelde of hy hadt zich gruwelyk bezeerd; ik schoot toe om hem op te helpen, en de Heer Geldlof dit ziende borst uit in zulk een schaterende lach, dat ik my niet onthouden kon van hem te zeggen: *'t Is wel om te lachen Myn Heer! wie weet of de Jongman geen arm of been gebroken heeft?* waarop hy tot antwoord gaf, dat hy niet gebeteren kon,[1] dat de gek zo onvoorzichtig was, en noch minder, dat ik, een lid van zulk een laatdunkend kunstgenootschap zynde, thans zo gedienstig was voor den knecht van een Heer, dien men geenzins naar zyn fatsoen behandeld hadt. Dit wederhieldt me niet van myn plicht omtrent myn evenmensch te betrachten, en den armen Joost de hand te leenen om hem op te beuren, die, schoon het beter afgeloopen was, dan ik eerst verwacht hadt, niettemin zo onzacht op de eene knie was neergekoomen, dat hy ter nauwer nood op kon staan, en het eene been voor 't ander zetten.

In huis zynde wilde ik, dat Meester Coenraad (deze is een Chirurgyn, die naast myn deur woont) gehaald zou worden, op dat hy den knecht zonder tydverzuim bedienen mogt van het geen hem ter geneezing baaten kon, maar zyn Heer wilde met geweld, dat hy hem aanstonds naar boven volgen zou, want het lust hem niet naar al dat gebrui te wachten, hy moest eerst ontkleed, en in het nachtgewaad geholpen zyn; ik was ten hoogste verwonderd, dat de jongeling zonder eenig tegenspreeken al steenende en kermende zynen Heer gehoorzaamde, even als of hy hem diende op de hoop van een goed ampt, 't geen ik echter zeker wist, dat hem de Heer Geldlof nooit bezorgen kon, doch naderhand heeft myn volk[2] my de reden daar van ontdekt, zo als ze die uit den mond van Joost zelf gehoord hadden, wanneer hy zich verantwoordde op haare verklaaring, dat zy niet begrypen konden, hoe iemand tegen zyn dienstboden zo onredelyk kon

1 Het niet helpen kon.
2 Dienstpersoneel.

zyn, of hy moest ze voor geen menschen houden; en dat zy liever aanstonds uit haaren dienst zouden gaan dan, zo haar iet diergelyks gevergd wierdt, die quaadaardige bevelen naar te komen, voegende daar misschien noch veel by, dat ze me niet naverteld hebben; maar Joost, die zo onnozel niet was, als zy waanden, gaf haar te kennen, dat zyn Heer het hem wel vergoeden [123] zou, want alleen by malkander zynde leefden ze zo gemeenzaam of zy Broeders waren, en hy was verzekerd van daags daar aan een paar zyden hoozen,[1] of nieuwe schoenen te zullen krygen, ter belooning van zulk een blinde gehoorzaamheid in myn byweezen voor zyns Heers geboden betoond, en daar op een zeer fraei zilver Orlogie uit den zak haalende verhaalde hy, dat het de vergelding was van eenige rottingslagen, die hem door zyn Heer in een *vol* gezelschap aan deszelfs huis waren toegeteld, om dat 'er een bokaal die hy spoelde, by ongeluk gebroken was.

Indien ik dit wat eer geweeten had, zou ik 'er myn gebruik van gemaakt hebben, toen de Heer Geldlof aan tafel zittende my vraagde, of ik altyd zo goed knechts waar, als ik my zo even te vooren tegen den zynen had betoond, dat ik dan gewis by dat volkje in een goed blaadje moest staan, daar zyn eerzucht niet toe strekte, wyl men dat *Canaille* niet vieren, maar ruiterlyk drillen moest, waarom hy ook nooit dan Moffen in zynen dienst wou hebben; met de Hollanders was geen spit te wenden, wyl ze meest allen steilooren waren, die zich inbeeldden, dat een Heer zich zo wel tegen zyne dienstbooden kon te buiten gaan, als deze zich door ongehoorzaamheid strafbaar maken, waar van het zwaarste gevolg naar hun zeggen wezen zou, dat ze uit den huis gezet wierden. Hier op zeide ik niet anders, dan dat ieder zyn boden naar zyn begrip kon behandelen; maar dat ik echter die Heeren niet kwalyk gediend achtte, by wien 't volk het voor een zwaare straf rekenden, als hun de huur werdt opgezegd; ja dat ik een knecht, die my gansch slaafachtig in alles opvolgde zeer van ontrouw verdenken zou, wyl het zeker is dat niemand zonder eenig bedekt inzicht eens anders alleronredelykste geboden blindeling zal uitvoeren, voor al in een land daar zo wel recht voor de bedienden als voor de meesters is.

1 Kousen.

Hy zweeg, en ik ziende, dat zyn oog op de schoorsteenmantel gevallen was, nam die gelegenheid waar om op een ander discours te raken, hem vragende wat hy van de ordonnantie,[1] en van het marmer dacht.

't Is zoetjes, was het bescheid dat ik kreeg, *men kan 't 'er mee stellen, maar in het huis, dat ik meen te laaten bouwen, zou het te burgerlyk staan, daarom heb ik 'er een door een voornaam Architekt doen tekenen en met koleuren afzetten zo groot als ze vallen moet in een zaal van zestig voet lang, en* [124] *veertig breed, dat model heb ik naar Dresden gezonden met verzoek dat 'er een van Saksisch Porcelein na gemaakt mag worden; in het midden van het bovenstuk zal myn Portret levensgroote komen; op de zyden zullen de kwartieren van myn geslachtwapen volgens het blazoen geschilderd zyn, en de grond verder met uitnemende fraeye bloem-festoenen overdekt; het geld, dat ik besteeden wil, heb ik niet bepaald, naardien ik het zo kostelyk begeer als het te krygen is, en ik vlei me, dat men de weerga nergens in 't land vinden zal*.

Gy moogt u daar wel mee vleien, was myn antwoord, mits 'er geen ryke en dartele Mennoosgezinde de lucht van kryge, want in dat geval zoudt gy gevaar loopen, dat hy 'er een expresse bode naar toe zondt om u voor te zyn, en dan zoudt gy, dien als uitvinder de eer en 't genoegen van de eerste daar mede te pronken met alle recht toekoomt, ligt hooren moeten, *'t is wel fraei, maar ik heb al over eenigen tyd een diergelyk by dien of dien Heer gezien*; 't geen u immers een groote spyt zou zyn, want men zou toch niet gelooven willen, al zwoert gy daar op, dat gy de eerste waart, die zulk een heerlyk werk hadt besteld, terwyl men den ander op zyn mannen waarheid vertrouwen zoude.

De Heer Geldlof gaf me te kennen, dat hy zich naar myn raad gedraagen zou, *Want*, zeide hy, *de menschen die gy daar noemt, zyn bynaar de eenigsten die zulke kostelykheden naar waarde durven betaalen, dierhalven zal ik wel maken, dat niemand van hun zoort daar achter koome, waarlyk zy zyn van al te goeden smaak om niet in myn Concept te vallen, want die blinkt in al wat zy bouwen oogschynlyk door; zy zyn geenzins van die wysneuzen, die meenen, dat men iets fraeis kan hebben, 't geen niet ongemeen kostbaar is, of dat men door te overvloedigen opschik de huizen tot poppenkramen maakt; Een redeneering immers, die niet anders bewyst, dan dat zy, die zo spreeken, geen geld of geen harts genoeg hebben om het*

1 Indeling, schikking.

na te doen; maar al de waereld moet van my betuigen, dat ik met beide rykelyk gezegend ben; 't is wat meer als een jaar geleden, dat ik op een verkooping een klein stukje Schildery, door de gewaande kenners, (als schilders, kunstkoopers en armhartige liefhebbers) op honderd guldens geschat, tegen een Heer van die gezindheid tot over de driehonderd guldens hebben opgejaagd en gekocht. Ik stoorde my noch aan 't lachen noch aan 't schreeuwen der omstanderen, onder welke zich één bevond, die me wys wou maken, dat het geen[125]*zins van den besten tyd diens Meesters was, en dat hy 'er een had, 't geen, schoon wel driemaal zo deugdzaam, hy me de helft beter koop wou geven; ik ging het zien, maar Myn Heer, het geleek 'er niet naar, in het myne schittert de kracht der sterkste koleuren tegen u aan, daar ik niet weet, dat ik in het ander bynaar eenig rood of blaauw heb gezien*.

Dewyl gy een liefhebber zyt, viel ik hier op in, zo zal ik u morgen ogtend eens een stuk toonen, 't welk myn Grootvader al bezeten heeft, daar ik uw oordeel gaarne over horen wil.

Ik bespeurde, dat de Heer Geldlof vaakerig werd, en stelde voor, of wy niet liever naar bed wilden, dan langer blyven praten; hy verkoos het eerste, en de kreupele Joost, die terwyl wy aten, den Chirurgyn naar zyn knie had laten zien, moest niet tegenstaande Meester Coenraad hem belast had zich stil te houden, met zynen Heer naar boven om hem uit te kleeden, en ter rust te brengen, 't geen van dien uitslag was, dat hy 's anderen daags onmooglyk op kon staan, zyn knie zo gezwollen en ontsteeken zynde, dat hy 'er de koorts van hadt; dierhalven moest zyn Heer, die anders ten negen uuren van hem gewekt zou weezen, door eene myner meiden bediend worden; want onze knecht was met mynen Broeder die by me woont, voor een dag of zes van huis.

Een jonge, doch gansch niet bevallige Friesche Deerne, naar gissing omtrent drie of vierentwintig jaren oud, die sederd November by ons woonde, maar om haar stouten mond te Mey verhuizen zou, nam aan de Kamenier van den Heer Geldlof te zyn, waarvan ik u de onvoorziene gevolgen voor 't sluiten dezes melden zal.

't Was omtrent tien uuren in den morgen toen myn gast beneden kwam, die zonder my iets van zyn besluit te laten blyken, aanstonds vraagde, of *Heilke* voor hem wel een boodschap mogt doen, waar in ik zonder eenige achterdocht bewilligde: Naauwelyks was zy uit, of ik wierd door hem verzocht onder het drinken van de thee het Porcelyn, 't geen ons

in gemeenschap present gedaan was,[1] met hem te deelen; dat weinig moeite koste, want by de opening van het verzegeld gebleven kistje, bevond ik het van malkander gescheiden, en een briefje, dat op ieders deel lag, wees door den naam, die 'er op geschreven stond, ieder het zyne toe.

Dit beschikt zynde, bragt ik het stukje, waarvan ik des [126] avonds te voren gesproken had, weder op het tapyt, en den Heer Geldlof my verzoekende om het te moogen zien, liet ik het van myn kamer halen; Hy had het pas bezichtigt, of verklaarde dat hy op zulk een tafereel niet verlieven zou, wyl hy een natuurlyke afkeer van oude wyven had, ja waar het ooit in zyn bezit geweest, hy zou het zo veel hebben laten afnemen, dat 'er niets dan het mansbeeld en het portret van een schoone maagd in zou overblyven; ik verwaardigde me niet hem te overtuigen van zyn mislyk oordeel, noch hem te toonen, dat het tafreel dan al zyn waarde verliezen zou; want, Myn Heer, gy moet weeten, dat het den ouden en bekenden Schilder Zeuxis verbeeld, die zich op het beschouwen van een gerimpeld Besje, door hem zelf afgemaald, zodanig aan 't lachen raakte, dat hy die onmaatige mildketeling[2] met de dood bekocht: ik zal niet zeggen wiens werk het zy, op dat (het geen vaak te veel geschied) den lof die het stuk door zyne innerlyke waarde verdiend, niet aan den blooten naam des Schilders gegeeven werde; 't is durf ik zeggen, verstandig behandeld en eel uitgevoerd, 't is krachtig en natuurlyk; om de lelykheid van het oud wyf beter te doen afsteeken, heeft hy een ongemeen schoone en bevallige Juffer, waarvan niets dan het hoofd opgeschilderd en het overige slechts gedoodverft is, op den Ezel daar in gevoegt. Alles houdt zich wel, en men kan klaar zien, dat Zeuxis, die het conterfeitzel van de Best in de hand heeft, zodanig lacht, dat hem de ademtocht schier t'eenemaal benomen is, ja niet tegenstaande zyne uitgelaate vrolykheid bespeurd men echter al eenige doodstrekken in zyn aangezicht; ook staat hy reeds buiten zyn balans, en als voor over zygende; het bywerk is luchtig aangesmeerd; de kennis van dag en schaduw.... Maar, de achting, die ik voor dit kunstjuweel heb, zou my den Heer Geldlof bynaar doen vergeeten, en dus zou ik zelf ligt in de fout vallen, waar over veele schilders berispelyk zyn, te weten, dat het bywerk de beelden overschreeuwt, daar het myns bedun-

1 Zie afl. 150.
2 Prikkeling van de milt.

kens, met recht bywerk genaamd zynde, zich tegen de zelven vry stil moet houden.

De Heer Geldlof, (om weer ter zaak te komen) gaf kort daarna een visite van meer dan anderhalf uur aan zynen knecht, en wyl ik gewoon ben vroeg te eeten, liet ik hem ten half een verzoeken om het middagmaal te houden; hy kwam, en omtrent een kwartier uurs daar na ons Heilke, [127] die hem zeide, dat alles besteld was, en klaar zou wezen gelyk Myn Heer het bevolen had, ik was bescheiden genoeg om nergens naar te vragen, maar merkte haast, dat myn gast een voorwendzel zocht om uit myn huis te raken, want hy begon onverwacht zeer te schelden op de andere leden van het gezelschap, daar ik hem 's avonds te vooren had ingebragt, en voornamentlyk op den Heer C:O. die hy zich niet ontzag een onbeleefde buffel en een grooten schoft te noemen, die hy wel wat anders geleerd zou hebben, zo hy zyne handen niet te goed gekend had, omze aan zulken kreng te schenden.

't Was my onmoogelyk die lastertaal met stilzwygen door te laten gaan, des zeide ik hem ronduit, dat hy zich in het Character van dien Heer zeer bedroog, en dat, schoon deze niemand verongelyken zou, of eerst aanvallen, hy niettemin, daar toe gedrongen zynde, wel zou toonen, dat het hem niet in den mond geslagen was: Ja dat ik, die veele jaren met hem omgegaan had, hem erkende voor een Heer van goed verstand, en onberispelyke zeden, die, uit een eerlyk geslacht gesproten zynde, by de besten van onze Stad in achting was.

Hy werd bleek van spyt en gramschap, smeet zyn servet op den grond, rees op van den tafel, en ging weer naar zynen Joost, daar hy daags te voren alle knechts voor *Canaille*, dat niet, dan op een versmadelyke wyze, moest behandeld worden, had uitgescholden.

Ik wist niet, wat ik van dit alles denken zou, tot dat 'er omtrent te twee uuren werd gebeld, en de meid me boodschapte, dat 'er twee sleedjes voor den Heer Geldlof aan de stoep waren; die, Joost onderwylen geboden hebbende op te staan, en zich aan te kleeden, in de eetzaal kwam om my voor myne beleeftheid te bedanken, daar by voegende, dat hy, vermits zyns knechts onpaslykheid, me niet langer ten laste wilde zyn, wel kunnende zien, dat het my zeer ongelegen kwam hem langer aan myn huis te logeeren, waarom hy besloten had zyn intrek in een herberg te neemen, daar men door de vrienden, die men in den zak draagt, alles verkrygen kan.

Ik antwoorde hem koeltjes, dat ik meende niets minder aan hem verdiend te hebben, dan zulk een spytig en verachtelyk afscheid, wyl ik hem nergens in betoond had, dat het my lastig viel hem, zo lang hy hier zou wezen, te huisvesten, doch dat ik hem ook niet tegen zyn zin beletten wilde te gaan, daar hy dacht, dat hy het beter vinde zou, wenschende hem gezondheid, en zynen knecht, die mede in de kamer gekomen was, een spoedige herstelling, waar voor my de laatste met tranende oogen van harte bedankte.

Dus loosde ik den Heer Geldlof, die, zo ras zyne bagagie, wynkeldertje, Porcelein, benevens den kreupelen Joost in een der sleden gepakt waren, zich in de andere plaatste, en naar een herberg reedt. [128]

Ten half drie kwam 'er kwanswys iemand naar Heilke vragen die me verlof verzocht om eens ginds en weer uit te mogen gaan om haar Broêr te spreeken, die haar liet weten, dat hy met den Postwagen uit den Haag gekoomen was, en t'avond met zyn Heer naar Vriesland zou vertrekken: Ik stond het toe, niet denkende dat het een gemaakte boodschap was; en daarop werd my te zes uuren door een kruyer de volgende brief besteld.

> MYN HEER.
> *Uw Ed: behoeft naar Juffrouw Heilke Mems niet te wachten, wyl haar Ed: niet weer in uw huis zal komen; de schade en 't ongemak, dat Uw Ed: daar by lyden zoud, kan Uw Ed: door het inhouden van haar Eds. huur en kleederen &c. zich ruim vergoeden, wyl haar Ed: daar niet om verlegen is, als in het kort de gemalinne wordende van*
> Uw Ed. Dienaar
> Nabal Geldlof.
> P.S. *Joost doet Uw Ed. groeten*.

Ik die zodanig een ontknooping van dit verwarde spel geenzins had verwacht, stond als voor het hoofd geslagen, doch my een weinig bedacht hebbende, liet ik alles, wat de aanstaande Mevrouw Geldlof toebehoorde, door de naaister en keukenmeid beneden brengen, en haalde zo veel geld uit myn Comptoir, als haar huur tot Mey bedroeg; gevende alles aan den kruyer om aan haar te behandigen, met gebod van den toekomende Bruidegom uit mynen naam te berichten, dat ik hem geluk wenschte in zyn voorneemen, en het huwlyksgoed van zyne liefste niet verminderen wilde, beloovende dat ons kunstgenoodschap zekerlyk deszelfs Bruiloft met een huwlyksvaers vereeren zou. Dit verricht zynde viel onze Marry (dus heet de keukenmeid) met een Haarlemmerdyksche welspreekendheid uit.

Wat hoor ik, Men Heer, zel Heil met dien Heer gaen trouwen! wel nou verzuip je keinderen niet, wie weet wat ze worden kennen? dat kwaed aes en Mevrouw! was ze daerin zo geried[1] *om dien Heer te kammenieren? Ja wel! ze weet het te klaeren, zo goed as een vrouw in de buurt; Hy zel wat hebben an die lebbige toot;*[2] *hoe nae onze Hendrik met 'er eweest heb, weeten ze best, de jonge zel zo blei as en Engel zyn, dat hy 'er met fissoen*[3] *van of ken raeken. Daer is ommers niet en lekkere biet an, niet waer Men Heer? en zukke biesten doen houwelyken, daer en eerlyke mooje jonge Dochter niet van zou droomen durven*.

Ik vond goed dien springvloed van exclamatien door myn uitgaan te ontwyken, en by iemand myner vrienden den avond door te brengen, konnende my niet genoeg verwonderen over het onbezonnen en dol gedrag van dien verwaanden gek, wiens Bruiloft door ons kunstgenootschap Poëtisch gevierd zal worden, zullende het vaers, waarmede wy dat huwelyk meenen te vereeuwigen, aan u worden toegezonden, door

MYN HEER

Uw zeer genegen Vriend M.W.

[129]

1 Bereid, erop gespitst.
2 Verachtelijke lelijkerd.
3 Fatsoen.

N° 167. Den 1. Juny 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r .

Hae, quas veras credis nuptias, non sunt.[1]
TER.

DE stoffe van 't misbruik der ouderlyke magt omtrent het huwlyk, is zo gewigtig en word door de meeste bejaarde luiden zo kwalyk begrepen, dat ik, niet zonder reden, belooft heb dezelve nogmaals te hervatten. Ik geloof dat ik den Lezer voldaan zal hebben, omtrent het onbetwistbaar recht, dat de Vaders hebben, om hunne Kinderen te belette na derzelver zin, tegens den hunnen te trouwen. Wanneer ze dit recht, gelyk maar al te veel geschied, met de uiterste strengheit zonder 't zelve door billykheid te matigen, ter uitvoer stellen, zo is het dikwils wel hard voor die geenen, die zulks lyden moeten; Dezelven worden onvriendelyk van hunne Ouders, de welke hunne tederste vrienden behoorden te zyn, behandelt, maar men kan met grond niet zeggen dat ze onrechtvaardiglyk behandelt worden. Dog heel anders is het gelegen met aan onmondigen een huwelyk tegens hun zin op te dringen. Een' Vader staat het, volgens de allernutste inzettingen, vry 't huwen tegens zyne goedkeuring dezelven te beletten; Dog 't is volstrekt tegens alle burgerlyke, natuurlyke, en uit de eerste beginzelen der reden [130] voortvloeyende wetten Kinderen tot een trouw denzelven tegens de borst stotende te dwingen. Ik weet wel dat Ouders in zo een geval voorgeven, dat ze hunne Kinderen niet dwingen, maar alleenlyk tot het geen den zelven 't nutste is overreden; Eveneens als of het dwingen, met het pistool, of de pook op de borst alleenlyk geschiedde, en men met recht ook geen dwang kon noemen de bedreigingen der Ouders, van hunne Kinderen uit hunne oogen, en genegentheid te verbannen, en zo veel hen mo-

1 “Dat gy een huwlyk waant is ver van 't rechte trouwen.” Terentius, *Andria* I, 47.

gelyk is tot den bedelzak te brengen? Op de zelve wyze zouden eenige dolle yveraards voor een' Godsdienst, die hen niet door eene redelyke overtuiging is aangeprezen, maar door 't geval als in de hand gestopt, durven zweren geen vervolgers te zyn, om dat ze niemand branden, hangen, en verjagen, schoon ze dagelyks door smaad, wederwaardigheden, en door het dwarsbomen van kostwinning hunne vyanden smart en verdriet aandoen. Ik wenschte dat diergelyke onrechtvaardige Ouders maar eens wilden begrypen, dat dusdanig t'zamenkluisteren van jonge lieden geen huwelyk kan genoemt worden, vermids het ware wezen van den trouw 'er aan ontbreekt. De vrye wederzydsche toestemming der huwenden maakt eigentlyk den band des huwelyks, 't welk nog meer eene vereeniging van zielen als van lichamen is; Het is alleenlyk die vrye, en gewillige toestemming, die door eene t'zamensmelting van de dierbaarste onderlinge belangen twee personen zo naauw verbind, en den een zo volstrekt des anders eigendom maakt, dat geen van beiden meer zig zelve toebehoore, en dat twee als een kunnen worden aangezien. Dus oordeelt over een zaak van zo eene groote aangelegendheid de Godsdienst zo wel als de rede, die beiden [131] door zo eene gruwelyke tyranny der Ouderen, met een' even strafbare baldadigheid beleedigt en onder de voet getreden worden; 't Is derhalven niet genoeg te verwonderen, dat menschen, die anderszins voor een eerlyk, en Godsdienstig geschat worden, zig aan zo een' onbehoorlyke, en 't recht van der Kinderen vrye geboorte omverwerpende dwang, schuldig maken. Te meer moet men 'er over verbaast staan, wanneer men overweegt, dat ze aldus op hunne schouderen laden een gruwelyke en hemeltergende misdaad, in de welke zy hunne Kinderen, als met een onwederstaanbaar gewelt doen nederstorten. Wat is dog anders een zo misnoemd aangaan van 't huwelyk, als een t'zamenschakeling van trouwloosheid en meinedigheid? Wat deugtlievend hart moet niet met een koude schrik bevangen worden, wanneer het zig verbeeld eene verslaafde maagd schoorvoetende tot den Predikstoel genadert, dewelke door haar geweten tegen gesproken, voor God, en de Gemeinte verklaart dat ze tot haar gemaal verkiest, en voor eeuwig eeren en beminnen zal een persoon, voor den welken zy niets gevoelt als haat, en versmading, en met welken zy wanhoopt ooit door den knoop van oprechte huwelyks liefde, verknogt te kunnen worden? My dunkt dat de waarheid van 't gezegde zo handtastelyk is, dat men van zyn zinnen berooft moet wezen, om niet absoluit overtuigt te zyn, dat zo eene logenagtige verklaring, door een soort van een eed

bevestigt, de trouw om ver werpt. Terwyl ze de zelve schynt op te bouwen, en met hemel en aarde, die zo schaamteloos tot getuigen geroepen worden, op 't aanstotelykste de spot dryft. 't Zelfde moet toegepast worden op ontaarde menschen, die vry van de ouderlyke dwinglandy, dog lyfeigens van eene [132] onbezonne en onverzadelyke gierigheid zig boejen aan voorwerpen van hunne veragting; en welkers hevigste zielswensch in 't voltrekken van zo een verfoejelyk verbond is, dat ze hoe eer hoe liever van die schynvereeniging, door de dood van een hatelyke egtgenoot mogen ontslagen worden.

Overreed door de ondervinding moet ik bekennen dat eenige van die huwelyken, door die tweederlei dwang aangegaan, zomtyds eenigzins schynen te slagen. 't Gebeurt, dat iemand tegens wil en dank met het voorwerp van zyn afkeer gehuwt, allengsken aan 't zelve gewend, en door onophoudelyke vriendelykheden aanlokkende manieren, en prysselyke hoedanigheden word ingenomen, en tot wederliefde door een zoet geweld geparst; Daar zyn 'er ook, die schoon ze van inwendige gevoelens, staande het huwlyk, niet wezentlyk veranderen, evenwel vreedzaam met een versmaad persoon leven, zomtyds door een wel geredeneerde eigenliefde en om zig buiten twist, huiskrakeel en onrust te houden; maar wel voor 't meest om na een korten tyd lydens, uit een laatste wil, t'hunnen behoeve, door liefkozingen, afgetroggeld hun voordeel te trekken, en middelen tot het aangaan van eene smakelyker trouw te verkrygen; Maar behalven dat de voorbeelden van zo een moejelyk bedwang, voornamentlyk wanneer het wat lang duurt, vry zeldzaam zyn, aan wat smarten, wat ziels pynen, wat helsche plagen is dat gedult zo beswaarlyk te oefenen den meesten tyd niet onderhevig. Is 'er tusschen de egtgenoten eenige gelykheid van jaren, zo is 'er geen middel om met eenigen grond van hoop door 't leed heen te zien, dog daar schynt wat meer kans te zyn, wanneer 'er een merkelyk onderscheid tusschen beider ouderdom is. Dog wat noemt men dog onderscheid [133] van jaren? 't Is waar een Juffer in de bloem van haar jeugd, die zig met een levend lyk van een tagtigjarig man door den egt keetend, kan op eene spoedige verlossing hopen; hoe bejaarder in dit geval, hoe voorzigti-

ger door eigenbaat gehandelt word, volgens 't gevoelen van de Poëet Martialis:[1]

'k Wil met Lykoris tog niet paaren,
Zy is voor my te hoog van jaaren;
Dog 'k zou haar trouwen om haar kas
Indien zy nog veel ouder was.

Dog huwelyken van zo eene groote onevenmatigheid van ouderdom zyn zeer zeldzaam; inzonderheid by onzen Landaard. Maar men onderstel eens dat een Dogter van twintig jaren met een Man van vyftig besluit te paren, die een redelyke gezondheid geniet, en voor dewelken zy de minste genegentheid niet voelt nog ooit hoopt te hebben, kan ze zig wel met eenige grond kittelen met de verwagting van eene spoedige bevryding? Heeft haar gemaal niet bynaar zo veel kans om een jaar à twintig te leven als zy, en wat zal haar lydzaamheid in dien tyd niet al hebben uit te staan, zo zy wil trachten door eene algemeene en yverige believing een aanzienlyk deel in zyne erfenis te verkrygen? Ik wil hier geen gewag maken van de onzekerheid van zo eene verre boven de waarde gekogte fortuin, 't welk gebouwt, gedurende een' lange reeks van jaren, op gedienstige vriendelykheid, onophoudelyke zorg, en ingespanne pogingen door een eenige onoplettendheid, en zelfs door een onverdiende gemelykheid van een redelose gryzaard plotseling ter neder kan storten. Ik zal hier onderstellen dat ze boven hare verwagting door haar gemaals dankbaarheid beloond word. Dog haar beminnelyke jeugd is al kwynend door[134]gegaan; hare aangenaamste jaren zyn absoluit voor haar verloren; door eene onophoudelyke ongerustheid, en een geduurig bedwang van hartstogten, is haar gezondheid ontsteld, en zyn hare bevallighedeen verslenst geworden; ze is buiten staat om zo een dierbaar verlies eeniger mate te vergoeden, en, wil ze zulks beproeven, met een tweede trouwverbond aan te gaan, zal ze mogelyk, die jong zig aan haar eerste man verkogt heeft, bejaard, haar' tweeden moeten koopen.

1 Onduidelijk waar deze bewerking op gebaseerd is. Lykoris figureert enkele malen in Martialis' *Epigrammata*, maar niet als oude vrouw. Ze wordt wel aangeduid als ‘cerussata’ (sneeuwwit), ‘fusca’ (donkerbruin), ‘lusca’ (eenogig) en ‘pulchra’ (mooi).

Ik heb in myn' jeugd hier ter stede tot een gemeenzaam Vriend gehad den bevalligen Chrysophilus,[1] niet alleen zo een fraai en welgemaakt man als iemand zyner tydgenoten, maar ook versiert met heerlyke gaven, en treffelyke hoedanigheden, dog alle die natuurlyke schatten verloren zig in een onbepaalde zugt tot rykdom, niet om denzelve lafhartiglyk op te leggen, maar om 'er pragtig en edelmoedig van te leven. Hy had besloten schielyk ryk te zyn, en zulks moet hem, 't koste wat het koste, gelukken, de gemakkelykste en kortste weg daar toe was het huwlyk. Dog na aan verscheide teffens ryke en beminnelyke Juffers behaagt te hebben, zonder aan hare ouders te behagen, wierp hy zig als uit wanhoop in de armen van een verlepte dog schatryke weduwe, die hy door zyne lieftalige welsprekendheid zo wist in te nemen, dat de goede sloof 'er op gesturven zou hebben, dat de bezitting van haar hart 't eenigste voordeel was, dat hy bedoelde, 't welk haar des te meer aanzette om hem met een goed gedeelte van hare rykdommen te begunstigen[.] 't Huwelyk gaat aan en schynt een voorbeeld van liefde en vereeniging; geen man doodelyk verliefd op de schoonste vrouw zou meerder moeite aan kunnen wenden, om haar hoe langs hoe meer te [135] bekooren, als Chrysophilus om zyn verslenste besje te believen. Haar ongevynsde wederliefde was zo heftig, en zo sporeloos driftig, dat hy als geduurig op de pynbank van haar tederheid lag. Door haar' minnenyd was hy aan haar geboeit, en hy kon geen twee uuren van haar afblyven[2] zonder van haar gevolgt te worden, en de bitterste klagten uit te staan; t'Zynent, waar hy zyn oog wende, ontmoette hy niets dan tronien van een' uitgekipte lelykheid, terwyl Mevrouw de nieuwste modes in den hoogste graad volgende zig zo kakelbont opflikte[3] als een Juffertje van agtien jaren, en door de levendigheid der kleuren van haar opschik haar eige verleptheid in 't helderste licht plaatsende, voor de buitensporigste van alle de oude zottinnen by ieder te boek stond. Naar mate hy oogenschynlyk verouderde, scheen ze dagelyks jeugdiger te worden, en na dat dusdanige slaverny duizendmaal onverdragelyker als die van een galeiboef vyf en twintig volslage jaren geduurt had, scheelde het weinig, of de bedoelde fortuin was hem op 't onverwagtst ontslipt; Mevrouw wierd door eene van hare verspieders op een valsche schyn verwit-

1 Letterlijk: Goudminnaar.
2 Bij haar weg zijn.
3 Opschikte.

tigt, dat haar man een Juffertje onderhield, hier op moest hy 't bitterste verwyt uitstaan, verzelt met bedreigingen van een ander testament te maken. Dog dewyl Mevrouws bloed door een razende gramschap aan 't zieden was geraakt, en zy daar door in een zware ziekte verviel, had hy de tyd van zyn onschuld op 't klaarste aan te toonen, en wist haar door zyne geduurige tegenwoordigheid, en met eige hand haar de slaafagtigste diensten te bewyzen, zig zo volmaakt meester van haar gemoed te maken, dat zy hem eenige dagen voor haar overlyden algemeen erfgenaam van alle hare schatten maakte. Aldus vrygemaakt was hy niet ver van de vyftig, en besloot een Juffer van verdienste met zyn rykdom gelukkig te maken; Dog terwyl hy bezig was met een waardig portuur[1] op te zoeken wierp hem zyn lang opgekropt hartzeer in eene kwynende ziekte, die in hem wel haast de geldzugt met het leven uitdoofde.

't Geen ik nog heb aan te merken omtrent huwelyken door de ouderlyke dwang aangegaan, is dat de bedoeling zelfs van de kinderen meer rykdom, als hun tot een wezentlyk geluk noodzaaklyk is, te doen erlangen, dikwils de oorzaak is dat ze niet alleen in alle ondeugden, maar ook in armoede vervallen. Myzogunus[2] was voor zyn gedwonge [136] huwelyk met de mismaakte en kwaadaardige Amelia van een goede inborst, en onbesproke leven. Zo lang hy zyn' ontsachelyke Vader behouden heeft, smeulde t'zynent 't vuur van huisselyke tweespalt, en men zag 'er maar nu en dan eenige geringe vonkjes van te voorschyn komen. Dog na des ouden mans afsterven is 't zelve in een' volslagen brand uitgeborsten. Zyn huis wierd van hem als een' gevangenis, en zyn wyf als een beulin aangezien, en hy ontvlood ze beiden zo veel het doenlyk was; Om zyne ongeneugte te verzetten, was hy dagelyks met vrolyke borsten, die hem naar den mond praatten, en hem hielpen zyne vrouw voor den drommel wenschen, aan tafel, zonder eens naar zyne zaaken om te zien, en de meeste nachten bragt hy door by verderfelyke Vrouwluiden, die hy met geduurige giften overlaadde; zyn vrouw die hem 't kapitaal van zyn haat, met de renten, overvloedig betaalde, gewende zig ondertusschen aan sterken drank, door haar omgang met canailleuse buurwyven, die gansche dagen op haar vloer waren. 't Huishouden liep ondertusschen in 't wild, als mede de opvoeding der kinderen, den welken geen van beiden de Ouders door onderlinge haal

1 Partij.
2 Letterlijk: Vrouwenhater.

liefde toedroeg, en door zo een hatelyk gezelschap dagelyks verbasterden, en verwilderden. Aan ieder kant wierd zo veel geld opgenomen als 'er maar te grypen of te vangen was, zonder op de zwaarheid der interessen agt te slaan, 't geen de byeengebragte schatten allengskens als een kanker verteerde. Na derzelver dood stonden de wederzydsche Vrienden als voor 't hooft geslagen, wanneer ze duidelyk bemerkten dat de schulden 't goed ver overtroffen, en dat de kinderen die niets geleerd hadden, om zig door de waereld te redden, zouden hebben moeten bedelen, zonder behulp van een ryke en liefdadige maagschap. Dit voorbeeld is niet van de seldzaamste; Altoos is het zeker, dat honderden van huisgezinnen veel ryker zouden wezen, hadden de ouders zo zeer niet getragt de zelven door gedwonge huwelyken te verryken, en hunne Kinderen toegelaten, met geringer schatten, liefde, eendragt, voorzorg, en spaarzaamheid tot de huishouding t' zamen te brengen. [137]

N° 168. Den 5. Juny 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r .

Amara lento temperet risu.[1]
HOR.

NAdemaal de Kermisfeesten wederom hunne ronde door 't gansche Vaderland beginnen te doen, heb ik voorgenomen myne gedagten eens te laten gaan over derzelver natuur, en betamelykheid in een Land, 't welk het geluk heeft van door 't licht van eene gesuiverde Christelyke Religie bestraalt te worden. Dit voorwerp zal ik in zig zelve beschouwen, en onafhankelyk van de bekommerlykheid der tyden, die, terwyl 'er weinig meer van gerept word, naar alle bedenkelykheid moet ophouden, of ten minste van een geringer gevaarlykheid worden. Ik zal openhartiglyk bekennen, dat het my onmooglyk is desaangaande met veel wyze en Godvrugtige Leeraren en Regenten, van 't zelfde gevoelen te zyn. Dezelven oordelen, dat Magistraten, welkers pligt het is de Godvrucht in den boezem der onderdanen te kweeken, verbonden[2] zyn, by die gelegentheden, zekere schouwspelen niet toe te laten, om geen' aanleiding tot dartelheid, en ydelheid te geven. Ik zal voor eerst aanmerken, dat ik daar omtrent in zekere steden eene onderscheiding heb zien waarnemen, die my vry wat ongerymd en grillig voorkwam. Ik heb gezien, dat Comedien van levendige persoonen verboden waren, dog Marionetten geduld wierden. Maar [138] wat ydelheid is in d'eerste te berispen, die in de laatsten door de vinger kan gezien worden? Waarom is ongebonde of onstigtelyke taal, die van een *mensch* voor den dag word gebragt, verderfelyker voor de Ze-

1 “Hy matigt het Bitter door een langduurige vreugde.” Horatius, *Carmina* II, 16, 26-27.
2 Verplicht.

den, als die kwanswys door opgeschikte en bewoge poppen word uitgesprooken? Ik heb ook opgemerkt dat Koordedansers geweert wierden, terwyl aan de Gochelaars vergund wierd onverhindert hunne kunst te oefenen; Maar om wat reden is de behendigheid en gaauwheid der benen gevaarlyker voor de zeden der toezieners, als de afgeregtheid der handen, die aan onbedreve bystanders zo onbegrypelyk voorkomt, dat ze zweeren zouden dat 'er tovery mede gemengt is. Zal men zeggen dat de Koordedansers zig meer bezondigen, als de anderen, om dat ze zig moedwillig aan gevaar bloot stellen? Dog wie weet niet, dat doorgaans die luiden zo fix op hunne kunst zyn, en daar by zo zorgvuldig door hunne makkers worden waargenomen, dat ze op een dun touw bykans alzo veilig zyn, als een ander op een gelyke grond. 't Zal mogelyk om de zelfde reden zyn, dat zomtyds een bende van dat volkje gedult word, maar onder voorwaarde van de koord daar te laten, en zig te vergenoegen met de bystanders, door buigingen des lichaams, en lugtsprongen op het Theater te vermaken. Ik zou nogtans durven staande houden, dat het gevaar van een arm of been, en zelfs van den hals te breken aan beide kanten even groot is, en dat ik van dat slag van sprongen gezien heb, die my deden yssen en grillen.[1] 't Is waar, dat dewyl de Meesters hunne vaardigheid op de koord toonen, de eene of d'andere Hansworst posturen onder de zelve maakt, en grappen voor den dag brengt, die dikmaals vry ergerlyk zyn, dog of zulks geschied [139] onder een gespanne touw of op het tooneel, moet voor de deugd en voor de betamelykheid van een zeer gering belang wezen. Dit komt my voor als met de eene hand te rug te houden, 't welk men met de andere toereikt, en in eene buitensporige Capitulatie te treden, met het geen men als ondeugt, en onbehoorlykheid aanziet.

't Is niet doenlyk iets anders hier uit te besluiten als dat het redelyk is die schouwspelen, dewyl ze allen van den zelfden aard zyn, allen te gehengen,[2] of zonder onderscheid te verwerpen, behalven misschien, 't gezigt van eenige vreemde dieren, dat de nieuwsgierigheid kan voldoen, zonder de zeden te krenken, en een onbedagtzame vreugd in de gemoederen te verwekken. Want wat aangaat het ten toon stellen van wandrogtige menschen, of monstrueuse gediertens, zulks behoorde meer als iets anders afgekeurt te worden, om gene gevaarlyke indruk op de wonderlyke ver-

1 Huiveren.
2 Toe te staan.

beeldingskragt van zommige vrouwen te veroorzaken. Dit alleen uitgezondert kan ik geen bondige reden bevroeden, die de regering verpligt het volk van alle die vermakelykheden te beroven. Men brengt zomtyds tegens dit myn gevoelen een politiek bewys te borde, met staande te houden dat alle die Konstenaars groote sommen gelds uit het land slepen. Dog voor eerst komt een goed gedeelte van de winst ten voordeele der publike armen der steden; een ander gedeelte wordt genoten door de arbeidsluiden, die de tenten opslaan, en betaalt worden, voor de hand te leenen aan de bereiding van al 't geen tot die schouwspelen vereischt word, en wat het overige aangaat, die eenigzins dat volkje kend is genoegzaam bewust, dat ze zonder bedagtzaamheid t'zoek maken 't geen daar ze gemakkelyk aankomen, en dikwils weinig ryker als [140] ze gekomen zyn weder vertrekken. Dog de zwaarwigtigste redenen, die tegens myne gedagten ingebracht worden, zyn uit den boezem zelf der deugd, en Godvrugt gehaalt, en worden gevestigt op dit grondbeginzel; Dat deftige Overheden, die in de bestiering van een volk, Gods eer voornamentlyk tot een doelwit moeten hebben, verbonden zyn, met alle mogelyke pogingen, alle ydelheid, alle ligtvaardigheid, alles wat tegens de regtschape, en welbegrepe ernst van de waare Godsdienst aanstreeft, te weeren, en uit de t'zamenleving te verbannen. Ik ben volstrekt van oordeel, en kan niet bevatten dat een deugdlievend mensch het zelve kan verwerpen; Dog 't zal myn Lezer verbazen, te vernemen, dat dit juist de grondslag is, waar op ik vermein myn gevoelen onwrikbaar vast te kunnen stellen. Is het niet van de uiterste onbetwistbaarheid dat het tot Gods eer, en tot welstand van een staat strekt, een kwaad, dat anderzins onmydelyk zou zyn, te ontwyken, door het toelaten van een minder kwaad, of wel van iets, dat in zyne natuur onverschillig eene naturelyke, en bykans zekere aanleiding tot een geringer kwaad geven moet. Nu komt het my voor als handtastelyk, dat het gezegde plaats heeft omtrent de kermis-verlustigingen. Met weet in wat geschiktheid ons gemeen volk des aangaande zig bevind; al zou het iets van zyn nooddruft sparen, en verzamelen, het moet op de Kermistyd eens helder uit de borst vrolyk wezen. Worden de spullen verboden, het laat de lip hangen, 't is misnoegt over zyne regenten, die, gelyk het zig verbeeld, hun gansche leven in vreugd verslytende aan den gemenen man eens in 't jaar eene onschuldige uitspanning misgunnen. 't Gelt tot het kermisfeest moet nogtans verteert zyn, en in plaats [141] dat men in een schouwspel voor een geringe prys zig gedurende twee a drie uuren van den avond aan wezentlyke

ongebondendheden zou onttrekken, begeeft men zig naar herbergen, en nog verderfelyker plaatsen, daar men zig aan eene beestelyke dronkenschap overgeeft, en met tienmaal zo veel in den zelfden tyd te verteren aan verderfelyke krakkeelen, dikwils van vegteryen, en doodslagen gevolgt, rampzaliglyk bloot steldt.

Men zegge my niet, dat, schoon 'er spullen staan, de Herbergen evenwel niet ledig gelaten worden; Dit is ten deele waar; dog het blyft egter zeker, dat men niet t'effens op die twee plaatsen kan zyn; Dat het zuipen, eer het tot de grootste dolheid uitspat, gemeenlyk afgebroken word om by de Koorddansers by voorbeeld het avondspel, dat van een klugt gevolgt is, en in den gemeenen' man, door de ongewoonte, een grooter verrukking van vermaak verwekt, als al 't plaizier dat de kroeg, waaraan hy meer gewend is, hem verschaffen kan, by te wonen, om volgens de belofte der vertoners *met een buik vol lachens naar huis te gaan*. Ik beken gaarne, dat het te wenschen waar, dat de koddigheden, die 't meest in die klugten vermaken, wat meer gezuivert waren van onkuische taal en gebaarden; dog dit is weder een onmydelyk kwaad, vermids de spelers op geen' andere aardigheden gevat, en de toezieners aan gene anderen gevoelig zyn; een kwaad egter, vry beter in te schikken als dadelyke ongebondenheden, die zonder die diversie of afleiding op andere plaatsen zouden gepleegt werden.

Hier tegen heb ik meermaals, en tot myne grootste verwondering, door wyze luiden horen inbrengen, dat het ongeoorloft is *kwaad te doen, op dat 'er iets goeds uit voortkome*. Deze grondregel [142] wel begrepen zynde moet noodzaaklyk goedgekeurt worden, dog word hier vrugteloos bygesleept. Ik weet, dat geen Christen, geen eerlyk man oit zig op hoop van de heilzaamste gevolgen, aan een misdaad, die als kwaad in hare natuur, ons door den opperwetgever verboden word, schuldig mag maken; Dog zulks kan onmooglyk betekenen, dat om een verderfelyker kwaad te vermyden, een min gevaarlyk niet mag, en moet geduld worden. In een woord dat eene wyze omzigtigheid tusschen tweederlei kwaad, waarvan 't een, of 't ander, noodsaaklyk plaats moet hebben, het minste niet verpligt is te kiezen. Indien de zin van die heilzame grondregel zulks niet toeliet, zou ieder mensch, en nog oogenschynelyker de Overheid, door de zelve tot *het onmogelyke* verbonden worden. Zy en heeft met geen volmaakte onderdanen, of die 't worden kunnen, te doen; De t'zamenleving bestaat uit deugdlievenden, uit booswigten, en ten grootsten deele, uit menschen,

die nu hunne wezentlykste belangen, nu hunne driften opvolgende, tusschen de deugd, en ondeugd daar heen dryven, en nu door de eene, nu door d'andere worden weggesleept; De Overheid moet die vermenging bestieren, zo als ze dezelve vind, en niet zo als ze dezelve gaarne vinden wou. 't Is 'er mêe gelegen als met een Kunstenaar die uit een kwalyk geschikte stoffe niet verpligt is een volmaakt werkstuk toe te stellen, maar die voldoet, met in 't zelve zo weinige, en zo geringe fouten te doen te voorschyn komen, als de natuur van 't onderwerp het lyden kan. Al dat de Godvrugtigste Regenten kunnen aanwenden om de menigte te verbeteren, bestaat in het stipt uitvoeren van heilzame wetten, in 't aanstellen van bekwame Leeraars, en in 't geven van goede exempelen. Dog 't is hun ondoenlyk verdere nutte pogingen aan te wenden tot het [143] weeren van alle kwaad uit een welgeregeld gemenebest. In geval zy zulks wilden bezoeken,[1] en trachten te verbannen, niet alleen al wat wezentlyk ondeugend is, maar ook al wat tot ondeugd de natuurlykste aanleiding geeft, zouden ze niet missen kunnen de gemeene rust te storen, en alles in verwerring te brengen, 't geen 't grootste kwaad is dat in een regering kan gevreest worden. Indien men by voorbeeld wetten wilde maken, en ter uitvoering stellen, tegens de leugen, de ondankbaarheid, de onmededogendheid &c. Zo zou, wegens de menigvuldigheid der misdaden, de gansche helft van een volk over 't ander dagelyks, alle andere bezigheden daar gelaten zynde, als Regter moeten zitten, en van de veroordeelden met dezelfde onwettelykheden betigt, en daar van overtuigt kunnen worden, 't geen niet anders als de uiterste en gevaarlykste confusie zoude kunnen baren. Indien al 't geen tot dartelheid, onchristelyke pragt, en dronkenschap eene noodwendige occasie verschaft door de Magistraat moest geweert worden, zou men niet gedwongen zyn, de Galantery-winkels, en wynkelders te doen sluiten, en veele neeringen, en hanteringen, die de stutten van 's Lands welvaren zyn, te verwerpen? 't Is derhalven baarblykelyk, dat in de t'zamenleving, gelyk de zelve niet in 't Gemenebest van Plato, maar wezentlyk bestaat, een geringer kwaad tot verhoeding van een grover, noodwendiglyk op duizenderlei wyzen moet toegelaten worden.

Men zal my mogelyk zeggen, dat dusdanig het geval hier niet is, dewyl men op het kermisfeest niet alleen alle ydele schouwspelen kan verbieden, maar ook voor dien dartelen tyd de neering van kroegen, en wyn-

1 Proberen.

huizen doen ophouden. Dog indien men de zaak aan die kant wil aanvatten, weet ik nog beter raad; te weten het volstrekt afschaffen van alle kermisfeesten, als voor ware Christenen onbetamelyk. Dog laat ons eens onderzoeken of de hindering van dit kwaad de weg niet zou banen tot een verderfelyker. Men weet dat de grootste verlustiging op dat zoort van feesten door 't gemeene volk voornamentlyk genoten word; 't zelve door een gedurige arbeid, om de bloote kost te winnen afgemat, voelt, dat eenige uitspanning hem ten hoogste noodsaaklyk is; Verscheide maanden eer de kermis op zal dagen kitteldt het zig reeds met de aanstaande vreugde. Het zal niet alleen voor eenige dagen rusten, maar ook de rol spelen van ryker en fatsoenlyker luiden, met zyne beste klederen opgeschikt voor den dag komen, door behulp van de spaarpot beter als naar [144] gewoonte eten en drinken, en zyn lever zal door de potsen van een Hansbeuling en Harlekyn op de gevoeligste wyze geschud worden. Dit denkbeeld verdryft de wolken uit zyne verdofte harssenen, en doet hem met een vrolyke vaardigheid zyn werk verhaasten. Wanneer het feest verby is, blyft deszelfs schaduw nog lang in zyne *imaginatie*, en word in zyn geheugen dagelyks vernieuwt; Dog wat zou 'er uitspruiten, indien men niet alleen alle uitspanning op den zondag verhinderde, maar ook die gewone jaarlykse verlustiging uit alle de steden verbande? 't Is onbetwistbaar dat de gemeene man, zig alle hoop van vrolykheid afgesneden ziende, daar door dof, moed- en lusteloos zoude worden, en niet alleen verdriet in zyne dagelyksche arbeid, en zelfs in zyn leven zou krygen; maar ook door de volstrekte noodsaaklykheid van zig nu en dan te diverteren, aan veel verfoeyelyker vermaaklykheden zig overgeven; al het welke weder vry verderfelyker voor den staat, als het ontweke kwaad, zoude wezen. Men zegge niet, dat hy zig tot stigtelyke uitspanningen en bekwaam om de deugd te sterken, in plaats van dezelve te verzwakken, behoorde te gewennen; Zekerlyk behoorde zulks te zyn, maar ik herhaal het; de waereld kan niet bestierd worden zo als ze behoort te zyn, maar zo als ze met 'er daad is. Het onmooglyke te willen uitwerken is immers van de ongerymdste sporeloosheid. Ik besluit derhalven, dat de Overheid geenzins misdoet, met, om erger gevolgen te weeren, publieke verlustigingen, hoewel voor de Godvrugt eenigzins gevaarlyk, toe te staan. Dog aan de andere kant vind ik ten hoogste pryswaardig 't gedrag van deftige Leeraars, die, zonder die heilzame en noodsakelyke toegeving der Regenten te laken, 't misbruik van die uitspanningen, en 't wezentlyk kwaad dat dezelven dikwils verzelt, met

alle mogelyke yver te keer te gaan, en hunne toehoorders door de kragtigste beweegredenen aansporen om hunne gezuiverde smaak aan het genot van min gevaarlyke, en stigtelyker verlustigingen te gewennen. Deze twee stellingen hebben onderling de minste strydigheid niet. Indien de Magistraat den onderdaan beschouwende zo als hy werkelyk bestaat, niet anders doen kan, tot betrachting van zyn pligt, als een gering kwaad tot weering van een groter door de vinger te zien; zo kan en moet een Leeraar beschouwende wat zyn toehoorder door zyne lessen en vermaningen worden kan, alle zyne kragten inspannen, om den zelven zo wel van geringer als van grover overtredingen af te lokken; met denzelve zyne verhevenste belangen in den boezem der deugd, en Godvrugt aan te tonen. [145]

N° 169. Den 8. Juny 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r .

O lepidum caput, si cerebrum haberet.[1]
PHAEDRUS.

DE Franschen zyn in een zeker opzigt het gelukkigste volk, dat op den aardbodem te vinden is, en men kan met waarheid staande houden, dat de ryksten, onder de meeste andere Natien, met recht jaloers kunnen zyn, over de aangename voorregten, die door de armsten zelfs onder dat volk genoten worden. Deze bezitten door een' gunst der natuur een' vrolyke vergenoeging 't geen het beste is dat door schatten kan verkregen worden, en dikwils voor de zelven niet te koop is. Een Fransman danst op hoosblokken, en lacht, zingt, en quinqueleert,[2] met een stuk droog brood en een uyen in de vuist. Beschouw een klein gezelschap van die lugthartige natie, onthaalt op een stuk vleesch, en eenige weinige flessen wyn, en ge zult zien, dat ze op die geringe maaltyd zig meer verlustigen zullen, als anderen op tien prachtige bruiloftsfeesten. Uiter aard zyn ze zo zeer tot vreugd geschikt, dat de geringste oorzaken de zelve uit den open boezem lokken. De gesteldheid der lugt die gemengt met de dikke uitwazemingen van onze moerassen wy Nederlanders gedwongen zyn in te ademen, maakt dat wy in deze betrekking verre by onze lugtige [146] nabuuren te kort schieten. Wy zyn juist niet zwaarmoedig gelyk de Engelschen, Italianen, en Spanjaarden; Dog wy zyn eenigzins log; wy zyn wat de vrolykheid betreft, hard van natuur; fyne aardigheden hebben geen kragts genoeg om

1 “Welk een mooi Hooft, had het maar harssenen.” Vermoedelijk: Phaedrus, *Fabulae Aesopiae*, I, 7, 2. De originele tekst luidt: “O quanta species” inquit “cerebrum non habet”.
2 Zingt vrolijk.

ons te bewegen, en 't moeten sterke koddigheden wezen, en, om zo te spreken, op brandewyn gezet, die ons aan het lagchen kunnen helpen. Wy voelen egter zo wel als iemand, hoe aangenaam het is vrolyk te zyn, en hoe meer de vreugd ons humeur schynt te ontvlugten, hoe groter dank wy weten aan luiden die ons dezelve weten te doen agterhalen, en die hun werk maken, van in ons lighaam de behaaglyke *stuip*, die men *lagchen* noemt, te verwekken. Gelyk het nu natuurlyk is, dat de meeste artzen gevonden worden, daar de ziektens meest in zwang gaan, zo is het ook geen wonder dat nergers meer als in ons Vaderland luiden gevonden worden, die hun best doen, om in de algemeene behoeftigheid van vreugde hunne goede mede-ingezetenen de behulpzame hand te bieden. Dat soort van volkje pronkt onder ons met den eernaam van *snaaken*, en ze zyn overal doorgaans zo welkom, dat men 'er malkander op als te gast noodigt, en dat de *hoop van zig dood te lagchen*, een onfeilbaar middel is, om iemand zelfs uit zyne affairens tot een gezelschap te trekken. Ik wil hier niet spreken van luiden die *snaakerig zyn, of, die olyke snaaken zyn, als ze beginnen*, en ze zelfs niet van een Nationale koddigheid, dewelke eigen is aan veelen onder ons, die met een stemmig, en zelfs onnozel wezen, dat tot lagchen niet te bewegen is, zog wezentlyke koddigheden, als by geval laten ontglippen; en wanneer ze een gezelschap daar door verrascht de leever als om prys zien schudden, zig houden als of ze niet konden be[147]grypen, wat 'er de reden van mag zyn. Deze koele manier van koddig te wezen, heeft geen vat als op die genen, die de natuur van de regte aardigheid kennen, en dat getal is zo gering, dat men kan zeggen, dat diergelyk zoort van snakery tot de algemeene vrolykheid weinig toebrengt, en by gevolg de moeite naauwlyks waard is dat men 'er van spreekt. Ik zal my maar ophouden met de zo gezegde *snaaken der snaaken*, alias *snaaken in folio*,[1] die 'er by de heele waereld voor te boek staan, die by gene andere hoedanigheid bekend zyn, die 'er hunne professie van maken, en de bloote aankondiging van welkers naam in een gezelschap de wezens reeds in een lagchende plooi steld. Deze fraye geesten kunnen in verscheide soorten verdeeld worden; en ik denk door de uitvoerige beschryving van eenige Hoofdkaracters, 't allernadrukkelykst een denkbeeld daar van te kunnen geven. Ik heb de eer gehad van kennis te maken in myne jonge ja-

1 Van formaat.

ren, met den Heer *Drollaard*, en ik kan verklaren my noit beter in een Comedie zelf, als in 's mans gezelschap gediverteert te hebben. 't Is waar hy hadt de gansche praat alleen; Dog ik gunde hem van harte dat voorregt, vermids al 't geen ik en anderen zouden hebben kunnen voor den dag brengen, my als verlies voor de hand voorkwam, de loopjes, grapjes, vertelzeltjes, wagtten d'een naar d'ander niet; Daar by was 't meeste recht goed in zyn soort en 't weinige, dat in zig zelf juist niet veel om 't lyf hadt, wierd goed gemaakt door de natuurlykste gebaarden, toonen en veranderingen van gelaat, door dewelken de afgeregtste Italiaansche Acteurs laffe boerteryen weten te doen gelden; Ik kon my niet genoeg verwonderen over zo een vloeijende vrugtbaarheid van geest, die vier a vyf agtereenvolgende uuren, als een eenig oo[148]genblik deden verstuiven. Daar by moet ik bekennen, dat zyne snakeryen gansch niet kwaadaardig waren; De een of d'ander wierd nu en dan wel eens betrokken, gefopt, en in de hinderlaag van een dubbelzinnnig loopje gelokt, dog altyd zonder iets wezentlyks 'er by te lyden, en op eene wyze, dat hy, wilde hy den naam niet verdienen van geen boertery te verstaan, de eerste over zyn nederlaag moest lagchen. Ik haakte met ongeduld, om onze snaak hoe eer hoe liever weder te zien, en gelyk dat slag van menschen gansch niet karig met hun gezelschap is, inzonderheid voor die genen, die 'er 't grootste behagen in schynen te scheppen, genoot ik wel haast het zelfde geluk, en dat zonder de geringste vermindering van vermaak. De derde reize zelfs had ik reden om my wys te maken, dat zyne voorige koddigheden maar uit de slegtste doozen genomen waren; en dat de besten hoe langs hoe meer te voorschyn stonden te komen; Dog in onze vierde byeenkomst wierd ik, hoe ik met de man ook vooringenomen was, duidelyk gewaar, dat ik deerlyk bedrogen was. In het begin deed ik myn best om my te overreden, dat onze snaak zig in geen goede luim bevond; Dog ik merkte wel haast, dat het hem niet aan vrolykheid, maar aan nieuwe stof, om zyn goed humeur te oefenen, ontbrak; Alles, wat hy te berde bragt, was opgewermde kool, en 't was met hem als een uurwerk, dat afgelopen zynde weder opgewonden moest worden, om den zelfden gang te gaan. Zyn gansche voorraad van snakeryen was glad op, en ik wierd meer en meer overtuigt dat het geen ik voor een onuitputbare *wel* had aangezien niet anders als in een *naauwe bekrompe regenbakje* bestond. Had ik wat gemeenzamer met dien koddigen Heer geweest, ik zou hem als een [149] Vriend geraden hebben, 't zelfde gezelschap altyd maar weinige keeren te zien, en zelfs op zyn ambagt te gaan

reizen, om nergers zyn' voorraad te overleven, en aldus de soberheid van zyne koddige schat aan niemand te ontdekken.

't Is meer uit eene natuurlyke ongerustheid, als wel uit reden van een al te bepaalde provisie van koddigheden, dat *Garrulus*,[1] als of hy vleugelen had, in eene onophoudelyke plaatsverandering zweeft. 't Is als of hy de kunst bezat van hier en elders t'effens te zyn. Gisteren heeft men in een' zekere stad met hem gekortswylt, en van daag komt hy u weder op 't onverwagtst in een andere te gemoet. Hy is bekend, als de bonte hondt, en hy kend ook alle de fatsoenlyke luiden van 't gansche land. Schoon hy een man van geboorte is, groet hem ieder by zyn doopnaam. Waar hy zig ook bevind, hy valt in de conversatie als een Os in een byt, en maakt 'er zig volstrekt meester van; Men is zulks der mate gewoon dat het onmooglyk schynt het kwaalik van hem te nemen. Zo lang hy spreekt is het ondoenlyk te horen wat een ander zegt, en hy, die ieder in de reden valt, overschreeuwt met zyne schrale en gillende stem, allen die hem de zelfde pots tragten te spelen; Hy maakt zyne meeste snakeryen voor de vuist weg, en, al duurde 't gesprek een' ganschen nagt, zyn mond zou niet een oogenblik stil staan. Men moet egter bekennen, dat hy kwinslagen voor den dag brengt, die 't lagchen van een eerlyk man verdienen. Hy moet derhalven eene onbepaalde levendigheid van geest hebben? zal men zeggen. Niet meer als duizend anderen; Dog een' zekere stoutmoedigheid, die men, zonder hem zeer te verongelyken, onbeschaamtheid zou kunnen noemen, is hem als aangeboren. Zyne vlugheid word door geen ontzag [150] niet alleen voor menschen, maar zelfs voor eer of deugd, wederhouden, en gedwarsboomt; zyn gansche eerzugt vereenigt zig in de wensch van voor een snaak by uitstek door te gaan, en van zyne mededingeren de loef af te steken. Al wat 'er in zyne onbesuisde harssenen opkomt moet 'er uit; hy geeft zig geheel en al over aan zyne verbeeldingskragt, en ik twyfel niet of hy staat zomtyds, zo wel als anderen, verbaast wegens de invallen die 't blinde fortuin nu en dan 'er uit weet te schudden. Wie is opmerkend, en verstandig genoeg, om door de schors van zyne verzekerde gebaarden en doordringende stem heen te ontdekken, dat hy duizend sotternyen tegens iets goeds uitraafelt. Hy is en blyft een snaak in folio; Dat Officie heeft hy al twintig jaar met roem door 't gansche Vaderland bediend, en daar door een onbetwistbaar recht gekregen, om van lagchen te doen schateren alle

1 Letterlijk: Praatzieke.

die genen, die hun eer te lief hebben om voor ongevoelig aan aardigheden te willen te boek staan. Het gebeurt hem nogtans wel eens dat hy schoon wat op zyn lappen krygt, of door koele luiden, die hun kans afwagten, om hem, wanneer hy 'er 't minst om denkt in de vlugt te schieten of van anderen, die zyne eige gaven en bekwaamheden in een hoger graad bezitten. Van 't laatste heb ik eens een aardig geval gezien in een beroemt Koffihuis, daar hy een' helen kring door zyne koddigheden rontom hem had doen slaan die ieder oogenblik verdikt en verdubbeld wierd. Dog in de hevigste loop van zyne glorie, en vergenoeging, wierd hy schielyk gestuit door een wezen, dat zig op 't onverzienst aan hem vertoonde, en dat hy op staande voet kennende wierd; Want de *snaken van Professie* hebben gemeen met de valsche spelers, dat ze 't gansche land door el[151]kander kennen, 't woord stierf hem schielyk in den mond, zyne lippen verbleekten, en zyne verlegendheid, die in zyn gelaat alom doorstraalde, was deernis waardig; De zorg nogtans voor zyne gevaar lopende reputatie deed hem alle mogelyke pogingen aanwenden, om zig van zyne bedeesdheid te herstellen, en zulks gelukte hem dermaate, dat hy zyn vyand met een onverschrokke trony te gemoet trok; en hem met koddige postuuren, en strykagien na den staat van deszelfs gezondheid vroeg. Zo dra de ander dit compliment met een overbluffende drolligheid beantwoord had, viel hy onzen snaak plotseling op het lyf, en vroeg denzelven naar de omstandigheden van verscheide toevalletjes, die voor den man niet zeer luisterryk waren. Hy wierd met de zelfde munt betaald; Ieder spande alle zyne kragten in om de overhand, daar zyn gansche roem aan hong, op zyn tegenparty te krygen. 't Gesprek wierd wel haast een louter gerel,[1] daar niemand een woord van verstaan kon; men ging by beurten van het duitsch tot het fransch over, om geen wapenen onbeproeft te laten; Dog de nieuwe snaak die met eene ongelooflyke kragt van long begaaft was en wonder wel van de tongriem was gesneden praatte onsen man voorby of hy stil stond; daar by wist hy al 't geen hy bybragt, met zulke schampere grimlagchen, en met zo een uitjouwend gelaat, te verzellen, dat de ander wel haast in confusie gebragt wierd, begon te hakkelen, geheel en al van zyn stuk raakte, en eindelyk gedwongen was 't hagje te laten glyen, zagtjes af te druipen, en zynen verwinnaar 't slagveld te laten behouden, terwyl deze hem op zyn aftocht vervolgende met potsige reverentien hem nog hondert

1 Druk gepraat.

steken na de dood van zyne snakery gaf; Ik twyfel niet of dit beklaaglyk voorval zal den overwonnen van zyn nagtrust berooft en voor een tyd stom gemaakt hebben. Althans is het zeker dat Hy daags daar aan zo een hatelyke stad al verlaten had, met inzigt, naar alle schynbaarheid, om elders zyn schade te gaan vergoeden, en op min kragtige tegenstrevers zyn' droevige nederlaag te wreeken. Den overwinnenden Held in tegendeel was 't behaalde voordeel zo wel tien pistolen[1] waard als een duit. Zyn aanzigt gloeide, en zyne oogen glinsterden van vreugd; ook kon hy baarblykelyk zien, dat zyn ontzag en aanzien by 't gezelschap merkelyk hadden toegenomen. Ieder verhief hem tot den Hemel wegens zyne [152] schrandere, en weergalooze geestigheid, hoewel my van een Vriend in een hoekje verteld wierd, dat hy in den loop van zyne snakeryen meer als eens een diergelyke tegenspoet ontmoet hadt, van wegen een beroemd overvlieger, die hem om de vinger kon winden, dien hy op geen pieken en stond, en daar hy banger voor was als voor de drommel. Hier uit was het my makkelyk op te maken, dat het Character van snakery, de onbeschaamtheid alleen uitgezondert, doorgaans meer in 't lighaam, als in de ziel huisvest, en dat de victorie aan de koddigste postuuren, de sterkste stem, en de gladste tong onmooglyk missen kan. Indien men 'er met de aandagt op letten wil zal men zonder moeite bespeuren dat de zelfde gaven en hoedanigheden, schoon in een verscheide graad, de gansche verdienste der snaken van professie uitmaakt. Om dit in de uiterste handtastelykheid te doen bemerken, zal ik in 't vervolg eens eenige staaltjes bybrengen, van de middelen, die 't meest door hen aangewend worden, om hunne glorie te staven, en te vermeerderen; En met eenen zal ik pogen aan te toonen, hoe men zig tegens hunne aanvallen 't best versterken, en dezelven 't veiligst afslaan kan. 't Moet zekerlyk aan eerlyke en hupsche luiden niet onverschillig wezen het speeltuig van d'een of d'ander schaamteloze snapper te zyn, die hen, zonder dat ze het in 't minst verdienen, aan de bespotting van gansche gezelschappen, daar de waare aardigheid van een laffe snakery niet onderscheiden word, ten prooi durft geven.

1 Gouden munten.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf*; te Rotterdam, *J.D. Beman*; Delft, *A. Beman* en *Boitet*; 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot*; Dordrecht, *Van Braam*; Leyden, *Kerchem*; Haarlem, *Van Lee*; Utrecht, *Kroon*; Middelburg, *Meerkamp*; Vlissingen, *Payenaar*, Leeuwaarden, *Strik*; Franeker, *Ennema*. &c. [153]

N° 170. Den 12. Juny 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Η δ ανωθεν σοφια πρωτον μεν αγνη εστιν, επειτα
ειρηνικη, επιεικης, ευπειθης, μεστηελεους και καρπων
αγαθων, αδιακριτος και ανυποκριτος.[1]

REeds zedert 14 dagen heb ik dezen tweeden brief van *Christophilus Catharinus* ontfangen, dog redenen voor my gewigtig hebben my bewoogen aan eenige andere Vertogen den voorrang te geven.

MYN HEER.

TOen gy den brief, dien ik u den 26 October van 't voorleden jaer geschreven had, eerst den 26 December hebt uitgegeven,[2] voegde gy 'er de reden by, waerom dezelve zo lang agterbleef, en ik hield my daar mêe te vreden, zonder u te verdenken van door een verdicht voorwendzel het misnoegen, dat ik daer over tegen u kon opgevat hebben, te willen verzachten. Thans verwacht ik van u dezelfde bescheidenheid, en dat gy u voldaen zult houden met de betuiging, die ik doe van eerder geen leedigen tyd gehad te hebben om my van myne gedaene belofte te quyten. Ik zal u alleen zeggen, dat de oorzaek van myn uitstel door u in het Vertoog van den 24 April 1733[3] ten deele geraden is, want ik heb tot myn leedwezen grootelyks myn deel gehad van de bynaer algemeene verkoudheid. Wat my ver-

1 "Maar de Wysheid, die van boven is, is ten eersten zuiver, daarna vreedzaam, bescheiden, gezeggelyk, vol van barmhertigheid en van goede vruchten, niet partydelyk oordeelende en ongeveinst." *Jacobus* 3:17.
2 Zie afl. 122.
3 Afl. 156.

der belet heeft zal ik niet melden, zo omdat het huisselyke zaeken zyn, waer aen u noch het gemeen iets gelegen is, als omdat ik die niet kan openbaren zonder my aan veelen bekend te maken: Ja mogelyk zoude ik noch langer gewacht hebben met aen u te schryven, hadt ge my niet op 't ernstigst in het voorgemelde vertoog aan[154]gemaend om myn woord binnen twee maenden gestand te doen. 't Is waer, dat ik in beraed gestaen hebbe, of ik door myn stilzwygen u wilde noodzaeken de pen zelf op te vatten in verwachting van de zaak beter, klaerder en krachtiger door u betoogd te zien, dan ik van my zelven verhoopen dorst. Doch bedenkende, dat (schoon gy voor my bewees, hoe men allen die zig ten H: dienst trachten te bevorderen, niet even laeg moet schatten, noch de waerde van een Predikant heeft te meeten naer de geringe verwachting, die men in deszelfs eerste studentejaeren uit hoofde van eenige irregulariteiten van hem gehad heeft) gy echter nooit kost weeten, hoe ik tot de studie der Theologie gekoomen ben, en my op de Akademie gedraeg, zo besloot ik aanstonds het werk, waervan gy slechts de helft uit kost voeren, zelf op te neemen, en ga zonder u langer op te houden over tot het verslag van de opvoeding, die ik in myne jeugd heb gehad.

Myne Voorouders, zo ver ons geheugt, zyn eerlyke en deftige kooplieden geweest, myn Grootvader was de eerste in zyn geslagt, die tot de Studie geschikt werdt, zyn voorneemen was een Predikant te worden, maar de verschillen tusschen Voet- en Coccejaenen op het hevigst uitbarstende, toen hy op de Hooge Schoole was, en noch in de *Literatuur* studeerde, wederhielden hem, die van alle twist een afkeer hadt, en wel zag dat hy zonder party te kiezen by geen van beide in achting zou zyn, dat voorneemen uit te voeren; dierhalven veranderde hy van besluit, en werdt Doctor in de Medicynen, aen wien myne geboorteplaets noch met lof gedenkt. Myn Vader is in de Rechten gepromoveerd, maar heeft nooit de praktyk geoeffend, wyl hy noch op de Akademie zynde door een machtig vriend van mynen Grootvader met een goed ampt in onze Stad begiftigd werdt. Deze huwde op zyn vierentwintigste jaar met de Dochter van een zeer godvruchtig Kerkendienaar, by dewelke hy zes kinderen heeft, vier Dochters, my, en noch een jonger Zoon.

Gy zult u misschien verbeelden, dat my van jongs af aen het Leeraers ampt is aengeprezen, en dat ik den eenen voet pas voor den anderen kunnende zetten, alle zondagen mêe ter kerke moest gaan. Maar neen, Myn Heer, myne Ouders hielden een gansch ander gedrag met ons, want myn

Vader dikwils door 't gewoel en somtyds door 't geschrei van zulke [155] jonge kinderen in zyn aendacht gestoord, wilde niet lyden, dat de zyne aen andere Ledemaeten en Toehoorderen diergelyke hinder zouden doen. Ook is hy van gevoelen, dat de grootste oorzaek des tegenzins, die veelen in het kerkgaen hebben, uit geen andere reden spruit, dan dat zy daar zo dikwils toe gedwongen zyn, eer zy iets begrepen van 't geen 'er verhandeld wordt, dan verdroot hun de tyd, die ze daar in een geduurig bedwang van hunnen speelzieken aard moesten doorbrengen, en die indruk dunkt hem zo diep in zulke tedere herssenen in te gaen, dat dezelve naderhand qualyk wyken wil voor redelyker denkbeelden.

Des achtte hy het beter ons zeer zelden mede te neemen, en als 't geschiedde, wierdt het ons voor een gunst toegerekend; niet te min hadden wy meer nut, (geloof ik) van 't geen 'er gepreekt was, dan de meeste hoop der kinderen, die in de Kerk waren geweest, dewyl onze Ouders de gewoonte hadden over de predikatie met elkander in ons byzyn te redenkavelen, en het wezentlykste daer van aen ons mede te deelen in de allereenvoudigste termen, die zy uit konden vinden; vooral zochten zy onze aendacht te vesten op de noodzaeklykheid van de betrachting der plichten, die door een ongewronge toepassing betoond werden in den Text onder andere waerheden bedoeld te zyn.

Wy laezen dagelyks een gedeelte van Gods Woord, maer zy wachtten zig zeer zorgvuldig van ons, als we eenige quaed gedaen hadden, het leezen in de Bybel als een straf op te leggen, in het tegendeel, op zyn beurt daer in niet te moogen leezen, wierdt in onze huisselyke gemeente zo groote schande gerekend, als ik naderhand bevonden hebbe, dat het ontzeggen van het gebruik des H. Nachtmaels geschat word by de Ledematen van de Kerk, zo dat ieder die onder deze Censure lag, zyn uiterste best deedt, om daer van door een beter gedrag ontheven te worden. Hy lief ons ter Schoole gaen gelyk de buurkinderen, en zo gy vraegen mogt, of hy niet schroomde, dat wy daer ook een tegenzin in zouden krygen, zal ik u antwoorden met de redenen, daer hy me naderhand delfde vraeg mede heeft opgelost.

Het onderscheiden gedrag, dat ik omtrent uw Kerk- en Schoolgaan gehouden heb, steunt op het verschil der zaeken, zeide hy. *Gy moet naer School, al waer het tegens uwen wil, eensdeels om dat ik u allen niet alles leeren kon. Anderdeels om dat de afkeer die gy van ter Schoole te gaen krygen mogt, zelf* [156] *tot een middel wierdt aengewend om uwe naerstig-*

heid op te wekken, wyl men u dagelyks voorhield, dat gy daar van niet verlost zou worden, eer gy in ieder School volkoomen geleerd hadt, 't geen 'er voor u te leeren viel. Het Schoolgaen is voor een tyd, maer het bywoonen der Godsdienstige t'zamenkomsten, het leezen, en het hooren verklaeren van Gods woord moeten wy onderhouden zo lang we leezen; dus kan het verdriet, dat de jeugd in haere tedere jaeren daer in krygt, nooit tot een prikkel dienen om zig door een gedwongen naerstigheid in staet te stellen van daer niet meer om te denken.

De gronden van de Latynsche en Grieksche taelen heb ik de Stads Schoolen gelegd; Doch myn Vader spaerde dagelyks zo veel van zynen tyd uit, dat hy my de lessen overhoorde, en na zag, of ik alles gereed had, dat de taak van dien voor- of namiddag was, en nam de moeite van te onderzoeken, of ik myn lessen opzeide als een Papegaei, dan of ik 'er eenig begrip van had: Zo ras hy dit laetste bemerkte, en daer uit besloot, dat myn verstand begon te rypen, nam hy my voortaen altoos met zig naer de Kerk, t'huis gekoomen zynde moest ik verslag doen van 't geen ik onthouden hadt, 't geen ik vergeeten was, erinnerde hy my, en dat ik niet begreep, wierdt my uitgelegd, zo verstaanbaer als mogelyk was.

Toen ik naer de Hooge Schoole zou overgaen gevoelde ik een sterke neiging, van my tot den Predikdienst bequaem te willen maeken; want me docht en noch denk ik, dat 'er niets heerlyker kan zyn, dan zynen evennaesten den wech ter zaligheid te wyzen, hem daer op te geleiden en voor te gaen; Ik openbaerde myn gedachten aen myne Ouders, doch merkte zeer wel, dat zy niet verwacht hadden, dat myne keur daer op vallen zou, zy maekten 'er alle zwaerigheden tegen, die 'er te bedenken zyn, zonder het echter te wraeken of volkomen toe te stemmen.

Welaen, sprak eindelyk myn Vader, *wy zullen u naer de Akademie zenden, en gy zult u daer drie jaeren oeffenen in studiën, waer van gy, het zy in uwe keur volhardende, het zy tot de Rechten of Medicynen overslaende, u nooit beklagen zult, dat gy 'er dien tyd aen besteedt hebt, zo gy dan noch by uw voorneemen blyft, en wy bevinden, dat 'er op uw leven niet te zeggen valt, zullen we u gansch niet tegen zyn*.

Daar wierden kamers voor my gehuurd, en myne Ouders bragten me zelfs naer de Universiteit, het opzicht over [157] myn Persoon beveelende aen een Heer, met wien myn Vader te gelyk gestudeerd hadt, en de vriendschap naderhand onderhouden. Van deze drie jaeren zal ik niet anders reppen, dan dat ik me vry naerstig in de taelen, geschiedenissen, de

gronden der Wiskunde, en (zo ik het zeggen durf) in de Neutoniaensche Filosofië geoeffend heb, zonder echter die van Des Cartes geheel te verwaerloozen. Met het begin van 't vierde jaer meende ik tot de Godgeleerdheid over te stappen, want ik was van gedachten niet veranderd; maer myn Vader me vraegende, of hy ondank by my had van zynen gegeeven raed, antwoordde ik, die reeds bemerkte van wat nut dezelve my geweest was, gulhartig *neen. Wel nu*, zeide hy, *doe dan noch eens 't geen ik u raeden zal, gy moet u toch niet verhaesten; Ga dit jaer in de lessen, die 'er in de Botanie gehouden worden; Gebeurt het dan, dat je uw leven op het land moet doorbrengen (wyl men den allerbequaemsten zelf met geen zekerheid belooven kan, dat hy ooit in een Stad beroepen zal worden) zo zult gy in de kennis der kruiden, planten, zaden enz. een nut, en te gelyk leerzaem tydverdryf hebben; Is 'er een publyke Anatomie, woon die by, om ten minste eenig begrip te krygen van 't gestel des menschelyken lichaems; want schoon gy de zorg der zielen voor uw doelwit neemt, zo dient u van de lichaemen, waer aen ze verknocht zyn, niet geheel onkundig te weezen: gy mogt t'avond of morgen lieden aentreffen, op wier geest gy vrugteloos werken zoudt, zo ze niet eerst door een ervaeren Arts in staat gesteld zyn, om naer uwe vermaeningen te hooren, zelfs de eerste beginselen der ontleedkunde, zullen u doen zien, dat veelen, die men zegt in den geest bestreeden te zyn, niet dan door lichaemlyke hulpmiddelen hersteld kunnen worden, alles wat gy daer toe doen kunt, is God te bidden, dat hy ze zeegenen wil: Behalven dat het wonderbaere t'zamenstel van het volmaekste schepzel, dat op aerde leeft, u telkens bewyzen aen de hand zal geeven, van de oneindige magt en wysheid des Gods, wiens woord gy verkondigen zult. Aen dit, en de eerste gronden van 't Hebreeuwsch zult gy dit jaer de handen vol hebben, en ik beloof u, dat ik u in het toekoomende met de schikking van uwe studien naer uwen zin zal laeten betyen*.

Ik gedroeg me zonder de minste tegenspraek naer den wil van mynen ouden Man, en dien tyd om zynde, gaf hy me weder in bedenking, of ik noch moeds genoeg zou heb[158]ben om een Kerkendienaer te worden, my weer de lasten en de plicht daer van voor oogen houdende.

Ik antwoordde, dat myne neiging noch dezelfde was, en ik edelmoedig genoeg, om onder Gods genadigen bystand, alle myne zo natuurlyke, als verkregene bequaemheden aen te leggen, om myn evennaesten, zo veel in my kan zyn, het hoogste goed te doen erlangen.

God zegen uw voorneemen, zeide hy met beevende lippen, en traenen in de oogen; *werp alle verwaendheid van u af, verban allen twistlust uit uw hart, vermy de ydele eer- en heerschzucht, als de gevaerlykste klippen, die u in de zee, die gy bevaeren wilt, ontmoeten kunnen, zonder u niet uit door een gemaekte nederigheid, en uiterlyken schyn van naeuwgezetheid in onverschillige zaeken; tracht de wysheid te verkrygen, die van boven is, en (naer de leer van den Heiligen Jacobus) zuiver, vreedzaem, bescheiden, gezeggelyk, vol van barmhartigheid, en van goede vruchten, niet partydelyk oordeelende, ende ongeveinsd*.

Ik was zo beweegd, dat de traenen langs myne wangen biggelden, alles wat ik uitten kon, was, dat ik zyne trouwhartige vermaening altoos zou trachten op te volgen.

Dus onderlegd zynde wierdt ik een student in de Godgeleerdheid, en, geen zyde kiezende, hoorde ik zo wel de Professoren van de eene als van de andere party, en durf verklaeren, dat 'er verscheide pointen zyn, waer in ik het met den een, en weder anderen, waer in ik het met den anderen houde: Ja daer zyn verschillen tusschen hen, die ik my verbeelde, dat niet dan een enkele woordenstryd zyn; de zwaerste zelfs zyn van zo veel gewigt niet, dat 'er de minste breuk in den band van eenigheid om behoorde over te blyven. Onder beide heb ik gedisputeert, en gepredikt.

Op de taelen, waer in zo het Oude als Nieuwe Verbond tot ons gekoomen zyn,[1] heb ik my zo toegelegd, dat ik me durf vleien, dat de *Classis* waer op ik *præparatoir geexamineerd*[2] zal worden, wel zal zien, dat ik ze niet om den slenter geleerd hebbe.

De meeste der Oudvaderen[3] lees ik zo wel, als de nieuwe uitleggers, niet met een blind vooroordeel, maar om dezelve te toetzen aan de regel van ons geloof, te weten, den Bybel; de eerste kunnen ons van groot nut zyn om den Kerkenstaet te kennen van elke byzondere eeuw, waerin zy geleefd hebben: de laetste zyn ook gansch niet te ver[159]werpen, vooral zo ze geen verouderde en gedempte twisten trachten te doen herleeven, en op een klaere wyze voortbrengen, 't geen ze van anderen onaengeraekt vinden, of nieuwe gedachten over eenige byzondere plaetzen, edoch

1 D.w.z. Hebreeuws (Oude Testament) en Grieks (Nieuwe Testament).
2 Het preparatoir examen was het eerste examen dat de proponenten der Nederlandse Hervormde Kerk moesten afleggen voor de classis.
3 Kerkvaders.

Apparent rari nantes in gurgite vasto.[1]

Hier uit ziet gy, Myn Heer, dat ik myn tyd niet verwaarloosd heb, maer daerom heb ik ook niet nagelaeten door geoorloofde uitspanningen den geest somtyds te verfrisschen; hier toe heb ik de beste gelegenheid der waereld aen het huis van myns Vaders Vriend, en de aengenaeme wandelingen door en buiten deze Stad, hebben meenigmael de dofheid, daer ik anders in vervallen zou hebben, doen zwichten, en my in staet gesteld om met een nieuwen lust te blokken. Onder de Studenten heb ik minst omgegaen met Theologanten, geenzins omdat ik hen versmaedde, maer alleen om dagelyks buiten verzuim van myn voornaemste bezigheden veele zaeken te leeren, die anderzins buiten myn bestek zouden loopen, verkiezende daer toe, die naerstig en van een onberispelyk gedrag waeren; doch genoeg van my zelven, 't word tyd, dat ik ook recht aen anderen doe, en betoone, dat men allen, die tot den Predikdienst geschikt zyn, niet even laeg te schatten heeft, waer toe ik weinig woorden zal noodig hebben.

Men weet, dat alle Kerkendienaars eerst Studenten geweest zyn; nu is het onloochenbaer, dat onder hen veele voortreffelyke Mannen gevonden worden, die de gemeente in alle Christelyke deugden voorgaen, die door een meer dan gemeene geleerdheid hunne natuurlyke gaeven versieren, en in alles zulk een tedere zorg laeten blyken voor het welzyn der kudde, die hun toevertrouwd is, dat het een gruwelyke laster zou zyn, hen te verdenken, als of ze zig van het Herdersampt, als van een enkele kostwinning, queeten. Gelyk het was ten tyde, toen dezen op de Akademie waeren, is het noch, en ik ken 'er veelen, zelfs onder die van de allergemeenste opvoeding, van welken met recht gehoopt en voorspeld mag worden, dat ze waerdige Amptgenooten of Opvolgers zullen zyn van diergelyke allereerwaerdigste Leeraers; dezen niet hoger te schatten, dan die geenen, die ik in mynen eerste brief getracht heb van het dwaelpad op den rechten wech te brengen, zou zo groote onbillykheid wezen, als 'er te bedenken is; Ja, dezen van hun verkeerd gedrag overtuigt en tot een beter begrip der [160] plichten, die ze betrachten moeten, gekomen zynde, en zig naer dezelve zonder eenige blykende geveinsdheid schikkende, verdienen naderhand geene mindere achting, dan die zig nooit door eenige ongeregeldheid berucht gemaekt hebben. 't Is waer, dat ze proeven moeten geven, dat het geen gedwonge ingetogenheid is; maer deze gegeeven hebbende, en dage-

1 "Zy zyn 'er zeldzaam, die zoo groot een zee bevaaren." Vergilius, *Aeneis* I, 118.

lyks geevende, is het zeker, dat zy, ter Predikdienst gevorderd zynde, niet minder stichten kunnen, dan een ander; want myns bedunkens, moet men niet zien op 't geen iemand geweest is, maer wat hy is. Zou men dien Rentenier niet met recht voor een dwaes mogen houden, die *crediet* weigerde aen iemand, die eerst op zyns *Patroons Comptoir* zynde, los leefde, en geen acht sloeg op de zaeken, doch naderhand zyn vlyt verdubbeld, en het zo ver gebragt hadt, dat hy by ieder voor een naerstig en eerlyk handelaer te boek stondt, om geen andere reden, dan om dat men hem gekend heeft, toen men met recht mogt vreezen, dat 'er nooit iets van worden zou? Deze gelykenis heeft de Lezer slechts by overdragt toe te passen op het onderwerp van het laetste point, dat ik betoogen wilde; en zo hy niet begrypt, dat het volslaegen bewys daer in opgesloten legt, zou het verloren arbeid zyn, hem door andere redenen te willen overtuigen.

Ik zal hier verder niet byvoegen, dan dat (schoon 'er onder 't groot getal der Leeraeren van onze Kerk eenigen mogten gevonden worden, die den naem van Eerwaerdigen alleen aen hun beroep verschuldigd zyn) ik echter vast stel, dat de verachting, die dezen door hun slecht gedrag verdienen, op hunne Persoonen alleen moet vallen; en dat ieder der Predikanten wezentlyk zo veel deel toekoomt in den luister der Order, als hy door het nakoomen van de plichten, waer toe hy als Voorganger der Gemeente gehouden is, zig zelven waerdig maekt. Ik blyve

MYN HEER,

Uw genegen Dienaar
CHRISTOPHILUS KATHARINUS.
[161]

N° 171. Den 15. Juny 1733. De Hollandsche Spectator.

Ante exspectare oportet, si quis promittat tibi
Te facturum divitem? - [1]
PLAVT. ASIN. A. III. S. I.

MYN HEER,

IK hebbe nodig geagt deezen volgenden Brief aan U Ed. toe te zenden, en U Ed. vryheid te geeven van dien gemeen te maaken, indien U Ed. het goedvind: of anders te verzoeken, dat U Ed. die stoffe eens zelf *ex professo* gelieft te behandelen, als, naar myne gedagten, van genoegzaam belang, om in U Ed. Vertoogen geplaatst te worden.

U Ed. en alle menschen, die, neven U Ed. hun verstand, waar mede wy van den Alwyzen Schepper begiftigd zyn, gebruiken, zullen toestemmen, dat, gelyk de trouw en opregtheid onder de menschen twee Zuilen zyn, welke den Burgerstaat zo wel als den Godsdienst ondersteunen, daar en tegen niets voor de burgerlyke t'zamenleving nadeliger is, dan dat op 's menschen beloften geen staat is te maaken, maar dat men dezelven voor spel houd, en geen de minste conscientie maakt van ze zo haast te breeken als te doen. Wanneer men egter met eenige aandagt het gedrag onzer Land- en Stad-genooten, in 't algemeen naspeurt, wat is 'er, dat min gevonden word, dan getrouwheid in 't [162] houden van zyn woord, en dat nog meer te beklaagen is, hoe menig regt Godsdienstig mensch is aan dat euvel ziek en zal, indien hy zig zelven opregt onderzoekt, zig aan zo eene schandelyke nalatigheid schuldig erkennen. Zo haast verzoekt gy, by voor-

1 “Men behoort het eerst af wagten, indien iemant belooft u ryk te zullen maken.” Plautus, *Asinaria*, III, 1, 528-529.

beeld, iemand niet u eenige vriendschap te bewyzen, of hy is terstond gereed; Myn Heer is uw ootmoedige Dienaar, hy zal het met al zyn hart doen, hy stelt een' groote Eer in u eenigen dienst te bewyzen; ja hy belooft u by de hand van zyn woord als een eerlyk man te zullen houden. Meent hy het? maar wie zou anders durven denken, zo lang hy het niet ondervonden heeft? nogtans daar komt niets min van als de uitvoering, het blyft by woorden en hoe zeer gy verlangt, dat hy zyne beloften eindelyk eens volbrengen zal, gy bevind dat gy u met een vergeefsche hoop gevleid hebt. Wederom, geeft men iemand iets ter leen met verzoek om het binnen een' bepaalden tyd u weeder ter hand te stellen, hy neemt het aan; hy zal het u zonder fout bezorgen; maar de bestemde tyd is dubbeld verloopen, eer om het wedergeven eens gedagt word, en wilt gy het hebben, gy moogt zien, dat gy het, met zelfs te haalen, nog uit zyne handen krygt. Spreekt een' Vriend met u af om te vier uuren aan uw huis te komen, hy is 'er te vyven nog niet. Laat een Heer zyn werkvolk vraagen, wanneer hy de bestelde zaak leveren zal, 't antwoord is, binnen drie dagen; maar over agt dagen is 'er nog de hand niet aangeslagen. Wat voorbeelden men hier meer van zoude kunnen byvoegen, zult gy zelve, Myn Heer, beter konnen uitvinden dan ik, als die uwe hoogste bezigheid maakt van het gedrag der menschen nauwkeurig gade te slaan. Nogtans moet men toestemmen, dat alle diergelyke beloften, zonder volbrenging, of loutere valsheden of verderfelyke dwaas[163]heden zyn die het vertrouwen en den band der liefde, waar mede de menschen en inzonderheid Christenen zeer nauw moeten verbonden zyn, verbreeken en de t'zamenleving ondermynen. Daarby wat is 'er verdrietiger, dan dat my iemand iets belooft, zonder zyn woord gestand te doen? had hy 't nagelaaten, ik had gerust en welvergenoegd geweest, maar kan nu niet duuren, zo lang hy zyn belofte niet heeft volbragt; Hoe kan ik hem liefhebben, gelyk het behoort, indien hy my ontrouw is? Wat is 'er verder strydiger met de betekenis der woorden, die uitgevonden zyn, om onze denkbeelden in eens anders boezem als over te gieten? Is 't my geoorloft met myne woorden te leven, zo als ik het goedvind en geene, of geheel strydige gedagten daar aan te hegten? Mag ik *Ja* zeggen en *Neen* denken? en zal ik daar door geen oorzaak zyn, dat men my in 't vervolg nooit gelooven zal, schoon ik myn zeggen met Eede bevestige? Indien alle menschen aldus een ydel, of bedriegelyk geluit van hunne woorden maakten, zou de waereld wel lang bestaan konnen? zou het geloof niet van de aarde verbannen en hy de gelukkigste zyn, die het best

liegen kon? En schoon men nu al by wilde brengen, dat onder eerlyke luiden dusdanige agteloosheid maar plaats heeft omtrent voorwerpen van weinig belang, is het egter niet te vreezen, dat dit beginselen zyn van ongetrouwigheid, die door de gewoonte ons eige geworden, by trappen ons tot bedrog van zwaarder gewigt zullen doen overgaan, en zelfs van de onopregtheid omtrent de menschen tot ongetrouwigheid aan God zullen brengen? *Nemo repente fit pessimus*[1], de zaden van ondeugd zyn klein en gering, maar zo men ze niet by tyds geheel en al uitroeit, groeijen ze schielyk op en zullen vervolgens al het goede zaad in onzen boezem verstikken. [164]

Nademaal dan dit gedrag zo onbetamelyk en schadelyk is, zo verzoek ik allen die geenen, die liefhebbers zyn van onderlinge vrede en dien niets meer ter harte gaat, dan het waare geluk van den staat, waar in zy leeven, dat zy ook genoegzame liefde voor zig zelven en voor hunnen evenmensch hebben, om voortaan zig zelfs omtrent zaken van 't geringste belang, met de nauwkeurigste trouw te gedraagen; en in die verwachting alleen zal ik de vryheid neemen van hen eenige geringe hulpmiddelen voor te stellen, tegens een' ziekte der ziele, die zo ongevoelig over en deugdzaam hart de overhand kan krygen; Doch gelyk het de pligt der Geneesheeren is, eerst de oorzaaken der kwaalen te ontdekken, om met des te meer zekerheid dezelven in den grond te geneezen, zo agt ik, dat men hier op den zelfden voet diende te werk te gaan.

Ik denke niet, dat de oorzaak, waarom menschen die anderzins voor eerlyk te boek staan, doorgaans hunne beloften niet volbrengen, eenen ondeugende gesteldheid van gemoed is, die hen aanzet, om, met voorbedagten raad, hunne naasten te bedriegen; verre daar van daan: maar ik geloove, dat dit gebrek voornaamlyk ontstaat

I. Dat men niet genoeg let op de betekenis der woorden, die men gebruikt. Zo haast komt ons geen gelegenheid voor, om iemand eenigen dienst te doen, of de overtuiging, die wy by ons zelve hebben, dat wy elkanderen verpligt zyn alle hulp en dienst, waar toe wy bekwaam zyn, te bewyzen, doet ons met allen ernst hem het zelve belooven: maar wy letten niet op de uitdrukkingen die wy gebruiken, noch vraagen ons zelve eerst af, of dezelve tekenen zyn van de denkbeelden, die wy in ons gemoed

1 Niemand wordt zomaar ineens de slechtste. Naar Juvenalis, *Satyrae* II, 73: Nemo repente fuit turpissimus.

hebben, dat is, of wy volkomen genegen zyn en vast voorneemen, om de beloften, [165] die wy doen, met 'er daad naa te komen. Neen, dit verzuimen wy, en is het derhalven wel wonder, dat onze beloften zo haast gebroken als gemaakt worden? Indien nu alle menschen wel bedagten, dat het oogmerk, waarom de wyze Maker ons met het vermogen der spraake geschapen had, alleen was, om onze denkbeelden aan anderen mede te delen, en dat gevolgelyk ieder woord eene bepaalde en onafscheidelyke betekenis behoorde te hebben, daar door zoude men terstond overtuigd worden, dat, indien wy woorden gebruiken, die in het gemoed van anderen eene regt strydige betekenis moeten hebben, als by ons, wy hen dus noodzaakelyk misleiden, en indien deze overtuiging ons zo verre bragt, dat wy geen woorden, zonder, of in eenen verkeerden zin, gebruikten, daar door zoude niet alleen dat kwaad, waar van wy thans spreeken, verbeterd worden, maar ook hoe oneindig veel twisten en krakkeelen dit, by geleerden, zo wel als by ongeleerden, wegneemen zoude, is der waereld al te bekend, dan dat ik het nodig agte te bewyzen.

II. Daar is eene andere oorzaek, die, indien niet grooter, ten minsten met de reedsgemelde gelyk staat; te weten, eene al te groote losheid, waar door men zo haast iets vergeet als het beloofd is. Ofschoon men al, wanneer men belofte doet, in zyn gemoed van zyne opregtheid overtuigd is, dit is niet genoeg; men behoort ook te onthouden, wat men beloofd heeft. Maar hier aan hapert het veelen en dit is de reden, dat men, gevraagd zynde naar de uitvoering zyner beloften, terstond zig ontschuldigt met te zeggen, *ik heb het vergeeten*. Doch kan iemand denken, dat zulks genoeg is en *altyd* verschoont? Ik weet wel, dat men aan de menschelyke zwakheid in dit deel *wat* toe moet ge[166]ven, maar niet *alles* egter: want indien iemand by zig zelven wel overtuigd was van dien algemeenen Regel, dat *beloften de kragt van eene Wet hebben*, en op den zelven, eer en terwyl hy zig verbond, zyn' aandagt met ernst wilde vestigen, kan men gelooven, dat hy zo dikwils nodig zoude hebben zyn zwak geheugen t' zyner verschoning by te brengen? Van het teegendeel ben ik volkoomen verzeekerd, vermids alle voorwerpen, naar mate zy op de harssenen een' sterken of zwakken indruk maaken, dezelven ontglippen of byblyven.

III. Nu is 'er eene *derde* oorzaak, die ik niet weet, of ik gebrek van liefde of slofheid moet noemen; naamlyk, wanneer wy onze beloften wel gemeend hebben, toen wy die maakten, die ook niet vergeeten hebben, en ze evenwel nalaaten te volbrengen. Dikwils redekavelt men over eene ge-

daane belofte, maar men vind geen yver genoeg om die te betaalen: men zoekt alle uitvlugten by zig zelven, men zal het morgen doen, men heeft nu iets anders by der hand; het komt ons nu niet wel geleegen; het is ook zo nodig niet, dat het juist van daag geschiede, het komt op geen dag aan, en ondertussen morgen komt 'er weer iets anders voor dat ons een voldoende reeden van uitstel schynt te verschaffen; aldus paajen wy ons van dag tot dag, de schaamte weegens onze verwaarlozing slyt hoe langs hoe meer in ons gemoed; tot dat ze eindelyk gansch verdwynt. Dit is, of *gebrek van liefde*, om dat die togt zo sterk is, dat ze ons aanprikkelt, om allen dienst, die ons mogelyk is, aan het geliefde voorwerp te bewyzen, gelyk de ondervinding dit ons leert, of het is eene slofheid zo onbetaamelyk, dat ieder edelmoedig mensch daar de grootste afkeer van behoort te hebben. Om dit kwaad weg te neemen weet ik geen beter middel als, indien het gebrek van liefde is, ernstig te bedenken, hoe noodzaakelyk de onderlinge liefde in eenen gelukkigen staat is, en die togt zo veel in ons is geduurig op te wekken, door het overdenken hoe ongelukkig wy zelfs door de liefdeloosheid van anderen zouden zyn: *indien het slofheid* is, stelle men, om die uit te roejen zig zelven altoos dien regel voor: *Nooit eenige daad uit te stellen tot morgen, die wy vandaag eenigzins konnen verrigten*, en ik houde my verzekerd, dat wy op deeze wyze dit kwaad best weeren en geneezen zullen.

Wil men nu nog meer hulpmiddelen, men vraage zig [167] zelven hoe verdrietig het ons valt, wanneer iemand eenige belofte, aan ons gedaan, nalaat te volvoeren: nu zal elk redelyk mensch ten minsten zo veel edelmoedigheid hebben van anderen dat onheil niet aan te doen, dat hem zelfs zo onaangenaam is te lyden, en dat hy ten uiterste kwalyk neemt, als het hem van anderen aangedaan word, en wat zal dat anders als eene spoore zyn, en hem tot getrouwheid aan te zetten. Eindelyk men onderzoeke eens, welk een geluk een land genieten zoude waarin iemands woord zyn zegel waare, daar niemand ooit iets toezeide, zonder het ten spoedigste werkstellig te maaken, en daar men zig zo gerust verlaaten mogte op iemands beloften, als of de uitvoering aan ons zelve stond. Is men hier van overtuigd, zo neemt de onwaarschynelykheid van zulks te hoopen niet wech, dat men daar aan niet arbeiden moet, terwyl de eenigste weg, om daar toe te geraaken, is, dat ieder van zynen kant alles toebrenge, wat nodig is, om tot dien gelukkigen stand te geraken; en deed ieder dit voor zig zelve, dan was het gevonden en men hadde hier op de waereld een

alleraangenaamst en vermaakelykst leeven te wagten: word het niet gedaan, wy zullen egter, mids wy onzen pligt betragten, de vrugten daar van niet ontbeeren; maar by al de waereld voor getrouwe menschen geagt worden en by ons zelve eene vergenoeging vinden onmogelyk met woorden uit te drukken.

Ik zoude wel haast vergeeten hebben, Myn Heer, dat ik slegts een' brief schreef en moet daarom afbreeken, wenschende en U E. in opregtigheid verzoekende, dat U E. nog lange volharden wilt in den menschen Uwe heilzaame raadgeevingen mede te deelen en hoope dat, zo niet allen ten minste veelen (waar onder ik my zelven besluite) daar door van hunne dwaaze gewoontens en onbetaamelyke handelingen zullen afgeschrikt en tot eene redelyker leevenswyze gebragt worden. Ik ben U E ootmoedige Dienaar en opregte Vriend

CANDIDUS VERAX.[1]

Amst. 2 April 1733.

Ik zal hier byvoegen, dat by geen slag van menschen dit gebrek meer in zwang gaat, en aanstotelyker uitwerkingen doet, dan by luiden van gezag, die 't meest in staat zyn van [168] aan anderen dienst te doen, en gunst te bewyzen; De oprechtste onder hen, wanneer ze iemand belooven hun best voor hem te doen, voelen wel een waare geneigtheid om hun woord te houden; Dog zig verbeeldende, dat dit geen formeel verband is, worden ze zonder moeite omgezet door sollicitatien, die meer klem hebben aangewend door luiden, van welken zy op hun beurt gunst of versterking van crediet zig kunnen belooven. Anderen, om voor heusch en vriendelyk door te gaan, willen niemand voor 't hooft stoten, en ze belooven aan hondert sollicitanten om 't zelfde ampt, met de zelfde schyn van ernst, dat ze dezelven gunstig zullen zyn; zomtyds voegen ze 'er wel eens by den raad van de anderen Regenten ook eens te gaan spreeken, schoon ten vollen overtuigt, dat 'er niets te doen en valt. Was het niet duizendmaal gevoeglyker en meer verpligtend dat een Vader van een volk zyne onderdanen, en kinderen in plaats van dezelve om den tuin te leiden, met beleefde uitdrukkingen waarschuwde, dat ze niet te helpen zyn en hun de vrugtelooze verspilling van tyd en moeite groothartiglyk wilde afraaden. In

1 Letterlijk: Eerlijk en de waarheid sprekend.

myne jeugd heb ik een van de afgerigtste Magistraatspersoonen gekend, die op de grilligste wyze met zyne sollicitanten omsprong; Dog op welken nogthans, die zyne wondere luimen kenden, volkomen staat konden maken; Wanneer hy iemand met een stuurs weezen aanzag, en met bitze woorden bejeegende, en als een hond in een keegelspel ontfong, dan wat alles goed van hem te hoopen; Dog in geval hy denzelven verzogt te zitten, met diepe buigingen verzeekerde, dat hy zyn onderdanigste Dienaar was, en alles dat mogelyk was in 't werk zou stellen tot deszelfs bevordering, en hem tot op het midden van de straat, met den hoed in de hand, uitgelei deed; dan mogt 'er de sollicitant de muts wel na werpen[1]. Ik zal hier niet onderzoeken, of dusdanige behandeling met de deftigheid van een wys Regent, gelyk die braave Heer zekerlyk was, zeer overeenkomt. Ik zal liever zeggen, dat een van de voornaamste oorzaaken van 't beschreeve gebrek myn Correspondent niet te binnen gekomen is: te weeten *een verkeerde en reedelooze schaamte*, een' ryke stoffe waar van ik, by gezondheid, wel haast in 't breede meen te handelen. [169]

1 Dan kon hij het wel vergeten.

N° 172. Den 19. Juny 1733. De Hollandsche Spectator.

Contendunt de lana saepe caprina.[1]
HOR.

HEER SPECTATOR,

AAngezien ik my niet noem, denk ik met recht te mogen zeggen, dat ik een uwer Lezeren ben, die 't meeste voordeel uit uwe schriften trek; Ik vergenoeg my niet met in de zelven een half uurtje tydkorting in een schudding van de lever te zoeken; ik lees de zelven om zo te spreeken met het fentyzer[2] in de hand, om geduuriglyk in myn boezem te tasten, en te onderzoeken, of 'er niet hier en daar iets schuilt betrekkelyk op 't geen door my geleezen word. Gebeurt zulks, dan ben ik niet zot genoeg, om my in 't hooft te brengen, dat de Autheur my personelyk in 't oog heeft gehad, en uyt vuilaardigheid, myn' belagchelyke zwakheden aan de bespotting van 't gemeen heeft willen overleveren. Geenzins, ik voel een waare erkentenis voor den dienst dien hy my doet, met my door de ontdekking van myn zelf aanleiding te verschaffen, om my te verbeteren. In dusdanige zielsgestalte bevond ik my onlangs wanneer ik U zag de spot dryven, met geschillen over eenige minuten tyds, of over een naam, die tot de zaak niets toebrengt, en ik was verzet te bespeuren, dat ik nooit van te vooren de lastige onbetaamlykheid van die dwaze [170] disputen, by gebrek van 't oog 'er op te slaan, gemerkt had, en dat ik 'er my zelf

1 "Zy twisten menigmaal om enkle beuzelingen." Dit motto komt grotendeels overeen met Horatius, *Epistulae* I, 18, 15: "Alter rixatur de lana saepe caprina."
2 Niet in het *WNT*. Fenten zijn insnijdsels in een stof, aangevuld met andere stoffen (Oudemans, s.v. fenten). Een fentijzer is dus vermoedelijk een kleermakersgereedschap.

honderd, en honderdmaal schuldig aan had gemaakt. Op staande voet besloot ik niet alleen niemand voortaan om zulke beuzelingen weer in de reden te vallen, maar ook, wanneer de een of d'ander my in een verhaal zou willen stooren, en my zeggen, dat iemant niet *Dirk* maar *Klaas* heet, hem voor zyne goede onderrigting op een schertsende toon te bedanken, en met myn discours maar voort te vaaren. Ik heb nog meer willen doen, en doordien ik zag dat niet alleen onbedreven Jongelingen zig hier in misgrypen, maar, dat ook bejaarde, en van oordeel anderzins niet misgedeelde luiden, van zo eene kinderagtige zotheid niet vry zyn, heb ik goedgevonden te onderzoeken, wat tog de bron van zo eene impertinentie wezen mogt; Om myn doelwit hier in te bereiken, ben ik, *gelyk ik nu bestaa*, met my zelve, *gelyk ik eertyds hier omtrent bestond*, als in een conversatie getreden, en heb my gevraagt, *waarom ik zomtyds staande heb gehouden, dat het kleed van een Juffer niet rozekleur, maar COULEUR DE CHAIR was?* Myn antwoord was, dat ik gedagt had gelyk te hebben en by gevolg, recht om zulks te doen erkennen. *Maar wat kan het u dog scheelen*, was de tweede vraag, *te doen erkennen dat gy gelyk of ongelyk hebt, in een zaak waar in gy het geringste belang niet kunt vinden?* ik repliceerde, dat aan iemand met wie ik in verschil ben, of aan de toehoorders de bekentenis af te parssen, dat hy ongelyk, en ik gelyk heb, een overwinning en een zegepraal is, die hoe gering 't onderwerp 'er van zy, niet kan missen, de eigen liefde gevoeliglyk te kittelen, en dat, waar ik ook middel vond om my die vergenoeging te verschaffen, *ik recht had*, om er my van in bezitting te stellen. Zo dat het hier op [171] uit kwam, dat die walchelyke disputen die niet zelden uuren staande worden gehouden, en dikmaals alleen by gebrek van adem eindigen, nergens anders uit voortvloeien, als uit een styfkoppige eerzugt, die voorgenomen heeft van *haar recht* om over een ander te triompheeren, wat 'er ook van komen mag, *niet af te stappen*. Indien ik geloofde bekwaam te zyn, om nog wat dieper in uw ampt te treeden, zoude ik hier zoeken aan te toonen, dat het verhandelde maar een van de zagtste uitwerkzelen is der hardnekkigheid van op zyn recht te blyven staan. Andere oneindig gevaarlyker gevolgen van zo een' gemeene ongesteldheid der ziele, verdienen uw' penceel en verwen, en ik twyfel of 't u mogelyk is een stoffe van een generaler nuttigheid uit te kippen.

Ik blyve

Ik ben waarlyk van myn Correspondents gevoelen, en ik geloof dat men met geen te groote kragt een fout te keer kan gaan, die des te verderfelyker is, om dat men zig 'er in toegeeft, als in iets deftigs, en loflyks. Ik weet wel, dat in geval ik zulks met een gewenscht gevolg uitvoerde, ik een zeer geringe dienst zou doen aan myn goede vrienden de Rechtsgeleerden, en derzelver suppoosten, die, willen ze zig niet aan de grootste ondankbaarheid schuldig maken, de *hardnekkigheid van op zyn regt te blyven staan* voor hunne zogrykste minnemoer moeten erkennen. Vermids veelen die door haar behulp koets en paarden houden, zonder haar nauwlyks 't eenvoudigst voedsel zouden hebben. Van tien pleitzaken zyn 'er zes die zo zeer niet om een weezentlyk belang behartigt worden, en met alle mogelyke iever van beide de kanten aangedrongen, als om dat de eene party beslooten heeft de ander geen stip te wyken, en op 't [172] strengste, 't geen hy zyn recht noemt te vervolgen. Dit blykt voornamentlyk uit de geringheid der voorwerpen, die dikwils de grond van die *ruineuse* geschillen zyn, ik weet dat nog onlangs, voor een onzer hoogste gerigtshoven by appel een zaak, die naauwlyks een paar ducaten bedroeg, met de uiterste hevigheid is bepleit, en dat ze de partyen reeds duizenden gekost heeft; zo ik myn hart recht uit mag spreeken, 't hoorde als schandelyk, en zelfs als strafbaar aangezien te worden met diergelyke beuzelingen eene onzer aanzienlykste vergaderingen in 't waarnemen van de gewigtigste belangen van 't land te sleuren, en te verhinderen. Ik kan niet nalaaten, nog een gevalletje, dat in myn jeugd gebeurt is, hier in te lasschen. Een zeker boere Schout, uit Holland naar een Stad in Gelderland zig met zyn Chaise begevende wierd aan een tolboom opgehouden, daar hem een stuiver wierd afgevergd. In gevolge van een zeker verouderd plakaat, dat hy, tot zyn ongeluk eenigzins in de rechten ervaren zynde, geleezen had, en waar door diergelyke hekken en boomen, aan particuliere Heeren toekomende, verboden wierden, weigerde hy met de uiterste halstarrigheid een eenigen duit te geven. Hier op worden zyn rytuig, en paard gearresteert; Hy zweerende dat hy daar haring of kuit van zou hebben[1], en dat hy 't 'er niet by laten zou, huurt daar omtrent een andere Chaize, en ryd spoorslaags naar de stad onder welkers jurisdictie de zaak was voorgevallen, en aldaar dagvaart hy zynen gewaande beleediger. 't Word een formeel proces, en, gelyk dat goedje van eene zeer vrugtbare natuur is, uit het zelve worden wel

1 Precies wilde weten, waar men zich aan te houden had.

haast eenige jongetjes voortgeteeld. De Advocaten gaan van beide kanten schoon in grasduinen, en wenden al hun vernuft en schran[173]derheid aan om incident op incident voor den dag te doen komen. Eindelyk na eenige maanden pleitens word de zaak uitgewezen, en onze heldhaftige Schout verliest de zelve met kosten en al. Dog zig verbeeldende, (gelyk het wel meer gaat by verliezers van processen) dat de eenigste reden waarom zyn party triompheerde, was dat hy zig op zyn eige mistvaalt bevond, en veele vrienden en bekenden de Rechters had, nam hy het cordaat besluit van het daar by niet te laten blyven, en aan 't Gerechtshof van de Provincie te appelleren; Hier wierd de zaak door afgerichter Rechtsgeleerden nog wel anders gerekt en de grond duimbreed voor duimbreed, met alle mogelyke kunst en iever betwist. Dog wat pogingen ook de bedienaars van onzen schoot, die hem verzekert hadden op hun eer, dat hy 't onmooglyk verliezen kon, ook aanwendden, 't voorige vonnis wierd in al zyn deelen bevestigt, en behalven 't verwaarlozen van zyne zaaken, en de kosten van 't geduurig herwaards en derwaards reizen, kwam aldus 't weigeren van een schrale stuiver, onzen styfkop op zeven of acht hondert guldens te staan; en zo hy daar door wyzer geworden is, zo komt hy 'er nog al vry wel af; Wie hier maar eenigzins let op 't geen in de waereld rontom hem om gaat, kan niet onbewust zyn dat, behalven de geregtzaaken, in de ordinare levensloop, duizend en duizend zwaare geschillen ontstaan uit eene styfkoppige onbuigzaamheid, van in dingen zelfs der geringste aangelegendheid geen stroo breed van zyn gewaand regt te willen stappen. 't Heugt my onder anderen, dat wanneer ik de eer had 't Land te dienen, twee der braafste soldaten, zonder beschonken te zyn, in geschil geraakten, om dat ieder beweerde dat een glaasje Jenever van twee duiten door den ander moest betaald worden; Vermids nu geen [174] van beiden het op wilde geven, hoewel tot nog toe boezemvrienden, moest de degen het beslissen; De een wierd op de plaats doodgestoken, en de ander 't leven door dit droevig ongeval haatende, en zig niet verwaardigende 't zelve met de vlugt te behouden, wierd weinig dagen daarna volgens zyne sententie voor de kop geschoten. Ik heb als in het voorby gaan reeds aangewezen, dat die buitensporige fout des te gevaarlyker, en als ongeneeslyker is, om dat men de zelve gelyk een loffelyke deugd aanschout; men verbeeld zig dat de halsstarrige bewering van 't geen men zyn recht noemt, niets anders is als een' waare liefde voor rechtvaardigheid. Vraag eens aan een van die stylooren, waarom hy in een zaak van 't geringste belang zo styf op zyn

stuk blyft staan, onaangezien de schynbaarheid van gevolgen voor hem onaangenaam, en waardig gemyd te worden? Hy zal antwoorden, *dat hy geen onrecht kan zien, zo wel aangaande anderen, als rakende hem zelf, en dat hy, die niemand geen duit te kort doet, ook van niemand 't geringste ongelyk hoeft of wil verdragen*. Om zulks uit te drukken bediend men zig niet zelden van deze al te gemeene spreekwyze, *dat recht recht moet zyn al zou men malkander met stokken slaan*, een spreekwyze, die met zo veel vertrouwen, en met zo een verzekerde stem voor den dag word gebragt, als of het een grondwaarheid was, daar de berisping zelf niets op zou weten te vitten; daar ze nogtans wel ingezien zynde, niet min bespottelyk is, als de verantwoording bygebragt door woeste straatjongens, wanneer ze elkander, om het tiende gedeelte van een duit, een dikke neus, en een paar blaauwe oogen gegeven hebben, te weten, *dat het niet om de knikker is, maar om 't recht van 't spel*. De misvatting ontstaat, in deze gelegentheid, [175] uit de verwerring der denkbeelden van *plicht* en *recht*; men *moet* zyn pligt doen, men mag 'er nooit van afstappen. Maar in 't gemeen *mag* men zyn recht handhaven, dog men is ook meester van 't zelve voorbedagtelyk te verwaarlozen, en zulks *moet* men zelfs buiten twyfel doen, wanneer de *redelykheid* die als de algemeene deugd, en bestierster van al 't geen prysselyk is, moet aangezien worden, na 't gansch verband der omstandigheden, en gevolgen onderzogt te hebben, betamelyker en nutter oordeelt, van zyn recht af te staan.

Men laat zig nog oogenschynlyk voorstaan, dat 'er in zig *strikt* aan zyn recht te houden een soort van heldhaftige standvastigheid is, en waarlyk die deugd heeft zo groote overeenkomst met de alhier berispte ondeugd, dat de stantvastigheid niet anders is, als een onverzettelyke *halstarrigheid* in het doordringen van een voornemen, door reden, en pligt goed gekeurt, in plaats dat de hardnekkigheid kan genoemt worden een *standvastigheid* in 't volvoeren van een besluit, dat door de betamelykheid, en de voorzigtigheid word verworpen. 't Is als of het de zelfde kragt des gemoeds waar, hier wel, en daar kwalyk besteed, en aangelegd, schoon ze in 't eerste geval de deftigste en nutste hoedanigheid, en in het tweede, het gevaarlykste, en hatelykste zielsgebrek uitmaakt; Wil iemand derhalve weten, of hy *bestendig*, of *koppig* is, hy onderzoeke maar, of 't geen hy voorheeft in alle deszelfs betrekkingen redelyk is, en als een pligt hem opgelegt; en hy zal wel haast kunnen oordelen of hy handeld als een held, of als een dommekragt.

Een ander spreekwoord bekleed dikwils de plaats van de reden, wanneer men wil pleiten, voor 't halsterrig op zyn recht te blyven staan. *Die zig een Schaap maakt*, zegt men, *word van de Wolf gegeten*; [176] Daar is zekerlyk wat aan, en daar worden beestagtige luiden genoeg gevonden, die uit de verdraagzaamheid van hun evenmensch hun voordeel trekkende, van geringe ongelyken, edelmoediglyk door de vinger gezien, allengskens tot het wagen van grooter en wezentlyker onrecht overgaan; Dog wanneer wy zien, dat onze zagtzinnigheid zo schaamteloos misbruikt word, is het immers tyds genoeg van zeeden te veranderen om in wezentlyke belangen ons recht met eene behoorlyke strengheid te vervolgen.

Eene norse, en plompe trotsheid, heeft ook geen kleine invloed op dat soort van halstarrigheid, en men ondervind ook dat het zelve veel eigener is aan boeren, en aan luiden zonder opvoeding, als aan menschen die een geoefende reden bezitten, blykt zulks niet duidelyk uit de malle praat, waar mede het staan op zyn regt meestentyds verdedigt word; *waarom moet ik juist wyken, en niet myn party? Om wat reden moet ik de minste wezen, en een ander niet?* Wat beduiden dusdanige uitdrukkingen, in diergelyke gevallen, voor de vierschaar van de reden tog? dan: *Waarom staat het my niet vry zo bokagtig en buitensporig te wezen, als een ander? Om wat reden wil men my dwingen myn party in rekkelykheid en in zagtmoedigheid te overtreffen?* Een zoete manier van redeneeren waarlyk, en die my doet erinneren 't volgende puntdigtje:

> Fop gaf zyn Ezel klop, op klop,
> En d'Ezel schop op schop, aan Fop,
> Dog, om dit vegtend paar te scheien
> Schoot Teunisbuur 'er tusschen beien:
> *Schei uit*, sprak hy, *wat heb j'er an?*
> *Kom Fop wees jy de wyste Man*.

Van een gansch andere natuur is 't geen my voor waarheid is verhaald van een deftig Regent, wiens deugden en gaven eertyds in onze stad uitgeblonken hebben; deze eenvoudig gekleed, en juist niet van een inneemend gelaat, zig naar 't Raadhuis te voet spoedende raakte tusschen eenige kruiwagens bezet, en verzogt een van 't volkje, mogelyk eenigzins met een stuurs wezen, van wat uit de weg te gaan. *Voor jou uit de weg gaan?* was 't antwoord; *loop vent ik wyk voor geen schoft*. Hier op onze burgervader den buffel heusselyk met den hoed groetende, en een omweg neemende, voegde den zelven alleenlyk toe deze twee syllaben: *Ik wel*. [177]

N° 173. Den 22. Juny 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Aurum per medios ire satellites amat.[1]
HOR.

IK heb my verbonden, my verder uit te breiden omtrent het wangedrag van huisbediendens, dat op hunne Heeren als weeromstuit, en dikwils de pryswaardigste en edelmoedigste luiden van 't land zonder hun minste schuld met oneer overdekt. Het is denzelven derhalven van de uiterste nuttigheid des gewaarschouwt te worden, om door een' heilzame agterdogt in staat te zyn hunne verdiende roem voor alle besmetting te hoeden, en niemand kan of durft zulks veiliger zig onderwinden als de *Spectator*. Ik wil spreeken van een zeker onbeschaamd misbruik, dat in groote huizen, bewoond door luiden van 't hoogste gezag, is ingeslopen, en door 't welk eerlooze fielten van Domestiquen de ongelooflyke stoutheid hebben van de eer van hunne Meesters te zien, en te spreeken, aan de gaande en komende man te verkoopen; ze springen 'er me om, als het kermis-volkje, dat in een tent een Leeuw, een Tyger, of eenig ander vreemd gedierte aan de liefhebbers heeft te laten kyken, niemand zonder te betalen inlaat, en de beste plaats beschikt aan die geenen die het diepst in de beurs tasten. Is het niet van de gruuwlykste hardigheid [178] voor een man van fatsoen, en verdienste, de gunst van en party vuilikken van knegts te moeten winnen, eer zy zig den toegang tot den Meester kunnen openen! Men twyfele aan de waarheid van de zaak geenzins; ze is maar al te zeker, en ik heb verscheide reizen voor myne oogen gezien, dat Officiers van rang zig niet ontzagen op 't midden van de straat met de Hoed in de hand een laquay te

1 "'t Goud dringt door Lyfwagt en door Muur en Wanden heen." Horatius, *Carmina* III, 16, 9.

groeten, hem op 't vriendelykste de hand te geven, en op allerlei wyzen als huns gelyk te behandelen; Dit kitteld de ydele eerzugt van die Seigneurs, op 't allergevoeligste, maar hunne gierigheid moet mêe worden voldaan, en ik ben ooggetuigen geweest van de schaamteloosheid van een van die Heertjes, die in zo een geval dorst zeggen; *Ja maar, Myn Heer, dat is daar niet mee genoeg, voor al je beleeftheden en caressen kan ik geen pintje wyn koopen, je moet tot de zaak komen; je weet wat je me belooft heb, en je bent immers niet beter als je woord*. Een zeer zoet compliment, dat nogtans op staande voet door 't schenken van eenige dukaten gevolgd wierd; Maar wat kan tog een knegt en zelfs een kamerdienaar, zal men zeggen, veel bybrengen tot de bevorderinge van een fatsoenlyk man? Dog men moet geen denkbeeld hebben van 't geen 'er in de groote waereld omgaat, om zulks niet te begrypen. Niet alleen kan hy hem, die zyn gunst gekogt heeft, doen weten de bestipte tyd wanneer zyn meester best te spreeken is. Niet alleen, wanneer zyn Heer t'huis is, en de zaak presseert, kan hy een request aannemen, en het den zelven op 't spoedigste, of in een goede luim ter hand stellen; Maar hy kan ook aan de mededingers zynen magtigen meester, als afwezend of bezet zynde verduisteren, en aldus uitwerken, dat ze hem niet komen te spreeken, als wanneer hy [179] reeds vooringenomen, en zelfs zyn woord kwyt is. Mogelyk zal iemand my hier op te gemoed voeren, dat dit wezentlyke diensten, en gunstbewyzingen zyn, en derhalven ook vergelding waardig; Dog hoewel ik niet geheel misprys die geenen die om in een' wettige pretensie te slagen, door eene volstrekte noodzaakelykheid gedwongen zyn van dusdanige lage middelen zig te bedienen; zulks belet niet, dat die *veelverwige dwingelanden, en usurpateurs* 't minste regt niet hebben, om met huns meesters gezag en crediet te speelen, en om aan wie het ook zy, ten behoeven der *kooperen*, de gelegendheid te ontrooven van hun goede zaak zo veel mogelyk is by denzelven te doen gelden. Dit spreekt van zelf en heeft het minste bewys niet nodig.

Om van dit voorwerp een des te kragtiger denkbeeld te geven, zal ik 'er een merkwaardig staaltje van te berde brengen, van 't welk ik zelf in myne jonge jaaren oog- en oorgetuigen ben geweest.

In het sterkste woeden van den voorleden oorlog, was ik by een van de grootste, deftigste, en deugdzaamste Regenten van ons gansche land ontboden, om hem in een gewigtige zaak, volgens myne geringe gaven, de behulpzame hand te bieden; Terwyl wy daar mede op 't ieverigste bezig

waren, kwam een kamerdienaar, die den braven Heer zedert veertien a vyftien jaren naar deszelfs welgevallen gedient had, zagtjes het Cabinet in. Zyn Meester wierd eenigzins moejelyk in zyne bezigheden dus gestoort te zyn, en vroeg zyn' bediende, wat hy tog mogt te zeggen hebben? Daar is een Mevrouw Myn Heer, antwoordde hy, die u Hoog-Edelheid maar een ogenblik wenscht te spreeken. Heb ik u niet gezegd vroeg weder daar op zyn Meester, dat ik onmooglyk van dezen ogtend iemand spreeken kon? 't Is waar, Myn Heer, [180] hernam de Jongman, maar ik heb my ingebeeld dat U: H: Ed. kwalyk zou neemen, zo ik mankeerde Mevrouw .... Weduwe van den Lieutenant Colonel, die in 't laatste gevegt gebleven is, aan te dienen. Dat is wat anders, hervatte Myn Heer, daar heb je wel aan gedaan, breng Mevrouw aanstonds binnen. Met eenen stond hy op om haar te gemoet te gaan, leide haar met de hand in 't vertrek, en deed haar, eer hy haar toeliet te spreeken, in een leunstoel plaatsen. De deftige en bedrukte Weduwe zig in weinig woorden uitende, zei dat ze hoopte dat S:H: Ed. 't zyne wel zou willen toebrengen, om haare druk eenigzins te verzagten, met haare twee zoons, de een Vaandrig en d'ander Cadet, die op het spoor huns Vaders in 't zelfde gevegt zig loffelyk hadden gekweeten, in de aanstaande promotie te avanceeren. Na dat die braave Heer verklaard had, het deel 't welk hy nevens de gansche Staat in 't verlies van zo een waardig Officier, als ook in haar regtvaardige droefheid nam, en zyne bereidwilligheid om haar alle mogelyke dienst te doen, betuigde hy, dat hy verwondert was, dat Mevrouw hem zo laat was komen zien, vermids 'er niets voor haar' zoonen tegenwoordig meer te doen zou zyn, indien hy uit zig zelven de noodige maatregelen niet genomen had om haar 't gewenscht oogmerk te doen bereiken. U H: Ed. kan zig verzekeren, antwoordde de bedroefde Vrouw, dat zulks uit geen versloffing van myn kant komt, mids ik in den tyd van drie weeken meer als tienmaal, zo voor als na den middag U H: Ed. heb getracht te spreeken; dog ik ben zo ongelukkig geweest, dat my altyd is aangekondigt dat Myn Heer niet t'huis, of in affaires was, en hoe ik ook heb aangedrongen, om 't geluk te genieten van U H: Ed. maar een [181] enkel woord te zeggen, zulks is altyd vrugteloos geweest. Ik heb moeite om zulks te begrypen, borst de deftige Heer uit, schoon ik niet beter weet of ik ben alle dag te spreeken geweest, Mevrouw is my in al dien tyd nooit aangekondigt geweest, en 't geen my nog meer verwondert, is dat zulks van dezen morgen geschied, niet tegenstaande myne absolute orders, van ieder wie het ook mogt zyn, af te wy-

zen. Mogelyk zal myn volk Mevrouw van te vooren niet gekend hebben; Dit is de reden niet Myn Heer hervatte de Dame; Dog zweeg daar op schielyk stil, rood wordende wegens de onvoorzigtigheid van zig te ver uitgelaten te hebben; dog gedrongen door een ernstig verzoek, dat in deze gelegendheid voor haar een bevel was, van rondborstig te uiten, wat tog de oorzaak van zo een zeldzaam geval zyn mogt, verklaarde zy, dat haar een middel was aangewezen om tot S: H: Ed. toegang te krygen en dat ze het zelve zeer kragtdaadig had gevonden, vermids het geluk van S: H: Ed. te spreeken haar niet meer als een ducaat aan de Portier, en een Pistool aan de Kamerdienaar gekost had. Op dit zeggen wierd Myn Heer rood van gramschap, en tastte naar de koord van de bel, dog zig bedenkende, de eerste gedagten Mevrouw sprak hy, die my ingevallen is, was, die schurken binnen te doen komen, om u met eige handen, 't geen ze op zo eene onwaardige manier u afhandig hebben gemaakt, te restitueeren; Dog ik laat zulks uit vermoeden, dat het u niet aangenaam zou weezen. Dog weest verzekerd, dat ik u en my zelven kort en goed regt zal doen. Verders bid ik Mevrouw gerust te weezen, omtrent de bevordering van haare brave zoonen, vermids ik 'er myn' zaak van maak. Naauwlyks was deze eenigzins getrooste Weduwe vertrokken, of Myn Heer na eenige mymering weder tot bedaaren gekomen trok aan de bel, en zyn kamerdienaar, die dusdanige guiteryen duizendmaal, zonder een' kwaden uitslag gepleegt had, kwam met een onbedeest weezen te voorschyn. Hem wierd aanstonds met een' zagtzinnige toon afgevraagt, waar by het toe mogt komen dat Mevrouw zo dikwils vrugteloos aan huis was geweest? Ik kan 't niet zeggen antwoordde hy, met een koel gelaat; Maar Myn Heer weet, dat de Portier een plompert is, die geen onderscheid tusschen luiden weet te maken. Neen, neen; borst zyn meester daar op uit, zyn' regtvaardigen toorn niet langer meester zynde; Neen, schaamteloze fielt, [182] dat is de reden niet. Leg neer hier aanstonds die pistool die gy van haar getrokken hebt, gelyk ik wil dat de Ducaat aan de Portier gegeven ook aanstonds hier zy, en 't een en 't ander haar zonder uitstel wedergebragt worde. Gy zyn niet alleen een dief van eens ander mans geld, maar ook van uws meesters eer; Daar by ben ik overtuigt, gy onbarmhartige schelm, dat, mids gy u niet ontziet, zo een' ongelukkige, en bykans behoeftige Vrouw geld, dat ze tot brood van nooden heeft af te parssen, gy van zulke eervergete fielteryen uw werk maakt; Dat aanstonds de Portier zyn rok werde uitgetrokken, en hy op staande voet buiten de deur werd gestooten; Wat u aangaat,

ik beken, dat ik tot nu toe reden meende te hebben, om van uwe diensten voldaan te zyn; Dog hoewel ik aan u gewend ben, en 't my eenigzins hard valt u te missen, zo zal ik niet dulden, dat gy ooit weer onder myne oogen komt, of myn brood nuttigt, pak aanstonds uw goed by een, en zo gy niet kwalyk wilt gehandelt worden, draag zorg, dat ge voor 't middagmaal 't huis ruimt; En begin met zo aanstonds uit myn gezigt te gaan. Zo dra de misdadiger, die zyn Heer kende, en meer dood als levendig was, zonder 't minste woord tot zyn' ontschuldiging by te brengen, heen gedropen was, gaf Myn Heer, zynen zaaken tot een' anderen dag verschuivende, order dat alle zyne knegts binnen zouden komen; Ik vermeende duidelyk uit het ontzet gelaat van veelen te leezen, dat ze voor 't zelfde lot niet zonder reden bang waren, en hun Meester hen mede eenigen tyd sterk, en met een straf wezen aangezien hebbende sprak hen aldus aan: *Gy weet Messieurs, wat 'er zo even gebeurd is, en ik kan niet twyfelen, terwyl ge zo een braaf voorganger gehad hebt, of ge zult u aan 't zelfde guitestuk, zo veel u mogelyk was, mêe schuldig gemaakt hebben. Dog dewyl ik zulks niet bewyzen kan, laat ik het verleden daar; dog zo iemant onder u, in het toekomende niet alleen iemand geld afparst, niet alleen, het zelve aangeboden zynde, durft aannemen, maar ook de stoudheid hebt den minsten burger, ten zy volgens myn absolut bevel, zonder hem aan te kondigen, weg te zenden, en zelfs 't minst onbescheiden woord te geven, dat ik weten zal, wat ik met u doen zal hebben. En die geen onder u, die, zo iets diergelyks voorvalt, het my op heter daad komt aanbrengen, kan verzekerd wezen van een goede vergelding, en van myn gunst*; Hier mede vertrokken [183] ze, zommigen niet weinig verblyd schynende, dat ze 'er zo wel af kwamen. Wat den kamerdienaar aangaat, hoewel vervallen van de hoop van wel haast met een fatsoenlyk ampt te worden voorzien; dezelve was zo ongelukkig niet als men wel denken zou; Want schoon hy van zig zelf geen duit in de waereld had, zo had hy in een veertienjarigen dienst door alleen die zyn meester van nooden hadden, onder contributie te zetten, gelts genoeg by een geschraapt, om een van de vetste burgerofficien, waarvan hy rykelyk kon bestaan, een mooglyk nog bestaat, te kunnen koopen. Ik moet bekennen, dat de manier op welke die groote man zo eene hatelyke zaak behandelde my aan 't hart goed deed, en myne hoogagting voor den zelven verdubbelde. Hy had groot gelyk van aan de schuldigen den tytel van *eerdieven* te geven, dewyl ze denzelven wezentlyk verdienden; Want wat moet de burger tog denken, wanneer hem staaltjes van diergelyke ver-

foejelykheden ter ooren komen? Hy kan onmooglyk in 't hooft krygen, dat Domestieken de stoudheid zouden hebben, van de zelven te wagen, buiten weten van hun meester, en hy verbeeld zig, (niet dat de Heer den buit met zyn volk deeld, zo ver gaat zyn agterdogt omtrent de grooten zelden) maar dat zulks met oogluiking geschiedt, en dat ze wel lyden mogen, dat hun volk buiten hunne kosten net en proper voor den dag komen, en de fatsoenlykste burgers den loef afsteeken, of wel, dat de knegts op die profytjes gehuurt worden, en zig met des te geringer loon te vreede houden. Nogtans, gelyk de ondervinding my geleert heeft, zyn de Heeren doorgaans de laatsten, die dit wanbedryf hunner booden te weten komen, zo 't zelve niet voor eeuwig hun onbekend blyft. De oorzaak daar van is, dat sollicitanten, die door dit middel tot hun oogmerk gekomen zyn, of by een gunstiger occasie hoopen te komen, verre van te denken dat het met hun belangen overeenkomt, diergelyke bloedzuigers aan te klaagen, overtuigt zyn dat ze dat volkje onmooglijk missen konnen, en dat ze de geleverde *waar*, nog vry wat onder de waarde betaalen. De meeste grooten hebben derhalven in dit opzigt de minste agterdogt, niet omtrent het kwaad gedrag van hunne bedienden, die op zulke gemakkelyke profytjes hoe langs hoe meer verlekkerd, en merkende dat ze zo zagtjes, als zonder gevaar, hun toevloeien, het dagelyks grover en grover ma[184]ken. Hoewel 't my leed zou weezen eerlyke bediendens aan hunne meester verdagt te maken, moet ik egter zeggen, dat de laatsten zeer wyslyk zouden handelen, met het oog wat naauwkeuriger op hun volk te slaan, en zo veel mooglyk is na te vorschen, of de zelven geen onbetamelyke renten van hunner meesteren gezag en crediet trekken. Ik weet wel dat in voorname huizen zwaare profyten met kennis en toestemming der Heeren vallen. Dog zo dezelven in een huis daar agt a tien booden zyn honderd guldens 's jaars bedragen is zulks al vry aanzienlyk, en deze somme gevoegd by vyftig of sestig guldens aan huur, stelt een suinig en zeedig knegt in staat, om zig met 'er tyd van een fraai burger-kleed te voorzien, om goed linnen te verzamelen, en een kostbare snuifdoos, en keurlyk orlogie in de zak te draagen. Dog indien men 't gedrag van veelen dier Messieurs eens nagaat, bespeurt men zonder moeite dat het daar niet by en blyft; Daar zyn 'er die zulk hoog spel durven speelen, als hunne Meesters, en voor wien in een wynhuis geen drank te veel kosten kan, en ik heb 'er zelfs gekend, die een gekamert juffertje fatsoenlyk onderhielden, en dagelyks de lekkerste spys, die op de markt te vinden was, haar toebragten; 't Middel om diergelyke verteeringen uit te

harden, moet ergens van daan komen, en het kan een deugdzaam en wys meester niet onverschillig weezen, derzelver bronader, tot zyn eige gerustheid, na te vorschen.

Ik ben van voornemen in 't vervolg de schandelykheid af te schilderen van een ander misbruik omtrent de dienstboden, dat het gansche land door dermate de overhand gekreegen heeft, dat het eer te wenschen, als te hoopen zy, 't zelve door de kragtigste hulpmiddelen meester te worden, te meer dewyl de edelmoedigste Heeren, en Vrouwen 't zelve niet alleen door de vingeren zien, maar ook zonder ophouden, als met eige handen, voeden en aankweeken. Ik twyfel niet of myn scherpzinnige Leezer zal gemakkelyk bevroeden waar ik heen wil. [185]

N° 174. Den 26. Juny 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Vetatque Pythagoras, injussu imperatoris, id est Dei, de praesidio & statione vitae discedere.[1]
CICERO *de Senectute*.

MYN HEER,

IK ben te zeer overtuigd, hoe veel kennis en oordeel, hoe veel schranderheid en ondervinding vereist word, om iets op te stellen dat aan het oordeel van 't gemeen mag voorgesteld worden, dan dat ik my verbeelden zoude iets wezentlyks tot nut en voordeel van anderen te konnen schryven. De laatdunkendheid en eigenliefde, waardoor de menschen zig zelven hooger agten dan anderen, en zig vermeeten aan anderen met eenen meesteragtigen toon Zedelessen en beveelen te geeven, is door langduurige overdenking over de geringheid myner vermoogens, en het menigvuldig doorbladeren van doorwrogte Zedeschriften waarin het pit en merg van waar vernuft en verhevendheid gevonden word, vry wat in my verminderd. Ik kan niet nalaten dikwils de dwaasheid der gener te bespotten, die, onkundig zynde van hunne eige onkunde, en door eene dolle en onbesuisde drift tot eer vervoerd, zig verbeelden, of dat 'er weinig konst gelegen is in *Spectators* te schryven, of anders, dat zy evenwel die konst bezitten, terwyl anderen daar van ontbloot zyn, en derhalven ontelbare brieven U E toezenden, dikwils vol van ongerymtheden en malligheden, en doorgaans onwaardig de tyd die U E tot het leezen derzelve besteed.

1 “En Pythagoras verbied, zonder 't bevel des Veltheers, dat is van God, zyn post en dit Leven te verlaten.” Cicero, *Cato maior* XX, 73.

Wat my belangt, ik agt, dat het met het schryven van Spectators, als met de Poëzy geleegen is: het rymen schynt ieder natuurlyk; want men vind byna zoo veel rymers als menschen; maar om een gedigt op te stellen, dat van ken[186]ners beproefd zynde, bevonden word alle merktekenen van verhevendheid, vinding, schikking, oordeel, en geleerdheid in zig te hebben, word eene bekwaamheid vereist, die veele waanen te bezitten, maar in duizenden niet eens gevonden word: even zoo zal men misschien onder duizenden geen een vinden, die in staat is om een Vertoog op te stellen, dat voorzien is met alle vereiste hoedanigheden bekwaam om het gemeen, beide op eene verstandige en vermakelyke weyze te onderrigten.

Ik was derhalven geensins van voorneemen, U E met meer van myne brieven lastig te vallen, had U E niet zelfs, in uw 147 Vertoog, my genoegzaam daar toe verbonden, door op eene vriendelyke wyze my tot antwoorden op eenige daarin voorgestelde vraagen te noodigen. De edelmoedigheid my zoo dierbaar, verpligt my, myne dwaalingen openhartig te erkennen, gelyk de liefde tot de Waarheid en Deugd my verbind om het geen ik begryp daar tegen strydig te weezen voor te stellen en myne gevoelens op uw verzoek, met noodige verklaaringen en bewyzen te voorzien.

U E verzoekt dan voor eerst, aangetoond te worden, *waar, en hoe U E te beuzelachtig mag geweest zyn, en deftige zaaken niet betaamelyk en volgens haaren aard behandeld hebt*. Maar verwagt niet, Myn Heer, dat ik my zelven tot eenen *Spectator* van den *Spectator*, wil opwerpen, of dat ik zoo waanwys en vermetel ben, van my te verbeelden, dat myn' byzondere smaak de regelmaat van die van 't gemeen moet weezen. Ik weet dat het oordeel der menschen, over een en dezelfde zaak dikwils zeer verschilt; dat de eene veragt 't geen de andere pryst; en ik moet my zelven daarin mistrouwen, om dat het ligt gebeuren kan, dat het eene Vertoog my aangenaamer is als het anderen, alleen daarom, om dat het eene my raakt, het andere niet, of dat ik van de eene zaak ondervinding, van de andere geen kennis altoos heb. Behalven dat ik erkennen moet in myne beschuldiging niet zoo zeer uwe aangenaame vertoogen, als die van den Engelschen *Spectator* en Guardiaan beoogd te hebben, die niet alleen volgens myne, maar veel anderen gedagten, somtyds palen van zedigheid, deftigheid en voorzigtigheid, te buiten gaan. In 't algemeen heb ik zeer veel genoegen in uwe Zedeschriften, en vind in my ontstooken eene gevoelige aandoening

[187] van hartgrondige dankbaarheid voor de moeite die U E gelieft te neemen van ons zo geduurig zulke vermaakelyke en nuttige bedenkingen, tot voedzel van 't verstand en verbetering onzer zeden te verschaffen.

Ik ben ook ten eenemaal met U E eens, dat de zonden in de Heilige Bladeren bestraft, dikwils verfoeielyk aan de eene kant en bespottelyk aan de andere kunnen zyn: en derhalven zoo wel in de tweede als in de eerste betrekking konnen ten toon gesteld worden; en kan niet nalaten de gierigheid op dezelve wys te bespotten als Cicero eertyds gedaan heeft, wanneer hy zegt: *Potest quidquam esse absurdius, quam, quo minus vitae restat, eo plus viatici quaerere?*[*1] maar dit wilde ik gaarne in bedenking geeven, of 'er niet somtyds zonden, die in de Heilige Bladeren bestraft worden, in die Zedenschriften voor geen zonden geagt worden, of niet somtyds het sot geklap en de geckernye eenigsins geoorloofd, gesteld de eerzugt, pragt, en opschik te ver uitgebreid, en de menschen daardoor al te veel vryheid gegeeven word. Dog dit is mede misschien alleen myn byzonder gevoelen, en daarom wil ik 'er niet lang op stilstaan.

't Voornaamste dat ik in het schryven van dezen brief beoog, is U E myne gedagten mede te deelen, over de *Theatrale Zelfsmoord*, die ik tot nader verligting moet erkennen ten eenemaal voor onbetaamelyk te houden voor het tooneel zoo als ze thans bedreeven word.

Ik meende dat ik veilig vooronderstellen mag, dat het eerste oogmerk der Tooneelspelen het zelfde was met het schryven van *Spectators*, namelyk om op eene bevallige wyze den menschen de deugd, het eerlyke en het loffelyke in te boezemen, hen door de roem en toejuiching die de Deugd verkreeg, tot de betragting deszelfs aan te spooren, en door de veragting en de vertooning van de schandelykheid der ondeugd, daarvan af te schrikken. Hoe veel nu eene levendige en welgeregelde stem, gepaard met gepaste gesten en gebaarden, die op eene kragtige en aandoenelyke wyze, de inwendige hartstochten en gemoedsgesteltenissen vertoonen, kragtiger is dan het stilzwygend leezen, kan ieder ligtelyk begrypen, en bygevolg dat iets op het tooneel met alle zodanige inneemende beweegmid-

* De Senectute.

1 "Want kan er iets absurder zijn dan naarmate er minder van de weg af te leggen is, des te meer leeftocht te verzamelen?" Cicero, *Cato Maior*, XVIII, 66. Vertaling W.A.M. Peters.

[188]delen vertoond, en aangepreezen, de menschen veel meer tot navolging zal aanspooren dan het leezen van eene Philosophische Redenvoering tot aanpryzing van het zelfde onderwerp. De menschen in 't algemeen worden meer door de aanporrende driften dan door de bezadigde reden geleid: Weinig menschen hebben gelegentheid, lust of bekwaamheid om de dingen in hunnen aard, en inwendige natuur te beschouwen; alles wat voor en tegen een zaak gezegd kan worden, bedaardelyk te overweegen, en dan een regtmatig en onpartydig vonnis te vellen, maar die de kunst heeft van der menschen hartstochten gaande te maaken kan alles, wat hy wil, van hen verkrygen en hen aanspooren tot zulke bedryven, die men door de reden geleid zynde veroordeelen zoude.

Daar dan de Tooneelspelen zo veel kragt hebben op de gemoederen en hartstogten der meeste menschen, zoo meen ik, dat als dezelve de bywooninge van verstandige en deugdzaame lieden waardig zullen weezen, niets daarvan mag aangepreezen worden, dat veragting, of veragt, dat aanpryzing verdiend: De menschen moeten door dezelve beschaafd, en tot het beminnen van het eerlyke en loffelyke en het verfoeyen van het onbetaamelyke aangespoord worden. Overal moet in dezelve doorstraalen eene edelmoedige en vuurige zugt, om de menschen van hunne gebreeken te zuiveren, de waare smaak van de beminnelykheid en voordeeligheid der Deugd in te boezemen; en hen te verheffen boven al het geen, dat een vernuftig schepzel onwaardig is.

Ik verbeelde my, dat Myn Heer met my zal toestemmen, dat de Redenkavelingen der Grieken en Romeinen over de Deugd, somtyds vry wat verscheelen van die der Christenen; dat de deugden der Heidenen, alleen bestaande in het geen loflyk was by hunne Landsgenooten, geschikt waaren naar de Denkbeelden, die zy toen hadden, en die dikwils zeer bepaald en duister waaren, in vergelyking van die welke de Christelyke openbaaring ons verschaft; inzonderheid blykt de onvolmaaktheid der Heidensche Zedenleere uit hunne Redenkavelingen over de zelfsmoord. Seneca keurt het voor goed, en geoorlofd, zig zelven ten allen tyden om hals te brengen wanneer hy dus redenkavelt: [189]

[*]*Indien gy zwaarmoedig en door uw eige schuld elendig zyt, moogt gy een einde van die rampsaligheden maken. ----- Werwaards gy uwe oogen wend, overal is een einde der ongemakken. Ziet gy die steilte? van daar kond gy tot de vryheid nederdaalen. Ziet gy die Zee, die rivier, die put? de vryheid is in de diepte derzelven. Ziet gy die kleine verdroogde onvrugtbaare boom? de vryheid hangt op dezelve. Ziet gy uw' Keele, uw' Hals, uw' Hart? Zy zyn alle tot bevryding van de dienstbaarheid. Of toon ik u eenen al te lastigen uitgang, die veel moed en kragt vereist? ieder ader in uw lichaam is de weg tot vryheid*. Niet alleen was het geoorloofd, maar iets loflyks, eene blyk van de grootste edelmoedigheid en deugd zig zelven moedwillig te vermoorden, uit liefde tot het Vaderland, of om niet in de handen der vyanden te vallen: en ieder onder hen wierd in hunne jonge jaaren, door zulke voorbeelden, die men hen aanprees en inscherpte, tot veragting van het leven en eenen vrywilligen afstand van 't zelve, wanneer de gelegentheden zulks vereisten, aangespoort: maar de Christelyke Godsdienst verbied ons, geweldige[1] handen aan ons zelven te leggen, en gelyk haare Zedeleere volmaakter is, zo zyn ook haare beweegmiddelen kragtiger. Zy leerd ons de bestieringen van eene alwyze Voorzienigheid te erkennen, waar van de Heidenen weinig kennis hadden; Zy leert ons bedenken dat in de allermoeielykste omstandigheden, de opperstierder wyze oogmerken bedoeld, die het niet veilig is te wederstreeven of te verhinderen. Zy leert ons bedenken dat voor een regt deugdzaam en Christelyk mensch zelfs het kwaad de rampen, wederwaardigheden en elenden van dit leven ten goede gedyt, en dat het goedertieren en albewust Opperweezen, niet gedoogen zal, dat wy boven onze vermoogens bezogt worden, maar ons zekerlyk uitkomst geeven zal; ja eindelyk, dat als wy hier zoo lang manmoedig gestreeden hebben als het [190] hem behaagt, en niet zonder het bevel van onzen oppervorst, uit het strydperk getreeden zyn, dat wy

* Seneca de Ira, lib. III t. 15. Si aeger animus, & suo vitio miser est, huic miserias finire secum licet. -------- Quocunque respexeris, ibi malorum finis est. Vides illum praecipitem locum? illac ad libertatem descenditur. Vides illud mare, illud flumen, illum puteum? libertas illic in imo sedet. Vides illam arborem, brevem, retorridam, infelicem? pendet inde libertas. Vides jugulum tuum, guttur tuum, cor tuum? effugia servitutis sunt. Nimis tibi operosos exitus monstro & multum animi ac roboris exigentes, quaeris quod sit ad libertatem iter? quaelibet in corpore tuo vena.

1 Gewelddadige.

dan naamaals in onsterffelyke luister zullen zegenpraalen en eene onverwelkelyke kroon beërven.

De edelmoedigheid derhalven by de Heidenen zo hoog geroemt is in dit stuk lafhertigheid en wanhoop. Wat kan lafhertiger weezen, dan, in plaats van te stryden tot de laatste droppel bloeds, zig zelven uit vrees voor erger, van 't leven te berooven, en alzoo de vlugt te neemen; wat kan 'er wanhoopiger en doller zyn, dan dat men een einde van zyn eigen leven maakt uit vrees dat een ander zulks doen zal, daar men misschien door nog in 't leven te blyven, zyn Vaderland eenen grooten dienst kan doen, ja zelfs, gelyk de wereldsche dingen zeer veranderlyk zyn, het zelve wanneer het in gevaar van overweldiging is, misschien geheel ontredden. En eindelyk wat kan 'er schandelyker zyn, dan voor een mensch zig te stellen in de plaats van den alwyzen bestierder, als of die niet oneindig beter wist als wy, hoe lang het voegzaam is dat wy leven; als of hy de regte tyd niet wist, wanneer onze dienst voleindigd is, en wy ons tot rust moogen begeeven.

Dewyl dan in dit stuk de Heidensche Zedekunde zoo veel van de Christelyke verschilt, en dat de Tooneelspelen zoo kragtig zyn, om de menschen tot de daarin aangepreezene daaden aan te spooren, wat kan 'er ongerymder zyn, dan de zelfsmoord, opentlyk op het Tooneel, als een blyk van edelmoedigheid te vertoonen? wat kan 'er onaangenaamer zyn voor een Christelyk mensch, dan te zien, dat de lafhertigheid, voor edelmoedigheid, het wantrouwen op Gods voorzienigheid voor dapperheid word aangepreezen, en dat zulke wanschaapene zelfsbeulen, in dat stuk de roem, de toejuiching en het handgeklap van 't gemeen wegdraagen?

Maar zullen dan veele denken, mag men geene Heidense Gebeurtenissen, waar in de Zelfsmoord komt, op het Tooneel vertoonen? Moeten alle die Treurspelen waar in zoo veele kragtige en hertwinnende aanspooringen tot liefde en getrouwheid aan 't Vaderland, standvastige vriendschap, zuivre en kuische min, edelmoedige vergeeflykheid, en diergelyke nuttige onderwerpen te vinden zyn, vernietigt worden als 'er de Zelfsmoord inkomt? Ik [191] antwoorde dat ik meen een middel gevonden te hebben, om zulke Treurspelen op eene onaanstootelyke en nutte wyze te vertoonen. Dat men namentlyk in navolging veeler Engelsche spelen voor aan een *Prologus* en agter een *Epilogus* voegde, dat men dan in de *Epilogus* alles het geen aanstootelyk in 't spel is bestrafte, die onbehoorlyke bedryven aan de onkunde en blindheid der Heidenen toeschreeve, maar de

Christenen tegen dezelve vermaande: in 't kort, dat men als in eene kleine schets, het oogmerk van het spel vertoonde, en aanwees wat daar in waardig is nagevolgd, wat verdient vermyd te worden, op dat alzoo de Aanschouwers van alle verkeerde Denkbeelden bevryd en vervuld met pryswaardige gevoelens, vertrekken moogen.

De Heer *Addison* in zyn *Cato* verbeeld hem als twyffelende, na dat hy zig gestooken had, of hy wel gedaan had, of hy niet te haastig geweest was, en alzoo tegen de Goden gezondigd had. Op dusdanige wyze kan men de Zelfsmoord ook zonder aanstoot voorstellen, dewyl zulks aan de Toehoorders gelegentheid genoeg geeft, om dat stuk kortelyk te bedenken, en de strydigheid tegen de Christelyke Zedeleere in dezelve te bespeuren.

Dus heb ik Myn Heer, myne gedagten openhartig aan U E voorgesteld, en wil gaarne alles aan uw beschaafd oordeel onderwerpen, inmiddels blyve met veel agting

U E. getrouwe Vriend en Dienaar

JOHN PHILODEMUS[1].

Amst. den 23 April 1733.

Schoon deze brief van den Heer Philodemus niet min als de voorige[2] my aanstaat, en ik groote reeden hebbe van erkentenis wegens de waare *ziels beschaafdheid*, waar mede ik door hem behandeld word, kan ik echter op myne oprechtheid niet verwinnen t'ontveinzen dat ik in verscheide opsigten geenzins van zyn gevoelen ben. Voor eerst verschillen we zeer weezentlyk, raakende zyn oordeel over [192] zyne eige gaaven en bekwaamheden, die ik, ondersteund door 't algemeen gevoelen der Leezers, veel hoger schat als hy zelf, en ik durf hem raaden, op myn woord, zig hoe eer hoe liever uit die zeedige dwaling te redden, en een gunstiger en t'effens billyker vonnis over zyne waardy[3] te vellen. Wat aangaat de zelf-

1 Letterlijk: liefhebber van de goddelijke macht. Pseudoniem van Jan van Rijssen.
2 Zie afl. 147.
3 Verdienste.

moord, niet tegenstaande dezelve door groote verstanden is verdedigt geweest, ben ik volstrekt van zyn oordeel, 't welk dat van de Natuur zelve schynt te weezen, dewelke al wat leven heeft de zorg, om 't zelve met alle mogelyke pogingen te behouden, onveranderlyk inboezemt. Dog myns bedunkens, kan uit die waarheid niet volgen, dat die schrikkelyke daad niet zo wel als de verfoejelykste ondeugden in zommige gevallen op het tooneel met vrucht kan vertoont worden. Immers kan dezelve geen gevaarlyke indruk op de gemoederen uitwerken, wanneer en booswigt, die zig door 't gansche stuk aan de beschouwers hatelyk heeft gemaakt, door wanhoop aangespoort, met geweldige handen aan zig zelf te slaan, de wraak des Hemels uitvoert. Het schynt eenigzins gevaarlyker, wanneer eene weezentlyke edelmoedigheid van 't spoor der waarheid, door valsche beginselen en in zwang gaande vooroordeelen, afgetroont de zelfde misslag op het tooneel begaat. Dog de gemeene man zelf is zo overtuigt van die dwaling der Heidensche deugd, en onvertsaagtheid,[1] dat hy daar door eer tot deernis en schrik, als tot navolging word aangezet. De laatste uitwerking zou eenigermaate kunnen gevreest worden, wanneer in den Zelfmoorder een man gevonden word, wiens verligte deugd in alle andere betrekkingen de grootste overeenkomst met de leere van den Zaligmaker heeft. In zoo een geval geef ik den verstandigen Philodemus volkomen gelyk, en oordeel met hem dat de theatrale zelfmoord niet te dulden is, ten zy de Schryver door een meesterstuk van geest middelen weet uit te vinden om de gemoederen tegens zo een' verderfelyken indruk te wapenen. [193]

1 Onverschrokkenheid.

N° 175. Den 29. Juny 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Visu carentem magna pars veri latet[1]
SENECA *in AEdipe*.

DAar zyn veele voorbeelden van menschen, die by gebrek van het een of het ander zintuig door de oeffening van een ander zo verre vordren, dat zy het mangel eenigzins weeten te boeten op eene voor ons onbegrypelyke en onnavolgelyke wyze; Een doove leert met der tyd uit de beweging der lippen zien wat men hem zeggen wil; ja dat men denzelven daar door kan leeren spreeken, leezen en schryven, heeft de Heer *Amman* in zynen *Surdus loquens*, of *Spreekende dooven*, zeer klaar getoond.

De blinden krygen door den tyd als oogen in de toppen hunner vingeren, zo dat zy daar mede ('t geen ons verbaast doet staan) zaaken onderscheiden en kennen, die wy vaststelden dat niet dan door het gezicht konden ontdekt worden.

Te Cambridge onderwyst de blinde Heer Nikolaus Sanderson de Wis- en Starrenkunde; En ik zelf heb over eenige jaaren te Oxford gekend Master Monday Organist van Abingdon, die blind zynde sederd de ouderdom van drie of vier jaaren, echter uitgevonden hadt een Orgel met een Klavecymbal zo aan elkander te verbinden, dat hy beide te gelyk bespeelde met een Klawier, maakende buiten dat verscheide kunststukken van yvoor of palmhout, die men waanen zou, dat niet dan door zienden en op een draaibank konden uitgevoerd worden.

Doch dit is niets by het geen wy weeten van den Organist te Valkenburg in het Land van Overmaas, bekend by den naam van Meester Jan, en reeds vry lang overleden; deeze wist op 't gevoel te zeggen, van wat

1 “Voor hem, die blind is, is de Waarheid veel verborgen.” Seneca, *Oedipus*, 295.

koleur de zyden linten waaren, die men hem in de hand liet nee[194]men en bevoelen; hy speelde met de kaart, en telkens als hy gaf, wist hy wat zyne party in de handen hadt, waarvan Prins Willem de derde, naderhand Koning van Engeland enz. in het jaar 1667 de proef genomen heeft. Ik zou hier meer voorbeelden byvoegen, ten zy ik van gedachten waar iets nieuws voor de meesten myner Landgenooten te berde te brengen.

De Heer *Locke* deelt ons in *het 9 Hooftstuk van het 2 boek zyner proeve over het menschelyk verstand*, het volgende vraagstuk van den Heer *Molineux* mede.

"Onderstel een' blindgeboorne, die tegenwoordig volwassen is, dien men geleert heeft door het betasten van een taerling (*cubus*) en een bol (*globus*) van het zelfde metaal en bynaar van de zelfde grootte te onderscheiden, zo dat, als hy de een of de andere aanraakt, hy zeggen kan, wat de bol, en wat de taerling zy; Onderstel, dat de taerling met de bol op een tafel gezet zynde, de blinde het gezicht erlangt;[1] de vraag is, of hy ze ziende zonder aan te raaken, dezelve zou kunnen onderscheiden, en zeggen welk de taerling en welk de bol zy."

De Heer *Molineux*, met wien de Heer *Locke* van een gevoelen is, oordeelt *neen*; "want, *voegt hy 'er voor reden by*, alhoewel deeze blinde door de ondervinding geleert heeft, op wat wyze de bol en de taerling hem aandoen als hy die betast, weet hy echter noch niet, dat het geen zyne zinnen in het aanraaken op deeze wyze of die wyze treft, zyne oogen dus of zo aan zal doen; noch dat de uitsteekende hoek der taerling, die zyne hand op een ongelyke wyze drukt, zodaanig aan zyn gezicht moet voorkoomen als hy in de taerling is."

Ik, dien het een ongemeen genoegen geeft, als ik zie, dat het oordeel van vlytige onderzoekers door proefondervinding bevestigd wordt, ben ten hoogste verblyd, dat ik gelegenheid gekregen hebbe, om een ontdekking, waar uit het klaar blykt, dat deeze Heeren in hun besluit niet bedrogen geweest zyn, aan het gemeen mede te deelen, zullende daar op eenige aanmerkingen maaken, die men niet zal kunnen zeggen, dat buiten het bestek van een Spectator loopen.

1 Verkrijgt.

[*]In het 35 deel der wysgeerige verhandelingen van het [195] Koninklyk genootschap in Engeland doet de Heer *Chesselden* verslag van 't geen hy opgemerkt heeft in een jong Heer, die blind gebooren was, of zyn gezicht zo vroeg verloor, dat hy geen geheugen hadt van ooit gezien te hebben, wien de vliezen van de oogen geligt zyn in de ouderdom van tusschen de 13 en 14 jaaren; zynde van deezen inhoudt:

"Schoon wy van deezen jongen Heer zeggen dat hy blind was, gelyk wy van allen die rype vliezen (*dat is die in staat zyn om geligt te worden*) op de oogen hebben, gewoon zyn te doen; zyn dezelve echter nooit zo blind uit die oorzaak; of kunnen den nacht van den dag, en voor het grootste gedeelte by een sterk licht, zwart, wit, en rood van den anderen onderscheiden; maar geenzins de gedaante van wat zaak het zy; want het licht, waar door zy dezelve zouden moeten gewaar worden, schuins door de waterachtige vocht (*humor aqueus*) of de oppervlakte der kristallyne, ingelaaten zynde, zo dat de straalen niet in één punt (*focus*) op het net (*retina*) zyn t'zamen te brengen, kunnen zy op geen andere wyze ontfangen, dan een gezond oog zou doen door een glas met omgeroerd, en door de leepel gebroken lil, of bestold vleisnat, waarin een meenigte van verschillende oppervlaktens het licht zo ongelyk breekt, dat alle de onderscheide streeken der straalen door het oog in hunne eigene punten niet kunnen vergaderd worden; waardoor de gedaante van een voorwerp in zulk een geval gansch niet te onderscheiden is, maar wel de koleuren: zo was het ook met deezen jongen Heer, die, schoon hy in een helder licht deeze koleuren onderscheidentlyk kende, echter, toen hy die zag na dat een zyner oogen geligt was, bevondt, dat de denkbeelden die hy te vooren daar van hadt, te zwak en niet genoegzaam waaren, om 'er dezelve weder aan te kennen, dierhalve hieldt hy ze ook niet voor dezelfde, welke hy voormaals by deeze naamen hadt gekend.

Thans achtte hy het rood de schoonste van alle koleuren, en van de anderen behaagden hem de blydste het allermeest; doch als hy voor de eerstemaal zwart zag, was hy daar over gansch niet in zyne schik, echter na een korten tyd daar mede weer verzoend, maar eenige maanden naderhand by geval een Zwartinne ziende, verschrikte hy zeer. Toen hy begon te zien, was het hem onmo[196]gelyk te oordeelen van eenige tusschenwydtens, want hy waande, dat alle voorwerpen, hoe genaamd, zyne oogen

* *Philosophical transactions of the Royal Society at London voor de maanden April, Mey, en Juny 1728; bladz: 447.*

raakten, gelyk (dus uitte hy zich) het geen hy voelde zyn vel deedt; geene bevielen hem zo als die glad, zagt en regelmaatig waren, schoon hy geen denkbeeld van hunne gedaante hadt, of gissen kon, wat het in de voorwerpen was, 't geen hem bekoorde.

Hy kende dan geene gedaante van eenige zaak, noch de een uit de andere, hoe verschillende ze ook in figuer en grootheid weezen mogten; maar nadat hem verklaard was, wat dingen het waaren, welker gedaante hy te vooren door het gevoel kende, wilde hy die zorgvuldig in acht neemen, op dat hy ze naderhand weer kennen mogt: Doch te veel op eens te leeren hebbende vergat hy een meenigte daar van, en (zeide hy zelf) hy leerde ze wel kennen, maar vergat 'er duizend op eenen dag: eene enkele byzonderheid (schoon ze een beuzeling mag schynen) zal ik verhaalen; dikwyls vergeeten hebbende welk de Kat, en welk de Hond was, schaamde hy zich daar naar te vraagen, maar de Kat, die hy kende, als hy haar betastte, opgevat hebbende zag men hem dezelve zeer aandachtig beschouwen, en haar nederzettende zeide hy; *Zo Poes! op een anderen tyd zal ik u kennen*: hy was zeer verwonderd, dat de dingen, waarvan hy 't meeste werk hadt gemaakt, de aangenaamste niet waaren voor zyn gezicht, verwacht hebbende dat de menschen, die hy meest beminde, hem de schoonste zouden voorkoomen, en dat het geen hem best gesmaakt hadt, ook het bevalligst in 't gezicht zou zyn.

Wy dachten, dat hy vroeg wist wat de schilderyen, die hem vertoond waaren, verbeeldden, maar bevonden naderhand misgeraden te hebben; want meer dan twee maanden na de ligting, ontdekte hy nu eens dat 'er vaste lichaamen door verbeeld wierden, daar hy tot dien tyd toe haar slechts voor platte bonte, of verscheidentlyk gekoleurde oppervlaktens hadt aangezien. In die nieuwe toestandt meenende, dat de schilderyen hem op het gevoel eveneens zouden voorkoomen, als de zaaken, die zy verbeeldden, stond hy verbaast, toen hy bevondt, dat de deelen, welke door hun licht en schaduw (*hoogsels en diepsels*) hem rond en ongelyk scheenen, plat waaren gelyk de rest wanneer hy die bevoelde, en zulks deed [197] hem vraagen of hem 't gevoel of het gezicht bedroog.

Als hem zyns vaders portret, in een goude boot[1] hangende, aan de orlogiekeeten zyner Moeder was getoond, en gezegd werdt wat het was, erkende hy de gelykenis, maar was ten hoogste verwonderd, dat een groot

1 Halssieraad.

aangezicht in zo klein begrip was af te beelden, betuigende, dat het hem zo onmogelyk voorkwam, als een schepel[1] van 't een of 't ander in een halve maat te stuwen.

In het eerst kon hy slechts weinig te gelyk zien, en al wat hy zag docht hem uittermaate groot te zyn, doch noch grooter dingen ziende, begreep hy, dat die hy eerst gezien hadt kleiner waaren; niet in staat zynde zich een enkele lyn te verbeelden buiten de bepaalde eindens van het geen hy zag: de kamer daar hy in was, wist hy maar een gedeelte van het huis te zyn; echter kon hy niet begrypen, dat het gansche huis op het oog grooter schynen kon: Eer zyn oog geligt was verwachtte hy van het gezigt geen voordeel, dat der pyne waard was om 'er zulke moeielyke geneesmiddelen aan te ondergaan, uitgenomen het leezen en schryven; want naar zyn zeggen, dacht hy geen meer vermaak te kunnen scheppen in het wandelen buiten 's huis, dan hy in den thuin genoot, daar hy zich veilig en met een spoedige gang vertreeden kon.

Hy merkte op, dat de blindheid het gemak heeft, van overal in donker veel beter te kunnen gaan, dan zy die zien konden; ook verloor hy deeze bekwaamheid niet schielyk, na dat hy 't gezicht bekoomen hadt, en begeerde geen licht om by avond uit den huis te gaan: hy zeide, dat ieder nieuw voorwerp een nieuwe vreugd voor hem was, en het vermaak zo groot, dat hem tekenen ontbraken om het uit te drukken; maar de dankbaarheid aan zynen Oogmeester kon hy niet ontveinzen, hem eenigen tyd geduurende nooit ziende, dan met traanen van blydschap in de oogen, en andere blyken van hartelyke erkentenis: Ja als het gebeurde dat deeze op een gezetten tyd verwacht wordende agter bleef, was hy om die te loor stelling zo bedroefd, dat hy zich van schreien niet onthouden kon.

Een jaar na dat hy voor het eerst zag, werdt hy gebragt op de duinen van Epion, en van daar een wyduitgestrekt gezicht hebbende, was hy 'er uitneemende door vervrolykt, en noemde het een nieuw zoort van zien; [198] Zyn ander oog nu korteling ook geligt zynde, verklaart hy, dat de voorwerpen aan dit oog ten eersten groot scheenen, maar zo niet, als in het begin aan het eerste; en met beide oogen een zaak beschouwende, dunkt hem dezelve bynaar tweemaal zo groot, als toen hy die zag met zyn eerst geholpen oog; doch wy kunnen geenzins ontdekken, dat hy dubbel ziet."

1 Een maat voor droge waren (ca. kwart van een mud).

Zo het my genoegen gaf de gedachten van de twee reeds gemelde kloeke vernuften door de voorverhaalde proeve ontwyfelbaar beweezen te zien, is het my een uitsteekende vreugd, dat ik uit dezelfde proeve een krachtig bewys kan trekken ten voordeele van den Christelyken Godsdienst, want ik verbeeld my, dat het verslag van den Heer *Chesselden* met aandacht in sommige byzonderheden nagegaan zynde, groot licht kan geeven aan het wonderwerk van den Zaligmaaker, beschreven door den *Euangelist Markus in het 8 Hoofdstuk aan het 22 vaers*.

"Ende hy (t.w. Jesus) quam tot Bethsaïda, ende zy bragten tot hem eenen blinden, ende baden hem, dat hy hem aanraakte. Ende de hand des blinden genomen hebbende leidde hy hem uit buiten het vlek, ende spoog in deszelfs oogen, ende leide de handen op hem, ende vraagde hem of hy iets zag. Ende hy opziende zeide: Ik zie de menschen, want ik zie ze als boomen wandelende. Daarna leide hy de handen wederom op deszelfs oogen, en deedt hem opzien. Ende hy werd hersteld, ende zag ze allen verre ende klaar."

Zo in eenig wonderwerk van onzen Heiland een Goddelyke kracht doorstraalt op eene alleruitmuntenste wyze, is het in dit even aangehaalde, want hier vinden wy niet alleen, dat een blinde geneezen wordt, maar dat hem, voor zo veel de oogen aangaat, geneezen zynde, aanstonds met het leggen der handen op de oogen het vermogen van alles *klaar* en *verre* te zien wordt medegedeeld.

De Engelsche door de kunst geholpen jongeling zag in het begin alles veel grooter dan het leeven, de blinde, die door het waare licht, den Zoon Gods, hersteld werdt, zag de menschen ook als *boomen*, dat is in een veel grooter gestalte, dan zy hebben.

Hoe lang de eerste, eer hy het recht genot van zyn gezicht verkreeg, gewacht hebbe, is ons uit het verslag van den Oogmeester bekend; Hy waande eerst, dat alle voor[199]werpen, om zo te spreeken, als op zyne oogen lagen, en wist geen denkbeeld van eenige afstand te vormen: Ook was het in de magt niet van eenig sterflyk mensch, hem daar in te recht te brengen, dan met der tyd, moetende hy zelf allengskens leeren een recht oordeel te vellen van 't geen hy zag; Christus legt zyne handen slechts op de oogen van den blinden man, en de zelve ziet dadelyk alles *klaar en ver*.

Dit kort verhaal van den Heiligen Markus is een doorstraalend bewys van deszelfs getrouwheid in het beschryven van zyns Meesters leven en wonderdaaden.

"*Ik zie de menschen, want ik zie ze als boomen wandelende*."

Is in korte woorden alles gezegd, wat de Heer Chesselden in 't breede beschreven heeft, en is ons ter getuigenis, dat de Euangelist de zaak naar waarheid beschreven heeft.

"*Hy werdt hersteld, en zag ze allen verre ende klaar*"

Is het kort begrip van de opgevolgde verbetering der denkbeelden, die de Engelsche Jongeling niet aan de kunstige hand, waardoor hem de vliezen van de oogen geligt zyn, te danken heeft, maar aan den tyd en zyn eigene opmerking verschuldigd is; want wie is 'er onder allen, die zich der heelkunde vermeeten, ooit zo verwaand geweest, dat hy zou durven aanneemen, niet alleen de vliezen der oogen wech te neemen, maar daar benevens den geholpen blindeman aanstonds alles zo klaar en wel te doen zien, als iemand die van zyne geboorte af gezonde oogen in 't hooft gehad heeft. *Christus* alleen heeft zulks gedaan, en hier uit blykt de kwaade trouw van *Woolston*, die om de wonderwerken van den Zaligmaaker te verydelen onder anderen zyne pen gescharpt heeft tegen het mirakel, dat *de Heilige Johannes in het 9 Hoofdstuk van zyn Euangelium* beschryft, zynde de herstelling van een blindgeboorne.

Hier wil *Woolston* geen wonderwerk erkennen, wyl 'er niet beschreven is waar uit die blindheid sproot, en men dus niet weet of ze door geen Oogmeesters te geneezen waar; het gebruik der aarde met speeksel tot slyk gemaakt wil hy voor een uiterlyk geneesmiddel en oogenzalf doen gelden; Vitteryen! die zo ongerymd zyn, dat ze aan te haalen zo veel is als ze op te lossen; dierhalven zal ik my [200] daar mede niet ophouden, en alleen aanmerken, dat hy zekerlyk het geval 't geen ik uit *Markus* hebbe nageschreven, niet tot een onderwerp van zyne lasterzucht genomen heeft, uit overtuiging, dat hy met de tweede oplegging der handen, en de daar op gevolgde herstelling der denkbeelden geen wech zou geweeten hebben; want het is boven het bereik van alle Artzen, hoe groote Oogmeesters zy ook weezen moogen met de opening der oogen, aan blindgeboornen of die niet geheugen ooit gezien te hebben, het recht genot derzelven in een oogenblik te geeven; Dierhalven ziet men hier den vinger Gods zo klaar, dat het de hardnekkigste zelf niet loochenen kan; en ik vertrouw dat alle waare minnaars van onzen Godsdienst my dank zullen weeten, dat ik hun het verhaal van den Heer *Chesselden* hebbe medegedeeld, en twyffele niet, of myne aanmerkingen zullen opgenomen worden voor een hartelyken yver om de heerlykheid van 's Heilands wonderwerken by alle gelegenheden

van alle laster te ontheffen; en in hun vollen luister te zetten; en dus zal my ook niet kwalyk kunnen afgenomen worden, dat ik in dit halve blad[1] niet dan aangaande het gezicht gesproken hebbende daar by voegt, dat ik nooit dan met yzing hebbe kunnen leezen *het 488 puntdicht in het 1 Deel der werken van Jan Vos*; Zynde een zogenaamde troost aan Mevrouw Margareta van H: wier zoontje zyne oogen door de kinderziekte verlooren hadt, haar in de volgende zes vaerzen toegeschikt.

Margreet, gy weent vergeefs om uwe zoontjes oogen,
Hy wordt, door ramp, een Godt, en gy tot en Godin.
Want nu men 't git geen meer in 't voorhoofd ziet vertoogen,
Zult gy vrouw Venus zyn, en hy de vlugge min:
Twee Godhêen, die al d'aardt doen luistren naar haar wetten:
Wie iet om winst verliest behoort geen rouw te zetten.

De gaaf des gezichts is zo uitneemende, dat *Christus* in de optelling zyner wonderwerken, toen de Discipulen van Johannes den Dooper door hunnen Meester tot hem gezonden waaren om te vraagen of hy de Messias waar, den rang geeft aan de herstelling der blinden; zeggende *Math: XI. vers 12: De blinde worden ziende, en de kreupele wandelen, de Melaatsche enz:* waar uit wy de grootheid van 't verlies, dat de Zoon van die Mevrouw door het uitzweeren der oogen leedt, genoeg bezeffen kunnen, echter wil die Dichter het die bedroefde Moeder voor winst toerekenen op een denkbeeld, dat geen weezen heeft, dan in het ongeregeld brein van dien driftigen Poëet; en zeker zy moest het ligt stellen, zo haar deeze vaerzen het verschgewonde hart niet doodelyk griefden, en de maaker daar van eenige dank by haar behaald heeft. [201]

1 Iedere aflevering van de *Hollandsche Spectator* was gedrukt op de helft van een in drieën gevouwen vel papier (half vel octavo).

‘Theevisite’. Uit: *Van hoepelrok en pruikentooi [...]*. Onder red. van A.A. van Schelven. Nijkerk [1938], p. 241.

N° 176. Den 3. July 1733. De Hollandsche Spectator.

Id arbitror
Adprime in vita esse utile, ut ne quid nimis.[1]
TERENT.

MYN HEER,

WAnneer U Ed. by het openen van dese brief deselve met een vrouwe hand geschreven vind, twyfel ik niet of U Ed. sal daar in geheel wat anders verwagten als het geen se behelst. Wy hebben ook lang in beraad gestaan of wy u daar meê souden lastig vallen: maar eyndelyk heeft de edelmoedigheyd, die wy in uw behandeling omtrent uwe Correspondenten bespeuren, ons overgehaeld. Ik schryf uyt de naem van drie Juffers, die alle grote liefhebsters van uwe Vertogen syn, en die met genoegen sien dat uw yver niet verflaeuwd om het gemeen tweemaal ter week op een aengename wyse te stigten en te vermaken. Wy wenschen dat sulks nog lang mag duren, en dat gy, door dese en gene in die loffelyke arbeyd ondersteunt, sult voortgaen met ons aen de theetafel een vrolyk tydverdryf te verschaffen: terwyl wy niet sullen nalaten uw werkje onse goede vriendinnen, die het nog niet gelesen hebben, aen te prysen, en dus het onse toe te brengen tot desselfs standhouding. Dese tael sal u misschien vreemd in de ooren klinken; maer als ons character [202] u bekend sal syn, geloof ik dat uw verwondering wel haest sal ophouden. Wy schamen ons niet openhartig te belyden dat wy van der jeugd af aen vry wat minder tyds besteed hebben aen ons toilet, als met het doorbladeren van verstandige boeken (de

1 "Want dit acht ik in het Leven zeer nut, dat men van geen ding te veel werks maakt." Terentius, *Andria* I, 1.

ernstigen, en stichtelyken geenzins verwerpende): en wy hebben een kleyn geselschapje, waer in wy, terwyl we met het een of het ander handwerk besig syn, malkander onderhouden over het geen yder van ons gelesen heeft. Wy beminnen de Digtkunst, en sien niets liever als dat gy ons nu en dan een vaersje mededeelt. Sonder ons voor *Precieuses*[1] of *Savantes*[2] uyt te geven, durven wy seggen dat 'er selden wat nieuws gedrukt word, 't geen onse opmerking verdient, of wy maken 'er ons meester van. Selfs hebben wy op uw aanprysing ons versien van een berymde TELEMACHUS,[3] schoon ons dat werk in syn oorspronkelyke tael reeds voorlang bekend was. Ik weet wel dat men ons sou kunnen tegenwerpen dat dit voor een vrouw onnodige huyssieraden syn, en dat wy ons tot gants andere besigheden moeten schikken: ook syn wy niet onkundig van het geen *Boileau* en *Moliere* tot nadeel der geleerde Sexe hebben gesegd; maer wy kreunen ons daer niet aen; want ons dunkt dat uyt sulke oeffeningen meer nuts te trekken is als uyt lasteren en kwaedspreken, of sig met eens anders doen en laten te bemoeijen, een gewoonte, die hedendaegs in meest alle byeenkomsten niet weynig in swang gaet. Wy meenen ook dat wy ons so wel mogen leggen op de wetenschappen als de mans, en dat wy het kunnen doen, sonder ons daer door een hatelyke blaem op den hals te halen. Immers syn 'er voorbeelden in overvloed, die aentonen tot welk een trap van kennis een vrouw sig kan verheffen. En om geen vreemde, of andere van onse landsgenoten te noemen, en [203] eenige *Kataryne Lescailje* schynt ons genoeg om de waereld van dese waerheyd te overtuygen. Laet dan een deel jonge kleuters ons belaghen, die naeuwlyks uyt de kinderscholen gekomen, sig over hals en hoofd in de Saletten werpen, en nergens beter van weten te raisonneeren als van een balyne rok, en een fyn geschilderde wayer: sy sullen veel werk vinden eer se ons bewegen hare voetstappen na te volgen. Wy schromen niet een Japon te dragen, schoon een Sac[4] by haar meest in gebruyk is. Wy verschynen nimmer in de kerk met een opschik, die beter op een Theater als in diergelyke plaets te pas komt. De mode legt ons so na niet aen het hart, om door desselfs misbruyk de sedigheyd te doen lyden. Wy sitten geen uren lang voor de spie-

1 Jonge dames die de verfijndheid te ver hebben doorgevoerd.
2 Geleerde vrouwen die minachting voor huishoudelijke taken tonen.
3 Zie afl. 140.
4 Lange losse japon.

gel, om ons voorhoofd een handbreed in hoogte te doen groeijen, door het opkemmen van het hayr, dat by vele so regt overend staat of het varkensborstels waren. Wy brengen geen halve dagen ten eynde om met onse kamenier te overleggen welke kleur van stof ons best sal aengesigten. Een geregelde opvoeding heeft ons geleerd dat het geen schande is de huyshouding te besorgen, onse eyge mutsen te maken; kanten te verstellen, ja selfs de was op te doen, wanneer het de gelegenheyd vereyst. Kortom, wy vleijen ons dat ons gedrag, hoewel het u sekerlyk al vry wat ongewoon sal voorkomen, U Eds. goedkeuring niet ontberen sal, maer dat gy nevens ons sult oordeelen dat wy op de regte weg syn. Dog bedriegen wy ons hier in, wy sullen niet kwalyk nemen dat gy ons de oogen opend, en andere lessen voorschryft. Om nu tot het voornaemste oogmerk van dese letteren over te gaan, moet ik u seggen dat de brieven, die U Ed. op verscheyde tyden syn toegesonden, en die gants niet gunstig van Amsterdamse Geselschappen spreken, ons ten meesten [204] dele seer aengenaem syn geweest, en dat wy, 'tgeen daar in met grond berispt word, volkomen approberen. U Ed. sal dit sonder moeite geloven; want ik stel vast dat gy ons reeds de naem hebt gegeven van *Wyshoofden*, of *Klopjes*, die de waereld ten eenemaal syn afgesturven, en die by gevolg alle dese dingen voor ydelheyd agten. Maer sulks soude ons niet minder verongelyken als of gy ons voor *Coquettes* had aengesien. Dit syn twee uytersten, die wy sorgvuldig tragten te myden: en wy hebben so wel een natuurlyke afkeer van de eerste soort als van de laeste; schikkende ons, dog op een betamelyke wyse, naer de tegenwoordige treyn van leven, en synde so eensinnig niet om ons geheel en al uyt te sonderen, gelyk gy nader uyt het vervolg sult kunnen afnemen. Het heeft ons verwonderd dat gy de bovengemelde critiques alleen met stilswygen hebt gelieven te beantwoorden, en de goede gedagten die wy van uw persoon hebben, deed ons met reden hopen, dat gy op uw beurt u eens voor ons in bres soud hebben gesteld, om sommige van uwe Lesers, en vooral de vreemdelingen, die alles voor waerheyd houden wat haer tot nadeel van onse medeburgers word wys gemaakt, door het een of het ander voorbeeld te overtuygen dat men onse gantse Sexe niet met de selfde kleuren behoord af te schilderen; dat al onse Heeren geen *Jonkertjes* syn; en dat 'er in het midden van ons nog Societeyten gevonden worden, die een ordentlyk man met genoegen kan bywonen, en daer hy niet ten doel hoeft te staen aen spotternyen van een party dartele Sottinnen, en brooddronke losbollen. Hier naer hebben wy tot heden toe vergeefs ge-

wagt, en uw onverschilligheyd in dese saek moet ons doen denken dat gy of daer van geheel onkundig syt, of de moeyte ontsiet, en het de pyne niet waerdig agt om over so gering [205] een onderwerp veel water vuyl te maken. U Ed. sal derhalven sig niet gebelgd houden dat wy selfs het swaerd opvatten, om ons te verweeren tegen die geen, die ons, sonder onderscheyd, hebben bestreden; en ik vertrouw dat gy wel so goed sult willen syn (schoon gy meer als ooyt door de uytgestrektheyd uwer correspondentie schynt overkropt te worden) van dit schryven een plaets in uw geestig werkje te vergunnen, wanneer het, sonder andere en nutter stoffen te verdringen, best geschieden kan. Denk niet dat ik veel over hoop sal halen om te bewysen dat in de Saletten so veel kwaed niet steekt als meenigen sig verbeelden, nog dat ik staende sal houden dat een getrouwd man ruym so wel doet wanneer hy de selve, ik seg niet dagelyks, maar somtyds, nevens syn vrouw eens bywoont, als dat hy syn halve leven doorbrengt of in het Koffyhuys, of in die heerlyke Collegies, daer onse stad so vol van is. Dit sou voor my te swaer een werk syn; dewyl 'er niet weynig voor en tegen kan worden ingebragt. Myn insigt is enkel om te doen sien dat het niet overal even wild en woest toegaet, en dat sy die sig het meest hier aen stoten, het ongelyk gehad hebben van in verkeerde handen te vallen, waar uyt sy een besluyt opmaken 't welk op wankelbare gronden steunt. Een eenvoudige schets van het Salet, dat wy (buyten ons bysonder geselschap, daer wy slegts met ons vieren inkomen, en 't geen wy voor ons alleen houden) met ons twaelven hebben opgerigt, sal dit nader in het ligt stellen. Het verschilt in alle delen met die, waer van in den Spectator word gesproken. 't Bestaet uyt getrouwde en ongetrouwde, en ik, die reeds den ouderdom van ses en twintig jaren heb bereykt, ben de jongste. Wy komen maer eens ter week by malkander. Ten vyf uuren syn we compleet, [206] en eer de klok half negen slaet is de laetste vertrokken. Dus maken wy noyt van de dag onse nagt, maer gaen des middags aen tafel, terwyl een ander besig is met de koffykan en het ontbyt. Wy spelen nu eens *Hombre*, dan eens *Quadrille*, naer dat de partyen uytkomen, sonder ons stipt aen een particulier spel, 't welk kwansuys *en vogue* is, met een onversettelyke koppigheyd te willen houden. Hoe gemeensaem wy ook te samen leven, egter gaen wy de palen der eerbied nimmer te buyten; want wy weten dat een al te grote familiariteyt eyndelyk veragting baert. Onse vrolykheyd is getemperd, en wy slyten de tyd wel met geoorloofde boerteryen, die ons tot een sedig laghen kunnen ver-

wekken, maer stoeijen en ravotten, of onbeschofte loopjes en sotteklap (een aerdigheyd, daer men tegenwoordig veel meê schynt op te hebben) en al wat naer uytgelaten dartelheyd sweemt, is by ons verbannen. Behalven onse vaste Heeren, sien wy so veel andere als 'er belet laten vragen; dog een verstandig Jongeling in een effen kleed is ons vry wat aangenamer als een wildsanger, die meer goud of silver heeft op syn rok, als harsens in het hoofd. Wy haten die sprinkhaentjes, welke, om dat se eens heen en weer te Parys geweest syn, sig laten voorstaan dat sy alleen weten hoe men de dames moet behandelen, en wy hebben 'er geen één onder ons (ook souden wy hem niet gaeren ontfangen) die met voordagt een kort pruykje draegt, of het hayr in een beurs knoopt, op dat de diamante gesp, die in syn stropdas sit, in yders oogen mag blinken: die gedurig de nagels byt, om een kostelyke ring te vertonen: die telkens met de rotting aen de mond sit te spelen, op hoop dat men de goude knop sal prysen: die de armen uytstrekt, om de fynheyd syner kante lobben[1] te doen opmerken, en [207] alle momenten het geselschap een snuyfje presenteert, om syn doos met een fraey Italiaens portret, dat een Juffer dikwils niet sonder schaemte kan beschouwen, te doen admireeren. Onse mans soeken niet te behagen door middelen die andere hier toe onfeylbaar rekenen. Een heusse wellevendheyd, gevoegd by een ongemaekte houding, geeft haer in ons oog meer verdiensten als diergelyke grappen. Vooral binden de getrouwde sig niet naeuw aen de uyterlyke ceremonien. Sy hoeven sig om ons geen tweemaal daegs te verkleden, maer kunnen gerust des avonds in het Salet verschynen met het selfde gewaed dat sy des morgens hebben aengehad. 't Word haer voor geen onbeleefdheyd toegerekent dat sy haer wyfjes niet in en uyt leyden, gelyk sommige mallooten, jaer en dag na het huwelyk, nog wel pretendeeren. Men siet haer in het bysyn van haer eyge vrouwen geen caresses aen een ander doen, nog sy geven geen bysondere visites aen dese of gene coquette Juffertjes, die daar mede veeltyds meer gediend syn als haer betaemd. Al dit laten sy over aen een so genaemde * *Docteur en Droit*, die dwaes genoeg geweest is van syn eyge bespottelyk

1 Geplooide manchetten.

* Zie V. Deel. No. 123.

dat men onder ons wil invoeren die gewoontens, welke in vreemde landen, bedekt met de tytel van *Galanterie*, maer al te veel syn ingekropen. Als 'er op de Schouwburg een deftig Treurspel vertoond word, gaen wy het meest altyd sien; dog daer synde, setten wy ons niet met de rug naer het Toneel, om door een gedurig gesnap en onsedig gedrag de verdere Aenschouwers tot een spektakel te strekken, en die van de schellingsplaets te noodsaken luydkeels uyt te roepen: *Houd de bek daer in die Logie*. Neen. Wy komen 'er om gediverteerd te worden, en geensins om een ander te diverteeren. Wanneer de dagen langen, agten wy het onbetamelyk in een geillumineerde sykamer, digt aen de glasen, en met ope luyken of vensters (waer door de voorbygangers alles sien kunnen wat binnens huys passeert) te sitten speelen; maer dan verkiesen wy een agtersael, of laten ten minste de gordynen vallen: ook neemen omtrent de Meymaend onse byeenkomsten een eynde met een vriendelyke maeltyd, gevolgd van een kleyn bal, dat gemeenlyk gegeven word aen het huys van de oudste onser Societeit. De [208] Heeren, gelyk het billyk is, besorgen de violons, en wy de verdere omstandigheden; want U Ed. gelieve te weten dat wy yder onse portie in de kosten dragen. Dese vrolyke nagt, so als men se noemt, word nimmer gestoord door twist of baldadigheyd. Die geen dansen geleerd, of het selve vergeeten heeft, hoeft geen blaeuwe of verdigte excuses by te brengen, maer slechts onbewimpeld de waerheyd te seggen: hy sal 'er niet minder van ons om geagt worden, nog wy sullen hem noyt soeken te affronteeren met hem op te haelen, en dus als een speeltuig van onse spotlust te gebruyken, gelyk wy weten dat hier en daer de mode is. Sulke onbedrevene kunnen andere hoedanigheden besitten, die de eerste rykelyk opwegen, en daer syn 'er, die, schoonse geen enkele pas van een menuët verstaen, egter de vreugd en het vermaek van een gants geselschap syn. Voorts gebeurt het niet selden dat wy op die dag party maken om een speelreysje te doen, 't sy met rytygen naer *De Geleerde Man* buyten Haerlem, of met een jagt naer de Nieuwersluys: en op sulk een wyse scheyden wy noyt van een, of wy wensen malkander weer te sien, ja verlangen in het beste van de somer, naer het wintersaysoen, om hier toe gelegenheid te hebben. In een woord, want ik vrees U Ed. te verveelen, uyt het weynige dat gy tot hier toe gelesen hebt, kunt gy van ons geheele Salet oordeelen; en so wy het genoegen hadden U Ed. van naby te kennen, en in het selve te ontfangen (want ik geloof dat gy sulk een *Misantrope* niet syt, of gy wilt u nog wel eens met de jeugd verlustigen) ik maek my

sterk dat gy soud bevinden dat dese beschryving nergens van de waarheyd afwykt.

Zo ver was ik gevorderd, toen ik myn drie lieve Speelgenoten myn brief communiceerde; maer dese dagten dat se niet te slimmer sou geweest syn, indien 'er de inleyding waer afgebleven: voor eerst, om dat een kwaedaerdige daer uit vergif kan suygen, en ons beschuldigen van eyge waen en trotse inbeelding: en ten andere, om dat men mogelyk sal uytstroijen dat dese of gene Pedant ons syn pen geleend heeft, en voor ons in de bogt gesprongen is, synde het al iets vreemds dat Juffers, in de tegenwoordige waereld, sig met ernstige saken bemoeijen. Dog ik heb haer overreed om se in syn geheel te laten, en U Ed. te versoeken daer in sodanige veranderingen te maken als gy geraden vind. Hier door sal U Ed. ons ten hoogste verpligten. Ik eyndig na hartelyke groetenis, en toewensing van langdurig welvaren, blyvende &c.

T.H.

[209]

N° 177. Den 6. July 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Pessimum genus hominum Delatores.[1]
TACIT.

ONder de Aanbrengers, van welken ik my verbonden heb, uitvoerig te handelen, vind men 'er, die 't zy ze waarheid, of verdigtzel voor den dag brengen, uit een beginzel van haat, van wraakzugt, of van eigen belang, om een plasdank te behaalen,[2] en zig in een ontleedigde plaats in iemands gunst in te dringen, werkzaam zyn; Dog daar zyn 'er anderen, die veel verfoeyelyker moeten gehouden worden, wyl ze zig van zo een snood gedrag een louter spel en verlustiging maken. Gelyk nu de zuiverste en volmaakste deugd word bezeten by die geenen, die in de deugd zelfs hun loon zoeken, en gene andere eigenbaat bedoelen, als de heuchelyke vergenoeging, die, uit de betrachting van hun pligt, in hun gemoed te rug straalt, zo is het handtastelyk, dat de kwaadaardigheid, die tot eenige beweegreden heeft, 't genot van een inwendige voldoening in 't betrachten van 't kwaad, alle andere ondeugd die door hartstogten, en baatzoeking opgerokkend en ondersteunt word in hatelykheid verre overtreft, en met het waare merkteken van een helsche boosheid gebrand is. Zulks is ontwyfelbaar toepasselyk op het gruwelyk gespuis, dat vry talryk [210] zynde, zig behaagt, in, door hunne listige aanbrengingen, vyandschap en tweedragt te zayen; die in derzelven voorspoedigen uitslag groeijen, en als gemest worden, en welkers bloed, naar maate zy dat van anderen verhitten en aan 't gisten helpen, verkoeld, en verzagt word, en met aangenamer en

1 “De Aanbrengers zyn 't ergste soort in 't menschelyk Geslacht.” Vermoedelijk een combinatie van Tacitus, *Annales* IV, 30 en Tacitus, *Agricola*, 41, 4.
2 Bij iemand in de gunst te komen.

lugtiger vryheid de aderen en vaten doorvloeit. Onder geen van beide die soorten, moet gesteld worden een Vriend van een bekende inborst, die goed vind zyn vriend te waarschuwen, aangaande 't geen tot deszelfs nadeel, gezegt, gedaan, of voorgenomen word, op dat dezelve in staat zy van by tyds de nodige maatregelen, tot verdediging van zyn eer of welvaart, te nemen. Dog wat indruk moet op een redelyk gemoet uitwerken 't gesprek van een persoon, die ons nauwlyks by aanzien, of by reputatie kend, en die door gene de minste redenen verpligt is een byzonder belang in ons te nemen, nogtans ons kwanswys uit liefde, en agting, komt zeggen, dat een vriend, een dienaar, een gunsteling, op welke men staakt maakt, ons agter den rug versmaad, en ons tracht kwaade diensten te doen? Waarlyk zo een aanbrenger verdiend reeds, zonder nader onderzoek, ten hoogste verdagt te zyn. Immers behoord niemand dwaas genoeg te wezen, om zig te gaan verbeelden, dat zyne onwederstaanbare verdiensten alle harten met geweld overrompelen, en van alle die maar van hem hebben horen spreeken, zyne gedesinteresseerde vrienden maakt; Aan d' anderen kant, diende ieder, die maar de geringste ervarendheid heeft, te weten dat 'er niets zeldzamer is, als eene onverdiende edelmoedigheid, die zonder de minste verpligting eens anders eer, en belangen, trouwhartiglyk geneigt is te handhaven. Velen nogtans, schoon anders niet van redelykheid ontbloot, hoewel ze juist aan zulke praatjes geen volstrekt ge[211]loof slaan, worden 'er eenigzins door in twyfeling gebragt; Hunne agterdogt, in hunnen boezem gesmoort, krygt aldaar dagelyks voedzel en nieuwe kragten, waar door hunne vriendschap of gunst allengskens verkoeld en aan 't kwynen raakt, 't geen met 'er tyd dezelfde uitwerking doet, als of ze van de waarheid der aanklagt, door bondige bewyzen waren overtuigt geweest. Wie ziet niet, dat iemand, die anderzins een liefhebber der regtvaardigheid kan wezen, aldus by trappen in 't gevaar gesleept word, van t'onrecht zyn gunst en liefde t'ontnemen den genen, die dezelven 't best verdienen en hem van de grootste nuttigheid kunnen zyn. 't Heilzaamste in zo een geval is, den aanklager, wiens gedienstigheid onze agterdogt zo waardig is, ronduit te vragen, of hy zyn' aanbrenging in des aangeklaagdens tegenwoordigheid staande zou durven houden; zo ja; zonder uitstel zulks in 't werk te doen stellen; zo neen; hem als een eerloozen, of ten minste lafhartigen, voor altyd ons huis te ontzeggen, en op staande voet den beschuldigden rondborstiglyk te openbaren, waar mede, en door wien hy, als onze agting onwaardig, beticht word. Op deze wyze zal men hem midde-

len aan de hand geven, om zig, zo hy onschuldig is, te verantwoorden, en 't minste vermoeden tegen hem in onzen boezem niet over te laten. Het is niemand onbekend, dat nergens de verderfelyke aanbrenging met moedwilliger dwinglandy heerscht, als in Vorstelyke Hoven, daar ieder vyand van alle de anderen is, en allen in eene onophoudelyke worsteling zig bezig houden, om hunne mededingers een kans af te zien, en den voet te lichten. Nergens zou derhalven myne voorgeschreve behandeling voordeliger gevolgen na zig slepen. Een Koning immers, of een eerste staatsdienaar, die niet zelden de dadelyke Koning is, [212] behoefde maar, zo dra 'er iets tegens een benyd gunsteling, of aanzienlyk amptenaar, hem wierd in 't oor geblazen, op staande voet den verdagt gemaakte met zyn betigter te confronteren, en zo de beschuldiging niet kon goed gemaakt worden, den laatsten, naar de zwaarheid der beschuldiging, en voor 't minst met zyne ongenade te straffen. Door twee of drie voorbeelden van zo eene nutte gestrengheid, zou die verfoeyelyke kwaadaardigheid aan den band gelegt worden, en de groote gaven, en voortreffelyke hoedanigheden der nutste bediendens buiten gevaar gesteld, van door eene heimelyke ondermyning op 't onverzienst ter neder te ploffen, terwyl aan d'andere kant de Vorst zelf vermyden zou in de onrechtvaardigheid, hem zelf zo nadelig als aan de mishandelden, te vervallen, van dezelven onverhoord te veroordeelen. Aldus zou de waare verdienste zonder de minste vreeze van eene schielyke verrassing, gerust in 't betrachten harer pligten voortgaan, en ieder zou bemerken, dat om zig te verheffen eerlyker en den staat voordeeliger middelen, als de vuile konst van door den laster onschuldigen ter neder te werpen, aangewend moesten worden.

Indien zo eene rechtvaardige en gemakkelyke rondborstigheid in Vorstelyke Paleizen zulke treffelyke uitwerkingen, die zig door geheele Ryken kunnen verspreiden, bekwaam is uit te werken, is het ligt te bespeuren hoe geschikt dezelve moet wezen om in byzondere huizen de rust en eendragt te handhaven. Ik wensche, dat de goede *Cereus*[1], die te grooten Heer is, en te netelig van inborst om te dulden dat hy mondeling van zyn wangedrag hier omtrent onderrigt word, zig zelven by 't geen hy hier leest eens ter neer legge, en zig ontdekkende tot een rechtvaardiger behandeling van zyne dome[213]stiken overga. Hy is in den grond goedaardig, vriendelyk, en zelfs al te spraakzaam, met zyn volk, dog door

1 Letterlijk: Kneedbaar als was.

vleyery te ligt ingenomen heeft hy zig als in eigendom overgegeven aan den valste en lafhartigste van zyn knegts, die zyn vertrouwling geworden met zyn gunst en ongunst speelt, en dezelven onder zyne makkers, naar zy wel of kwalyk by hem staan, en zelfs naar zyn grillig welgevallen, uitdeelt; Al wat hy aanbrengt word blindeling gelooft, even eens als al 't goed dat hy van zyn meester in deszelfs tegenwoordigheid zegt voor de loutere waarheid word aangenomen. Hier door gebeurt het dagelyks dat een arm kaerel, met wien *Cereus* daags te voren gelagt en gepraat heeft, met de koelste stuursheid word aangezien, en ieder ogenblik zonder reden toegegrauwt, terwyl het hem onmooglyk is te bedenken, waar in hy by geval mag misdaan hebben. 't Is vergeefs dat hy zyn iever in 't oppassen van zyn Heer verdubbeld; dezelve is wars van zyne diensten, en schynt zelfs gebelgt over des ongelukkigen Jongmans vermeerderde vlyt; Waar op natuurlyk volgt dat de aangeklaagde duidelyk bespeurende dat zyns meesters genegendheid van zyne oplettendheid niet afhangt, zig verwaarloosd, en door eene groeijende nalatigheid zig in der daad deszelfs agting onwaardig maakt. In geval *Cereus* zig hier leerd kennen verzoek ik hem myn raad zonder uitstel op te volgen, en de eerste reize, dat iemand weer door zyn vertrouwling word swart gemaakt, de zaak in den grond te onderzoeken, en ik durf hem verzekeren, dat 'er dingen voor den dag zullen komen, waar van hy noit het minste gedroomt heeft.

Dog om zig aan diergelyke navorsching te onttrekken, gebruiken veele aanbrengers een verfoeijelyk kunsje, daar veele eerlyke luiden door misleid [214] worden, en in derzelver strikken vallen. Ze komen iemand aan boord met een *misterieuse* trony, en na veele omwegen, om deszelfs nieuwsgierigheid te verwakkeren, verklaren ze hem, dat ze iets aan hem ontdekken hebben, daar hem ten hoogsten aan gelegen is. Dog onder voorwending dat het niet billyk zou zyn, dat ze met hem dienst te doen, in ruzie zouden raken, en zig vyanden op den hals halen, verbinden ze hem, door de sterkste beloften, en zelfs wel door een eed, de zaak voor zig zelf te houden, en alleen tot een rigtsnoer van zyn gedrag te nemen; Zo dra ze zulks hebben verkreegen, en hunne vuilaardigheid in dier voegen denken buiten schoots te hebben gesteld, stortenze hun venyn in de ingenoomen boezem, die dikmaals door 't zelve hoe langs hoe meer geknaagt en verteerd word. Om die godlooze streek regt te doen kennen, en teffens het gemakkelyk middel om haar vrugteloos te maken, zal ik hier een voorval van die natuur te berde brengen; 't geen my zelf, en wel nog onlangs,

gebeurt is. Een zeeker man, die ik zelfs by reputatie niet kende, dog door den welken ik verscheide reizen met de uiterste vriendelykheid op straat was gegroet geweest, kwam my onlangs op 't onverwagtst bezoeken. Naar my met loftuitingen te hebben opgehoopt, en verzekerd dat hy al over lang hartelyk gewenscht had onder 't getal myner vrienden te zyn, beet hy my in 't oor dat zo ik de goedheid wilde hebben, van in een heimelyk vertrek met hem een half uurtje te spreeken, hy my toonen zou hoe zeer hy trachtte myn dienaar te wezen. Zyn verzoek involgende leide ik hem in myn studeerkamer, in dewelke hy niet binnen trad, zonder alvorens zyne oogen naar alle zyden te hebben gewend, om te zien of niemand ons kon beluisteren. De deur na ons hebbende toegetrokken, bragt hy my tot grooter verzekerdheid, in een hoek van 't vertrek, en sprak my aan met een zagte stem op de volgende wyze: “Ik heb met zo veel lof van uwe verdienste horen spreeken, en daar door zo een zuiveren, en gedesinteresseerde hoogagting voor U gekreegen, dat ik my niet kan onthouden U een zaak van 't uiterste belang voor u, hoewel ze gansch buiten my is, te openbaren; Dog dewyl ik verzekerd ben, dat gy te billyk zyt om niet te beletten, dat de dienst, die ik voornemens ben u te doen, my in eenig ongemak inwikkele, bid ik U my de sterkste verzekering te geven, dat het geopenbaarde by u zal blyven, en dat gy, zonder [215] aan iemand 'er iets van te melden, met het zelve uw voordeel zult doen.” Hier op wilde hy my tot een soort van een eed verpligten, dog, wyl ik hem betuigde dat het eedzweeren myn gewoonte niet was, was hy te vreede, dat ik hem aan de hand een volstrekte stilzwygendheid beloofde, en myne nieuwsgierigheid, door zoo een misterieuse behandeling gaande gemaakt, parste my om hem hier in te voldoen. Aldus gerust gesteld hervatte hy het woord: “Ik weet, zeide hy, dat gy zedert veele jaren een trouw vriend van Aristus[1] zyt, en op zyn agting staat maakt, maar 't is my leet u te moeten zeggen, dat uwe gulhartigheid door hem misbruikt word, en dat hy u door een' valsche schyn van vriendschap bedriegt; Voor eerst weet ik en hondert anderen met my, dat in alle gezelschappen daar met lof van uwe talenten en hoedanigheden gesproken word, hy dezelven zo veel mogelyk is, zoekt te verkleinen; Dog 't geen meer klem heeft is eene conversatie, die ik met hem gehad heb al wandelende, ter occasie dat ik u van verre ziende, hem betuigde hoe geneigd ik was om met zo een wys en deugdzaam man als

1 Letterlijk: Edel van geboorte.

gy, Myn Heer, kennis te maken, en daartoe zyn hulp verzogt. Zoud gy wel gelooven, dat hy daar op zyne schouderen ophalende, my met een schampere grimlach toevoegde, dat het niet alle koks zyn, die lange messen dragen, en dat zo gy het tiende deel van 't verstand bezat, dat gy u toeeigend, gy de wyste man van den aardbodem zou zyn, en wat zyn deugd aangaat, voegde hy 'er by in dezelven adem, ik weet dat hy zyn werk maakt, van overal de eerlykheid en oprechtheid met loftuitingen te overladen; Maar dat zyn maar doekjes voor het bloeden; Die grootspreekers aangaande de deugd zyn de rechte luiden niet, en ...” Vermids ik terwyl hy dus lostrok, hem sterk, en met een verontwaardigend oog in 't gezigt zag, ontroerde hy zig, en naar een weinig gezweegen te hebben: “Ik denk immers niet, sprak hy dat Myn Heer zig verbeeld dat ik hem wat op de mouw spel en my voor een loogenaar aanziet.” *Ik ben niet gewoon*, was myn antwoord, *my van groove uitdrukkingen te bedienen. Ik wil ook wel gelooven, dat Aristus zomtyds verpligt is geweest in my gebreeken, die ik ruim zo veel als een ander bezit, te erkennen. Dog zulks is met onze vriendschap niet strydig. Voor 't overige vraag ik u zelf wat billyker is, een vriend, wiens Character onbesproken is en van my zedert twintig jaren beproeft, te mistrouwen, of U, die* [216] *my onbekend zyt, en met welken ik voor de eerste maal van myn leven spreek*? “Ik had niet gedagt, voegde hy my hier op toe, rood wordende van spyt, op deze wyze beloont te worden; Dog Myn Heer hoeft my niet te gelooven of hy wil; Ik denk nochtans dat gy uw woord zult houden, en niets aan Aristus van myne ontdekking melden.” *In het tegenwoordig geval*, sprak ik, *hoeft gy daar omtrent de minste zwarigheid niet te maken, dewyl al 't geen gy my bekend hebt gemaakt, de geringste indruk op myn gemoed niet uitwerkt, dog ik moet u zeggen, Myn Heer, en ik zou u raden zulks wel te onthouden; Dat zo het u gelukt had myn betrouwen op myn boezemvriend, door Uw aanbrengen te doen waggelen, kan ik u verzekeren dat ik niet tegenstaande myn gegeven woord, my op staande voet naar hem toe zou hebben begeven, om de waarheid van uwe beschuldiging na te vorschen, ('t geen ik, zonder handtastelyk tegens de plicht van ware vriendschap te zondigen, niet zou hebben kunnen nalaten) en hem niet alleen het aanbrengen maar ook des noods, en zo anderzins niet agter de zaak te komen was geweest, den aanbrenger zou hebben ontdekt. Gy schynt hier over verzet. Dog, voer ik voort, zo gy u wel bedenkt, zult ge begrypen, dat niet alleen een plegtige belofte, maar zelfs een eed die door iemand, zonder zig aan ondeugd of onrechtvaardigheid*

schuldig te maken, niet kan worden nagekomen, mag en zelfs moet gebrooken worden. Indien ik by voorbeeld onvoorzigtig genoeg was geweest, om dezen ogtend op myn woord van eer, en zelfs by eede te verzekeren, dat ik den eersten, die my van daag een myner vrienden zou pogen verdagt te maken, met een goede rotting ten huize uit zou slaan, zoud gy de uitvoering van zo eene roekelooze belofte wel kunnen goedkeuren? Dit bygebragte exempel stond het mannetje dat teer, en buiten staat van veel tegenweer is, mager aan. Hy spoede zig weg, zonder eens te durven morren, stoof de trappen af, geduurig als een haas omziende, en wanneer ik hem op myn gemak navolgde, om hem uitgelei te doen, was hy door de openstaande voordeur reeds op straat geraakt, en een ogenblik daar na uit myn gezigt. Deze geschiedenis heeft nog eenige gevolgen na zig gesleept, die niet min leerzaam zyn, en bekwaam om de waare inborst van dat gevaarlyk slag van schurken tot in den grond te ontdekken. [217]

N° 178. Den 10. July 1733. De Hollandsche Spectator.

Plerosque ego parentes vidi quibus amor nimius, ne amarent, causa extitit.[1]
PLAUT.

HEER SPECTATOR.

DAar gy in uw nutte en vermakelyke schriften zo veele misbruiken en kwaade gewoontens met reden berispt en ten toon gesteld hebt, heeft het my verwonderd dat gy tot noch toe, ten minsten naar my voorstaat, uw gedachten niet hebt laaten gaan over een gebrek, 't welk hedendaags zo algemeen is, dat het schier onmoogelyk schynt hoe het uwe oplettenheid heeft kunnen ontslippen. Ik wil spreeken van het zwak, dat verscheiden onzer getrouwde vrouwen aankleeft, van altyd en in alle gevallen, het komt te pas of niet, haar kinderen te doen strekken genoegsaam tot het eenig onderwerp der conversatie. Onlangs heb ik my juist in het gezelschap van diergelyke malle moedertjes gevonden, en de verhandeling van deeze verdrietige stoffe wierdt 'er zodanig uitgerekt, en verveelde my dermaaten, dat ik t'huis gekomen zynde, aanstonds besloot het getal uwer correspondenten te vermeerderen, en u een kleine schets van dat deftig onderhoud toe te zenden: op hoop dat de zelve zal kunnen dienen tot een' spiegel voor al de geenen die met dit evel besmet zyn.

De byeenkomst was vry groot, en bestondt uit mans en vrouwen, die des middags op een kopje thee, en des avonds op een kreeftje genodigd

1 “Ik heb veel Ouders gekent, wier al te groote Liefde oorzaak was om niet te beminnen.” Onduidelijk op welke tekst van Plautus dit citaat is gebaseerd.

waren. Men sprak in het eerst van het dagelyksche nieuws, en andere onverschillige zaaken; waar in ik, die korts in den Haag was geweest, overvloedig myn beurt kon krygen. Maar eindelyk stoorde een zwierige dame deezen gemeenzaamen praat, met [226=218] aan haar' man te vraagen of haar dochter wel zoet was, toen hy uitging. Na dat hy hier op geantwoord hadt, vervolgde zy, zich keerende tot de vrouw van den huize: Je zoudt je leven niet gelooven, Nicht, hoe onze *Betje* begint te groeyen. 't Wordt een alderliefst dingetje, en sedert dat zy een *sakje* gedraagen heeft is 'er een heel Fransch air ingekomen. Trouwens de Mademoiselle getuigt ook dat zy de geestigste van haar schoolmakkertjes is. Alles wat haar voor gedaan wordt, doet zy na, en zy heeft een memorie als yzer en staal. Gisteren zei ze voor my een *Sonnet* van *Drelincourt* zonder haperen op, met zulk een nette pronunciatie, dat ik het niet zou kunnen verbeeteren, schoon ik my durf vleyen de Fransche taal volkomen meester te zyn. Als ze zo voortgaat, zalze toekomende winter een rol hebben in de Tragedie van *Polieucte*[1], die de juffertjes onder malkander zullen speelen. Zy is bezig met een tas van koninginnen-steek te naayen, en ik heb 'er expres een blad van by me gestoken, om de vrienden haar handwerk eens te laaten zien. Kyk, zou je wel zo veel van dat kleuter verwachten? O 't is zulk een vernuftige meid! Ze zit nooit leeg, en ze heeft een pop, die ze met hulp van onze *Tryntje* heelendal zal kleeden. Ja zie daar, ik wil garen bekennen dat ik 'er recht mal meê ben: en vader mag hem zo wat houden, hy speelt ook niet slim by.[2] 't Is ons eenigste kind, gelykje weet, en naar alle apparentie zal het 'er wel by blyven: zo dat men zich niet hoeft te verwonderen dat wy 'er zo veel werks van maaken. Maar hoe vaart jou *Jantje* toch? zal die zoete schelm niet eens binnen komen? Ik denk immers dat hy al uit school is. Hier op wierdt haar geantwoord: Och Nicht, hy is niet gekleed, en speelt met zyn broertje en zusje op de kinderkamer. Hy avanceert wakker, en begint al fraai *De Spreuken Salomons* te leezen. Maar 't is jammer dat het bloedje zo zwak is, en de minste kou niet verdraagen kan, waardoor wy genoodzaakt zyn hem dikwils t'huis te houden. Doch het schaap is noch jong, en zal zyn schâ wel weer inhaalen. Wat wil men ook veel van een jongen van zes jaar hebben? Ik ken 'er wel, die in zulk een ouderdom naauwlyks een A van een B wisten te onderscheiden, en die echter be-

1 Treurspel van Pierre Corneille.
2 Hij weet goed mee te doen.

kwaame en verstandige mannen, ja pilaaren van de beurs zyn geworden. Hy zal in de aanstaande week met zyn oom eenige dagen naar [227=219] buiten gaan, om zich wat te verluchten, en als hy gezond weerom komt, gelyk ik hoop, geloof ik dat ik hem op een schryfschool zal doen, of by Monsieur *Subremont* in de halve kost besteden; want het zou my niet van myn hart mogen om hem buiten de stad te zenden, schoon zyn grootvader daar zeer op gesteld is. Die goede man wou 'er garen een Advokaat van maaken: maar daar hebben wy geen zin in. Je weet wel hoe het op de Academie toegaat. De jeugd is haast verleid, en onze knaap is van een meêgaand humeur. Hy zou ligt bedurven worden, en dat zou me eeuwig knaagen. Ook loopen 'er zo veel praktizyns[1] leeg, dat het zich zelven schaamt. Daar is niet beter, naar my dunkt, als hem by een deftig Koopman te bestellen, en zo hy maar half zo gelukkig in de negotie is als myn oudste broeder zaliger, dan zal hy wel door de wereld komen. Wat onze kleine *Piet* belangt, dat wordt een doortrapt guitje. Hy weet honderde van deuntjes den hals te breeken; en je zoudt je bederven van lagchen als hy de *Mirliton* zingt, die hy van *Kaatje*, de Min van onze *Saar*, geleerd heeft. Tegen kermis gaat hy in de broek, daar ik reeds naar verlang; want ik stel vast dat hy 'er grappig uit zal zien. Wy waren laatst eens met hem in de Comedie, en toen hy t'huis kwam wist hy niet weinig te vertellen. Ook zat hy zo stil als een muis. Ik heb hem eenig poppegoed gekocht, en onder anderen een heer en een juffer, die hy *Cinna* en *Emilia* noemt. Wel, viel hier een derde op in, hoe krygt hy het zo krom? en hoe is het mogelyk dat hy die vreemde naamen onthouden kan? O, was het antwoord, dat is noch niemendal. Ik zou je wel andere staaltjes van zyn gaauwheid kunnen verhaalen; maar je mogt denken dat ik je wat wysmaakte, en dat my de eigenliefde hem zo deedt pryzen. Hy is zeer oplettend, en wy hoeven niet veel onder malkander te spreeken daar wat aangelegen is, of hy zou het dadelyk aan de meiden overbrengen. Nu, dat is tot daar en toe. Hoe staat gy 'er meê Mevrouw * * * ? zal men u haast feliciteeren met de vermeerdering van uw geslacht? Ik heb gehoord dat je al een baker hebt aangenomen? Maar tusschen ons gezeid, ik weet niet hoe je aan dat vrouwmensch komt. Myn mans zuster heeft haar wech gejaagd, om dat het zulk een morsig zwyn is. Hadt gy u toch by haar geadresseert, zy zou je wel gewaarschouwd hebben. Ik heb niet beter op [228=220] myn slag kunnen

1 Advocaten.

raaken, zei Mevrouw * * *, en waarlyk ik geloof dat ze belogen wordt. Ten minsten heeft ze in de laatste kraam, die ze bediend heeft, zich vry wel gekweeten. En dat uw zuster niet zeer van haar voldaan is geweest, vind ik zo vreemd niet. De Kamenier is een ongemaklyk zeeschip, en kan met niemand accordeeren. De minste bagatelles brengt zy op het vuilste aan, en ik weet van naby dat ze eens groote en heevige woorden met baker gehad heeft, die zy zo wel in 't ongelyk wist te stellen, dat ze de deur uit moest. Hoe 't zy, ik denk het te waagen. Maar ik hoor slechte geruchten van myn Min, en wenschte wel dat ik een andere hadt. Men zegt dat zy een bedrogen vryster is, schoon ze my wysmaakt dat haar man vaart. Doch dit alles was noch over te stappen; maar men voegt 'er by, dat ze veel van de lik houdt,[1] en dat is een slechte post. Ik zou me gelukkig reekenen indien uw *Kaatje* buiten dienst was. Nu moet ik zien hoe ik het stel. Maar à propos, Vrouwtje, ik hoop niet dat je kwalyk zult neemen, dat myn man, die noch iets te doen hadt, en my belooft heeft aanstonds te volgen, ons *Kareltje* medebrengt. Wy konden geen huis met hem houden, toen hy hoorde dat wy hier naar toe gingen; en wat wy ook deeden, hy wou niet naar school, of papa moest hem belooven zelf vroeg uit te haalen. Hy zal wel zoet weezen, want hy is heel gezeglyk, en kan met het minste woord geregeerd worden.

Deeze lofspraak was naauw geeindigd en met een compliment beantwoord, of myn Heer tradt binnen, met zyn Zoon aan de hand. Dadelyk hadt men het leven gaande. Maar heden man, riep Mevrouw * * * met een barst uit, schaamt ge u dan niet, dat je den jongen de jurk niet eerst hebt laaten uitdoen? Ik heb immers zyn beste rokje beneden gebragt. Foei! Het is een schande dat je ook niet beter weet hoe het hoort. Zie hem die das eens zitten! Wel! Men mag je lui wel wat betrouwen! Indien my het gezelschap niet beter kende, zoude ik niet door jou toedoen voor het slordigste schepsel worden uitgekreeten dat de aarde betreedt? Ei Wyfje, sprak de goede hals, (die ruim zo gek met zyn *Kareltje* scheen als Madame) wat is 'er aan gelegen? Wy zyn hier onder familiare vrinden. Kom mannetje, voer hy voort, maak nu eens een mooye Dienaar van de Oomens en Tantes. Lustig als een vryer! Je moet [229=221] niet timide weezen. Het kind kweet zich zo goed als het kon, men zette het aan een klein tafeltje, en papa haalde straks eenige speelgoed uit den zak, op dat zyn

1 Graag drinkt.

Zoontje de tyd toch niet zou verveelen. Onderwylen hadt de Traktante belast dat men *Jan* en *Pieter* wat zou opschikken, en van boven doen komen, welk gebod gehoorzaamd zynde, namen deeze drie gastjes de gansche kamer in, en begonnen zulk een geweld onder malkander te maaken, dat men hooren noch zien kon. De grootste baldaadigheden wierden hen toegelaaten. Alles was aardig. Men schaterde van lagchen om hunne kuuren, en *Pietje* kreeg bevel van zyn Moeder dat hy eens zingen zou; waarop hy aan het schreeuwen tyde[1] als een mager varken, en een deuntje ophief, daar vry wat van *Sint An* onder liep. Dit wierdt gevolgt van een tweede, en het tweede van een derde, ieder om het stichtelykst. Maar niets scheen meerder te behaagen dan: *Zet hem op een ton, keert hem om,* enz. want dat wierdt t'elkens met een algemeen handgeklap toegejuicht: waardoor de jongen, die slim genoeg was om te merken dat Vader en Moeder zich zeer hiermede kittelden, zo groots wierdt dat hy geduurig van voren af begon. Na dat hy eindelyk een heesche keel van het lollen gekregen hadt, viel hy weer met zyn kameraadjes aan het ravotten. Vooral speelde het zoete *Kareltje*, op wiens gezeggelykheid zo hoog geroemd was, wakker den baas, zynde altoos haantje de voorste; en schoon papa hem al eens verboodt, het mogt niet helpen. Hy ging zyn wereldschen gang, tot de knecht met de sleê hem kwam haalen, waarna ook de twee andere raasbeeren[2] den aftogt moesten blaazen; en nu hoopte ik van dit rumoer een einde te zien, en gelegenheid te krygen tot een aangenaamer onderhoud. Doch ik reekende buiten den waard, en dit Blyspel moest noch een bedryf hebben eer het uit was. *Kaatje*, de Minne van het jongste kind, kwam met het zelve in de zaal, en zette het op de Moeders schoot, zeggende: Kom lievert, vat nou jou maatje eens in je boutjes, dan zelje naar bedje gaan. Dat is een zoet hartje. Och Mevrouw, ze is zo stil geweest. Wy hebben 'er niet eens hooren kikken. Heden ze het zo lief met 'er broêrtjes gespeult! Ik had de grootste moeite der wereld om my van misselyk worden te onthouden, toen Mevrouw haar aannam. 't Was niet als: *Saartje! Saartje!* [230=222] *Saartje!* wat de klok sloeg. Zy drukte en zoende het wigt, dat ik wel duizendmaal docht dat zy de aap zou slachten[3], die uit een overmaat van te-

1 Ging.
2 Druktemakers.
3 Gelijken op.

dere genegenheid de jongen dood foolde[1]. En schoon het stoute ding, in plaats van kussen, haar Moeder met de handen in het aangezigt krabde, en alle weer deedt om los te raaken, en by Min te weezen, het wierdt voor suiker opgenomen: Ja zelfs hoorde ik die goede sloof op een zingenden toon zeggen: Het is myn jongste dochtertje, het is myn *Saartje*, en al wat myn *Saartje* doet is wel gedaan. Woorden, die zy ten minsten een reis of drie herhaalde. Voorts kreegen al de wyfjes hoofd voor hoofd, gelyk mede de mans, waar onder ik ook begrepen was, dat *Saartje* in den arm. De een prees de netheid van haar' opschik: een andere de kostelykheid van haar lywaad en kanten: een derde de zwaarte en het fatsoen van haar gouden bel, die aan een keten van het zelfde metaal hing, en op de eene schouder met een groenen zyden strik vastgehecht was. Deeze keten was zo massief, dat ik ze eerst voor het werk van een befaamd koperslager aanzag; en dit sieraad, of liever deezen ballast, hadt zy tot een pillegift gekregen. Kortom, zy hadt geen stuk aan het lyf, dat niet met de uiterste naauwkeurigheid geëxamineerd en hemelhoog verheeven wierd, mogelyk om 'er naderhand in een ander gezelschap den spot meê te dryven. De Minne, gelyk het gemeenlyk gaat, kreeg mede haar deel van de louanges.[2] Wel *Kaatje*, riep ieder om het seerst uit, je zult eer van dit kind hebben. Dat zyn wangen! dat zyn armpjes! ei zie, de meid is zo vet als modder. Men kan wel merken dat zy geen gebrek lydt. Gebrek? zei de doortrapte feeks, daar het ze gien nood of. Ik ben God dank zo gezond as ien visch; en schoon het my niet past Mevrouw in haar byzyn te pryzen, ik durf evenwel zeggen dat ik zelden in huizen geweest bin daar zukken goede tafel gehouden wordt. Ik kryg alle maaltyden een glaasje wyn toe; en men weet wel dat wy ons wat dienen te koesteren, om die lieve schepseltjes, welke aan onze zorg zyn toevertrouwd, van ons voedsel rykelyk te kunnen mededeelen. Dit praatje zou zekerlyk noch langer geduurd hebben, zo de Moeder het niet hadt afgebroken. *Kom myn engel*, zei ze, *zoen de vrienden genacht, en dan zal memmetje* (een naam, dien ik wel meer aan de Minnen heb hooren [231=223] geeven) *jou weer boven brengen. Klaas vaak begint al zand in jou oogjes te strooyen, en je bent al een geruimen tyd uit je wiegje geweest*. Na dat zy vertrokken was, kreeg de conversatie weder den zelfden loop, en hoe onwaarschynelyk het u, Myn Heer de Spectator, en alle

1 Knuffelde.
2 Loftuitingen.

verstandige menschen ook moet voorkomen, ik kan u echter met waarheid betuigen dat 'er naauwlyks tien woorden gesproken wierden, die een ander sujet behelsden. Onze hospes, 't zy dat hy begon te merken dat my dit niet weinig verveelde, 't zy dat hy het zelf moede was, proponeerde een verkeertje;[1] maar dewyl het sterk naar acht uuren liep, nam zyn vrouw het woord, en sprak: hartje, dat hadtje eerder moeten bedenken, het is nu niet de pyne waardig; want ons collation[2] zal strakjes worden opgezet. Ik heb voorgenomen de vrienden met een kreeftje te onthaalen, die ik van Rotterdam tot een present heb gekregen. Ze zyn zeer wel in 't kooken uitgevallen, en onze jongens (deezen moesten 'er weer met de hairen worden bygetrokken) hebben 'er reeds een binnen. Toen ik flusjes achter was om een weinig orde te stellen, zei onze *Piet*: hé maatje, die krabbetjes smaaken als bout. Wat dunkje van die guitzak? *Joost*, ga jy eens zien of het in de eetkamer al klaar is. Ja, Mevrouw, zei *Joost*, toen hy weerom kwam, als 't je maar blieft, kunje aan tafel gaan. Dit deeden wy, zonder veel ceremonien te maaken, en vonden een sierlyk en welgeschikt collation, dat zeer proper was aangericht. Een glas lekkere wyn vervrolykte de harten, en alles ging beter dan te voren: maar de kinderachtige Societeit hadt my zulk een pyn in 't hooft bygezet, dat ik zeer naar huis verlangde, en 't was of 'er een molensteen van myn schouders wierdt geligt, toen men my kwam boodschappen dat myn knecht aan de deur stondt. Ik nam de eerste van allen myn afscheid, ondanks de vriendelyke nodiging van onze Traktanten, die hun best deeden om my zo lang te houden tot de overige gasten zouden gaan.

Nu laat ik u eens oordeelen, myn waarde Heer, of het niet te beklaagen is, dat vrouwen, die anderzins niet misdeeld van verstand zyn, vermaak kunnen scheppen in zich dus bespottelyk aan te stellen. Ik ben noch ongehuwt, en echter kan ik zeggen dat ik zo groot een kindergek ben als eenig mensch. Maar my dunkt, onder verbeetering dat eene al te sterke genegenheid voor de vruchten, waar[232=224]mede de Hemel een gewenscht huwelyk gezegend heeft, de zelven somtyds meer tot nadan voordeel kan strekken. En ik zou my zeer bedriegen, zo de meeste losbollen en lichtmissen, waar mede de tegenwoordige wereld maar al te veel vervuld is, hunne verkeerde gangen niet voor een gedeelte aan hunne Ou-

1 Bordspel.
2 Lichte avondmaaltijd.

ders te wyten hebben. Alles in te willigen en goed te keuren wat zy in hunne jeugd uitvoeren; stoutheid voor aardigheid aan te zien; hen in hun byzyn te pryzen; kortom, de roede niet dan met tegenzin te gebruiken, maakt de kinderen wederspannig, los, en ongebonden, en gansch gelyk aan een paard, dat zonder toom en gebit, aan het hollen raakt, en niet zonder groot gevaar te stuiten is. Doch deze stoffe past beter door u behandeld te worden. Ook heb ik myn oogwit bereikt, en laat de rest aan een bekwamer pen over. 't Zal my genoeg zyn, zo gy door het doen drukken van deeze letteren blyken geeft dat gy van myn gevoelen niet vreemd zyt. Maak verders zo veele en zulke veranderingen daarin als het u behaagt, en wees verzekerd dat zulks niet kwalyk van my zal genomen worden, maar my eerder tot een spoor strekken, om u in het vervolg met myn geringen arbeid in uw loffelyk voorneemen te ondersteunen; blyvende ik met alle achting

HEER SPECTATOR,
U Ed. genegen Dienaar
A.L.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf*; te Rotterdam, *J.D. Beman*; Delft, *A. Beman* en *Boitet*; 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot*; Dordrecht, *Van Braam*; Leyden, *Kerchem*; Haarlem, *Van Lee*; Utrecht, *Kroon*; Middelburg, *Meerkamp*; Vlissingen, *Payenaar*, Leeuwaarden, *Strik*; Franeker, *Ennema*. &c. [225]

N° 179. Den 13. July 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

εκας εκας εστε βεβηλοι.[1]

AAn myne Lezers die alleen in den Spectator tydkorting en verlustiging zoeken, die zo weinig achting voor hunne reeden, in welke hunne weezentlyke heerlykheid alleen bestaat, gevoelen, dat ze de minste smaak niet hebben voor de waare wysheid, en niet de minste lust om een gemeenzamer en grondiger kennis met zig zelf te maaken, wil ik geraden hebben aanstonds dit Vertoog maar aan een kant te werpen, vermids het zelve niets staat te behelsen, dat hunne bedorve, en schandelyke neigingen in 't minst streelen kan; Ze zullen te meer naar het volgen van deezen raad moeten overhellen, wanneer ze weeten zullen, dat myne bespiegelingen alhier de vernedering des menschs beoogen zullen, die de meesten hoop zo hatelyk voorkomt, hoewel ze de vaste, ja eenige grondslag zy van onze waare grootheid en uitmuntendheid. Zonder verder voorbereiding zal ik terstond de hand aan 't werk slaan.

Wanneer de Goddelyke openbaring, die de nedrigheid als de regte bronader van alle Christelyke deugden aanziet, en zonder dewelke de waare deugd eene weezentlyke *contradictie* is, ons voorschryft, *dat ieder uit een beginsel van die hoofd*[234=226]*deugd zyn' naasten hooger moet agten als zig zelve*, is het zeeker dat die generale uitdrukkingen, door 't natuurlyk oordeel, 't welk de heilige Schrift altyd in ons ondersteld, eenigzins gematigt, en tot haar waar oogmerk moeten bepaald worden. De opperste wysheid, die de deugden t'zamen geschakeld, en onderling onder-

1 “Onheiligen van hier; bevlekt geen Heiligdommen.” Frase uitgesproken tijdens de Eleusinia, de beruchte geheime godsdienstplechtigheden te Eleusis ter ere van Demeter en Persephone.

geschikt heeft, wil niet dat d'eene als op de puinhoopen des anderen gegrond zy, en dat ze den anderen als den oorlog verklaren. Ze leert ons niet, nog kan ons leeren, dat wy van ons zelven kleingevoelig moeten zyn ten koste van de regtvaardigheid, die de band van alle andere deugden is, en welkers oefening wy aan ons, zo wel als aan onzen evenmensch verschuldigt zyn; 't Is derhalven onwederspreekelyk, dat zy ons nergens oplegt 't onderzoek van ons hart, hoe onpartydig ook, dermate te mistrouwen, dat elk in 't byzonder zig tragte wys te maaken, dat hy de veragtelykste van 't gansche menschelyke geslagt is; Onmogelyk is het dat zy iemand, die in zig zelf bevind een' neiging, om God en zyn naasten lief te hebben, en die bewust is dat hy ernstige en standvastige poogingen aanwend, om door zyn gansche gedrag die heugelyke geschiktheid te beantwoorden, beveelen kan in zig niet eenige verdienste te erkennen, boven een doordravend booswigt, die in den boezem van 't kwaad zelf, genoegzame beweegreeden tot het pleegen van 't kwaad schynende te vinden, zyne ongeregelde driften den lossen toom vierd, over de hinderpalen van de eer en van de wetten onbesonnen heen vliegt, en zig als spoedt tot de omverwerping van de burgerlyke t'zamenleeving. Deze gewigtige grondreegel is ons maar gegeven tot een heilzaam rigtsnoer, wanneer het onderscheid der zeeden tusschen ons en anderen min zigtbaar is, en [235=227] wy gevaar loopen, van door een roekeloos oordeel, op eenige dikwils bedriegelyke uiterlykheden gevestigt, onze innige waardy boven die van onzen evenmensch te schatten. De regtmatige uitpluizing van onze eige zielsgestalte, hoewel ten hoogste moejelyk, is egter niet buiten het bereik der mogelykheid. Wy kunnen, zo wy 't maar met ernst willen, de tegenworstelingen van onze driften opweegen, tegens de moejelykheid onzer poogingen, waar door wy dezelven eenigermaten aan 't gebied van eene verligte reeden onderworpen hebben; Dog die vergelyking, waar van de gansche deugd afhangt, in eens anders boezem te maken is boven de kragt van schepzels, die geen' harten, en nieren weten te doorgronden, en dienvolgens is het een noodwendig gewrogt van eene werkzame liefde, die wy voor denzelven gevoelen, geneigt te zyn liever van den zelven het beste, als 't ergste te denken, en te vermoeden, dat schoon zyne uiterlyke deugd by de onze te kort schiet, zyne inwendige verdienste de onze mogelyk verre overtreft. Het kan gebeuren, en het gebeurt buiten twyfel niet zelden, dat de een, met eene matige portie van kragt des geest, zwakke hartstogten overwind, en onder zyn bedwang houdt, terwyl een ander veel

sterker poogingen, aangemoedigt door een' veel groter liefde voor 't *Goede*, standvastiglyk aanwend, dog veel heviger passien te bestryden hebbende, schoon hy honderdmaal de overhand behoud, nogtans dikmaals oogenschynlyk overweldigt word en de nederlaag krygt. In wie van beiden nogtans moet het overwigt van deugd hier erkend worden? Is een overwinnaar, die met gedugte heirlegers een vyand nauwlyks in staat om hem het hoofd te bieden overmandt, en onder 't juk van slaverny brengt, agt [236=228]baarer, en luisterryker, als een held, die zyne geringe magt, met onvermoeide inspanningen onderschraagt, en een' sterken, en nooit afgematten tegenstreever zonder ophouden bespringende tusschen overwinningen en nederlagen geduurig zukkeldt, en nooit den moed laat zakken? By ongeluk zyn in de uiterlyke oorloogen de zeege en de nederlaag even baarblykelyk, daar in de worsteling met ons eige gemoed de overwinning dikwils verhoolen blyft, en 't verlies van 't gevegt meesten tyd door uitwendige blyken word aangekondigt. Ik heb by voorbeeld een man gekend, wiens Godvrugt my altyd ongeveinst was voorgekomen, dog die overrompelt door een ongetemde drift voor de vrouwen, een misdaad begong, die hem met recht een schandelyke doodstraf op den hals haalde. Zyn' droevige nederlaag, van zo eene verfoejelyke daad gevolgt, was waereldkundig, dog wie kan weten, hoe dikwils, en met wat uitspanning van kragten hy zo eene geweldige hartstogt had vermeesterd, en voor een tyd t'ondergebragt? Een tweede aanmerking, die elk billyk mensch aandringen moet, om zig niet ligtvaardiglyk, zelfs uit kracht van een waarschynlyk oordeel, boven anderen te verheffen, betreft de onbetwistbare ondervinding, die ons leert, dat wy onze deugd veel min aan onze eige inspanning van aandagt, en waakzaamheid, als aan de Goddelyke voorzienigheid verschuldigt zyn, en dat dikmaals van eene eenige omstandigheid in een onverdeelbare tydstip ons geheele goed of kwaad gedrag, door onze gansche levensloop kan afhangen; 't geen ons als de kragtigste dringreeden moet aanzetten, om zonder ophouden den hemel af te smeeken, dat *we in geene verzoeking moogen geleid worden*. Ik ken verscheide luiden, die over zig zelven wonderlyk [237=229] voldaan zyn, en zig grooten dank weten, dat ze geen huisbreekers, geen struikrovers, geen moordenaars zyn. Dog eene gelukkige opvoeding heeft hun de boosheit met de eerste melk niet doen inzuigen; zy hebben van kindsbeen af overvloed van alles gehad, en indien ze aan diergelyke verfoejelykheden zig hadden overgegeven, zouden ze uit de lyst der menschen uitgeschrapt, en in die der ge-

vleeschte booze geesten moeten overgebragt worden. Wat weten ze hoe hunne kragt des gemoeds de tegengestelde omstandigheden zou ontworsteld hebben? Zy hebben weinig regt op diergelyke vergenoeging wegens hun eerlyk gedrag; Dog dezelve komt als in eigendom toe, aan kinderen van booswigten, die geen ander handwerk als 't bedryven van schelmstukken geleerd hebben, en aan ongelukkigen, welkers deugd door oefening, en ouderdom nog geen genoegzame bestendigheid gekreegen hebbende, zou hebben kunnen bezwyken onder het drukkende gebrek van kleederen, en voedzel, en die zig egter heldhaftig uit die gevaarlyke toestand, onder Gods behulpzame hand, gered hebben.

Dat zomtyds het gansch levensbedryf van een ondeelbaar oogenblik afhangt kan aan niemand verhoolen zyn, die met opmerking alle de omstandigheden, in welken hy zig; voornamentlyk in zyne onvoorzigtige en driftige jeugd heeft ingewikkeld gevonden, zig wil herinneren; In deze overweeging zal hy duidelyk bespeuren, dat hy meer aan de Goddelyke bescherming zyne behoudenis als aan zyne eige aangewende kragt heeft dank te weten, en hy zal zelfs bevroeden, dat de omstandigheden, uit welkers strikken hy verlost is geweest, in zig zelven dikwils van weinig gewigt schynen, en onbekwaam om een' groote invloed op zyn gansch gedrag te hebben. Neem eens een schooljongen, die wegens eene kinderlyke misdaad voor de strengheid van zyne ouders of meesters trilt, en om de gevreesde straf te ontgaan, zig de zelve meer en meer waardig maakt. Hy vervreemd zig van 't vaderlyk huis; Wel haast ontbeert hy het noodig voedzel, dog nog min voor deze ongewone behoeftigheid, als voor de verdiende kastyding vreezende, kleeft hy den eersten aan, die zig aanbied dit gebrek te vervullen. Hy raakt onder eene bende van landlopers, zyne goede inborst beeft van 't geen hy hun dagelyks ziet begaan, dog door de gewoonte word allengskens die heilzame indruk uitgewist, en zyne jonge herssenen [238=230] worden meer en meer als vereelt; Al heeft zyn goede aard kragts genoeg om hem eene geneigtheid in te boezemen, om zig van zo een verderfelyk gezelschap te ontslaan, hy vind zig aan 't zelve als vast gekluisterd. Wat zal hy beginnen? waar zal hy heen? zoekt hy te ontvlugten, en word hy agterhaalt? wat wreede pyningen zal hy van dat onbarmhertig volk niet moeten ondergaan. Door eene diergelyke vreeze word hy als genoodsaakt aan de grootste schelmstukken de behulpzame hand te bieden; Door 't gelukken van zyne eerste aanslagen word hy hoe langs hoe meer aangespoort, om op zo een gruwelyk tooneel met eene geduuriglyk

aangroeiende vrywilligheid de hoofdrollen zelf te speelen. Word hy eindelyk betrapt, en door een schandelyke straf onteert, dan is het gansch met hem gedaan; Alle hoop van inkeer verdwynt, vermids alle schaamte uit zyn gemoed verbannen is; alle schaamte, zeg ik, dat kragtig steunzel van een' wankelbaare deugd, 't welk eens verbroken zynde nooit weer kan te regt geholpen worden. Niets derhalven komt my min wonderbaar voor, als dat iemand met treffelyke neigingen gebooren, en wiens goede aard door een heilzame opvoeding is aangekweekt, door naare omstandigheden van het spoor zyns pligts afgeleid, aan galg en rad zyn evenmensch tot een smadelyk schouwspel strekke; En om die zelfde reeden verbaast het my ook geenzins, dat in zo een deernis waardig geval, een' rampzaligen schielyk de oogen worden geopend, en in staat gebragt om zyne ysselyke zielsgestalte duidelyk en met eene heilzame schrik te aanschouwen, en dat door die zelfondekking het zaad der deugd in zyn boezem als verstikt, alle verhinderingen te boven komt, en zo spoedige als overvloedige vrugten voortbrengt. Hier uit kan onze menschlievendheid haar voordeel trekken, en zig verzekerd houden, dat al het berouw en alle de Godvrugt door zommige misdaadigers in de laatste daagen hunner leven standvastiglyk, en met de hevigste iever betoond, den hatelyken naam van *Galg-berouw* niet altyd verdient, en dat ze niet alleen uit vreeze van de dood en van eene eeuwige rampzaligheid kan spruiten, maar ook uit een' buitengewoone inspanning van eene lang verkragte deugd die den elendiglyk verlooren tyd met alle mogelyke pogingen tracht te vergoeden.

Men ziet, myns oordeels, met de helderste klaarheid, dat in het beschreeve geval het gansch verband van des jongelings [239=231] kwaad gedrag afgehangen heeft van die eenige stip des tyds, op welke hy, door zyne ongegronde vreeze overheert, beslooten heeft de verdiende kastyding, door wat middelen het ook mogt zyn, te ontvlieden, en dat alle zyne andere afdwalende gangen, in zig zelven aangemerkt, zo aan een zyn verknogt geweest, dat de eene stap door een ander met een soort van noodwendigheid moest gevolgt worden. Het is waar dat de Godlyke voorzienigheid den draad van die droevige gevolgen had kunnen verbreeken, en dat, indien de ouders in 't begin van die dooling den jongeling vindende hem eer volgens zyn aard, als verdienste hadden behandeld, dezelve door die geweldige stroom van ondeugden, en rampzaligheden niet weggesleept, en aan zyn eige goede hoedanigheden ontrukt zou zyn geweest. Maar wy

spreeken hier aan iemand aan zyne eige pogingen, in diergelyke dringende omstandigheden, als overgegeven.

Men verbeelde zig hier egter niet dat ik van gevoelen ben, dat de omstandigheden de wil met zo een onwederstaanlyke magt overheeren, dat alle tegenstand vrugteloos zy, en aan dezelve van haar vryheid volstrekt berooft, de minste kracht niet overblyft. Geenzins, beweegredenen overreden eigentlyk, maar dwingen niet, en in wat dringende gevallen de wil zig mag bevinden, zy behoud het wezentlyk vermogen, van zig, werwaards het haar behaagt, te neigen. Iemand, die met een gelaade pistool op de borst, door een geweldenaar tot een schandelyke daad word gedrongen, behoud de keur van dit zyn zielsvermogen, aan wat zyde het hem goeddunkt, te doen overhellen, maar de moeyelykheid bestaat in 't wel oeffenen van dat vermogen in zo eene hachelyke gelegendheid. Hy blyft meester van de kracht om de beste party te kiezen; Zulks is hem niet absoluit onmooglyk, in zig zelfs aangemerkt, maar de uitvoering is zo beswaarlyk, dat ze zeer na komt aan de volstrekte onmooglykheid. Het is 'er meê gelegen, als met iemand, die met eene kans tegens honderdduizend ergens in slaagt, en aan eene onbesuisde buitensporigheid zig schuldig zou maken, zo hy ooit weder op diergelyken uitslag dorst hoopen. 't Is alleenlyk 't werk van een' eigentlyk zo gezegde heldendeugt, die van de uiterste zeldzaamheid is, dwars door alle hinderpalen heen te streeven, om de pligt, aan dewelke de geharde ziel, als aan haar eenige beweegreeden zig gewend heeft, onafscheidelyk zig te hech[240=232]ten, met eene onwankelbaare bestendigheid te volgen. Dog de hebbelykheid van zo eene verhevene kragt des gemoeds is niet als door eene langduurige en halsterrige worsteling met zig zelf, tusschen menigvuldig vallen, en opstaan, te verkrygen.

Om de liefdelooze veroordelingen, omtrent onzen evenmensch nog meer te dwarsboomen, zal ik hier als een natuurlyk gevolg van 't gezegde aanmerken, dat men zig zeer bedriegt met zig te verbeelden, dat die geene, die de gemeene rust op het gevoeligst stooren door misdaden, dewelken door den waereldlyken regter met eene schandelyke en pynelyke dood gestraft worden, de onverbeterlykste booswigten zyn, die de algemeene verfoeijing zig waardig maaken. Men zal uit deze dwaling gered worden, zo dra men zal willen aanmerken dat voor de vierschaar van 't Opperweezen, en van onze eige reeden, de zulken de grootste booswigten moeten geschat worden, die de beweegreedenen tot het pleegen van kwaad 't

meest uit den grond van hunne eigen boezem haalen, en niet uit verleidende omstandigheden. Volgens deze onbetwistbare reegel kan 'er eene min wezentlyke schelmagtigheid gevonden worden, in een Roover, en Huisbreeker, die niets anders geleerd heeft, om door de waereld te komen, als in een' onwaardig mensch, die zonder hoop van een aanzienlyk voordeel de geheimen van zyn vriend en weldoener hem toebetrouwd, kwaadaardiglyk verraad, in een ander die in de onderdrukking van alle die geenen, die hy in staat is 't juk van zyne geweldenary op te leggen, een onmenschelyk vermaak schept; Ja zelfs in een darden, die de nutte strengheid der weten misbruikende, om een' geringe somme, die hem verschuldigt is, en zonder dewelke hy bestaan kan, een ongelukkig Huisman tot het bed onder 't lighaam doed verkoopen, en met de naakte kinderen aan den dyk jaagt; In een woord, in alle die geenen die zig buiten het bereik der justitie houdende, zonder uitwendige dringreedenen, hunne aangeboore boosheid uit een beginzel van verlustiging, op allerlei wyze trachten te voldoen. De gemelte Rover kan dikwils vergeleken worden by een' verwilderde grond die door zorg en arbeid weder is te recht te helpen, daar de anderen een barre rots gelyk zyn, daar nooit goede vrugten van verwagt kunnen worden. [233]

N° 180. Den 17. July 1733. De Hollandsche Spectator.

Benevolentiam non adulescentulorum more, ardore quodam amoris,
Sed stabilitate potius & constantia judicemus.[1]
CICERO.

HEER SPECTATOR.

EEn myner hupsche Vriendinnen, die, door eene goede geboorte, en nog beter opvoeding, eer, en deugd zeer wel en weezentlyk heeft leeren onderscheiden, en waardeeren, en het juiste van waare vriendschap, door oefening, immers zo wel heeft begreepen, als de kloekste mannen, door een geredeneerde bespiegeling, die ook het zout en merg van uwe Vertoogen, met den rechten smaak proeft, en gebruik daar van maakt. Deze het 149 stukje van den Spectator in handen krygende, zo als wy op een' gemeenzame maaltyd, met haar man en kinderen aan tafel zaten, en op ons verzoek begonnen hebbende te leezen de eerste losse betuigingen van uwen allemans vriend *Pantophilus*[2], riep, als buiten den text, met veranderde stemklank schielyk uit: *Ha? hier zullen wy ze hebben, die ik al lang verwacht had*. Hier op verspreidde zig een vrolyk genoegen op haar vriendelyk weezen, en een voorbarige drift scheen haare leeslust te wakkeren. Dog op het einde van de eerste verhandeling een weinig verflaauwende; *Dit vertoog*, sprak zy, *schynt my goed en behaaglyk, dog wat het onderwerp betreft, heb ik te schielyk gevonnist, en misgetast; Ik meende dat we*

1 “Laat ons niet oordeelen over de Genegenheid tot malkanderen, gelyk jongelingen door zekere Drift van liefde, maar veel eer door de bestendigheid en standvastigheid.” Cicero, *De officiis* I, 47.
2 Letterlijk: Allemansvriend.

hier een schilderagtig teekeningetje krygen zouden, van dat belachelyk slag van menschen, die de dierbare vriendschap zo misbruiken, dat ze by de eerste ontmoeting, met onbekende luiden zo een' naauwe verbintenis maken, als of die onverbrekelyk stond te worden, welke in 't kort zo eene heevige voortgang heeft, dat die lieve voor[242=234]*werpen van eene versche en ongegronde genegentheid geen dag van malkander kunnen duuren, zelfs met onderling verzuim der nodigste bezigheden. Dog die vlam van stroo verkeert wel haast in een scherpe rook, die de oogen zeer doet, en meesten tyd eindigt in een vuilen stank. Dit onbezonne volkje wilde ik wel eens van onzen bekwamen Spectator levendig afgeschetst, en naar verdienste ten toon gesteld zien. Hy moet nog veel pylen op zyn koker hebben, dat hem deze losse gesteldheid des gemoeds nog niet in 't oog geloopen heeft, en de lust hem niet heeft bekroopen van zyn pen eens daartoe te versnyden; Dusdanig voorwerp, beelde ik my in, zou alle zyne Lezeren behaagen, en, zo geen groote verbetering, ten minste eene heilzame overtuiging voortbrengen*. Wy stemden dezen inval van goed oordeel met haar volkomen toe, en ons vrolyk onderhoud liep verder daar over met eene aangename tydkorting. Ik tot mynent gekoomen, dacht dat de vriendhoudende Eudoxe over deze stoffe te wel gevonnist had, om het daar by te laten blyven, en voelende myn' geest bewogen, om haar zo 't mogelyk was eens te verraschen, en daar door haare agting voor den Spectator te vergrooten, ging het gemelte Vertoog met bedaartheid nog eens overleezen, om het Character door myne Vrienden geoppert met dat van uwen *Pantophilus* te vergelyken. 't Is zeker dat deze *man* overal in ons land zo wel als elders te vinden is, voornamentlyk, gelyk ik denk met grond te vermoeden, sedert dat zekere Natie, met eene aangebore gevoeglykheid tot haar voordeel, zig overal indringende, deze schynschoone uiterlykheden aan onze wel aannemende Landaart zo eige gemaakt heeft, dat we onze natuurlyke deftigheid verzakende dezelve als een merkteeken van goede opvoeding aanzien. Of nu die luiden die Eudoxe bedoelde, zo overal gemeen zyn, lust my niet thans te onderzoeken, maar wie zal niet erkennen, dat ons vaderland van de zelven tot overlopens toe vervult is. De nieuwgemaakte Vriendschappen loopen hier zo te post,[1] dat ze als een afgeslooft huerpaard wel haast bek af gereeden zyn, en schielyk ter nederstorten, zonder ooit de kracht te hebben van zig weder op te heffen. Dat meer is die redenlooze genegent-

1 Snel.

heden veranderen gemeenelyk in zo eene doodelyke afkeer, en onverzoenlyken haat, dat niets onverdragelyker schynt, als dat men by ontmoeting malkander onder de oogen dulden moet. Voortaan spreekt [243=235] men niets als kwaad van elkander, de huisselyke en heimelyke gebreeken, die de gemeenzaamheid doorsnuffeld had, worden wereldkundig gemaakt en zelfs door een snoode laster met een hatelyk borduurwerk overdekt. Ik zal deze myne aanmerkingen niet verder uitbreiden, maar liever dezelve door de eerste voorbeelden die my onder de oogen komen, verlevendigen, en als bezielen.

Grietje van matigen burgerhuize, en dus van eenige opvoeding, dog onverzorgd van haare ouders gelaten, en beducht, dat ze te laat komen, of in een onwillige eenzaamheid haare dagen zou verslyten, liet zig bekruipen van een Heereknecht, die naar dezen val door haar smeeken, en traanen bewogen haar tot zyn deel nam, en tot haar gevoelige vreugde het twyfelagtig kind, twee maanden voor deszelfs geboorte, door een huwelyk wettigde. In het begin hadden de jonge luiden het vry kwaat, en met snyeren,[1] dat de man eertyds ten naasten by geleert had, wierd het kosje sobertjes behaald; Dog Meester Pieter paste braaf op, en kreeg allengskens fraaye kalantten, zo dat hy het hupschjes rond kon schieten en voor de aanwassende kinderen de ruime kost winnen. Ettelyke jaaren hadden ze zonder voorval met de buuren geleeft, als *Elsje* een burgerdienstmaagd, die onlangs met een loodgieter getrouwt hier in een ryke buurt een goede kostwinning hoopende te vinden, met den nieuwen Maytyd in het allernaaste huis zig kwam ter nederzetten; In het overbrengen van het beknopte huisraad, eer alles op zyn stel raakte, viel de avond, en om ligt en vuur te hebben, moest men te buurhuis gaan. Dit wierd niet alleen door *Grietje* toegestaan, maar ze bood zelfs haare nieuwe buurvrouw een mand met torf aan, en was haar in alles, met een gulhartige beleeftheid, behulpzaam. 's Morgens was de snyer al by de hand toen *Elsje* opkwam, en terwyl hy haar vroeg, hoe ze in haar' nieuwe woning geslapen had, voegde *Grietje* zig dadelyk daar by, en vermids de Loodgieter buiten werkte, noodde zy zyn Vrouwtje op een kop koffy, dat 's agtermiddags betaalt gezet wierd door een kopje thee. Deze gemeenzaamheid groeide, door het tusschenloopen van Grietjes kinderen, zo aan, dat *Elsje* die geen omslag had, en geen handwerk kende, ten minste tienmaal op een dag by Pieter buur stond te

1 Kleermaken.

praten, en als 'er d'een of d'ander aan de winkel kwam, t'elkens door een werkjongen moest geroe[244=238]pen worden. De vrindschap scheen onverbreekelyk; de buuren begonnen het oog 'er op te krygen, en zommigen niet zonder afgunst. Dit duurde op dien voet meer als ses weeken tot onderling genoegen, en inzonderheid van *Elsje*, om dat zy met haar tyd geen weg wist, en Pieter buur altyd op zyn tafel zittende niets verzuimde, terwyl hy door een hartig praatje altyd stof tot lachen verschafte. Of de gemeenzaamheid wat ruime vryheid baarde, dan of een dubbelzinnig woord Elsjes kuische ooren wat te hard aandeed, zy raakt op een tyd met den zittende snyer aan het stoejen, en klopt hem weerloos, met vriendelyk vinnige handen, en al lachende kwaad, helder wat om de ooren. Griet in haar schoonmaken beezig, en door een glaasje in de binnekamer dit gewoel ziende, vliegt op van gramschap, komt met een verstoord gelaat te voorschyn, en barst aldus uit: *Kom kom, dat's hier lang genoeg Els, gaa jy naar je eigen huis, en heb je wat te stoeyen, zo stoey met je man; dat gebrus*[1] *moest hier uit zyn, je zoud op het lest myn man wel voor men oogen om den hals vallen*. Welk een' schielyke verandering; Elsje van schrik niet kunnende spreeken druipt weg, en de snyer voor zyn oplopend Vrouwtje vreezende vind goed haar eerste verbolgendheid te laaten uitwazemen, en daar na te zien, hoe haar best te stillen. Hier meede borst de vrindschap eenslags in duigen; 't geen de buurt zo verveelt had, wierd voor de zelve eene vermakelyke klugt, en de laster waar mee die zoete vriendinnen elkander zogten zwart te maaken is zo ligt te raden, dat ze geen beschryving van nooden heeft.

Zo dit voorbeeld u wat kanallieus[2] mogt schynen, en eenigzins beneden 't oogmerk van een Spectator, zie hier een tweede dat u mogelyk beter aan zal staan.

Dorilas en Neocles zyn jonge luiden van braven huize, uit twee onzer voornaamste steeden in d'eerste bloei hunner jaaren, uit der ouderen opzigt, en tucht der meesteren afgezonden, en, in de eerste barning van de Akademische studie, aan hun eige bestier toevertrouwt; Deze ontmoeten malkander op de Collegien; Zy maken kennis in het koffyhuis, en op de billiard, vriendschap, die zo schielyk toeneemt, en zo welig groeit, dat de heldenamen van Pylades, en Orestes, niet voldoende genoeg schynen, of

1 Gedol.
2 Plat.

de roem van Damon, en Pythias moet 'er bygevoegt worden. Zy zyn onafscheidelyk; wandelen, eeten drin[245=237]ken, slaapen, nachtbraken, speelen, alles is onder hen gemeen. De een was de schaduw van den ander, ze waren zelfs in hun schik, dat ze deswegens onder huns gelyken tot een spreekwoord strekken, en zy wilden door eene standvastige eensgezindheid hunne benyders van spyt doen barsten. Deze onderlinge aankleeving duurde een geruimen tyd zonder de minste verandering; Dog op een tyd wat meer als recht toe gedronken hebbende, als Dorilas met Neocles meê gegaan was, om t'zamen nog wat te eeten, valt hun praat op Clarisse, welkers aangenaamheden het hart van Dorilas eenigzins geraakt hadden, en op welke hy eenige stille gedagten voede. Hy prees het Meisje wonder hoog, roemde haar schoonheid, deftige gestalte, verstandige bevalligheid, en welgemanierden omgang. *Dunkt u dat*, sprak Neocles, die het meest beschonken was; *myns oordeels is het een rechte viesneus, die altyd even suur, en stuurs ziet, zy gaf zig zo veel gemaakte* AIRS *dat ik 'er van walg; en wat haar verstand aangaat, ik weet wel dat z'er groote verbeelding van heeft; Dog ik wil wel gelooven dat z'er genoeg van voorzien is, om u of my, zo ze ons eens in het net kon krygen, onder haar genadig gebiet als onderdanige slaven te doen buigen*. Hoe hebben we 't met malkander, borst hier op Dorilas uit; my dunkt waarachtig, dat je met meer respect behoorde te spreeken van een Juffrouw daar ik genegentheid voor heb. Indien een ander zulke taal voerde, zo zou ik het voor haar wel eens wegen de weer opneemen; Hy staat morrende op en naauwlyks zyn boezemvriend goede nagt wenschende loopt hy verhit van wyn en toorn naar zyn huis, vervult zyne harssenen met alle de gebreeken, die hy ooit in Neocles ontdekt hadt, en vat zo groot een euvelmoed tegens hem op, dat hy besluit van 't affront voldoening te vorderen. Neocles die uitgeslapen had, en aan 't heele geval niet meer dacht, komt 's morgens in 't koffihuis, en vind 'er Dorilas, die zig niet verwaardigt hem aan te zien, of eens aan den hoed te tasten, veel min naar gewoonte hem aan te spreeken. Hy staat verbaast, en elk met hem: Hy vraagt de reeden, de ander wil met hem niet te doen hebben; Dog gedrongen byt hy hem 't volgende met een bitse en fiere toon toe; *Hoor Myn Heer, gy weet wat gisteren tusschen ons gepasseert is, dog zo gy de taal die gy gevoert hebt, niet aanstonds retracteert, zo zweer ik, dat ik het u zal doen* [246=238] *doen*. Dat zou ik gaarne om onze vriend-

schap doen willen, was 't antwoord, maar nu gy zo op het mesje spreekt,[1] en 't gezelschap my van lacheteit[2] zou verdenken, zo doet eens wat je geleert hebt. 't Geen ik gezeid heb zal ik voor de punt staande houden. Zie daar onze Pylades, en Orestes veranderd, in Achilles, en Agamemnon, en de tusschengeschoote Makkers hebben moeite genoeg om ze van een te houden, en met een goede uitslag de rol van den gryzen Nestor te speelen.

Mogelyk zal men my zeggen, dat myne stelling niet zeer bondig beweezen word door diergelyke vriendschaps breuk, die meest aan de jeugd, in alles los en onbedagtzaam, moet toegeschreven worden. Dog in plaats van deze tegenwerping op te lossen, zal ik tot een derde voorbeeld overgaan; Floardus in een bediening boven zyne bekwaamheid naar West-Indien gevaaren zynde, en aldaar meer op zyn fortuyn, als op het vereischte van zyn ampt bedagt, had een' ryke planters Dochter, die zo wat misselyk in de waereld gekomen niet veel navraagens lyden kost, getrouwt, en dewyl zy een groot inkomen, en nog grooter verwagting had, nam hy de eerste gelegendheid voor de beste, om met deze zyne schat t'huiswaards te keeren, en zyne overige daagen, in een' zatte ledigheid onder de menschen te slyten. Hy zet zig te Amsterdam neer. Het ongemeen gewoel van die stad verbaasde de zinnen van een Vrouwtje, dat behalven een huisgezin of twee, niets anders dan slaaven gezien had, en schoon dit gewoel haar behaagde, nogtans afkeerig van gezelschap dat ze niet behandelen kost, bleef zy van alle menschelyke omgang genoegzaam afgescheiden. Een verre Nicht, die een groote winkel ophad van Engelsche en Fransche aardigheden, dit vernomen hebbende, gaat haar verwelkomen, en met een aanhalend gestreel dat zoort van Winkeliers eigen, maakt zy zo ras vriendschap dat *Kurassavia* van den ogtend tot den avond in de winkel zig bynaar voor noodhulp, en zelfs winkeldogter laat employeeren. Alles is haar nieuw; alles behaagt haar; ook is alles tot haar dienst; Zy heeft de voorkeur, zy schikt zig op en krygt meer zin in haar zelf als ooit van te vooren; Floardus heeft in 't byzyn van Neef ook meer behaagen, dan in de groote waereld. Hier rookt hy zyn pyp zonder spreeken; hier *brilleert* hy, daar hy by luiden van omgang misschien over zy[3] zou aangezien wor[247=239]den. Geen aangenamer leven! geen grooter vriendschap. Maar

1 Dreigend.
2 Slapheid.
3 Met minachting.

als op nieuwe jaar aan *Kurassavia* een reekening van ettelyke honderden voor *Gentillesses* gebracht wierd, stond de sloof of ze voor 't hooft was geslagen. Zy verbeelde zig die kleinigheden met presentjes ruim betaald te hebben, en voor 't minst, dat ze haar ten duurste niet hadden moeten toegerekend worden. 't Ongenoegen is niet te ontveinzen. Men beknibbeldt de reekening, en men betaald ze al kyvende. Het loopen naar de winkel is bot uit. Het vleyen verandert in lebbig[1] kwaadspreeken: men verteld aan ieder *Kurassavias* geboorte, kinderachtige malligheid, en inhalende gierigheid. Zo dat Floardus om d'agterklap te ontgaan voorneemt naar elders te verhuizen; *want Neef is geen hair beter als zyn wyf, en weet van hem ook veel te snappen*.

Ik zal met uw welneemen nog een *portrait* hier nevens hangen om in eens allerlei staaten van onze landaard te doorlopen.

Adrastus en Isabelle bezitten een' heerlyke buitenplaats, in het Hollandsche Tempe.[2] Sergestus en Eleonore koopen 'er een niet min aanzienlyk in de buurt. Zo haast de laatsten voor de eerstemaal op het land komen, om 'er het nieuwe vermaak van te genieten, gaan de eersten hen statig verwelkomen, en bedingen in die zelfde visite de steedsche pligtplegingen in eene ongedwonge gemeenzaamheid, het buiten-leven zo eige, te veranderen, en *sans façon*[3] met malkander te leven. Dit denkbeeld doet zig zo aangenaam voor, dat het met de uiterste greetigheid word omhelst. Men geeft weerzyds malkander de sleutel van de laan; men komt t'aller uuren malkander onverwagtst bezoeken, en men blyft zonder verzocht te zyn op de portie. Wenschelyke gemeenzaamheid van het land-leven, zo ze door de reeden gematigt, en met onderlinge rekkelykheid gesmaakt word! Het ongeluk wil, dat Sergestus eens buitengasten heeft, en om te grooten omslag te myden, Adrastus t'huis laat, die van de zaak onbewust met zyn Vrouwtje tegens den middag aankomt ryden. Ze staan verzet zo veel volk te ontmoeten. Ze willen weder in de koets treden, dog worden door de tractanten, hoewel eenigzins beteutert, verwelkomt, en als gedwongen aan de vernaauwde tafel plaats te nemen. Ze doen hun best, om zo vrolyk als naar gewoonte te schynen, maar de pogingen daar [248=240] toe aange-

1 Bits.
2 Tempe, een dal in Thessalië, was in de 17de- en 18de eeuw spreekwoordelijk voor ieder liefelijke oord.
3 Zonder plichtplegingen.

wend straalen door, en zyn zigtbaar. De gemeenzaamheid gaat nogtans haar ouden gang, dog eenigzins hinkende. Sergestus en zyn' beminde zullende eens vroeg steewaards ryden, houden stil by Adrastus, om te vragen, of de Vrienden in de stad niets te verrichten hebben. Men is noch niet by de hand; Adrastus komt met zyn nachtrok, en slaapmuts voor den dag. Mevrouw is nog op haar kamer; men treed vrymoedig in, men vind haar voor haar toilet vry wat verleegen, en een doosje word met 'er haast achter het spiegel geschooven, 't geen echter met een behendig oog waargenomen word. *Mevrouw is wat bleek, en ongedaan; Dog ze heeft te nacht niet veel geslapen*, maar onder het bybrengen, zelfs van dit excuus krygt ze een blos die spyt en verkoeling aankondigt. Men breekt egter niet, dog 't touwtje slyt op eene gevoelige wyze. Adrastus opgerokkend[1] door zyn Vrouwtje komt ook eens met de zelve op een vroege morgen de buuren verrasschen. Alles is nog van zyn stel; Myn Heer en Mevrouw zyn noch te bed, de Familiariteit dult egter niet dat de Vrienden buiten worden gesloten. Naauwlyks heeft men tyd om een zak en japon in het bed aan te schikken, en alles overhoop leggende vertoond een huishouden in het wild. Aan d'eene kant is men beschaamt, wegens de overrompeling, aan de ander word gegrimlacht, dog de uiterlyke vriendlykheid houd wederzyds stand; na een verhaast ontbyt scheid men van den ander. De visites in 't vervolg krimpen in en verminderen. De sleutels der laanen worden niet weder geeischt, dog de slooten, als door een' onderlinge overeenstemming verandert. Ondertusschen hoort men verspreiden, dat Isabel haar frisse kleur niet uit het bed met haar brengt, en wel weet waar ze te koop is, en dat Eleonoor de slordigste morsebel is, die op voeten gaan kan. Waar nogtans die Dames zich vinden, bejegenen ze zig met de gewone liefkozingen; 't schynt of ze de pligt van oprechtheid zig wederzyds kwyt hebben gescholden, en voor de geenen, die weten wat 'er gaande is zyn ze levendige bewyzen dat de haat, die door boersche uitvallen gemeenlyk verflaauwt, nooit zo hartelyk, en zo duurzaam is, dan wanneer ze onder uitwendige vriendelykheid en beleeftheid, warmpjes gedekt, en gekoestert word.

1 Opgehitst.

De Hollandsche Spectator, sevende deel.

[vignet met spreuk: Non Norunt Hæc Monumenta Mori]
[*G.F.L. Debrie in.t et del. Cl. Duflos. f. 1728*]

Te Amsterdam, By Hermanus Uytwerf.

N° 181. Den 20. July 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Parva, inquis, est res, at magna culpa; non peccata, rerum eventu, sed vitiis hominum metienda sunt.[1]
CICERO.

IK heb een buurman gehad, die by de geheele waereld, en voornamentlyk by zig zelve, voor een zeer hupsch, en degelyk mensch te boek stond, om dat hy nog by anderen, nog by zig zelf wel bekend was. Niet dat ik zeggen wil, dat hy zig aan groove en aanstotelyke ongeregeldheden schuldig maakte, nog kwaade hebbelykheden, met de welke de deugd onbestaanlyk is, in zyn boezem voede. 't Was zelfs een man die onder de fynen[2] kon gerekend worden, hy verstond, zonder de oorspronkelyke waarheid der religie ooit in de grond onderzogt te hebben, de gemeene slender[3] van de Godgeleerdheid; Hy las veel stigtelyke boeken, had een' gelukkige geheugenis, verzuimde zelden de preeken van de vermaardste Leeraars, en die gaaven ondersteunt door een gladde tong, zetten hem een genoegzaam gezag by, om oefeningen onder zyns gelyken te houden, en als een Godsspraak te worden aangehoort; 't Was echter niet minder als een *fimelaar*,[4] en wanneer hy zig by luiden van de waereld bevond, deed hy mede neffens een ander, at, dronk en was vrolyk en geneuglyk [2] gelyk de rest, en

1 "De zaak, zegt gy, is gering, maar de schuld groot; de misdaaden moeten niet naar den uitslag der zaaken, maar naar de Ondeugden der Menschen afgemeeten worden." Cicero, *Paradoxa Stoicorum*, 20.
2 Zeer godsdienstige mensen.
3 Algemene routine.
4 Een huichelaar.

ontzag zig niet door koddige grappen, kwinkslagen en vertelseltjes, ja zelfs wel door een aardig deuntje, 't gezelschap, naar zyn vermogen, te vermaaken. Daar liep zelfs, als het hem geen geld kostte, wel eens een roesje onder. 't Welk nogtans zelden tot een redelose dronkenschap uitspatte, en men kan zeggen dat hy zig in dusdanige omstandigheden van de waereldlingen nergens door onderscheidde, als door zyn gesteeve weezen, en teemende[1] uitspraak, zo dat hy met een preekende stem, en Phyzionomy, die hy zig onafscheidelyk eige gemaakt had, de aardigste boerteryen voor den dag bragt. Deze gezel, die, schoon maar een timmermans knegt, de leerstukken van onze Godsdienst op zyn duimpje had en agter den anderen wist op te zeggen, hoe veel en welke tegenwerpingen tegen ieder der zelven, van partyen worden bygebragt, en door hoe veel oplossingen die zwarigheden, door onze Theologanten, worden ontzenuwt, had, met zo veel veragting, van de heidensche zedelessen hooren spreeken, dat, uitgezondert groove en hatelyke misdaden, welkers bloote naam in ieders ziel verfoejing verwekt, hy de minste gedagten niet had laten gaan omtrent de natuur, en de scheidspalen van 't zedelyk goed, en kwaad. Op een zekere tyd kwam hy my met beleeftheid eenige abrikoozen en persiken aanbieden, de schoonste die ik 't gansche jaar gezien had. Wanneer ik hem gevraagt had, hoe hy tog aan die keurige vrugten was gekomen, antwoordde hy my, zonder de minste verlegendheid of schaamte aldus: Je weet Myn Heer, dat de Heer .... myn naaste buurman, het huis, daar hy nog eenige maanden huur aan had, leedig heeft gelaten, om in een andere stad te gaan woonen, zonder naar 't zelve meer uit te zien. Nu weet je dat [3] zyn tuin, die met de beste vrugten rykelyk voorzien is, maar door een laage muur van myn erfje gescheiden is, zo dat ik gemakkelyk uit myn venster gezien heb, dat alles van de boomen afvalt, of op de zelven verrot, en verdroogt, 't welk my heeft doen resolveeren, om over de muur te klimmen, op dat ten minste iemant 'er eenig nut van hebben. Zo dra had ik zulks niet gehoort, of ik nam met een' statig gelaat het schooteltje met dit treffelyk ooft van de tafel, en verzogt hem 't zelve weder naar zig te nemen, vermids ik 't minste gebruik niet meende te maken van iets dat hy my met recht niet kon geven, dewyl hy 'er de minste eigendom niet aan en had. Hy stond op deze reeden verslagen als of hy door een donderslag was getroffen geweest. Maar Myn Heer, myn Heer, sprak hy eindelyk, nu zyt gy evenwel al te

1 Zeurderige.

naauw gezet. Immers is het beter dat wy die vrugten, die als verlaten schynen, tot onze verkwikking aanwenden, als dat ze zonder iemands nut verderven. Wat ongelyk doe ik hier mee aan den Heer, of aan iemand ter waereld? Ik doe zelfs wel, naar myn oordeel, dat ik die milde giften van den hemel niet te loor laat gaan. *Hoor myn' goede buurman*, antwoordde ik op die schynreeden, *ik zie duidelyk, dat gy in dit stuk, uit puure onweetendheid hebt gezondigt, en geenzins met een kwaadt opzet; Dog dewyl gy behoort te weten, dat niets een Christen zo betaamelyk, en zelfs zo noodsaaklyk is, als een aandagtig, en naauwkeurig onderzoek van alle zyne pligten, hoop ik, dat gy niet kwalyk nemen zult, dat ik u een net denkbeeld geef van het onwettig bedryf, waar aan gy u hebt schuldig gemaakt. Ik beken, dat onze buurman, indien hy waarlyk voorgenomen heeft naar zyn huis en tuin niet meer uit te zien, niet wysselyk gehandelt heeft, met zyne vrugten aan 't verderf over te geven, en dat hy een verstandige* [4] *goedaardigheid zoude in 't werk gesteld hebben, indien hy aan Vrienden, of aan bescheide buuren, den toegang van zyne vrugtbaare tuin verleend had; Dog door die verwaarlozing verliest hy in generlei wyzen den eigendom van zyne vrugten, en neem zelfs, dat hy tegenwoordig zynde goed had gevonden de zelve aan de beesten te geven, of in het water te werpen, hy was 'er meester van, en hy zou nog aan u, nog zelfs aan den waereldlyken rechter, maar aan God alleen daar van rekenschap hebben moeten geven. Ik zal u niet vragen wat zekerheid gy kunt hebben, dat misschien de eigenaar zig beter bedagt hebbende, niet huiden of morgen iemant, van zynent wegen, zal koomen om de verwaarloosde vrugten te plukken. Dit zyn zaaken, daar een eerlyk man niet mede te doen heeft, vermids hem alleen staat te onderzoeken, wat hy volgens de stricte rechtvaardigheid doen en laaten moet; Ik zal u maar vragen, wat mogelyk recht van eigendom gy u zelve op zyn ooft kunt toeschryven? Hebt gy iets tot het betaalen van de huishuur toegebragt? Heeft de huurder toegestaan, dat gy over zyn fruyt zou disponeeren? Heeft hy ronduit verklaart, dat het tot den dienst zou zyn, van die de eerste zig 'er meester van zoude maken? Op wat bedenkelyke wyze komt het derhalven uw goed te weezen? Het zou tog bederven, zegt gy, en 't is zonde dat iets nuts te loor gaa; maar dat zyn nog uwe affaires, nog de mynen. De eigenaar, en niet wy, zal zulks moeten verantwoorden. Om recht uit te spreeken, de manier, op welke gy uwe handen aan dit gewas geslagen hebt, is niets anders als een' waare diefstal*. Een diefstal! riep de man uit, in myne reeden vallende, dat gaat vry ver; zo dat ik dan als een

dief by u te boek staa. *Neen, myn goede buurman*, hervatte ik, *dewyl gy die onrechtvaardigheid, zonder opzet van een andere van 't zyne te berooven, gepleegt hebt, zal ik my wel wagten u zo een' hatelyke naam te geven; Dog uwe goede intentie verandert de natuur van de zaak niet; De daad is en blyft een weezentlyke diefstal, dewyl de zelve bestaat, in zig niet alleen eens anders goed, maar zelfs het bloot gebruik van eens anders goed, zonder formeele toestemming van den meester toe te eigenen, en dit is immers duidelyk het tegenwoordig geval, dat nog door een zeer gewigtige omstandigheid verergert word. Het zoude zekerlyk een diefstal weezen, indien de tuin, van uw erf, maar was afgezondert, door eene ondigte hegge, daar makkelyk was door te kruipen, of door een sloot, daar ligt* [5] *was over te stappen, maar nu hebt gy de gemeene veiligheid geschonden, met het beklimmen van eens anders muur, 't geen, volgens de strengheid der wetten, wanneer billyke rechters de onschuldigheid van 't oogmerk niet tot een' verschooning aannemen, met een publike en schandelyke kastyding kan gestraft worden*. Deze reedenen, hoe onwederleggelyk, hadden moeite om door de overreede ziel in Pieterbuurs boezem te dringen, *om dat de persiken zo by uitstek goed waren*, ten minste toonde hy my niet duysterlyk, dat het hem speet door my daar omtrent verlicht te zyn, en daar door de vryheid te verliezen van lekkertjes met zyn vrouw en kinderen van dat smakelyk ooft te smullen; Dat soort van liefde voor een' onkunde, die den mensch, kwanswys, toelaat te zondigen zonder kwetsing van 't geweeten, heb ik wel in wyzer luiden bespeurt, en zal ik ook, in een andere gelegentheid de verdiende roe niet ontgaan.

Met de zelfde buurman, die vriendhoudende, en gedienstig is, heb ik eens een ander geschilletje gehad by occasie van een zeker gering *karrewytje* zo als die menschen spreeken, dat hy t'mynent gedaan had. Wanneer ik hem betaald had voor zyn' arbeid, vroeg ik hoe veel ik hem moest geven voor 't gebruikte houdt. Og niets ter waereld myn Heer, sprak hy, dat komt tusschen buuren zo naauw niet, en 't heeft my geen duit gekost, *Gy hebt het dan van den baas vereert gekreegen*, hernam ik, dat juist niet, was zyn antwoord; Maar we gaan zelden naar huis, dat we niet 't een of 't ander stukje hout, dat nergens veel toe dienen kan, mee brengen; en om u de waarheid te zeggen, wy hebben doorgaans ten naasten by vry brand. *Wel dat is al een zoetigheid, buurman*, hervatte ik; *maar neem niet kwalyk, dat ik u zeggen durf, dat je bykans met my handelt, als Sint Krispyn met de*

armen, die 't leer stal, en de schoenen om Gods wil gaf.[1] Zo heb ik het hier al weer verknoest,[2] sprak Pieterbuur hier op met een waanwyze grimlag; Van de zomer heb je me belet persiken te eeten, en nu wil je niet hebben dat ik me 's winters werm. Je hebt misselyke gevoelens, Myn Heer, en 't is of je vermaak vind, in anders te denken als alle de andere menschen. Wel zo dat by u steelen hiet, zo zyn dan al myne makkers dieven, zo menige als 'er zyn, en waarom zou ik, meer als een ander, zo een vervalletje verzuimen. [6] Daar by zyn 't maar kleinigheden, die niet waard zyn dat m'er van spreekt, en die onze baazen in 't minst niet deeren kunnen, hoewel 't voor ons zoete buitekansjes zyn. *Daar twyfel ik niet aan Buurman*, hernam ik, *Maar zeg me evenwel eens, of je wel gaarn zou hebben, dat je meester u ontmoete, wanneer je beezig bent met u van zo een buitenkansje te bedienen*? Om Myn Heer de waarheid te zeggen, antwoordde hy, ik geloof dat het den baas gansch niet aan zou staan, en zelfs, dat hy het heel kwalyk zou neemen maar daar heeft hy zekerlyk groot ongelyk in, want hy is ook in zyn jeugd knecht geweest, en toen was hy 'er ruim zo gaauw by als de beste.

Duizende onrechtvaardigheden, die aan eene onpartydige aandagt zig, gelyk ze in haar natuur zyn, opdoen, worden met de zelfde dwaze redenen, die men met een onbesuist vertrouwen als onverwinnelyk voor den dag brengt, verschoont; *'t Zyn maar kleinigheden*, en *ieder doet het zo wel als ik*. De dwaasheid van de eerste dezer verschooningen, en haare gevaarlykheid meene ik met alle de naauwkeurigheid, die in myn vermoogen is, in 't volgende Vertoog in een helder ligt te plaatsen; Dog de ongerymtheid van de tweede zal my nutte aanmerkingen genoeg verschaffen, om't overige van dit papier te vervullen. Hoe kan 'er iets kinderagtigers uitgedacht worden, als dat een misdaad van aard verandert, door de menigvuldigheid der gener die 'er zig aan schuldig maken? en nogtans vind men geen gemeener bewimpeling van allerlei slag van onordentlykheden. Betrapt men iemand op een leugen, in plaats van over zo eene vuile en onedele daad schaamrood te worden, zal hy met eene assurante tronie zeggen, dat aan een leugentje zo veel niet verbeurt is, en hy zal zelfs de heilige Schrift

1 Crispinus was een van de vroege martelaars. Hij werd ca 285 tijdens keizer Diocletius' bewind onthoofd vanwege zijn verdediging van het christendom. Hij was schoenmaker en geldt als patroonheilige van leerbewerkers.

2 Verprutst.

aanhaalen die zegt dat alle menschen leugenaars zyn, even eens als of men in conscientie verpligt was, nu en dan de waarheid te beleedigen, om Gods woord niet leugenagtig te maken. 't Geen aanmerkenswaardig is; Alle verscheide neeringen en hanteeringen hebben haare particuliere onwettelykheden, die ze zig kwytschelden, om dat dezelve met de heele meenigte van hunne makkers hun gemeen zyn. Een Koopman in alle andere opzigten onbekwaam, wie het ook zy te bedriegen, sluikt zonder de minste knaging des gemoeds, en waarom niet? De eerlykste kooplieden ma[7]ken van 't sluiken de minste zwarigheid niet, en om wat reeden zou hy zo wel dat profytje niet naar hem nemen, als een ander? De Huisbooden, die zouden durven zweren, dat ze hun volk eerlyk en trouw dienen, schynen met malkander in een' gespanne breeden raad beslooten te hebben, dat hunne meesters thee, koffy, wyn, zuiker &c. te ontvreemden uit de lyst der dieveryen moet uitgeschrapt worden; Hoewel deze deftige resolutie door de Heeren en Vrouwen niet onderteekend is, gaat de zelve nogtans door als een' staale wet; 't Geen koddig is, een meid of knecht, die in een bed, een stuiver, en zelfs een duit gevonden heeft, zal de zelve den eigenaar weder ter hand stellen, en een oogenblik daar na, zonder zig des in 't geringste bezwaard te vinden, de wynkelder, of de theebosch aanspreeken, en hun volk twintig maal zo veel schade toebrengen. Ja zelfs, als ze maar zorg draagen, dat ze 't wat schaplykjes maaken, denken ze dat men hun nog dankbaarheid verschuldigt is. Althans kan het geen zonde zyn, want alle de booden doen 't zelfde, en dat meer is, Catechisanten van beide de Sexen, die zelden iemant gaan bezoeken of ze ontdragen hunne meesters 't een of 't ander, dat voor de broeders en zusters verkwikkelyk kan zyn. Ik heb gansche devote huishoudens gekend, die, zo dra ze maar vier of vyf fyne domestiken aan hun snoer hadden, zig behouden kosten reekenen, en van 't voorrecht, dat de boden zig aanmatigen, om 't geen in huns meesters huizen eet- en drinkbaar is, zig toe te eigenen, niet alleen een noodzakelyke, maar ook een aangename voorraad 't gansche jaar door erlangden.

Dog dit is niets in vergelyking van de onbepaalde vryheid, die de paardekopers zig toeëigenen, om oprechtheid en goede trouw, zonder kwetzing van 't geweten, onder de voet te treeden. Ik spreek niet alleen van Roskammers, die zig een kostwinning daar van maaken, maar ook van liefhebbers, die van paarden te koopen, te verkoopen, en te ruilen, een vermaak en tydverdryf maaken, en die zig zo wel als de Professoren van die wetenschap de wonderlyke privilegie toeschryven van *hunne eige Va-*

ders te meugen bedriegen, schoon ze pretendeeren in alle andere opzigten de deugdzaamsten, in eerlykheid, geen hair breedt te wyken. Dit is wederom onder dat Volkje [8] by meerderheid van stemmen aldus vast gesteld, en ieder vind zyn rechtvaardiging in 't slinks gedrag van alle de anderen. Maar laat ons eens onderstellen, dat het die fraaye kooplieden geoorloft zy geweest door een stilzwygend verdrag elkander in deze betrekking van alle goede trouw te dispenseeren, en over een te komen, dat de kragtigste betuigingen, en zelfs de duurste eeden, voor klanken van betekenis ontleedigt zouden doorgaan, en dat elk, die zig door derzelver natuurlyke betekenis liet verleiden, aan zyne onbezonne ligtgeloovigheid alleen zou te wyten hebben, dat hy bedrogen wierd; Hoe zullen die hupsche luiden het tog stellen, om die *dispensatie* eenig gezag by te zetten? Wanneer ze de zelfde verfoeyelyke bedriegeryen in 't werk te stellen, omtrent die geenen, die buiten hunne bende zyn, en die met eene onbetwistbare reeden vorderen, dat, in alle de verscheide takken van koophandel, de zelfde heusche rechtvaardigheid plaats hebbe. Ik bezitte een franschen Brief, door een deftig Edelman aan een ander zyn eige neef omtrent dit onderwerp geschreven, en ik denk den Lezer te verpligten, met den zelven hem met de eerste gelegendheid meede te deelen, door my vertaald, volgens de fransche Briefstyl, en zonder het laf herhaal van onnodige tytels.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf*; te Rotterdam, *J.D. Beman*; Delft, *A. Beman* en *Boitet*; 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot*; Dordrecht, *Van Braam*; Leyden, *Kerchem*; Haarlem, *Van Lee*; Utrecht, *Kroon*; Middelburg, *Meerkamp*; Vlissingen, *Payenaar*, Leeuwaarden, *Strik*; Franeker, *Ennema*. &c. [9]

N° 182. Den 24. July 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Ambigitur quoties uter utro sit prior?[1]
HOR.

ONlangs had ik 't ongeluk van een van die luiden te ontmoeten, die hun grootste vermaak vinden, in zig met eens anders zaken te bemoeyen, en die 'er van spreeken, *als of ze de Druif in den mond hadden*.[2] Na de gewoone complimenten, zei hy my, dat hy my daags te vooren voorby zyn huis had zien gaan met Monsieur N.N. en dat hy zeer verwondert was geweest, dat zo een Ventje zig, met een man als ik, zulke *airs* dorst geeven. Wat *airs* tog, myn goede Heer antwoordde ik, ik heb hem reeds twintig jaar gekend, en hem altyd voor een braaf en eerlyk man, en zelfs voor beleefd en neederig versleeten, en ik weet niet ooit de minste reeden gehad te hebben van my over zyne *airs* te beklaagen. *Myn Heer weet nogtans*, hervatte hy, *dat dit Monsieurtje niets minder is als een man van fatsoen, en maar van een burger amptje leeft, dat geen rang ter waereld kan geeven*, en egter heb ik met verwondering gezien, dat hy de regterhand van Myn Heer heeft durven neemen. Ei, ei, was myn antwoord, hebje dat zeker gezien, dat 's al aardig ook; ik kan u nogtans verklaren, dat ik et niet eens *gevoelt* heb. Gemerkt *wil je buiten twyfel zeggen*, voegde hy my hier op toe. Neen hernam [10] ik, ik heb juist gezeid, 't geen ik heb willen zeggen. De gewaande onbeleeftheid van dien goeden man heeft my de minste onpasselykheid, de minste ongesteldheid des lighaams niet veroorzaakt, de minste dampen niet naar de herssenen doen stygen, zo dat ik geen onderscheid ter waereld heb kunnen *voelen*, of ik aan zyne regter, of

1 “Hoe dikwils wordt 'er om den voorrang gedongen?” Horatius, *Epistulae* I, 55.
2 Het naadje van de kous wisten.

linkerhand gong. Die zaak is my zo onverschillig, dat ik uit grond van myn hart de rang bereid ben te geeven aan de geringste mensch van ons heele Gemeene best. *Daar heb je wel zo veel ongelyk niet in, zo je wild*, kreeg ik tot bescheid, *maar als men evenwel ziet dat 'er de menschen zo op staan, gelyk ik 'er niet weinige ken ....* Als ik zie dat 'er de menschen op staan, dan vind ik reedelyk haar des te liever die dwaze eer te gunnen, en hun 't genot van een vermaak te geeven, dat my niets kost, en nergens in deert. Van nu af aan, by voorbeelt, myn goede Heer geef ik u volstrekte vryheid, van de hooger hand[1] van me te neemen, waar wy ons ook mogen ontmoeten, en ge kunt u zonder de minste ceremonie t'allen tyden van dat voorrecht bedienen.

Ik weet niet of 'er kinderagtigers kan bedagt worden als de dwaaze *rangzugt*, die nogtans in ons vaderland zo zeer als ergens heerscht, hoewel ze in een gemeene best, daar op eene zekere wyze alle de ingezeetenen als egaal kunnen geschat worden, belachelyker zy, als in staaten, waar in alle de onderdaanen, als by onderscheide trappen van afhankelykheid, aan elkander ondergeschikt zyn. 't Geen nog het aanmerkenswaardigst is, is dat die malle trotsheid met de hevigste iever voor den dag komt in onze steeden, daar de waare hoflykheid het minste bekend is. In onze hofplaats onder de grootste Heeren, voornamentlyk zo [11] vreemden, als inboorlingen word in de borgerlyke t'zamenleeving de minste aandagt aan die laffe beuzelingen niet geleend; Men gaat met malkander over straat, zo als 't geval 't gezelschap geschikt heeft, en 't zou voor een plompe gemaaktheid doorgaan daar in eenige verandering te willen maaken.

Deze *rangziekte* openbaart zig op tweederlei wyze. Zommigen, dog die 't minste getal uitmaken, stellen zig recht voor de vuist, en zonder omwegen, in 't bezit van de rang, die ze denken hun toe te koomen, op de zelfde wyze, als iemant naar zig neemt iets, aan 't welk hy eene onbetwistbare eigendom meent te hebben. Aldus ziet men niet weinige mans, en nog veel meer vrouwen, die geduurig in eene ongeruste oplettendheid zig beezighouden, om anderen een kans af te zien, om de hoger hand te nemen, en de eerste uit of in te gaan, die zig op het bitterste beklagen, wanneer zulks hun mislukt, en een onverzoenlyken haat voeden tegens luiden van 't zelfde Character, die door behendigheid of stoutheid hen de pas hebben geweeten af te snyden, en in dit hun gewaand recht aldus hebben

1 De rechterhand.

te kort gedaan. Ik weet een zeer aanmerkenswaardig staaltje van dat slag van onbewimpelde rangzugt, dat my medegedeeld is, door een geloofwaardig, en fatsoenlyk man, die zelf een van de Acteurs van die klugt was geweest. Deezen Heer door oplettend reizen aan de beschaaftste hooven, 't waarnemen van malle en ongemakkelyke ceremonien hebbende ontwend, gebeurde het met een Vriend een wandelingetje te doen; Hy had zig zonder 't minste opzet aan deszelfs rechterhand geplaatst, dog naauwlyks waren ze eene der stads poorten genaderd, wanneer de ander die tot dusverre eenigzins onvergenoegt en [12] geemelyk had gescheenen, schielyk van plaats veranderde, en de hooger hand nam met deze woorden: *Met verlof, Myn Heer, dewyl gy my, daar ik regeerend Scheepen van de stad ben, den rang van zelfs niet geeft, zult gy my wel ten besten houden, dat ik ze zelf neem; 't Is niet dat ik 'er juist op staa, maar de borgers zouden denken, dat ik niet wist de eer die my toekomt*. Myn vriend verschoonde zig zo wel als hy kon, en daar op ontwolkt zig het gelaat van zyn makker, en de conversatie word vrolyk, en levendig; Al pratende waren ze vyftig a sestig roeden[1] ver buiten de stad geraakt, en vermids het district van de zelve zeer naauw bepaalt is, bevonden zy zig in eene nabygelege jurisdictie, in de welke myn Vriend een van de leden der Scheepensbank uitmaakte. Zo draa deze dit gemerkt had, trad hy zagtjes agter den ander om, en met het gesprek voortgaande, als of het de natuurlykste zaak der waereld was, nam hy de plaats die hy verlaaten had weder in. De ander hier door ten hoogste verbaast zynde vroeg met een ontsteld weezen, wat zulks mogte beduiden? *Dat is immers ligt te begrypen*, was het antwoord, *ik volg maar de reegel, en 't voorbeeld dat Myn Heer my gegeven heeft; Ik heb u in uwe jurisdictie de eer gegeven, die u onbetwistbaar toekwam, en gy zyt te billyk om kwalyk te neemen, dat ik in de myne den rang die my niet betwist kan worden my toeeigen, en de verbygangers, dien daar, buiten twyfel, ten hoogste aangelegen legt, toon, dat het geen my toekomt my zo wel als aan iemand, wie het ook zy, bekend is.* Myn Heer de regeerende Stadsscheepen stond in 't begin eenigzins verzet over zo een onverwagt compliment, en wist niet wel of hy 't zelve als ernst of als boertery moest aannemen; Dog dewyl hy anderzins een man van oordeel was, en te doen had met iemant, die hem [13] ver in geboorte overtrof, en door 't gezag van magtige vrienden eerlangs ook in waardigheid stond te boven te gaan,

1 Een paar honderd meter.

nam hy met een lachend weezen den hoed af, en onder een diepe strykade,[1] betuigde hy myn vriend, dat hy op een' anderen tyd de jurisdictien beter zou leeren onderscheiden, en wanneer zyn makker, zo dra hy weder onder het district der stad was, zig op nieuws aan de lage hand wilde plaatsen, wierd hy daar in belet door een vriendelyk grimlagje verzelt, met een' belofte van in het toekomende omtrent dusdanige beuzelingen minder viesheid[2] te toonen.

Het tweede soort van *rangzugtige* overleggen hunne zaaken veel fyner, en zig waanende ten hoogste afgerigt in de hoffelykste wellevendheid vinden ze goed de roejers na te bootsen, die den rug keeren naar de plaats, daar ze naar toe willen, en ze tragten door de weg van een uiterlyke nederigheid het oogmerk van hunne inwendige trotsheid te bereiken. 't Zy ze te doen hebben met huns gelyk, 't zy met hun minder, ze nemen nooit de rang eenvoudig en zonder tegenstreven, schoon dezelve hun aangebooden, of gegeven word; In tegendeel, ze schynen standvastiglyk, en zelfs met hardnekkigheid beslooten te hebben, zig in't bezit van de laage hand te stellen, en die post te verdeedigen, en na het zo lang uitgehouden te hebben, als het doenlyk was, geven ze 't gewonnen, met een misnoegt gelaat, en met de ernstigste betuigingen, dat ze tegens wil en dank tot onbeleeftheid gedwongen worden; Dog van binnen is het gansch anders gestelt, en hunne trotsheid baait zig in de wellust voortvloeyende uit hunne nederlaag, die de waare overwinning is, dewelke zy bedoelt hebben. Hunne innigste vergenoeging steunt op twee reedenen; ze hebben alle mogely[14]ke pogingen aangewend, om de omstanders te overtuigen van hunne beschaaftheid, en kleingevoelendheid van zig zelfs, en ze houden zig verzekert, dat niemand twyfelt of die hoedanigheden bevinden zig weezentlyk in hunnen boezem, en aan d'andere kant kittelen ze zig met de gedagten, dat de rang aan hunne waardigheid, en misschien ook wel aan hunne verdienste, met de uiterste onwederspreekelykheid toe moet koomen, vermids dezelve hun, niet tegenstaande de hevigste en halssterrigste tegenspartelingen, is opgedrongen.

Daar is een zekere manier om die ongemakkelyke ceremonie-makers over hunne zotte verwaantheid te straffen, dewelke ik dikwils met een goed gevolg in 't werk heb gestelt. Zo draa ik merk dat ik met iemand van

1 Buiging.
2 Nauwgezetheid.

dat volkje ben opgescheept, mis ik nooit hun de rang te geven, dog na een of ten hoogste twee plaatsverwisselingen, laat ik my kwanswys koeltjes gezeggen, onder eene onverschillige protestatie, dat ik volkomen bewust ben wegens 't geen hem toekomt, en dat ik my zyne wil uit bloote gehoorzaamheid onderwerp. Wanneer de valsche nederigheid van die luiden dusdanigen kwaden uitslag heeft, en haar waare oogwit buiten verwagten mist, zo weten ze niet hoe ze het met hun zelven hebben, ze krygen kleur, op kleur, de spyt straalt door in alle de trekken van hun weezen; ze worden als gepynigt door hunne bedroge trotsheid, en in het toekomende wagten ze zig wel zorgvuldig, van weder een bataalje van ceremonien met my te waagen, en ze vermeinen op hun beurt my niet weinig te foppen met zig terstond en zonder de minste omwegen in 't bezit te stellen van de eer, die ze zig toeeigenen, en aldus ontlast ik my van de buitensporigste geschillen, die bedagt kunnen worden, terwyl ik aan [15] hunne trotsheid de moeite spaar van zig met het masker der geveinstheid te bedekken, en d'eene ondeugt by de anderen te voegen.

Om niemand onrecht te doen, wil ik wel onderstellen, dat eenigen onder die misbakke hovelingen alleenlyk de wellevendheid beoogen, en 't minste ongenoegen niet gevoelen, wanneer verwinnaars in dusdanig gevegt, zy een ander tot het nemen van de rang gedwongen hebben. Dog de zulken begrypen niet dat ze 't minste denkbeeld van de waare beschaaftheid niet hebben; De waare beschaaftheid kan immers niet belacchelyk weezen, en niets is bespottelyker, en lykt beter naar apenspel, als die laffe ceremonien. Ik moet bekennen, dat 'er voor my geen koddiger klugt kan uitkomen, als een gezelschap van drie a vier personen op straat zig in orde te zien stellen; Het duurt zomtyds een kwartier uurs eer een einde van dat zwaarwigtig werk gemaakt is; Men ziet een' geduurige plaatsverandering; Die eerst in 't midden was, is nu op de regter, dan op de linker vleugel, dan weder in het midden, men dringt malkander van muur tot muur; Men houd elkander vast, men gebruikt bykans kracht en gewelt, en men maakt dat de onbeschaafde toezieners twyfelen of men zig onderling niet te lyf wil. Eindelyk na de hevigste stribbelingen, en de duurste betuigingen, raakt het gelit aan 't marcheeren, maar naauwlyks is men eenige schreeden voort gegaan, of de middelste zyn kans waarneemende maakt onverhoeds een sluipert, en steld zig aan de laager hand; Hier raakt het spulletje weer gaande, en niet zelden is het eerst na de darde of vierde herhaling van die wellevende narrepotsen, dat ieder zig in zyn rang gerust houd.

Luiden die recht oordeel vormen over de wee[16]zentlyke beschaaftheid hebben verstandiglyk aangemerkt, dat 'er niet alleen een groot onderscheid is tusschen *complimenten*, en *beleeftheid*, maar ook dat 'er dikwils niets strydiger is met de *beleeftheid*, dan *complimenten*. Immers is de aard van de rechtschaape beleeftheid ieder, zo veel de reeden toelaat, vermaak en genoegen te geven. Dog geschied niet net het tegendeel, wanneer men een persoon van verdienste, in zyn tegenwoordigheid, zelfs met gegronde loftuitingen, overlaadt; Hier door moet hy zekerlyk in de uiterste verlegendheid gebragt worden; zal hy als een zot antwoorden, *dat bliefje maar zo te zeggen*? zal hy tegen zyn gemoed spreeken, en den complimenteur van vleiery beschuldigen, 't welk recht ingezien zeer van de beschaaftheid vervreemd is, of zal hy, zyn geweeten verkragtende den ander met valsche munt betaalen, en (gelyk de Franschen zig niet onaardig uitdrukken) *hem op zyn beurt met het wierookvat voor de neus stooten*?

Even eens is het gelegen met de *ceremonien*, die dikwils onder de schors van *wellevendheid* een waare dorperheid bedekt houden. Men twist by voorbeelt, wie 't eerst in een huis binnen zal treeden? Dog terwyl men al de bedenkelyke reedenen op de welken men gewoon is 't recht van de voorrang te vestigen, van alle kanten by een sleept. *'t Komt immers Myn Heer met recht toe, Myn Heer is in bediening, Myn Heer is Advocaat, Myn Heer is eenige jaaren ouder als ik*, waarop ik een spotvogel eens heb hooren antwoorden, *ik ben wel een kop kleiner als Myn Heer*, in een woord terwyl men om 't geschil te slissen eindelyk met de oogen afmeet wie 't naast aan de deur is, vergeet men zomtyds, dat het overige gezelschap, in de koude, reegen, of wind, de uitslag van zo een' buitensporige twist, met reeden morrende af moet wachten. 't Geen geen minder plompheid is; ik heb meer als eens gezien, dat iemand zyns gelyk, in deszelfs eige huis, wilde dwingen de eerste in te stappen, 't welk niet min ongerymt is, als de wellevendheid van een' zekere Italiaan, die een Vriend t'zynent gelogeert 's ogtens vroeg expres wakker kwam maken, om den zelven te vraagen, *of hy 's nagts wel gerust had*. [17]

N° 183. Den 27. July 1733. De Hollandsche Spectator.

Inde fit, ut qui se non vult committere honestae,
Vilis in amplexus inferioris eat.[1]
OVID.

MYN HEER,

NA dat de Heer *Geldlof* uit myn huis vertrok, bleef ik langer dan een maand, eer ik taal of teken van hem gehoord of gezien heb, doch daags voor eergisteren kwam my op den Vygendam iemand tegen, die my wel eenigzins aan het oog hing, maar dien ik niet wist t'huis te brengen voor dat hy my aansprak, toen erkende ik hem straks voor Joost, die vry zinlyk en burgerlyk uitgedoscht was.

Ik vraagde hem aanstonds, hoe het bykwam, dat hy geen leverei droeg; waarop my tot antwoord gegeeven werdt, *Om dat ik buiten dienst ben, Myn Heer, en te Amsterdam een huur koom zoeken*

Dit wekte myne nieuwsgierigheid op, en om in vryheid met hem te moogen spreeken, besloot ik (vermits myn huis vry ver van daar is, en ik geen knecht in een Koffyhuis wilde brengen) met hem te gaan naar een plaats, daar ik gansch niet bekend ben, en bragt hem in een der Bierhuizen agter de Beurs. Daar gekoomen zynde voegden wy ons naast elkander aan een tafel, die, wyl het op verre naa noch de drukste tyd niet was, door geen mensch was ingenomen. Ik commandeerde voor my zelven welstaanshalven een glaasje Serbster, en Joost, die my zeide, dat hy liefst Deventersch dronk, verzocht ik naar zyn genoegen daar van te eischen.

1 “Aldus verbind men zich aan 't slechtste slag van Vrouwen; / Als 't Wangedrag verbied naar zynen staat te trouwen.” Ovidius, *Ars amatoria* I, 769-770.

Schoon ik zeer verwonderd ben, zeide ik, om hem aan de praat te helpen, *hoe gy uit uw huur geraakt zyt, nochthans zult gy my verplichten met omstandig te verhaalen, hoe in zo korten tyd als uw Heer in myn huis geweest is, zulk een* [18] *klucht, als tusschen hem en Heilke gespeeld is, kan ontworpen zyn*.

Ik hoop dat gy de waarheid zult verklaaren, en niet (gelyk de meeste dienstbooden, die met onmin van hunne Meesters scheiden, gewoonlyk doen) een Heer, wiens brood gy zo lang gegeeten hebt, in het minste beliegen.

De Heer Geldlof hadt Heilke nooit te vooren gezien; ze zyn maar een uur t'zamen geweest, en hy is verliefd, en gelyk my uit zyn briefje bleek, aan haar verloofd. Ik stel vast, dat hy geen groote moeite gehad heeft om haar toestemming te verwerven; maar hoe kan een man van fatsoen zo ligt vuur vatten? hoe kan hy aanstonds besluiten zich aan een gering vrouwmensch te verbinden? of liever hoe is het moogelyk, dat hem geene anderen, die bevalliger zyn, het net al lang te vooren over 't hoofd gehaald hebben?

Gy zult het ligt begrypen, *antwoordde Joost*, als ik u zeg, dat hy drie dagen voor onze komst tot Amsterdam zyn afscheid gekregen hadt van een zeer fatsoenlyke Juffer in zyn eigen geboorteplaats. Hy hadt haar al eenigen tyd opgepast, doch hoe meer zy hem zag, hoe meer hy haar van zyn persoon afkeerig maakte; tot dat ze hem eindelyk ronduit verklaarde, dat hy vergeefsche moeite deedt, en zy hem niet weer te woord zou staan.

Hy was zo onverstandig boos over dit (door hem zo genaamd) affront, dat hy zwoer, haar wel te zullen toonen, hoe een man als hy niet langer behoefde te vryen als 't hem gevoel; en myn ongelukkige val heeft hem gelegenheid verschaft om in 't kort zyn zeggen waar te maaken.

Men zou, hervatte ik, *met recht moogen stellen, dat hy zyne boosheid spoedig op zich zelf gewroken heeft, want de Juffer kan 'er geen schande van hebben. In het tegendeel zal haar ieder te meerder achten, wyl ze harts genoeg heeft om een Rykaard af te slaan, die buiten zyn geld niets bezit, dat hem de genegenheid van een edelmoedig mensch in het allerminste waardig maakt*.

Maar misschien heeft ze goeds genoeg, om zonder de schatten van uw geweezen Heer ruim en breed te kunnen leeven.

Neen Myn Heer, *was het bescheid dat ik kreeg*, schoon ze een eenig kind is, heeft ze echter van haaren Vader, een eerlyk en deugdzaam man,

naar ik hoor, niet veel te wachten, en men heeft me wel gezegt, dat ze haar fatsoen meer op een goed overleg dan op rykelyke inkomsten houden. [19]

Zo veel te meer lof verdient ze, riep ik uit, *van haar ongemeene edelmoedigheid, en, schoon ze my onbekend is, wensch ik haar van harte toe, dat de genegenheid van een eerlyk, verstandig, en welgegoed man, haar in 't genot stelle van een onbekrompen en onverwenschelyk leven. Maar vertel me toch eens hoe het toeging na dat gy met uw Heer uit myn huis zyt geraakt*.

Geloof me vry, *zei Joost*, dat ik, toen we naar de Herberg reeden, van alles even zo weinig wist als gy, want ik ben niet van den raad geweest, voor dat wy in ons nieuw logement gekoomen waaren. Toen zag ik eerst wat 'er gaans was, wyl Myn Heer me ordonneerde Heilke, als ze daar zou koomen, Juffrouw te noemen, en haar met alle respect te bejegenen. Ik rook lont, en myn nieuwsgierigheid was zo groot, dat ik, niet tegenstaande het beter voor my geweest was naar bed te gaan, besloot in Myn Heers kamer te blyven zitten, om het spel uit te zien. Toen zy kwam, was het eerste woord, 't geen hy tegen haar sprak; *Wel nu alderliefste, waar hebje voor u gehuurd, ter tyd toe, dat je naar myn staat uitgedoscht met me naar huis zult vertrekken?*

Het vierde huis van den hoek, was haar antwoord, *by een Kleermaaker met wiens vrouw ik over twee jaar in een huis heb gewoont*.

Voort wierdt 'er een kruier ontboden, en de Heer *Geldlof* schreef een briefje bynaar van dien inhoud, als gy 'er een ontfangen hebt: Maar let eens op de loosheid van die feeks, ze wou wat meer als woordelyke beloften hebben, en dierhalven om die niet te moeten verzoeken, gebruikte ze deeze streek; ze nam het briefje, las het in myn presentie hard op, stak het by haar, en ging kwansuis om een noodzakelyke boodschap eens naar beneden; toen de kruier kwam, wist zy 't onmogelyk te vinden, ze hadt het noch zo even in haar tas gehad, en kon niet begrypen hoe ze 't kwyt geraakt was; ze wilde overal gaan zoeken, maar Myn Heer, die niet verder ziet, als zyn neus lang is, zei aanstonds, *doe geen moeite, Heilke lief, ik zal wel een ander schryven, en 't zal wel gevonden worden, als men 'er minst om denkt*; Hy schreef ook aanstonds het briefje, dat gy ontfangen hebt, en stondt niet weinig verbaasd toen de kruier haar goed benevens het geld van haar huur bragt, en uwe boodschap meldde. De tien dagen, [20] die we noch te Amsterdam gebleven zyn, wierden besteed met alles te

koopen, en te laaten maaken, 't geen men noodig oordeelde om haar in een Juffer te doen vervellen. Hy besteedde ruim vyf duizend guldens, aan Juweelen, kanten, linnen, en kleederen, en betaalde ze uit het geld van eenige obligatien, die kort te vooren afgelost waaren; hy ontboodt het van een Makelaar in onze stad, onder wien hy 't had gelaaten, om het by de eerste gelegenheid weêr voor hem te beleggen.

Maar, vraagde ik, *gaat alles zo effen onder hen toe, dat 'er geen ontydige huwlyks vruchten te wachten zyn?*

Hy, *viel Joost hier op in*, hadt graag willen snoepen, maar zy houdt de kat van de kaas, en is zo politiek, dat ze by hem voor de eerbaarste Jonge Dochter gehouden wordt, die de aardbodem betreedt; ook heeft ze niet met ons willen vertrekken, of by Myn Heer logeeren, ten zy de Dochter van de Hospes mede ging om haar gezelschap te houden, en haar byslaap te weezen, tot dat ze getrouwd zou zyn. Onderwyl raakte ik op de been, en wy trokken naar huis, maar ik kon langer geen genoegen aan den Heer Geldlof geeven, en kreeg het zo spaansch door de heerschzucht van dat inpertinente vrouwmensch, dat (niet tegenstaande ik het bruidstuk graag had afgewacht, en dierhalven alles verdroeg) haar Vryer twee dagen eer hunne geboden aangetekend zyn, my op een stel en een sprong myn geld en myn afscheid gaf. Nu heb ik gehoord, dat ze aanstaande zondag op een Dorp door een Proponent, die nu en dan by de Heer *Geldlof* een pypje komt rooken en een flesje drinken, getrouwd zullen worden.

Zekerlyk heeft hy een huwelykse voorwaarde gemaakt, zei ik, *waar door ze rykelyk begiftigd is*.

Dat weet ik niet, *verklaarde Joost*, maar wel, dat zy in stilte de Dochter van den Amsterdamschen Hospes eens by een Advokaat gezonden heeft, om te verneemen, wat het voordeeligst voor haar was, en dat die tot bescheid gebragt heeft, dat, zo haar aanstaande Bruidegom van geen voorwaarde sprak, zy zich wel wachten moest van hem daarom aan boord te koomen; en ik twyfel niet, of ze zullen zonder iets beschreven te hebben op zyn oud burgers trouwen. Ik kon me niet weerhouden van te zeggen: *Wat onvergeeflyke dwaasheid is dit! al hadt hy haar honderd duizend gulden voor een Douarie*[1] *gemaakt, het zou in* [21] *te schikken zyn, maar nu loopt hy gevaar van de helft zyner middelen te verliezen by zyn levende lyf;*

1 Schenking van een man aan zijn vrouw met het oog op een mogelijk weduwschap.

want zo ze voor hem sterft, en hem haar goed by testament niet maaken wil, is hy, wyl ze gemeens boedels zitten, de helft kwyt van alles, dat hy in de waereld heeft, zo ras als ze getrouwt zyn, zyn ze even ryk, en hy moet haar zo wel vleien en vieren, als zy hem, indien hy dat gevaar tracht voor te koomen.

Hier eindigde ons gesprek, ende bedankte Joost voor het bericht, dat hy my gegeeven hadt, vraagende of hy verder ergens van gediend wou zyn, en wyl het antwoord *neen* was, stond ik op, betaalde het gelach, en wy gingen t'zamen het Rokkin langs tot aan de Schaape-markt, daar we van malkander scheidden, want ik moest de Vyzelstraat door naar de Keizersgraft om iemand te gaan spreeken, en hy stapte de Doelesluis over om naar het Jooden kwartier te gaan, wyl hem een huur by een ryk Koopman van die Natie opgedaan was.

Nu is het als gy ziet, Heer Spectator, tyd om my van de gedaane belofte te kwyten, daarom zende ik u het vaers, dat ik op dit buitenspoorig huwlyk heb gemaakt, zo goed en kwaad, als het de kortheid van tyd toegelaaten heeft, want ik wilde niet beginnen, eer ik zeker wist, dat het voort zou gaan, meenende, dat de oogen van den Heer *Geldlof* noch verlicht zouden worden, hy 'er uit scheyden, en zich voor een somme gelds zou vrykoopen van zyne ligtvaardige trouwbelofte.

Verwondert u niet, dat ik het maateloos rym verkooren hebbe, deeze trant was naar myn gedachten de gevoeglykste voor de stof, die ik verhandelen moest; Want een huwelyk, waarin gansch geen regelmaatigheid bespeurd wordt, verdient niet anders gevierd te worden dan in den styl, waar in veele belachelyke kluchten geschreven zyn. [22]

Ter bruilofte van den heere Nabal Geldlof, en Heilke Mems.

AL heeft de Heer Geldlof ons geen drop van de bruidstraanen gezonden,
Waardoor men vaak een Dichter, als met een stilzwygend verzoek, heeft verbonden
Om helder op te zingen ter eere van een nieuw gekoppeld paar,
Zo maaken wy niet te min onze lier, 'k wil zeggen onze pypzak, al klaar:
Een teken, dat we 't vrywillig doen, gelyk de aaloude loffelyke Redenrykers,

Die uit liefde tot de kunst speelen, en geen geld neemen van de Kykers.
Ja, schoon we 't niet zweeren, de Leezer zal ons wel gelooven op ons woord,
Dat we door beloften noch gaaven tot het maaken van dit huwlyks rym zyn bekoord,
Wyl het enkel gericht is om de jeugd, die zich dikwils te los laat verstrikken,
Van zulk een veragtlyken echt naar ons zwak vermoogen af te schrikken.
Maar, zal Heer NABAL moogelyk zeggen, *wat steekt 'er toch schandlyks in,*
Dat ik uit haat- noch uit staatzucht trouw, maar naar myn eigen zin?
Dan moest ik een wyf naar de oogen zien, nu moet ze my liefkoozen en streelen,
En immers kan ik by HEILKE zo wel als by eene andere kinderen teelen.
Heeft ze gediend, zo veel te bekwaamer is ze tot de heerschappy,
En zo veel te gemakkelyker raak ik van de lastige huiszorg vry.
Of myn Bloedvrienden kwaad zyn, kan me schaaden noch baaten, [23]
Ik geef 'er niet om, willen ze me niet meer zien, ze moogen het laaten,
Ik zal buiten hen wel gezelschap vinden, dat me vlytig oppast by dag en by nacht,
Of zou een fatsoenlyk man een slaaf moeten weezen van zyn geslacht?
Mag hy geen besluit neemen om zich in den echtenstaat te begeeven,
Als juist naar het goedvinden van Oomen en Moeien, van Nichten en Neeven?
Wech! wech met zulke viezevaazen! ik heb 'er altyd meê gespot,
En die het anders begrypt is myns bedunkens wel twee derden zot.
Wy begrypen het anders, en meenen daarom noch geen zotten te weezen.
't Is waar, die enkel uit baat- of staatzucht trouwt wordt niet geprezen:
Hy verdient het ook niet, want hy veinst een liefde, die hy niet gevoelt,
Gelyk zyn Vrouw wel gewaar wordt, zo ras hy 't oogmerk bereikt, dat hy heeft bedoeld.
Maar zou het daarom geen schande zyn ten spyt van edelmoedige Vrinden
Zich aan iemand, die ver beneden onzen rang is, lichtvaardig te verbinden?
Is het geen valsche waan, dat men dan meer zal worden geliefkoosd en gestreeld,
Wyl men meestentyd ziet, dat zulk een Wyf baldaadigst den meester speelt,
Het geen we door een menigte van voorbeelden zouden kunnen bewyzen?
Dierhalven moeten het vleiers en pannenlikkers zyn, die uw huwlykskeur pryzen.
Want Menschen, die weeten wat ieder aan zich, en aan zyn maagschap is verplicht,
Zien de zaak met andere oogen in, en stellen 't niet tiende part zo ligt,
Gy zelf, zo uw Vader eens opzag, zoudt u van schaamte voor hem versteeken;
Ja, uw Moeder, zo ze noch leefde, zou 'er niet van willen hooren spreeken, [24]
Schoon ze door haar dwaaze toegeeventheid misschien oorzaak is van uw spooreloos gedrag.
Dat men kinderen kan krygen, zelfs by vroului van het alleronhebbelykste slag,
Zien we meer dan te veel; maar trouwt men alleen om kinderen te winnen?
Of moet men zorgen om een goede plooi te geeven aan hunne buigzaame zinnen,
Dat gy immers van geen Vrouw kunt verwachten, die om geen andre reden met u trouwt,
Dan omdat ge ryk zyt, en zy het geld voor de grootste zegen houdt,
En dus nergens om zal denken, dan om haare lusten te boeten?

Stoort ge u daar niet aan? zo verbeeld u eens, dat haar Broêrs en Zusters u koomen begroeten.
Hoe zal u dat behaagen? zult ge uw huis verbieden aan de Bloedverwanten van uw Wyf?
Zo moet ge daaglyks een leven als een oordeel hebben door het gruwlyk gekyf;
Ja, ver van u te dienen en te vieren, zal ze telkens uwe rust koomen stooren,
Tot dat gy hen behandelt, als of ze van uw eige Ouders waaren gebooren.
Zullen dan de dienstbaare geesten, die gy korteling zo veracht hebt en versmaad,
U niet met recht moogen uitlachten, als ze uw Broêr hooren zeggen teegen hunnen kameraat?
Gy meent haar geheel en al met de huiszorg te laaten betyën,
Maar, zo ik me niet bedrieg, zal dat voorneemen zeer kwaalyk gedyen,
Want graauwt ze eens het volk, gelyk zulke Mevrouwen al veeltyds doen,
Ze zullen haar aanstonds toeduwen, *'t Is niet lang geleden, of we waaren van egaal fatsoen,*
En zo je herdacht, dat je ook dienstbaar geweest zyt voordeezen,
Je zoudt denken, dat we mee menschen zyn, en zo tyranniek niet op ons weezen.
Dus hoe ik het keer of wende, ik zie niet dan kwelling en verdriet,
Uit zulk een dwaas huwlyk te gemoed, maar wensch het u niet,
In het tegendeel zal 't me lief zyn, zo 't uitvalt tegen myne gedachten,
Zelf wensch ik dat uw Vrouw door een wys gedrag de spyt uwer vrienden zal verzachten;
Zo dat ze met u verzoenen moogen; maar dit wensch ik boven al,
Dat niemand zo een ergerlyk voorbeeld in 't huwen weêr navolgen zal.

M: W:

Lid van het Kunstgenootschap

CERTATIM.

[25]

N° 184. Den 31 July. 1733. De Hollandsche Spectator.

Laudat venales, qui vult extrudere merces.[1]
OVID.

MYN HEER, EN WAARDE NEEF,

ZEdert gy my, op myn verzoek, een paard verkocht, of beschikt hebt, koom ik in geen gezelschap, of ik zie de luiden zig wenken, en meesmuilen, terwyl anderen, die wat vryer met my zyn, my opentlyk bespotten, dat ik my voor veertig pistoletten een ruin heb laaten aansmeeren, die, volgens hun al te gegrond gevoelen, 'er geen vier waard is. Dog ik ben zeer bedroogen, zo in dit geval uw gedrag niet veel bespottelyker is als het myne. Immers denk ik onwederspreekelyk te zyn dat het geen deugdzaam en redelyk is, agting, en daar en tegen, het geen redelykheid, en deugd bestryd, versmading verdient. Nu is het zeker dat het eerste Character in myne behandeling u aangaande t'allen zyden doorstraalt. In uwe hoedanigheden van Edelman, en Officier heb ik ondersteldt standvastige beweegreedenen opgeslooten te zyn, om op de stipste wyze de regtvaardigheid en oprechtigheid aan te kleeven, en in die van een [26] bloedverwant heb ik gedagt te vinden eene gedienstige bereidwilligheid, om my, die u nooit diensten in myne magt zynde geweigert heb, met de zelfde munt te betaalen. In dat vertrouwen heb ik U gezegt, dat my van den Heere B... het te paard ryden voor myne gezondheid was voorgeschreeven, dat ik my voor geen afgericht ruiter uitgaf, en graag een zagtzinnig beestje wenschte te bezitten, met het welk ik over weg niet behoefde te disputeeren, wie

1 "Hy pryst zyn Waar, die gaarne wil verkoopen." Horatius, *Epistulae* II, 2, 11. In de tweede druk is de foute toeschrijving aan Ovidius gecorrigeerd.

meester zou zyn, en 't welk my toeliet al rydende ergens anders op te denken. Nevens deze weezentlyke hoedanigheid eischte ik dat het 'er reedelyk wel uit mogt zien, vast op de beenen zyn, en een gemakkelyke stap en galop over zig hebben, en ik liet U volstrekt meester van de prys, wel verzeekerd van uwe bedreventheid in dat zoort van koophandel. Gy bood my met de uiterste vriendelykheid uwe hulp daar omtrent aan, en in het begin dacht ik reeden te hebben om wegens uwe edelmoedige dienstvaardigheid ten hoogste voldaan te zyn. Na dat gy my met alle teekenen van vergenoeging geschreeven had, dat gy in alle opsigten myne gading had gevonden, indien ik op de prys niet stond, bracht gy my zelfs *dat ruintje dat zyn weergaa niet en had*, en om my deszelfs deugdzaamheid door eige ondervinding te doen kennen, bood gy my aan 't zelve in uw gezelschap te bereiden, en het op allerlei wyze op de proef te stellen; Het paardje kwam 'er waarlyk wel uit; Het was levendig en aardig, zonder woest te zyn, en had alle de vereischte qualiteiten van zagtzinnigheid, en gehoorzame gemakkelykheid; zo dat ik my verbeeldde, dat ik met het verschoote geld u weder te geven, u niet recht betaalde, indien ik 'er geen waare gevoelens van erkentenis by voegde. 't Is waar dat na ruim een half uur met het beest nu gestapt, en dan zagtjes gegaloppeert te hebben, het zelve een duim dik schuim op het lyf stond, en dat het nu en dan eens struikelde; Dog gy stelde my deswegens gerust, met my te verzeekeren, dat het zweeten wierd veroorzaakt door zyn brandigheid, vermids het in eenige dagen niet van stal was geweest, en dat het knikbeenen nergens van kon komen, als dat het mogelyk in een gat getree[27]den had, of wel dat ik het niet genoeg op den toom had gehouden, want dat het anderzins by uitstek vast op de beenen was, *en dat men 'er de waereld mede uit zou ryden*. 't Zal u ook nog wel heugen, dat toen het ontzadelt was, ik wat verzet stond, mids het zeer ingezonken en zaalruggig zig voor deed; *Dog zulks was niet met al; en nooit by kenners voor een gebrek in een braaf paard aangezien; Zo dra 'er de zaal op lag kon dat van niemand gemerkt worden, en 't kwam 'er van vooren des te frayer uit, en des te beter wierd 'er de ruiter door gedekt*. Wat het beests ouderdom aangaat, gy kwaamt myn vraag daar omtrent voor met een schyn van gulle openhartigheid, en met my, als uit eige beweeging, te zeggen dat het van den tand[1] was; *Dog dat gy het over lang*

1 Aftands.

gekend had, en dat het veel zou zyn, zo het boven de agt jaren had. Hier op volgde myne betaaling, zonder de geringste beknibbeling, en verzelt met oprechte dankzeggingen, en een goed present aan uw' stalknecht, die, niet zonder reeden, het al grimlachende aannam. Dit bevroedde ik wel haast, vermids ik daags daar aan met myn ruintje naar myn hoeve willende ryden, na een uurtje wegs afgelegt te hebben, zonder het beest in 't minste te forceeren, of hard aan te tasten, 't zelve reeds buiten adem was, en ieder oogenblik zulke diepe strykades[1] maakte, dat ik 'er den hals mee dagt te breeken, en zeer wel merken kon, *dat men 'er mee uit de waereld zou kunnen ryden*. Myn betrouwen op uwe edelmoedigheid, deed my in 't begin gelooven dat gy 'er zelf mede bedrogen waart geweest, dog uit die dwaling wierd ik wel haast gered, door een boere knegt, die u eertyds gedient had, en my verzeekerde, dat het wel agt jaar op uw stal was geweest, en dat het toen ter tyd, hoewel reeds van den tand, een van de braafste paarden was van de gansche Provincie. Zedert is my van verscheide kanten voorgekoomen, dat gy, onder uwe metgezellen in de paardenhandel, u wonder in uw schik toont met my zo aardig opgelicht te hebben, en dat gy deswegens van die fraye luiden als een van de sneedigste van de gansche bende met eer, en glorie word overlaaden. Dog, [28] dewyl ik in ander opzigten uwe edelmoedigheid ken, kon ik niet begrypen hoe het u mooglyk is, zonder van schaamte te sterven, diergelyke beleedigende loftuitingen aan te hooren. Ik ben niet onbewust dat de Roskammers zig geregtigt hebben geoordeelt, om, rakende hunne handel, in de algemeene zeedekunde een verandering te maaken, en uit eige gezag hun geheel gilt hebben begunstigt, met het voorrecht van hunne naaste bloedverwanten te moogen bedriegen; Dog ik weet ook dat 'er niets schandelykers kan zyn voor een man van geboorte als in dusdanig verbond van ongerechtigheid deel te neemen, en dat zo de goede trouw uit het overige van 't menschdom gebannen was, zy in den boezem der Edellieden, als in de veiligste schuilplaats, met vrugt gezogt behoorde te worden. Dog ik wil onderstellen, dat, indien het u gelukt was een paardentuisscher,[2] of een verwaand kenner, by de neus te hebben, gy eenige schyn van verschoning, uit het doorslaande vooroordeel, zoud kunnen trekken. Dog in geval gy voor een oogenblik in u zelve wilt treeden, en met de natuurlyke billyk-

1 Buigingen.
2 Paardenhandelaar.

heid, in plaats van met de wetten der paardekoopers, raad te pleegen, wat schyn van regtvaardiging zult gy kunnen vinden, noopens een bedrog aangewend omtrent my, die my schamen zoude met die onedele bende iets gemeens te hebben, en die erkennende myne onkunde, my aan uwe bescheidendheid, met het volmaakste vertrouwen heb overgegeeven? De bedriegelykste winkeliers ontzien zig, wanneer een kind met gelt by hen komt, het zelve in 't geringste te kort te doen, om dat het onmagtig is zig tegens bedrog te weeren. Ik ben juist met u in de zelfde betrekking geweest, en ik moet u beklaagen, meer als my zelf, dat het u mogelyk is geweest, en van 't hart heeft gekonnen, met myne onnozelheid uw voordeel te doen; stel u eens, zo gy durft, als in de tegenwoordigheid van onze brave gemeene voorvaders, en denk eens met wat een afgryzing zy aan zouden zien een nazaat die 't hart heeft zyn bloedverwant met zo eene laage lafhartigheid te misleiden, te beleedigen. Ik vergeef U egter die misdaad uit den [29] grond van myn hart, en indien deze myne bedenkingen een nutte indruk op uw verdwaald gemoed maken, zal ik my, over een verlies, dat daar toe eene heilzame gelegendheid heeft verschaft, oprechtelyk verheugen. enz.

P.S. De eenigste gunst, die ik, tot verzagting van myne geleede schade U denk te kunnen afvorderen, is dat gy my toelaat u het paard, 't welk my maar tot een last strekt, weder te zenden, om u de gelegentheid te geeven van een beest dat u zo lange, en trouwe diensten gedaan heeft, uit erkentenisse, voor 't overige van zyn kwynend leeven, de onbezorgde kost te doen erlangen. 't Zal u ten minste nut zyn om den hoop op uwe stal te vermeerderen, en een fraye figuur te maaken. Daar by zal het by u de plaats van een zeedemeester kunnen bekleeden, en zo dikwils gy uwe beestjes een visite zult geven, u myne welgegronde berispingen in de geheugenis herroepen.

Niet min verfoejelyk, als dusdanige fielteryen in de paardehandel, door luiden van fatsoen aangewend, is de vryheid, die in zommige landen, menschen van de hoogste geboorte in zig zelven door de vinger zien, van door valsch speelen, hun pragtig leven te ondersteunen, of hunne staat, door voorgaande verkwistingen vervallen, weder op te beuren. *Menschen van de hoogste geboorte!* zal hier iemand zeggen; *De Spectator wil hier buiten twyfel spreeken, van luiden die zig, zonder schaamte, voor Graven en Marquisen uitgeevende, en met een treffelyk equipagie voor den dag*

koomende, op hun ambacht[1] *reizen, alle de Hooven van Europa doorkruissen, en overal, als rechtschape kapers, buit of slaag haalen*. Ik weet wel dat onze groote steeden, inzonderheid onze Hofzetel, zelden van dusdanig gemaskert janhagel onvoorzien is, en ik heb my duizendmaal verwondert, dat onze grooten, na zo dikwils tot hunne schande, en schade zig met de zelven in eene gemeenzame levenswyze ingelaaten te hebben, geen ernstiger poogingen aanwen[30]den, om vreemdelingen, hoe treffelyk ook uitgedost, en schoon met de zwierigste tytels pralende, grondig te kennen, eer ze de zelven den toegang in hunne huizen, en in hunne familiariteit vergunnen. Dog 't is de moeite naauwlyks waard eenige aandagt te leenen aan schurken, die met beurzesnyders, gaauwdieven, en 't vuilste schuim van 't menschdom met recht geconfundeert[2] worden, en die ongevoelig voor zedekundige bestraffingen, hunne verdiende kastyding eerstdaags op schavotten, en in rasphuizen staan te ontmoeten. Niet dat ik deezen, waar onder de meesten geen andere kostwinning kennen, snoder en veragtelyker schat als menschen van aanzien, die zig aan de zelfde vuile stukken schuldig maaken; Het tegendeel is waar; Dog myn voorneemen is de laatste hier alleen te bedoelen, op hoop van hunne treffelyke opvoeding hun indagtig te maaken, en, door 't geen ze aan de luister van hun geslagt, en aan hunne eige aanzienlykheid schuldig zyn, in hunne overdenking te herroepen, eene edelmoedige en heilzame schaamte in den boezem weder levendig en wakker te maaken. Dat 'er diergelyke Edellieden van de hoogste rang gevonden worden moet by ieder bekend zyn, die met eenige opmerking gereist, en zelfs maar in eenige hoofdsteeden verkeert heeft. De vrouwen zelfs zyn in dit opzigt niet buiten schuld, en ik heb aan zeker hof een Dame gekend, die aan 't koninglyk bloed alleen den rang moest geven, aan de welke het onmooglyk scheen zig van zulke onedele streeken in 't spel te onthouden, schoon ze verdagt en zelfs op de daad als betrapt was geweest. Haar ordinaar spel was het *Ombre*,[3] en, zo dikwils het haar beurt was te geven, wist zy met de uiterste behendigheid *spadille*[4] in haar schoot te laaten glyen, en daar na met een vaardige handigheid by haare overige kaarten te vleien. Meest altyd won ze, en zo ze verloor, was het

1 Rechtsdistrict.
2 Opgesloten.
3 Een van oorsprong Spaans kaartspel.
4 Schoppenaas, de hoogste troefkaart in ombre.

weinig en niemand kon de reeden van zo een standvastig geluk begrypen. Een vreemd Edelman van eene uitmuntende begaaftheid, wiens beurs van de behendigheid van onze Dame meenige gevoelige neepen geleeden had, kwam eindelyk agter het loopje, en vond goed 't zelve [31] op een heusche wyze aan 't gezelschap te ontdekken. Terwyl zy gaf, veinsde hy op haar in 't minste niet te letten, dog wanneer zy tot aan de laatste kaarten gekoomen was die ze zelfs moest hebben, haar schielyk by de hand vattende; *zagt Mevrouw*, sprak hy, *gaat niet voort; 't spel is vergeven; daar blyven voor u maar twee kaarten over; en daar zal 'er buiten twyfel een gevallen zyn; Hier heb ze al*, voer hy voort, *de zelve uit* haar schoot nemende en omkeerende, *en 't geen gevallig is, 't is juist spadille. Dog 't is een kaart van groot gewigt, en 't is geen wonder dat ze naar onderen is gezakt*.

By diergelyk spel worden doorgaans geene zwaare sommen verlooren, en daar worden wel andere streeken aangewend, om aanzienlyke winsten te doen. 't Is waar de grooten van die hanteering noemen zulks geen valsch speelen, *maar verstandig speelen, en 't fortuin wat helpen*; Dog door die verbloeming veranderd zo eene schandelyke fieltery geenzins van natuur.

Ik heb eens het ongeluk gehad van onder zo eene gansche bende van hoog welgeboore dieven te vervallen, met een jong Heer, die schatryk was, en op wien het voornamentlyk was gemunt. Wy hadden de minste achterdogt niet op zulke aanzienlyke lieden, die ons zedert een geruimen tyd, zonder van speelen te reppen, met alle mogelyke beleeftheden overladen hadden; Zo dat, wanneer wy na de maaltyd verzogt wierden, tot tydverdryf, om een beuseling, een burger spelletje; waar aan 't gansch gezelschap deel kon hebben, te speelen, wy zulks van harten toestonden. Zommige van die Heeren deeden kwanswys maar mee uit complaisance,[1] en kenden de kaarten naauwlyks, maar ze wisten zo behendig 't spel te doen oploopen, dat stuivers in honderden van Dukaaten veranderden, en dat myns makkers goudbeurs bykans geheel in de loop bleef.[2] Nog vry erger zou het afgelopen hebben, had ik myn tyd niet waargenomen, om het spel af te breeken, en myn vriend door een wenk te waarschuwen, dat wy op eene onveilige haaven waren. Dog wat gebeurt 'er! Des anderen daags ontfongen wy de visite van een man die agter de tafel had gestaan

1 Inschikkelijkheid.
2 Verloren ging.

vry mager in de [32] plunje, en die buiten twyfel 't zyne van de winst niet hebbende gehad, ons, onder schyn van eene eerlyke gedienstigheid, kwam onderrichten, dat de Heeren, die reeds naar eene andere stad vertrokken waren, ons door vals speelen bedrogen hadden. Hier op haalde hy een spel kaarten uit den zak, en toonde ons op het duidelykste, hoe derzelver handeloosheid, om de kaarten te doorschieten, de doorsleependste behendigheid was geweest, om ieder net het spel, 't welk zy wilden, in handen te geven. Hy bood ons ook aan, voor een geringe prys, ons in alle de slinksche streeken, die met kaarten en dobbelsteenen konden gepleegt worden, te onderwyzen, en wanneer wy zulks van de hand weezen, noemde hy ons vyf of ses der voornaamste Heeren van 't hof, dewelke die nutte kunst van hem geleert hadden, dog die wetenschap maar gebruikten om de laagen der bedriegers te myden, en in staat te zyn van een' defensiven oorlog in't speelen te voeren. Na dat wy egter 't hof wat beter hadden leeren kennen, wierden wy gewaar, dat die aanzienlyke schurken zo verdagt waaren, dat geen luiden van de natie meer met hun wilden speelen, en zy gedwongen waaren alleen op vreemdelingen jagt te maaken.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf*; te Rotterdam, *J.D. Beman*; Delft, *A. Beman* en *Boitet*; 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot*; Dordrecht, *Van Braam*; Leyden, *Kerchem*; Haarlem, *Van Lee*; Utrecht, *Kroon*; Middelburg, *Meerkamp*; Vlissingen, *Payenaar*, Leeuwaarden, *Strik*; Franeker, *Ennema*. &c. [33]

N° 185. Den 3. Augustus 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Narratur et prisci Catonis
Saepe mero caluisse virtus.[1]
HORAT.

DIkmaals heb ik deze spreuk van de wysgerigste der Roomsche Poëten hooren aanhaalen, om door een ontsaggelyk, en agtbaar voorbeeld aan de verfoejelyke dronkenschap een verschonende glimp te geven; Dog men moet door eene onbezonne iever voor zo een vuil gebrek vervoert weezen, om uit de woorden van dien wyzen digter zo een' onhebbelyken zin als met nyptangen te willen trekken. De natuurlyke beteekenis der zelve, zo als alle die geenen, die de waare kracht der Latynsche spraak kennen, met my zullen getuigen, is deze: *Men zegt dat aan de deugd zelfs van den deftigen en gestrengen Cato de wyn dikwils een nieuw vuur bygezet heeft*. Dit haalt Horatius aan, om een vriend die hy te gast genodigt had te doen zien, dat schoon dezelve als * *doorweekt was in de lessen van den grooten Socrates*, het zo een deftig wysgeer, op het spoor van den deugdzaamste der Romeinen, vry stond, met zyne vrienden zyn voorhooft te ontwolken, zyne Philosophische hardigheid af te leggen, en, door 't matig gebruik van den wyn, zyn wysheid aangenaamheid en leven by te zetten. Immers is [34] het niet bedenkelyk dat de verstandige Lierdichter zynen vriend *Corvinus* heeft willen wysmaken, dat de deugd uit de dronkenschap, haare onverzoenlykste vyandin, eenig voordeel kan halen, en in overlopende schaa-

1 "Men wil dat Cato's Deugd vaak door den Wyn ontvonkte." Horatius, *Carmina* III, 21.
* *Quamvis Socratiis madet sermonibus.*

len vermeerdering van kragten putten. Dit is te ongerymd om iemand, die niet reeds, zonder 't behulp des wyns, van zyne zinnen berooft is, aan te porren tot een onmatig gebruik van die zielverkwikkende vogt, en dusdanige beweegreeden kan de minste uitwerking niet doen, als op iemand, die maar een beweegreeden zoekt, om zyn zwelgzugt te voldoen. 't Eenigste derhalven dat Horatius aan zynen wysgeerigen vriend heeft willen inboezemen, is dat de wyn met matigheid gebruikt, de zwaarmoedige dampen uit de herssenen verband, het bloed, en de levensgeesten met eene aangenaame vlugheid hunnen omloop doet verhaasten, de werktuigen van 't verstand versterkt, 't hart nieuwe kragten byzet, en aldus niet alleen het verstand, maar ook de moedigheid vermeerdert, en, 't een tot verheevener denkbeelden, en d'andere tot heerlyker verrigtingen bekwaam maakt. Dat dusdanig zyn de natuurlyke uitwerkingen van de wyn met soberheid gebruikt, kan niemand beter voelen, als menschen die 't naar ongeluk hebben van, door eene natuurlyke of gevallige ongesteldheid, aan eene door de grootste inspanning der reeden overwinnelyke zwaarmoedigheid onderhevig te zyn. Wanneer die droevige vlagen de ziel bestormen, kruipt het dikke bloet met traegheid door de aderen; 't word met horten en stooten voortgestuwt; 't Schynt zomtyds als stil te staan, en aan 't bedroge verstand eene schielyke dood aan te kondigen; de harssenen zyn door zware uitwaassemingen bedwelmt, en alleen geopent voor droevige verbeel[35]dingen. Alle de kwaalen en ongemakken, die moogelyk zyn, doen zig voor als waarschynlyk, en zelfs als onmydelyk; men vind zig als omringt van steyle bergen, en grondelose afgronden; 't Gemoed zoekt vergeefs zyne gewoone sterkte, het vind niets dan een meer als verwyfde zwakheid, men hoopt niets, men vreest alles, en 't minst gerugt dat 'er omtrent zo een elendig schepzel ontstaat doet het sidderen, en 't bloed naar 't popelende hart trekken, dat het niet verzwelgen kan. Dog zo draa eenige glazen zuivere en kragtige wyn de maag verwarmen, en in dezelve verwarmt worden, voelt men eene verkwikkende hette van daar zig door alle de bloedvaaten verspreiden. De levensgeesten worden verdunt, de zenuwen krygen weder haare behoorlyke toon, 't is als of een' aangename zon het onweder in de harssenen door 't verdryven van duistere wolken doet opklaaren; De reeden treed weder in de bezitting van haar zelve, en van de zinnen, die haare wettige heerschappy onderworpen moeten zyn. Zy beschouwt de voorwerpen in hun waare ligt en zo als ze weezentlyk bestaan; In een oogenblik worden de diepste kolken vervult, en de ontoegankelykste

steiltens vereffent, en men ziet bloemen, en vrugten, daar de vermeesterde verbeeldingskragt niets dan distelen, en doornen bespeurd had. Geen wonder derhalven, dat zo een' ongelukkige naar zo een aangenaam en verkwikkend hulpmiddel haakt, 't welk hem aan zyn zelven als wedergeeft, en dat hy de verheugende wyn aanziet, als een der heugelykste geschenken des Hemels, die den mensch tot dankbaarheid kunnen verpligten; Ik durf verder gaan en beweeren, dat de rekkelykheid iets verschonelyks zoude vinden, indien die liefelyke en spoedige remedie eenigzins misbruikt wierd, om een elen[36]digen uit de rampzaligste toestand, die bedacht kan worden, te redden, en dat het in te schikken zou zyn, dat zelfs een wys en deugdzaam mensch zig eenigermate in die zoete verkwikking te buiten ging, indien de ondervinding hem niet deed gevoelen, dat dit dierbaar middel met overdaad aangewend door eene vreemde, en al te heevige beweeging, zo dra de zelve ophoud, de afgesloofde geesten, en 't vermoeide bloed, in een droeviger loomheid en stremming brengt als van te vooren, en dat aldus t'elkens de kwaal erger, en die geweldige verkwikking noodzaakelyker, en gevaarlyker word.

Dog indien het geenzins tegens de reedelykheid en betamelykheid stryd met matigheid *den droeven wyn te geeven*, is het ook onbetwistbaar, dat het sober gebruik van die zielstreelende vogt, de wysten en deugdzaamsten, door de strengste reden niet kan onthouden worden. Honderdmaal heb ik de waarheid van de spreuk onzes grooten digters handtastelyk bevroed, wanneer luiden van waare verdienste in een vriendelyk gesprek, zelfs over de gewigtigste en weezentlykste zaaken, onder een matig glas wyn, zig onderling hunne aanmerkingen, en bespiegelingen mededeelden. In die gevallen heb ik gezien, dat verwerde denkbeelden zig allengskens ophelderden, en netter, duidelyker en kragtiger zig vertoonden, en dat uit de vervrolykte harssenen een nieuw ligt over de duisterste onderwerpen den klaarsten dag verspreiden; Gelyk ook het den wyn eigen is wel gebooren zielen te verteederen, heb ik in diergelyke geleegendheden gemerkt, dat al wat treffelyk, al wat de liefde der reeden waardig is, uit den verwarmden boezem, met een ongewoone kracht te voorschyn kwam, en dat de deugd van [37] den wyn, die met buitensporigheid gebruikt in de beste harten dezelve uitbluscht, eene verdubbelde warmte en levendigheid ontleende.

In dit opzigt, zo wel als in veele anderen valt het niet licht, algemeene paalen van behoorlyke matigheid aan te wyzen. 't Is ooirbaar dat

ieder zo veel het mooglyk is, onpartydiglyk, met zyne eige ondervinding raadpleege, en uit zyne beproefde kragten een rigtsnoer trekke van zyne byzondere soberheid. Ik zal my vergenoegen met als eene generale regel aan te wyzen, dat het een Christen, een waar reedelyk mensch nooit geoorloft kan zyn, zyne reeden 't jok van zyne verbeeldingskracht op te leggen, en zyne gezondheid, die onwaardeerbare schat, te verminderen. Ik verzekere my nogtans, dat in zekere onderscheide gelegentheden de verheuging, door de wyn verwekt, schoon ze nooit de vryheid heeft tot eigentlyk gezegde dronkenschap uit te spatten, de ordinare maat eenigerwyze te buiten mag gaan. Ik ken luiden van eene agtbare deugd, die by gebrek van de menschelykheid genoegzaam, volgens haare onveranderlyke natuur, onderzogt te hebben, alle de levens gevallen in de zelfde palen van soberheid willen besluiten, en onder de zelfde strenge tugt van ernst en soberheid behouden. Ik heb deftige Leeraars, en andere by uitstek godvrugtige Christenen, op bruiloften, niet alleen in 't voorbygaan stichtelyke redenen hoorden te berde brengen, maar ook alle hunne krachten zien inspannen, om de gansche conversatie als met kracht en geweld tot ernstige stoffen te dwingen; Ik heb dezelven, in diergelyke omstandigheden, onschuldige boerteryen, door eene geringe verheuging uitgelokt, als onbetamelyk hooren verwerpen, en veroordeelen, en ieder teug wyn, die de besetste[1] matigheid voorby streefde, als een zondige daat, bestraffen. 't Zal aan hunne meer als Catonische statigheid mogelyk vreemd voorkoomen, dat ik my stout maake hunne dwaling hier omtrent hun aan te toonen, door een aanmerkenswaardig voorbeeld van onzen grooten Leermeester, wiens zeedekunde, wat het weezentlyke der deugd aangaat, de strengste is die ooit is voorgeschreeven, dog die in alle andere betrekkingen, zo door zyne leere, als daden, alle de stuursche Philosophen met verontwaardiging schynt aan te zien, en jegens den zwakken mensch, de beminnelykste inschik[38]king, de vriendelykste toegevendheid goed vind te gebruiken. 't Gemelde exempel moet zig noodwendig opdoen in de aandagtige bespiegeling van 't eerste wonderwerk, verrigt door onzen Heiland, (om zyne goddelyke zending te bevestigen) op de bruiloft van Canaan in Galilea. 't Is niet te vermoeden, dat dit feest gehouden wierd by geringe, en behoeftige luiden, vermids ze moeten gedient zyn geweest van verscheide slaaven, mids een onder de zelven het ampt van Hofmeester waarnam, en by ge-

1 Meest nauwgezette.

volg het bestier over zyne makkers, en over de huisselyke zaken bekleedde. Het is derhalve bedenkelyk, dat 'er, tot diergelyke verlustiging, gezorgt zal geweest zyn voor een' reedelyke voorraad van wyn, 't welk door de gierigste tractant in zo een voorval zelden verwaarloost word. Nogtans 't zy de huisvader door de menigvuldigheid van onverwagte gasten overvallen was, of door eenig onvoorzien ongeluk, die voorraad was vermindert, de ledigheid der kruiken stuitte den voortgang van der genodigden vreugd. Hier op onze toegevende Heiland van zyne moeder verzogt zynde in dit gebrek te voorzien, barst niet uit in bitze berispingen van der gasten onmatigheid; hy beveelt hun niet, met de genuttigde vocht zig te vreeden te houden, en zonder de minste verheuging hun afscheid van den huiswaard te neemen. Geenzins, hy bewilligt met eene toegevende gulhartigheid in het verzoek van Maria, hy herschept water in wyn, en zelfs in zo een treffelyken en kragtigen wyn, dat de natuurlyke, die verbruikt was, by den zelven niet haalen konde, en dat de zelve met een verdubbeld genoegen van de bruiloftsgasten buiten twyfel moet gesmaakt zyn geweest. Zich te verbeelden dat de Zaligmaker zig hier van dronkenschap en daar uit spruitende zinnelooze vreugde, een begunstiger getoond heeft, zoude met de grootste oneerbiedigheid om ver werpen het Character van eene opperste wysheid, die zig nooit verloochent, en alles weet te evenmatigen, 't welk in zyn geheele *gedrag* van onzen grooten zedemeester zo oogenschynlyk doorstraalt. Vermids men in de gansche Evangelische Historie duidelyk bemerkt, dat het zakelykste alleen maar verhaalt word, is het alhier te vermoeden, dat de miraculeuse wyn niet genoegzaam zal geweest hebben, om een gulzige zuipzugt te voldoen, of dat mogelyk de souvereine reeden tegens 't misbruik van zo [39] eene vriendelyke gift, door klem hebbende zeedelessen de gasten zal hebben gewapend, en aldus alle onordentelyke vreugde verhoed. Immers blykt het hier oogenschynlyk uit, dat 'er gelegentheden zyn, in de welke de waare religie, haare gewoone strafheid als temperende, eene buitengemeene verheuging niet afkeurt.

Het heugt my dit voorbeeld eens bygebragt te hebben, tot overtuiging van een' norschen Jansenist die, indien men op zyn taal alleen had willen doorgaan, scheen te geloven, dat het gansche weezen van de Christelyke Godsdienst bestond in zig te berooven van al 't geen de milde Hemel tot verlustiging van den mensch geschapen heeft, en tusschen 't welk, en onze zinnen, een natuurlyke overeenkomst gevonden word, die 't Goddelyk oogmerk omtrent het gebruik van 't zelve ons op het duidelykst

aanwyst. Deze kwanswys bezette Leeraar voelde zo eene onverwinnelyke afkeer voor het druivensap, dat het voor hem een' waare *zelfsdoding* zoude geweest hebben zyne lippen 'er aan te zetten. Dog van deezen tegenzin zig een verdienste makende, en zyne onbekwaamheid om in dit opzigt te zondigen, als een heiligheid, met een eigenlievend oog beschouwende was hy gewoon voor wynzuipers uit te schelden allen die maar de minste trap van vrolykheid, in die aangename vogt dorsten zoeken; Terwyl hy zig niet ontzag een hulpmiddel tegens de zwaarmoedigheid te haalen, uit het gebruik van de sterkste koffy, die hem nooit t'onpas kwam, en die den ganschen dag door, en zelfs een gedeelte van de nagt, op zyn studeerkamer zyne boeken gezelschap hield. Deze verkwikking vergaf hy zig zelf met de uiterste goedaardigheid, schoon dezelve zyn maag in de grond verdorf, het gansche weefzel van zyne zenuwen ontstelde, hem meer en meer mager, en dor deed worden, en zyn leven baarblykelyk ondermynde. Het aangehaalde mirakel maakte hem niet weinig beteutert, en hy wist niet hoe de zaak te draajen, om t'effens 't gedrag van zyn meester, en zyn gevoelen te rechtvaardigen. Eindelyk dagt hy de knoop gevonden te hebben, en hy hield met styve kaken staande, dat het niet anders weezen kost, of Christus moest aan het herschape water de verlustigende lieflykheid van den wyn gegeeven hebben, zonder den zelven de dronkenmakende kragt by te zetten; Het welk (zo niet een' contradictie) ten min[40]ste een tweede wonderwerk zoude geweest zyn dubbel waard dat 'er gewag van gemaakt wierd.

Laudibus arguitur vini vinosus Homerus[1], zal men my misschien hier naar 't hooft werpen; waar op ik niet anders meen te antwoorden, als dat ik waarlyk zo een groot liefhebber van wyn ben als iemant ter waereld; Zulks gaat zelfs zo ver, dat ik een stuk kaas en brood met een goed glas wyn prefereer boven de heerlykste maaltyd door slegte en vaadsche wyn besproeit. Dog t'effens durf ik verklaaren, dat ik zo eene onverzoenlyke vyandschap van kindsbeen af tegens de dronkenschap gevoed heb, dat wanneer ik, zelfs onverhoeds, gelyk het de eerlykste gebeurt, zomtyds in die fout vervallen ben geweest, ik geduurende eenige dagen, zulks my niet heb kunnen vergeeven, en my zelve als onwaardig, menschen en zelfs het

1 “Door zijn lof van de wijn toont Homerus zich wijndronken.” Horatius, *Epistulae* I, 19, 6. Vertaling L. van de Laar.

dagligt te aanschouwen, tot eene treurige eenzaamheid heb veroordeeld. 't Misbruik van die heuchelyke vogt zal ik eenige volgende Vertoogen, naar verdienste, trachten te verhandelen.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf*; te Rotterdam, *J.D. Beman*; Delft, *A. Beman* en *Boitet*; 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot*; Dordrecht, *Van Braam*; Leyden, *Kerchem*; Haarlem, *Van Lee*; Utrecht, *Kroon*; Middelburg, *Meerkamp*; Vlissingen, *Payenaar*, Leeuwaarden, *Strik*; Franeker, *Ennema*. &c. [41]

N° 186. Den 7. Augusty 1733. De Hollandsche Spectator.

Turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum.[1]
CATO.

HEER SPECTATOR.

DEwyl de Mennoniten onlangs wederom door U of eenen Uwer Correspondenten zyn ten toon gestelt, zoo besluite ik eindelyk om U eenige aenmerkingen mede deelen, die ik al overlang ten opzichte van zoodanige behandeling gehad hebbe, doch tot noch toe achter gehouden, in hope dat die gezintheit voortaen niet meer byzonderlyk over algemeene gebreken zoude worden aengetast. Het is echter geensins myn oogmerk om dat gene, waer in die luiden mogen uitspatten, of waer over zy berispelyk zouden kunnen zyn, te verdedigen; maer alleen aen te toonen dat het onbetamelyk is hen met name aen te tasten, en tot byzondere voorwerpen van berispinge te nemen. Hier toe zal ik overwegen de stelling in Uwe Voorreden, daer op uitkomende, dat, dewyl men met waerheit mag spreken en schryven nopens het verval der zeden van een' ganschen Lantaert, men dit ook mag doen wegens het zelve gebrek in een gedeelte van dat volk. Een Bolwerk, waer achter Gy zoo veilig denkt te kunnen schuilen, dat 'er uit de manier van Uwe voorstelling, geen twyffel meer overig schynt of de Men[42]noniten kunnen ten allen tyde met de grootste vryheit in uw Papier met name worden gehekelt over allerlei gebreken, welke het de werrelt behagen mogt hun by uitstek aen te wryven. Ik beken dat iemant, die onderneemt aen een ieder het zyne te zeggen, zonder byzonderen op het oog te hebben, volgens den tytel van Spectator, zoo als men dien sedert de

1 "'t Is schandlyk dat de schuld den Leeraar zelf berispt." Cato, *Dicta*, I, 30.

opkomst van Uwen Britschen voorzaet heeft leeren begrypen, vermag uit alle gedeeltens van den Lantaert zyne Caracters te kiezen, om daer door den Lantgenooten te overtuigen van de onredelykheit der gebreken, waer aen zich deze of gene schuldig maken; maer het is by U zelf toegestaen dat men niemant in 't byzonder mag aengrypen, in dier voege dat hy in een openbaer geschrift ten toon sta voor de oogen zyner Medeburgeren, en zoodanig dat hy hun tot spot en verachting kan worden; en dit gevoelen rust op de onderlinge verplichting in de menschelyke samenleving, alzoo de Burgerlyke Maetschappy vereischt dat men niemant hoone, die als een byzonder lit tot welstant van 't Gemeen kan toebrengen. Dit zelve nu 't welk plaets heeft ontrent een byzonder persoon, heeft ook plaets ontrent een byzonder gedeelte van den Lantaert of ontrent eene byzondere gezintheit: want zoo wel als uit het hekelen van een enkel persoon, dien men kennelyk maekt, eene verachting moet volgen by zyne Medeburgeren, zoo veroorzaekt men ook, zoo veel in ons is, by de Lantgenooten een' afkeer tegens eene byzondere gezintheit, zoo ras men dezelve met name verkiest tot een voorwerp onzer bestraffinge, en men werpt een blaem over allen, die tot haer behooren, schoon 'er dikwils, by onderzoek, maer een gedeelte schuldig zoude bevonden worden. Uit dien hoofde dan is het volstrekt ongeoorloft eene byzondere gezint[43]heit als schuldig aen te tasten, schoon 'er in dezelve zulke Caracters mochten gevonden worden, die billyk het onderwerp van verscheidene Vertoogen van Uw Papier konden strekken, mits dat zy behandelt worden met zoodanige bewimpeling, dat 'er geen schaduw overblyve als of het op byzondere persoonen gemunt ware. Men behoort ook eene byzondere gezintheit niet anders in het politike aen te merken dan als een byzonder huisgezin, waer in, naer mate van zyne meerder of minder uitgestrektheit, verscheide slag van inborst en Caracters gevonden wort; doch uit welke men geen enkel Caracter van een der huisgenooten aen 't geheele huisgezin mag toeschryven, en dit zal ik eens met eene gelykenis ophelderen. In het talryk huisgezin van Pamphilus, die door eene algemeene liefde voor de zynen en door eene wyze bestiering den bant van 't maegschap onder zyne kinderen onverbrekelyk weet te bewaren, is Hylas ongestadig, Korinna wellustig, Argyrophilus geltgierig, Biberius wynzuchtig; Daertegen is Theophilus Godsdienstig, Damon beleeft, Lycidas gezeglyk, Kamilla is begaeft met eene aenvallige zedigheit, Lukretia met eene weergalooze zorgvuldigheit voor haren goeden naem, en Vredegond voor de eendracht des huisgezins. Zal men

nu, om de neiging der eersten tot byzondere gebreken, zeggen; dat het huisgezin van Pamphilus niet anders bestaet dan uit ongebondenen, dartelen, gierigen en dronkaerts? Dit zoude immers tegens alle reden en billykheit aenloopen, ten zy wy geloofden dat de deugden der laetsten konden bezwalkt worden door de gebreken der eersten. Of zal men het mogen zeggen om dat de oplettendheit doorgaens meer valt op de gebreken dan op de deugden, dewyl dezelve niet [44] hooger dan betrachtingen van onzen plicht geschat worden? Waerlyk dit ware onrechtvaerdig[.] Maer laet ons nu eens kortelyk inzien of de hoedanigheden, die men in de Mennoniten by uitstek waent te vinden, alleenlyk by hen byzonderlyk plaets hebben, dan of zy algemeen zyn onder alle gezintheden. Men beschouwe dan slechts of 'er niet andere in menigte zyn, die prachtige huizen bewoonen, heerlyke buitenplaetzen bezitten, en noch prachtiger in kleederen en in huishouding zyn; en wat de lekkerheit aengaet, onze Vischmarkt zou getuigenis geven kunnen of 'er niet wel andere in goeden getale gevonden worden, welke geen gelt ontzien om het eêlste dat 'er te krygen is, voor zich te bekomen en 'er hunne tongen mede te kittelen. Indien men dit wil toestaen, gelyk ik niet twyfele of men zal het moeten toestaen, zoo schynt het my ten uitersten hatelyk, dat men een algemeen verval van zeden by uitstek aenwryft aen de Mennoniten: want om dat zy in de algemeene Maetschappy der menschen geene byzondere Maetschappy uitmaken dan uit hoofde van de Leerstukken in den Godsdienst, zoo zoude men uit de beschuldigingen, waermede zy in het byzonder bezwaert worden, kunnen afnemen, als of hunne gebreken voortvloeiden uit een grontbeginsel hunner Leere. Dit gevolg, waeraen ik geloove dat by weinigen gedacht wort, is echter klaerlyk te trekken uit de berispingen of bestraffingen, die afzonderlyk over hen geschieden; alzoo 'er anders gene reden is om hen te onderscheiden van den geheelen Lantaert: en, dewyl men noit zal kunnen bewyzen dat de Mennoniten uit hoofde van hunne Leere zich schuldig maken aen eenige gebreken, zoo hebben zy veel reden om over ongelyk te klagen, dewyl het verval der zeden, dat onder hunne gezintheit [45] mag plaets hebben, uit geenen anderen gront voorvloeit dan uit de algemeene verdorvenheit der eeuwe. Ik zal zonder bewimpeling belyden dat 'er van de Mennoniten in vorige tyden getuigt wort, dat zy eene geheele andere levenswyze hadden dan vele in de tegenwoordige, en ik wil gaerne gelooven dat die getuigenis waer zy; maer (behalven dat zy toen niet vry liepen van berisping over een geheel ander slag van gebreken, als

schynheiligheit, fymelary[1] en wat daer aenkleeft) wat recht geeft dit aen een algemeen Beschouwer der Zeden des Vaderlants om die gezintheit in 't byzonder te bestraffen? Indien hier uit een recht van byzondere bestraffinge volgde, zoude het eerder hun toekomen, die minst van de zeden der Voorvaderen zyn afgeweken; op dat zy daer door, zoo wel als door hun voorbeelt, hunne Medebroederen mochten doen wederkeeren tot een eenvoudiger leven: Maer zoo lang de Leeraeren zich in dezen quyten van hunnen plicht, niet alleen in hunne algemeene predikaetsien, maer ook by zonderlinge voorvallen met byzondere aenspraken, zoo vervalt weder dit recht voor het grootste gedeelte, en de verstandigste der genen, die zich aen een naeugezetter levenswyze verbinden, zullen zich ontrent byzondere bestraffingen met alle bescheidenheit gedragen; wel wetende dat zoodanige bestraffingen, die van byzondere luiden voortkomen, veel al worden aengezien als niet vry van bedilzugt of geestelyken hoogmoet. Daerenboven als men vaststelt dat de Mennoniten in de vroeger tyden der Reformaetsie allesins eenvoudiger luiden zyn geweest, waeraen zal men dog het verval der zeden onder hen anders kunnen toeschryven, dan aen de quade voorbeelden der genen, die buiten hen waren? waerom men te minder op hen moet aenvallen, maer de berispingen algemeen maken; ten zy men wilde stellen dat 'er een grooter nut gelegen lag in de bestraffingen over eene byzondere gezintheit: doch dit nut zoude moeten plaets hebben, of ten opzichte der genen, die buiten de Mennoniten zyn, of ten opzichte der Mennoniten zelven. Ontrent de eersten kan ik niet zien dat zy 'er meerder voordeel uit kunnen trekken, om dat zoo ras als men iemant noemt in het byzonder, zoo zullen de ongenoemden al heel lichtelyk zich vrykeuren van gebreken, die in anderen onderschei[46]delyk worden berispt of bestraft, en dus zullen zy zich zelven kittelen met den waen van eigene gerechtigheit of schuldeloosheit, schoon zy geen reden hebben om 'er roem op te dragen: ja zy zullen, om met de Heilige Schrift te spreken, in plaets van boetvaerdige Tollenaers, hoogmoedige Farizeeuwen worden, en zich verdiensten toeschryven boven een ander, dien zy met den nek zullen aenzien en met verachting behandelen, waer uit dan voor hun zelven geen voordeel te wachten is, kunnende de verachting van den evennaesten niets bevorderen tot ons eigen welwezen, maer in het tegendeel ons schuldig maken aen het overtreden der Goddelyke geboden. Ik kan ook niet zien dat eene by-

1 Huichelarij.

zondere berisping den Mennoniten zelven tot meerder nut zoude kunnen strekken: of men moest denken dat men, hen daer door voor de geheele waerelt beschamende, hen uit dien hoofde tot het verbeteren hunner gebreken zoude kunnen brengen; maer uit dat grontbeginsel zoude natuurlyker wyze volgen dat men dan ook allen man zou mogen noemen in een openbaer geschrift, met oogmerk of men hem door dat middel van schaemte tot zynen plicht konde doen wederkeeren: ook zullen de bewysredenen van de onredelykheit, onbetamelykheit en schadelykheit der zondige gebreken altoos gehaelt moeten worden uit eenerley grontbeginselen, het zy men die neme uit de Heilige Schrift of uit het licht der gezonde Reden, en derhalven kunnen de algemeene berispingen van dezelve vrucht zyn als de byzondere, als 'er maer leerzame harten gevonden worden om ze te ontfangen en tot nut aen te leggen: Onleerzame zullen altoos uitvluchten zoeken om de klaerheit en tastelykheit der bewysredenen te ontwyken; en dan zal 'er noch de spyt bykomen van zulken, die zich in 't byzonder wanen ontdekt te wezen, en deze zullen, veel liever dan te toonen dat zy geraekt en overtuigt zyn, voortvaren in hunne buitensporigheden, en mogelyk tot erger uitspatten. Ik onderzoek niet of dit gedrag redelyk is, want ik keure het zelf af; maer ik wil 'er alleen mede bewyzen dat de byzondere bestraffingen over eene enkele gezintheit geen grooter heil voortbrengen dan de algemeene over een geheelen Lantaert. Daer is in Uwe Voorreden noch een schynreden tot verdediging Uwer [47] byzondere berispingen over de Mennoniten, namelyk dat die ook door hunne Leeraeren geschied, en dat U het zelve recht toekomt om Uwe Edelmoedigheit, dewyl Gy het om Niet doet, terwyl 'er de Leeraeren voor betaelt worden. Dat de Leeraeren zoo wel onder de Mennoniten ten grooten deele, als onder andere gezintheden betaelt worden, erkenne ik gaerne; maer niet dat die betaling enkel geschied om het verval der zeden te bestraffen; doch wel om de Gemeente te onderwyzen in de Leere der Waerheit, die naer de Godzaligheit is, zoo als dezelve uit Gods Heilig Woort kan en moet getrokken worden. Ik wil wel toestaen dat de bestraffingen over de zonden en gebreken natuurlyk volgen uit deze Leere, om dat zy eene volstrekt zuivere Zedekunde behelst, maer ik kan niet begrypen dat men daerom zou kunnen zeggen dat de Leeraeren worden aengestelt of betaelt tot bestraffing der Gemeente, en noch minder dat men hier uit een bewys kan trekken om de Mennoniten in 't byzonder aen te tasten. Het voornaemste dat men tegen de Mennoniten uit de bestraffingen door hunne Leeraeren zou kunnen beweren, is dat de Menno-

niten zoo wel zondigen als andere: maer men kan'er niet uit besluiten dat zy meerder zondigen; om dat, al waren zy alle zonder zonde, het gene onmogelyk is, zoo zouden evenwel de Leeraren het Wee over den zondaeren moeten uitspreken, om dat de natuur en de kracht van 't Evangeli hen tot dezen plicht verbint. Men zoude noch eenige reden kunnen vinden om de Mennoniten in 't byzonder met name te bestraffen, indien het slechts alleen hunne eigene Leeraeren waren, die over 't verval der zeden klaegden. Maer overal, onder wat gezintheit men komen mag, vint men dezelve klagten en over dezelve zonden, waerom het in een Papier als het Uwe, dat niet voor eene byzondere gezintheit, maer voor den Lantaert in 't algemeen geschikt is, niet betaemt zich tegen de eene eenzydiger te gedragen, dan tegen de andere: vooral wanneer men zyne schriften by de waerelt niet wil aengezien hebben voor pasquillen; gelyk ik in oprechtheit my verzekere dat Uw oogmerk noit geweest is zich te bemoeyen met schimpof schotschriften: en wat ook sommige hier over anders mogen oordeelen, ik heb altoos eene edelmoedige verlegenheit in U gevonden, zoo ras zich [48] iemant over Uwe schriften in 't byzonder geraekt achtte, en dit pleit krachtig tot Uw voordeel. Maer of ik zulk een gunstig oordeel vellen moet over Uwe voorgegevene Edelmoedigheit van de luiden voor Niet te bestraffen, daer aen twyfele ik wel hartelyk; want schoon Gy door de Lezers zelve niet betaelt wort, wie zal kunnen denken, dat de Boekverkooper Uwe moeite zonder vergelding[1] laet? en wie zal gelooven dat iemant, die zich onderwint om tweemael 's weeks 't Gemeen ten dienst te staen door zynen arbeid, geen ander voordeel zou beoogen dan den welstant zyner Lantgenooten. Het zy verre dat ik ook dit oogmerk van belooning zou berispen, want ik keure het redelyk en billyk, en wensche U van harten toe dat de lust Uwer Lezeren noch van tyt tot tyt mag aenwakkeren, om ook den Uwen aen te zetten tot het vervolgen van Uw Werk, waer toe ik hope dat het U aen geene krachten zal ontbreken; want de stoffen meene ik zullen noch zoo niet uitgeput wezen, dat een Schryver, die zich hier toe kan verledigen, daerom zoude moeten stil staen, en ik zal het voordeel dat 'er U van toegebracht wort altoos noch beneden Uwe verdiensten schatten. Ik blyve

1 Vergoeding.

Uw Dienstwillige
Dienaer,
MENNOPHILUS.[1]

Vermits ik my niet ontzie veeltyts brieven, in welken ik gepreezen word, myn werkje in te lasschen, is het billyk 't oogmerk myner berisperen ook te beantwoorden, en hunne beschuldigingen 't gemeen mede te deelen, behoudens nochtans dat het my geoorloft zy, zo dikwils ik my door de reden niet tot schuldbekenning geparst vind, my met zoo veel kragt, als het my doenlyk is, te verdedigen, en dan de zaak aan beide de kanten bepleit zynde aan 't oordeel van myne natuurlyke Regters over te laten. De Heer Mennophilus, die my verstandig en billyk voorkomt, zal derhalven niet kwalyk nemen, dat ik in een volgend Vertoog, door eenige korte aanmerkingen zyne berispingen tracht te wederleggen.

1 Pseudoniem van P.A. Verwer, de latere biograaf van Van Effen.

N° 187. Den 10. Augustus 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Pars minima est ipsa puella sui.[1]
OVID.

DAar is reeds veel in dit werkje gesprooken wegens de geringe vrucht, die de ondervinding belooven kan aan de zedelessen van een eerlyk, en deugdlievend Spectator. 't Geen aldermeest hem in dat opzigt, van een goeden uitslag moet doen wanhopen, is dat alle de Zedemeesters van zyn soort vergeefsche moeite tot nog toe aangewend hebben, om de uiterlyke onbetaamelykheid en wanvoeglykheid der kleederen van mans, en voornamentlyk van vrouwen eenigzins te reformeeren. Hoe kan hy zig vleyen dat het hem lukken zal de menschen door 't aantoonen van hun waare en grootste belangen te overreeden tot ernstige dog moejelyke poogingen, om door deugd en kennis 't onsterflyk weezen dat hun gansche luister, en verheevenheid uitmaakt, te vercieren, en te verheerlyken? Daar hy duidelyk ziet, dat het *interest* dat ieder zo natuurlyk moet neemen in zyne lighamelyke bevalligheden, en 't welk hy zo baarblykelyk aan allen oogen denkt opengelegt te hebben, niets op de gemoederen vermag, en hun te vergeefs de geringste moeite afvergt, om de wanschapen[50]heid, onder de welke een vyandlyke mode de aangebore aanlokkelykheden bedekt, uit te schudden, en de schoonheid in haare rechtschape gestalte voor den dag te doen koomen. Wat vrugtelooze pogingen heeft myn ieverige en deftige voorzaat de Britsche Spectator niet aangewend om de hoepelrokken in naauwer palen te besluiten, en eenige proportie dewelke tog de grondslag van alle weezentlyke fraayheid is, de beminnelyke sexe aan te preeken tusschen de

1 “De Juffer zelfs is 't minst van 't geen men van haar ziet.” Ovidius, *Remedia amoris*, 344. Vertaling J. Westerbaen.

bovenste, en onderste helft van haar lighaam? Heeft die opgeblaze kleeding in 't minste voor zyne bestraffingen gewigt? Is ze wel een duim breed geslonken, en ingekrompen? Verre daar van daan; Ze is te vergelyken by den palmboom dien de onderdrukking een weeliger wasdom geeft; ze is tegens 't gewigt van de berispingen aangegroeit, en hoe feller hy haar door lessen, en bespottingen heeft aangetast, hoe meer ze reef[1] op reef uitgebonden heeft, en voller zeil aan den wind heeft overgegeeven. Ik beken, dat lang na zyn dood in zyn Vaderland, de hoepelrok heel en al aan een kant is geworpen, niet uit een beginsel van reedelykheid, want die vliegt nooit van 't een uiterste tot het ander, maar door eene nieuwe grilligheid, die de britsche Dames de kleeren als aan het lighaam plakt, en haar voor den dag doet komen, als of ze zig uit zeekere * Chineesche theekopjes hadden weeten te ontsteelen. Ik wil graag bekennen dat eene matige hoepelrok die zig naar onderen allengskens eenigzins uitzet, my voorkomt als niet kwalyk uitgevonden; Dezelve doet een fraaye taille niet alleen op het voordeeligst te voorschyn koomen, maar hy gunt ook de Vrouwen een rustige en onbelemmerde gang, die niet onder de minsten haarer bevalligheden gereekend moet worden. Dog 't is niet mogelyk te blyven in den omtrek van 't waare sieraad; de mode moet haar gang gaan, al zou ze den opschik oogenschynlyk verergeren, in plaats van te verbeeteren. Niet tegenstaande veele onzer Nederlandsche Dames den Engelschen Zedemeester met vermaak geleezen hebben, hebben ze liever, dan zyne lessen, 't voorbeeld van veragtelyke Fransche konkels willen volgen. De *Hoepelrokken* hebben plaats moe[51]ten maaken voor de *paniers* die van boven tot onder zig in 't rond uitstrekte, en afkomelingen scheenen van de *Vertugadins*, die ten tyde van Hendrik de vierde de Vrouwlyke figuur opposten, en deezen vinden zig wederom, zeedert korten tyd, als versmoort onder de *Gueridons*, de wandrogtigste kleedy, waar onder ooit de beminnelyke Sexe haare welgemaaktheid begraaven heeft. De eerste reize dat ik met verbaastheid die fraaye uitvinding beschouwt heb, was in 't beroemde Haagsche voorhout. Vermids ik, gelyk een doorgeleert Astrologist wonder wel uit de sterren geleezen heeft, de beste oogen nergens naar en heb, wist ik van verre niet wat ik van een' zeekere figuur, die zig voor myne oogen op

1 Horizontale strook stof.

* Dezelve worden lange Lyzen genoemt, zo ik het wel heb.

deed, maaken zou. Indien ik niet geweeten had, dat geene paarden binnen de balien van die wandelplaats geleden wierden, zou myne eerste gedagte zyn geweest, dat het een menschelyke gestalte was die zig op een klein paard tusschen twee keeteltrommen met tot de grond toe afhangende kleederen verhefte. Dog die harssenschim verdween, en, naar maate ik naderde, bespeurde ik duidelyk dat het een vrouw was, dog die zo schrikkelyk belaaden scheen, dat ze niet als voetje voor voetje voort kon gaan. Haar rok die zig niet in 't rond, of in een ovaal uitspreidde, was aan beide de kanten van onderen voor 't minst een voet of vier van haare beenen verwydert, en 't geen ik naar boven voor *herpoken*[1] aangezien had, waaren steevige uitsteeksels, die haare elbogen te gemoet kwamen en dezelven een leunstoeltje aanboden. Verders was gemelte rok in zyn gansche omtrek van zo een gruwelyke breedte, dat 'er een talryk huisgezin van kleine kinderen gemakkelyk onder zou hebben kunnen schuilen. Deze uitsteeksels die voor verborge pakken, zonder de schynbaarheid te kort te doen, konden genomen worden, bevestigde my in 't gevoelen dat haar traage en waggelende gang my in 't begin had ingeboezemd; Dog ik vernam wel haast, dat ik weder in een dwaling verwert was; want zo dra zy zig had omgekeert, spoede ze voort als een vogel, 't geen my deed bevroeden, dat de wind, die eerst vlak van voo[52]ren in 't zeil had geslaagen, nu van agteren koomende de eenigste oorzaak van die verscheidendheid moest geschat worden. 't Waarschynlykst, dat ik in 't hoofd kon krygen was, dat het, schoon de tyd tot zulks de minste aanleiding niet gaf, een maskarade moest weezen, waar in ik bevestigd wierd door 't schielyk opdagen van drie of vier andere maakzels, die met een aangenaam verschiet van kleuren de zelfde opschik ten toon stelden; 't Viel voor myne onverduldige nieuwsgierigheid gelukkig voor, dat ik een kennis aantrof zynde een inwoonder van die lustige Hofplaats, en dienvolgens in staat van my uit den dut te helpen. Hy lagte om myne onnozelheid, wanneer ik hem vroeg, of 't geen ik beschouwde voortsproot uit een weddenschap, en my beter onderrigtende, zeide hy my dat dit de allernieuwste Fransche mode was binnen weinige weeken kars vars uit Parys overgebragt, door deze Dames, die gehuurt waaren, om leden te zyn van een' heerlyke opera, die wel haast stond opgerecht te worden. Ik had eenige moeite om geloof aan zyn zeggen te slaan, vermids de verwonderenswaardige zeedigheid van de gansche klee-

1 Keteltrommels.

ding my als weinig overeenkomstig met het Character van dat soort van lugtige Dametjes, voorkwam.

Wanneer hy my te gemoet had gevoert, dat hy niet kon merken waar die zeedigheid uithong, antwoordde ik hem, dat, volgens 't gemeen oordeel, de kleeding voor modest gehouden word naar maate het lighaam naauwkeuriglyk onder de zelve bedekt is; *Nu is 't immers zeker*, vervolgde ik, dat *deze reegel, zo ergens, hier plaats moet hebben. Na lang op die Vrouwspersonen gesteroogt te hebben, bemerk ik, zo klaar als den dag, dat haar hair met een pruikje is bedekt, haar aanzigt met een dun masker van wit, en vermillioen, haar hals met dat zwierig manteltje, dat met twee punten agter op haar rug is gebonden en vastgemaakt; haare mouwen strekken zig uit tot op de handen, en onder haare wyde zak schuilt haar gansche lighaam zo naauwkeuriglyk, dat het eveneens is, of 'er een Vrouw, of een stroobosch onder is verhoolen. Zo dat, van 't hooft tot de voeten, het meest doordringend* [53] *gezigt geen stip van haar gansche lighaam kan te zien koomen*. Dog dit denkbeeld van haare zeedigheid verflaauwde wel haast, wanneer ik die Dames eenigen tyd navolgende, terwyl zy in gesprek waaren met eenige kakelbonte Messieurs, die van de zelfde bende scheenen, bemerkte dat zy niets deeden, als hard op lacchen en babbelen, zonder zig te ontzien haare praat door een goed getal nieuwmodische vloekjes vloeiend en sierlyk te maaken. 't Is wel waar dat de wyduitgezette *barriere* van haare *gueridons*, terwyl ze wandelen, tusschen haar en 't manvolk een' aanzienlyke tusschenruimte maakt. Maar hoe schikt zig de zaak tog, dagt ik, wanneer een Galant iets aan zo een Vrouw, zonder van anderen gehoort te worden, wil zeggen? Van ter zyden is zy onnaakbaar; Van agteren, hoewel haar rok haar aan die kant gansch niet ontoegankelyk maakt, schynt strydig te zyn met de wellevendheid; zo dat 'er niets overblyft als vlak van vooren, en aanzigt tegens aanzigt haar aan te spreeken. Deze aanmerking deed in myn gemoed opkomen eene zeer natuurlyke en net gepaste vergelyking, myns bedunkens, tusschen een' dus uitgedoste Dame, en een' kwalyk gesterkte vesting, die, ter plaatze daar ze van zelfs genoegzaam gefortificeert is, met onwinbare buitenwerken is voorzien, en ter plaatze daar ze 't meest te vreezen heeft naauwlyks tegens eene onvoorziene overvalling gedekt is. Terwyl ik met diergelyke bespiegelingen beezig was, zag ik verscheide andere Dames, door 't aangenaam weder uitgelokt, die, hoewel ze door eene zeediger houding, door de natuurlyke kleur van haar vel, en door de innige kostelykheid van haare kleeding my

aanstonds deeden besluiten, dat ze van de eersten gansch onderscheiden waaren, in haare uiterlyke optooying, en voornamentlyk in de langwerpige uitgebreidheid van haare rokken, de anderen geen haair breed behoefden te wyken. Ik kon my niet onthouden op dit gezigt, van my met verontwaardiging te verwonderen, dat eerbare en deftige Dames konden besluiten zulke veragtelyke schepsels tot voorbeelden te neemen en inzonderheid in een opschik, aan haare aangeboore bekoorlykheden zo schadelyk. 't [54] Is waarlyk iets zeldzaams, dat Vrouwen van de groote waereld zo weinig vertrouwen hebben op haare natuurlyke aanlokkelykheden, dat ze naauwlyks begrypen kunnen de mogelykheid van te behagen, indien ze verwaarloozen 't zeil van de buitensporigste modes in top te haalen. Indien ze de Mans, uitgezondert eenige laffe hofpoppen, die in die betrekking met haar van de zelfde Sexe zyn, hooft, voor hooft, deswegens hun oordeel afvraagden, ze zouden wel haast bevroeden, dat ze zig deerlyk bedriegen; Ze schynen volkomen overtuigt te zyn, dat we 't zoetste bakkesje van de waereld geen bezienswaardig agten, als 't mutsje wat scheef staat, en eenige hairtjes aan de eene kant wat meer uitsteeken als aan de andere, en nogtans kunnen ze staat maaken, dat we zelden onze aandagt daar aan leenen, en zomtyds in zo eene geringe onordentlykheid iets lugtigs, en behaaglyks vinden. Veele vrouwen, van de eerste zwier voornamentlyk, zyn hier in de kinderen gelyk, dat ze zig schynen te verbeelden dat de opschik de schoonheid niet opheldert, maar weezentlyk geeft; By een onnozel wigt is iemand mooi die een blinkend kleed aan heeft, eveneens als of het deszelfs aangeboore opperhuid was; zo is het ook met dat slag van Dames, niet alleen aangaande haar zelven, maar ook ten opzigte van de Mans. Een jonkertje, al had hy een apen trony, is een aangenaam, een *charmant* Heer, als hy maar zwierig gekapt is, en zyne onbeschofte leeden met een kleed van een' goede smaak, daar dikwils den sneider alleen de gansche eer van toekomt, bedekt zyn.

Ik zal het dwaze vooroordeel wegens de kleederen daar laten en deze geleegendheid waarneemen om te zeggen dat ik duizendmaal verbaast ben geweest, over 't verschillend oordeel van Mannen en Vrouwen rakende de wederzydsche Sexen. Dagelyks hoor ik Dames, zelfs de schoonsten, en anderen die my van een onedele nydigheid niet kunnen verdagt zyn, niets beminnelyks erkennen, in Juffers, welkers bloot gezigt aanstonds de mannen aan 't hart gaat; Dagelyks ondervind ik dat by haar in 't gemeen Manspersoonen, als schoon worden opgevy[55]zelt, in welken ik, en ande-

ren, de zelven van 't hooft tot de voeten beziende, zelfs de minste zweem van bevalligheid niet vinden. Ik twyfelde niet of wy vonnissen beiden wel, over de tegengestelde Sexe; De Mans zyn de competente regters over de bekoorlykheid der Vrouwen, gelyk zy over de bevalligheid van de Mans. Wanneer men wegens zyn eigen Sex een oordeel wil vellen, gebruikt men zyn verstand, om trek na trek, en leedemaat na leedemaat, als in een schaal te weegen. Anders is het met de zaak geleegen, wanneer de eene Sex van den ander oordeelt; Men heeft den tyd niet van te onderzoeken; 't verstand houd 'er zig buiten; 't hart strykt het vonnis, en eene natuurlyke neiging geeft ons een' onvervalschte smaak, om in de voorwerpen, die geschikt zyn om onze liefde tot zig te trekken, 't geen waarlyk beminnelyk is onfeilbaar te ontdekken. Wat aangaat deze wyze van te oordeelen, is 'er tusschen de Mans en Vrouwen, zo lang derzelver smaak door de dwinglandy der mode niet verdorven is, de naauwkeurigste overeenkomst de welke de rechte oorzaak is van hunne verschillende gevoelens. Dog ik wenschte wel eens een Vrouw te vinden, rondborstig genoeg, om my zonder de minste agterhouding te verklaaren, of in een' andere betrekking, 't hart van haare Sexe even eens gesteld is als 't onze. Wy zyn zo zeer niet gehegt aan de kostelyke kleeding, bevallige zwier, en aardige houding, van Vrouwen van fatsoen, of wy ontwikkelen dikwils in de eenvoudige opschik en ongesierde manieren van een boerinne of een borgermeisje eene op zig zelf bestaande aanlokkelykheid die ons op 't overige naauwlyks agt doet geeven. Aan d'ander kant, wanneer wy een huisman of werkgast zien, die hoewel schoon van gelaat, en welgesteld van leeden, kwalyk gekapt, en onaardig aangedaan is, kunnen wy ons niet in 't hooft krygen, dat zyne plompe beweegingen, ongeregelde gang, en slingerende armen, hem aan de geneigtheid van wel opgetrokke Vrouwen niet walgelyk maaken. Ik weet wel dat de oordeelkundige *La Bruiere* in zyne nooit volpreeze Characters zegt, dat voor een Dame, die zonder gezelschap op 't land leeft, een boer, een burger, [56] een edelman, alle mans zyn, daar in tegendeel voor een Vrouw van de groote waereld, een boer een boer is, een burger een burger, maar een welgemanierd Heer alleen een *man*. Ik kan my nogtans niet overreeden, dat hy daar in volkomen gelyk heeft, en ik kan niet begrypen dat in dat slag van Vrouwen een fraay huisman de zelfde aandoening niet zou verwekken, als in ons luiden van opvoeding een mooi boerinnetje. Zyn dwaling vermein ik te spruiten uit de zorg, die fatsoenlyke Dames draagen, om zulke laage neigingen te bedekken, terwyl de Mans

'er dikwils mee pronken; Dog ik denk dat weezentlyk de zelfde gesteldheid des gemoeds, in beide de Sexen de zelfde uitwerking moet voortbrengen. Vermids een Spectator een vertrouweling is, die niemand verraden kan, durf ik hoopen, dat een' verstandige Juffer de goedheid wel zal willen hebben van my en 't gemeen des aangaande nader te onderrichten.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf*; te Rotterdam, *J.D. Beman*; Delft, *A. Beman* en *Boitet*; 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot*; Dordrecht, *Van Braam*; Leyden, *Kerchem*; Haarlem, *Van Lee*; Utrecht, *Kroon*; Middelburg, *Meerkamp*; Vlissingen, *Payenaar*, Leeuwaarden, *Strik*; Franeker, *Ennema*. &c. [57]

N° 188. Den 14. Augustus 1733. De Hollandsche Spectator.

Periculosae plenum opus aleae.[1]
HOR.

Haerlem den 5. Juny, Anno 1733.

MEN HEER,

IK bin maer een slegt[2] Wevertje, motje weten, en evel[3] een groot liefhebber van je schriften, se worden me alle weeken geleend van een heerschop daer ik veur werk, en die me de ongemakkelyke priodes[4] uytleyd. Dog het is sukken wonder niet dat ik, so wel as de Haegse Schoenlapper,[5] die je onlangs een briefje het toegesonden, daer ik braef om heb motten laggen, veul houw van wat fraeys te lesen; want *Jan van Gysen* was in sen leven een van men beste vrinden. Ik loof dat je wel bekend sel syn dat hy een Haerlemiet was van haver tot garst. Nou hebben we lang naest mekanders deur geweund, en dat je eens wist hoe dikkels wy ons samen hebben vrolik gemaekt, je soud 'er verbaesd van staen. Hy het me al sen Markuriussen[6] vereerd, en die strekken me nog by de winter onder een pypje tot tydverdryf, te weeten as ik niet veul anders te doen heb. 't Is jammer dat die goeye man juyst na Amsterdam is gaen verhuizen; want hy sou me an-

1 "'t Is recht een dobbelwerk, dat vol is van gevaar." Horatius, *Carmina* II, 1, 6.
2 Eenvoudig.
3 Evenwel.
4 Passages.
5 Zie afl. 164.
6 Jan van Gijzen schreef o.a. de *Weekelijksche Amsterdamsche Merkuuren*.

ders ligt so ver in de rederykery gebrogt hebben as hy zelver was: [58] en wie weet of ik niet lang fakteur van onse kamer waer geweest; dewyl hy me verscheye mael geseit het dat ik al een soet rympje begost te maken. Nou dat leyd der toe, en gedane dingen hebben geen keer, seyd het spreekwoord. Nou zelje verder gelieven te weeten dat ik van geen kroegen hou, en onse Marry ken me niet verwyten dat se me in de tyd van twintig jaren, die ik te kermis mit haer getrouwd bin geweest, ooyt beschonken het gesien, en dat is al wat raers onder volkje as wy. Wy hebben drie kinderen overgegaerd, en men Dogter, die de oudste van alle is, lykt op een duyt na der Moeder, maer, tusschen jou en myn, ze is wel ses mael so mooy. Ik heb se onlangs uytgetrouwd an een brave flukse vent, die lang by me op het getouw het geseten. Men twee jonges binnen nog onder men dak, en doen het selfste handwerk as ik, en dus kommen we soetelykjes an de kost. Je selt misschien seggen wat raekt dat myn? Maer ik bid dat je een weynigje pissiensi blieft te hebben, en je selt wel haest merken dat deuse relaesje nodig is om op men prippoost[1] te kommen. Je mot dan weeten, verstaje wel, dat ik in je Spiktaters gesien heb dat je somtyds an de een en de ander wel eens goeye raed wild geven; ook het me 't veurschreve heerschop geseyd, dat je werk veurnamelik daer toe diend om de gebreken, die huydendaegs ringeneeren,[2] te bestraffen, en de mensen op de regte weg te brengen; en daerom heb ik men stoute schoenen angetrokken, om je ook een consolaesi[3] af te vergen: kyk men Heer, ik houw niet veul van schermonien te maken, maer ik seg het so rond uyt, en so as het me op het hart legt. Een Avekaet is wat duur, en ik weet warentig niet of hy me wel sou kennen helpen, schoon ik al by de beste hier, ja zelf te Amsterdam ses schellingen ging versnoepen. Ook plag men ouwe vrouw te seggen, wat je doet, Japik, houw je tog buyten pircessen; want de prakkesyns gaen met de winst heen: en daer het se seper de spyker net op sen kop getroffen. Sie, nou begryp je wel dat het veur myn niet siccuur is om men selver an die grypveugels te wagen. Maer luyster nou toe, hier komt het op an. Men dogter Jakkemyntje, gelyk je dan weet, is getrouwt. Heden men Heer, se houwd so [59] stinkend veul van der man, dat het een lust is om se by mekaer te sien. Ja het gaet 'er over heen, se hebben nog nooyt

1 Onderwerp.
2 Heersen.
3 Advies.

kwesti gehad, as nou lestent, en daer het se geen ongelyk in, so as je selver kent oordeelen. Onse Pieter ... sie so hiet hy na sen Grootvader, dat ook een eerlyk burger van deuse stad het geweest, het in sen hoofd gekregen, om in het kort schatryk te worden, en ik geef je eens te raden waer deur. Niet deur weeven, dat je 't vat, maer deur negosi in blommen. Wat dunkje daer van? Nou sel je mogelyk vragen hoe komt hy daer toe? en daer op kan ik je makkelik antwoorden. Je weet wel dat omtrent honderd jaer geleden sukken rul[1] in de Tulpen was, dat men een enkeld bolletje veur groot geld verkost, en dat 'er verscheye mensen deur gerenueerd binnen. Nou beleven we weer de selfde tyd; maer in de plaets van Tulpen kommen de Hyesinten in de mode. Daer is veur een van die vodden twee en twintig honderd guldes betaeld, en voor een ander vier dusend geeyst. Dit het men schoonseun gehoord, en daer deur is hy gaende geraekt. Hy het in compeni met sen Abram neef een kleyn tuyntje gekost veur het gelt dat se mit 'er beye van een ouwe Oom hebben geërft, en daer het hy alderly soorten van Hyesinten ingeplant, die hy sukke misselikke namen geeft, dat ik niet ken bedenken waer hy se van daen haelt. Nou beeld hy 'em in, so sen bolletjes maer een beetje willen opnemen, dat hy 'er so veul veur krygen sel, dat hy koets en paerden sel kennen houwen, en dat sou een regt kolfje na sen hand wesen, want hy is wat groots in sen wapen.[2] Men vind 'em schier sen leven niet op sen getouw, maer hy is altyd besig mit in de aerd te vroeten. Hy ken uuren lang sitten spikkeleeren op een blommetje, en loopt van bed tot bed mit een stokje in sen hand, om de blaedjes sagjes op te ligten, en te sien of se wat groeyen. Hy snoeft dat hy der het, die nog niet in andere handen binnen; maer of het waer is dat weet ik niet, altans die bruyery staet sen Wyf niet an, en myn nog minder: en hierom raken se altemets eens an 't kyven. Ik vrees dat het 'em in de harsens sel slaen; want hy staet wel tienmael snags op, om te sien of het niet regent. Ja gisteren sey hy teugen me: Vader, ik [60] wil men beste bol der onder verwedden datte we eer het avend is regen sellen hebben. Maer hy het 'em so dikwils daer in bedrogen, dat ik niet veul staet maek op sen proffesyingen. Hy het al kennis an liefhebbers van Flora, die te Amsterdam wonen, en krygt dageliks besoek van veulderhande mensen; dog tussen ons geseyd en gebleven, ik loof dat hem die wat foppen, en

1 Enorme verkoop.
2 Verwaand.

veur het lapje houwen. Nou wou ik je versoeken dat je me eens raed gaf, hoe ik het stellen sel om hem die malligheyd uyt het hoofd te praten, en hem te bewegen op sen getouw te blyven, op dat hy sen vrouw en toekomende kinderen niet ongelukkig maekt. Ik heb 'em al geseyd dat 'er dit sekerlyk op sel volgen, maer 't is vergeefs gefluyt, en het mag niet helpen. Hy gaet sen gang, ja durft nog wel so stout wesen van me te antwoorden, as ik hem eens over den hekel hael, dat ik een oud man ben, en in men mus slaep.[1] Och men lieve men Heer, doe tog je best om me by te staen, en so je het doen wild beloof ik je een lapje rood fulp[2] veur een paer muylen, of een el mooy Haerlemer Tryomfant,[3] daer een aensiendelyke Juffrouw een tabberd van het. Je selt myn, men Wyf en men Dogter grote dienst doen, en ik sel maken dat je boekjes by al men goeye vrinden getrokken worden. In hoop dat je men stoutheyt ten beste selt houwen, blyf ik met veul genegendheyd

MEN HEER,
Uw dienstwillige Dienaer
JAPIK SCHIETSPOEL.[4]

De vrome Japick zal my op zyn beurt wel ten beste willen houden, hoop ik, myne rondborstige verklaaring, dat ik van jongs op zo een groot beminnaar van bloemen ben geweest als iemand ter waereld. In de gansche natuur, die op duizenderlei wyzen, door de verscheidenheid haarer vertooningen de oplettende zinnen verrukt, vind ik niets, 't geen een zagter blydschap, en een' geruster verlusti[61]ging in de ziel doet vloeien, als een aanlachend bloemperk 't welk door 't verward verschiet van kleuren de oogen betoovert, terwyl door de aangenaamste, en de kunst verre overtreffende vermenging van de liefelykste uitwaassemingen, die door de dunne lucht zig verspreidende haare overtollige kracht verliezen, de reuk op eene verkwikkende wyze gekitteld word. Ik heb derhalven altyd agting gehad voor het oordeelkundig overleg van Tuiniers, die het zo weeten te schik-

1 Een sufferd ben.
2 Langharig fluweel.
3 Veelkleurige zijden stof.
4 Pseudoniem van Pieter Merkman jr.

ken, dat de gansche zomer door, een *parterre*[1] zyn levendigheid behoud, het uitgediend sieraad door bevallige opvolgers word afgelost, en de tuin door geduurige veranderingen van toneelen onze onveranderlyke liefde voor nieuwigheid inneemt en voldoet. Dog met een zal ik bekennen, dat myne liefhebbery in dit opzigt geen ander rigtsnoer heeft als de natuur zelf, en dat die bloemen my de dierbaarsten zyn, die 't meest tot de algemeene schoonheid van dusdanige verzameling toebrengen, al waaren de bollen voor niet gegeeven, en zelf van de straat, daar ze als verworpelingen lagen, opgeraapt; Wanneer ik ook ieder bloem in het byzonder aanschouwe, vind ik, zonder my aan de wetten van eene grillige weetenschap te verslaven, die de heerlyksten, die door hun reukwerk, de schitterende strydigheid der verwen, en de nette sierlykheid der schilderaadie de wysheid en almagt van den oneindigen maaker op het luisterrykste, door een stilzwygend dog krachtig en welspreekend bewys, ons aantoonen. Het zeldzame alleen kan by my de plaats van schoonheid nooit bekleeden, hoewel 't geen zig als weezentlyk schoon voordoet van de zeldzaamheid een aanwas van waarde met eenig recht schynt te ontleenen. Volgens deze myne denkbeelden pryze ik van harte oplettende kunstenaars, die afgericht zyn in de natuur tot de opkweeking der bloemen de behulpzame hand te bieden en die nog kosten nog moeite ontzien, om, door 't gewas uit vreemde landen verzamelt, onze bloemperken een' nieuwe glans, en aangenaamer verscheidenheid by te zetten. Vermids ook alle onschuldige iever, en al ongevaarlyk vernuft, tot 's menschen vermaak aangewend, behoorlyke weegen tot winst [62] moeten geschat worden, kan ik niet anders als goedkeuren, dat bloemen, zo wel als porcelyn, en schilderyen, tot een onderwerp van een welgeregelde en evenmatige koophandel verstrekken. Zelfs kan ik niet zeer vreemd vinden, dat luiden, die overtollige schatten bezitten, zonder de behoorlyke reedelykheid, en edelmoedigheid die vereischt worden, om 'er een treffelyk gebruik van te maaken, in dit opsigt, zo wel als in anderen, zig door hunne grillige zinlykheid laaten wegsleepen, en geheele capitalen als wegwerpen, om zig meester van een bloem te maken, welkers waarde hier in kwanswys bestaat, dat ze geen wedergaa en heeft, en hy de eenigste der waereld is, die op haare bezitting kan roemen, en door zo een uitmuntend voorrecht een naam by de liefhebbers van Flora verwerven. Immers is het natuurlyk naar een naam te din-

1 Bloemperk.

gen, op wat broze grond dezelve ook gevestigt mag zyn. Zulks kan ik inschikken, zeg ik, schoon mogelyk weinige dagen na 't sluiten van de koop verscheide susters van dit gepretendeerd eenig kind voor den dag komen, het zelve van al zyn luister in waardy staan te berooven, en by het janhagel van den tuin te verbannen. Dog hier in ben ik het volkoomen eens met den vroomen Japik, dat diergelyke windhandel een gevaarlyk werkje is voor borgerluidjes, die door de harssenschim van koets en paarden weggesleept, en aan 't hollen geraakt, hunne eerlyke en genoegzame kostwinning ontwennen, en door de hoop van schatten verleid, dagelyksche geringe winsten leeren verachten. Ik beken gaarn, dat zo lang die dweepery blyft in zwang gaan, het niet onmooglyk is, dat 'er 't een of 't ander bolletje in des jonge weevers bloemhofje iets buitengemeens voor den dag brenge, dat hem een stuiver gelds in de beurs kan jaagen; Dog dit is juist, myns oordeels, 't geen hem 't ongelukkigste kan overkoomen. Hier door zal die gevaarlyke handel hem hoe langs hoe meer aanzoeten. 't Zal met hem gaan, als met iemand, die voor d'eerste reis van zyn leven zig in een spel van *hazard* inwikkelende een aanzienlyke somme wind, en voortaan alle zyne zaaken met den voet schoppende door een blinde drift naar [63] zyn verderf gerukt word. In geval onze man en zyn Abram Neef in het begin 'er mooitjes wat by op steeken, zullen ze niet twyfelen, of 't zal hun altyd evenwel lukken; ze zullen niet missen de schietspoel voor altyd den zak te geeven, alles, wat ze grypen en vangen kunnen aan bollen te koste te leggen, en terwyl ze nieuwe tuinen huuren, of land aankoopen, om de hunne te vergrooten, is het zeer te vreezen, dat die dweepery, die als een heete koorts in 't verstand van een geheel volk kan aangemerkt worden, tot haare hoogste graad gekoomen schielyk zal ophouden, en die 'er 't ergste aan vast zullen geweest zyn schaamrood en verbaast doen worden, over de buitensporigheden, die over hunne ontstelde zinnen geheerscht hebben. Daar mee leggen de spillen in de asch![1] 't Zal niet mogelyk zyn dat Pieter en Abram Neef, die heele sinjeurs geworden zullen zyn, en met de fatsoenlykste luiden verkeert hebben, aan 't veragtelyk weeftouw op hoop van een guldentje daags te winnen, zig op nieuws verslaaven, en my dunkt ik zie ze reeds hunne plunje in dit geval gereed maaken, om met de kersmis scheepen een togtje naar het peperland[2] te doen.

1 Is het foute boel.
2 Oost-Indië.

Niets in tegendeel kan 'er gelukkiger, en wenschelyker voor Meester Pieter gebeuren, dan dat Vader Japik, *schoon hy in zyn muts slaapt*, het wel raade; dat de liefhebbers, die van Amsterdam en elders het tuintje koomen bezien, en zig over de Hyacinthen verwonderen, de eigenaars voor 't lapje houden, en niets vinden 't geen hunne grillige viesheid[1] kan streelen; dit is ook zeer gebeurlyk, al hadden de twee neeven in compagnie 't geluk al, dat de natuur om hun een vriendschap te bewyzen iets zonderlings in hun bloemhofje voor den dag bragt. Wie weet niet dat de dagelykssche ondervinding handtastelyk leert, dat het niet evenveel is in wat winkel de waar gekogt word, en in wiens tuin een bloem zig aan 't keurig oog vertoont? 't Zelfde gewas in den bloemhof van een berugt liefhebber, die voor een fyn kenner te boek staat, is zekerlyk doorgaans tienmaal zo veel waard, als wanneer het gevonden word in een gering tuintje van d'een of d'ander beuling,[2] die de minste reputatie onder Floraas [64] gunstelingen nog niet heeft verkreegen. 't Is waar dat de *makkers* indien ze in het begin diergelyk rakje[3] in de wind krygen, met droefheid van hun ingebeeld geluk zullen afzien; want wie verliest zonder smart, de hoop van rykdom, en grootheid, op wat swakke gronden ook gevestigt. Dog ze zullen van de nood een deugd moeten maaken, en, terwyl het anders niet wil vlotten, zig allengskens gerust stellen; gelyk de bolletjes in hun tuin verwisselt zullen worden voor erten, en boonen, en al 't geen voor de keuken dienstig is, zo zullen koets en paarden, aan wien 't hooft maar voor een huurstal gedient zal hebben, de herssenen uitdraven, en plaats maaken voor het getouw, 't welk weer zyn oude, en wettige besitting zal inneemen. Vermids het Spectator-schryven niet kwalyk overeenkomt met spinnen of haspelen, daar de eene draad den ander volgt, zal deze stoffe my aanleiding geven om van de liefhebberyen in 't generaal te spreeken, en ten tweede om aan te toonen de nuttigheid van zig by zyn kostwinning te houden, nevens de beproefde wysheid van 't spreekwoord: twaalf ambachten, dertien ongelukken.

1 Kieskeurigheid.
2 Beunhaas.
3 Tegenspoed.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf*; te Rotterdam, *J.D. Beman*; Delft, *A. Beman* en *Boitet*; 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot*; Dordrecht, *Van Braam*; Leyden, *Kerchem*; Haarlem, *Van Lee*; Utrecht, *Kroon*; Middelburg, *Meerkamp*; Vlissingen, *Payenaar*, Leeuwaarden, *Strik*; Franeker, *Ennema*. &c. [65]

N° 189. Den 17. Augusty 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Fata viam invenient.[1]
VIRG.

INdien ooit de weegen, die de Goddelyke voorzienigheid inslaat om den toestant der Godsdienst haar oogmerk te doen beantwoorden, de ernstigste aandagt hebben verdiend, en geschikt zyn geweest om oplettende gemoederen met verwondering te vervullen, durf ik zeggen, zonder vreeze van my te bedriegen, dat zulks plaats moet hebben in de verwarde en ingewikkelde tyden, welke wy tegenwoordig beleeven. Zedert veele eeuwen kitteld, en koestert zig de ongelovigheid met de behandelingen des hemels, omtrent de Religie, dewelken aan haar doelwit als den rug schynen te keeren, in de vervulling der klaarste, en duidelykste Godspraken te vertragen, en hoe langs hoe min waarschynelyk te maken. Zeker is het, dat, *zo de volheid der Heidenen moet ingaan, en gansch Israel zalig worden*, alle Natien t' eeniger tyd tot de zelfde Godsdienst, als tot een middelpunt zullen t'zamenvloeien, en de zelfde leerstukken, ten minste, wat het weezentlyke aangaat, met eene waare overtuiging aanneemen. Tot zo eene heerlyke verandering scheen alles zig in de waereld te bereiden, en te vleien, weinige eeuwen, na de kruisdood van on[66]zen Heiland, wanneer zyne leere, als een geweldige vloed voortrollende, de vreeselykste hinderpaalen, door haar eige kragt uit de weg ruimde, en alle de bekende deelen der aarde, van de eene Landstreek tot de ander, overstroomde, en zig voor altyd scheen eigen te willen maaken. Dog tegens alle schynbare vermoedens aan, wierd die heuchelyke voortgang niet alleen op 't onvoorzienst gestuit. Maar die stroom tot stilstand gekoomen wierd in zyn' eigen boe-

1 “Wy komen op den weg door vreemde Lotgevallen.” Vergilius, *Aeneis* X, 113.

zem hoe langs hoe meer bedorven en vervuilt, en de zuiverste wateren zag men meer en meer in onheilzame slikken verandert. By dit inwendig verderf, voegde zig wel haast de dwinglandy van de Mahometaansche Godsdienst, die door gewelt van wapenen als door een stormwind t'allen zyden voortgedreeven, landstreeken, magtige ryken, ja gansche gedeeltens des aardryks het Christen geloof ontrukte, en 't zelve in magt en uitgestrektheid zo niet te boven wies, wel haast evenaarde. Het droevig overschot verbasterde ondertusschen hoe langs hoe meer, en zyn handtastelyk verval van zyne zuivere, en heerlyke beginselen, gaf aanleiding tot eene hervorming, die de eerste bronaderen bykans door menschelyke inzettingen gedempt, weder opende, en de hoop van eene algemeene omhelzing der waarheid op nieuws kragtdadiglyk verlevendigde. Dog hier meede gong het weder in veele opzigten op de zelfde onverwagte wyze. De streelende voorspoed der reformatie, die zig de overwinning en het bestendig gebied der geheele Christen waereld, met grond scheen te kunnen belooven, wierd niet alleen allengskens vertraagt, maar ook te rug gedreeven, voornamentlyk door aardsche belangen, die zwaarer op het hart van Vorsten en Koningen, als geestelyken weegende, de zelven van het gedrag hunner [67] deftige voorvaderen deeden ontaarden, en, met hun, gansche volken, weder onder 't jok van het Pausselyk gezag sleepten. In voegen men gedwongen is als eene droevige waarheid te erkennen dat de hervormde Godsdienst zig meer en meer in bekrompe paalen beslooten vind. Wel is waar dat zedert eenigen tyd, uit de grond zelf van dat gedeelte der Kerke, 't welk zig de algemeene noemt, ons een versche straal van eene heuchelyke verwachting toegeflikkert, en aangelagt heeft, door een wyde, en naar alle schyn, ongeneeslyke scheuring, die door de gewaande onfeilbaarheid niet heeft kunnen verhoed worden, en daar door zelf, aan onpartydige oordeelaars, met de uiterste baarblyklykheid, moet doen begrypen, dat dusdanige onfeilbaarheid, zo lang men twist waar dezelve geplaatst is, nergens nut toe kan zyn, en niet anders dan als eene ydele herssenschim kan beschouwt worden. Niets kwam 'er natuurlyker voor, als de verwagting, dat de onderleggende party aan de eene kant onderdrukt, verkettert, uit de Kerk verjaagd, en aan de ander, met ons overeenstemmende omtrent de zuiverheid der geopenbaarde zedekunde, de versmading der Pausselyke Godspraaken, en de noodzaakelykheid van 't onderzoek der waarheden, in de heilige geschriften, hoe langs hoe meer de oogen openen, de nevel der vooroordeelen verdryven, tot onze Kerk haar' toevlugt neemen, en van ons

de aangeboode hand van broederschap met liefde zoude aannemen. Dog hier in heeft de schraale, en stikziende[1] menschelyke wysheid zig weder misleid gevonden. Die verschovelingen[2] hebben met kragt en gewelt leeden willen blyven van een gemeente, die de zelven hardnekkig bleef verschoppen. Ze hebben goedgevonden alle de vermogens van geest, verstant, en geleerd[68]heid 't uiterste af te vergen, om te bewyzen dat ze weezentlyke leeden bleeven van de Kerk, die hen verjoeg, en welkers hoofd zy, uit kragt van onmydelyke gevolgen hunner grondstellingen, als den grootsten der ketteren moeten aanzien, en om zig te wasschen van de gewaande schandvlek van het met ons in de weezentlykste leerstukken eens te zyn, hebben zy zig een eer en pligt gemaakt, van zig als onze bitterste en onverzoenlykste vyanden te vertoonen. Aldus is het ondoenlyk te ontkennen, dat de gezuiverde, en tot haare eerste oorspronk herbrogte Christelyk Religie, in plaats van langs eene effe en welgebaande weg tot eene algemeene eenigheid des geloofs te spoeden, te rug gedreeven, en van een aanzienlyk gedeelte van haare eerste glans en luister is berooft en dagelyks oogenschynlyk afneemt.

Terwyl de Godsdienst zelfs in 't midden der genen, die dezelfde, 't zy uit eene geredeneerde overtuiging, 't zy uit enkel vooroordeel, aankleven, in zo een zwakke toestand kwynt, word ze, gelyk ik wydlopig betoogt heb, by gansche volken, die in waereldsche wysheid boven anderen uitmunten, baldadiglyk bespot, haare navolgers tot smaad aangereekend, en voor een kenteeken van een' kinderagtig en kruipend verstand uitgekreeten. By andere Natien, alwaar de Godsdienstigheid nog tot geen oneer strekt, word ze door heimelyke lagen aangegreepen, en onder voorwending van inniger heiligheid alle scheidspalen van zedelyk goed en kwaad om ver gerukt zynde, in de onnozele gemoederen ondermynt, zo dat volgens de regulen van 't menschelyk vooruitgezigt, zy met een verhaaste en algemeene ondergang gedreigt word. Dog in 't midden van zo eene naare bedugtheid, schynt aan eene andere kant een liefelyke [69] dageraad by trappen te ryzen, en belooft, door een vertroostend licht, de dikste en zwartste wolken te breeken, en te doen verstuiven. Een eenvoudig en ongeleert volk, tot nog toe naauwlyks op 't aardryk bekend; Een volk, dat door gene ongeruste levendigheid van geest, van de aandagt, die alleen de hand is,

1 Kortzichtige.
2 Verschoppelingen.

door welke de waarheid kan aangegreepen worden, word afgeleid, in een woord een volk in allen deelen overeenkomende met die geringen en verachten des aardbodems, die de eerste gunstelingen van onzen Heiland zyn geweest, en aan wien de zaligmakende waarheden 't eerst zyn toebetrouwt, openbaart zig onverhoeds, aan de verbaasde waereld, als verligte belyders, als onverschrokke, en standvastige getuigen der waare Godsdienst, welkers onwaardeerlyke verkryging zy gereed zyn, ten koste van al wat onder de menschen dierbaar geschat word, onveranderlyk te bewaaren. Men zal zonder moeite begrypen dat ik van de beroemde *Emigranten* spreek, van welken gansch Europa waagt en welkers geval in 't verband van alle zyne omstandigheden, met de grootste ernst verdient bespiegeld, en overwogen te worden.

Niet zelden neemt men als een soort van bewys aan dat eenige menschen tot onze gevoelens overkomen, voornamentlyk wanneer het luiden zyn die door hun gaaven en deugd zig roemrugtig hebben gemaakt, en die met billykheid niet kunnen verdagt worden, eenige andere beweegreeden, dan de liefde der waarheid, en eene wezentlyke overtuiging opgevolgt te hebben. Dog de zwakheid van dat argument blykt hier in, dat het van allen kanten met de zelfde grond kan bygebragt worden, of dat het te algemeene diensten bewyst, om ergens nut toe te weezen. Dog hier ziet men een [70] gansch volk bestaande uit duizenden van menschen die eenslags hunne ingewortelde vooroordeelen als uit den boezem rukken, en in de zelve nieuwe gevoelens planten, en zulks op zo eene wonderbaare wyze, dat ik stoutelyk beweeren durf, dat van de zelve geen voorbeeld voor den dag kan gebragt worden. 't Is zeker dat in de voorspoedige verkondiging van het Evangelium Gods hand, met eene verbazende nadruk, zig heeft doen gevoelen door eene ontelbare meenigte van uitwendige wonderteekenen, dog het zyn die wonderteekenen zelf, die zo eene heuglyke bekeering begrypelyk kunnen maaken. Niets is 'er natuurlyker als de verzekerdheid, dat God zyn denkend schepsel nog direct kan bedriegen, nog een kragtdadige aanleiding kan geeven, om zig zelf, door 't opvolgen van zyne redelykheid, het eenig wettig rigtsnoer van zyne gevoelens, te bedriegen, en dat derhalven die geenen, die oogenschynlyk zig met zyne oppermagt gewapent toonen, van 's hemels weege spreeken, en niets als waarheid kunnen aankondigen. Dit bewys, in handtastelyke mirakelen opgeslooten, is van zo een algemeene, en onwederstaanbaare kragt, dat het alleen door de buitensporigste styfhoofdigheid te rug gestooten, of door eene valsche en

bedriegelyke schranderheid ontdoken kan worden, en aldus in de reeden van de grootste menigte zo wel der oordeelkundigsten, als der eenvoudigsten, den weg noodwendiglyk moet baanen tot de greetigste aanneming van nader onderrigting.

Ik beken dat uitwendige wonderwerken geen invloed gehad hebben op onze *geloofshervorming*, dog wy vinden in dezelve zo eene natuurlyke schikking van tweede oorzaaken, dat het geen ons het meest schynt te moeten verbaazen, is, dat de reformatie geen spoediger en algemeener ligt over het Christendom verspreid heeft. De Pausselyke dwinglandy was tot zo eene onbegrypelyke trap van sporeloosheid geklommen; De menschelyke inzettingen waaren tot zo eene handtastelyke ongerymtheid uitgespat, en de verfoejelyke ondeugden der Leeraaren, tot zo eene schaamteloze aanstotelykheid aangegroeid, dat ieder van dit alles de walg moest steeken en dat de slaafagtigste bygeloovigheid tegens zo eene t'zamenvloed van overreedende bewyzen het niet langer uit kon harden. Men voege hier by dat de Geestelyken in zo eene schandelyke onkun[71]de gedompelt lagen, dat ze onbekwaam waaren hunne dwaze leerstukken met de minste schyn van geloofbaarheid te vernissen, en zig tegens de redeneeringen van den onnozelste arbeidsman niet anders als met bedreigingen van galg en rad wisten te verdeedigen. 't Is nu heel anders met die Kerk geleegen, die door onze hervorming, wilde zy de zelve het hooft bieden, gedwongen is geweest zig zelve ten deele te hervormen, 't verstand op te scherpen, en de geleerdheid te handhaven, en die duizenden aanzienlyke mannen heeft voortgebragt, die al wat het menschelyk vernuft, en de fynste sneedigheid uitleeveren kan, hebben geweeten by een te raapen om door eene schynschone glimp haare grootste dwalingen te blanketten, en derzelver wanschapenheid voor 't kort gezigt der meenigte te verbergen; door hunne uitgekipte *subtiliteiten*, eerst hun eigen oordeel, en daar na dat van anderen misleidende.

Door zo een wel gevormd momaanzigt is dit onnoozel volk nogtans magtig geweest heen te zien, en eene weezentlyke mismaaktheid te ontdekken, niet alleen zonder dat het minste wonderwerk het pad van overtuiging in hunne tot onderrichting onbereide gemoederen geopent heeft, maar ook zonder door de geringste zigtbare drang van tweede oorzaken, en beweegredenen, tot zo een buitengewoon onderzoek aangespoort te worden. Wanneer die merkwaardige zaak eerst onder de menschen een algemeen gerugt begon te maaken, verbeeldde ik my, met duizend, en duizend ande-

ren, dat de Protestantsche Religie, onder die luiden, in stilligheid, van 't eene geslacht op het ander overgebracht, en onder de vreeze van vervolging bykans gesmoort, door eene ongemeene iever der belyders verhit en aan 't zieden geraakt, niet langer te wederhouden was geweest, en onverschrokke, met versmading aller gevaaren, ten schuilhoek was uitgeborsten; Dog zo het billik is aan dikwils herhaalde, en onpartydige berigten, des aangaande, geloof te slaan, moet men noodwendiglyk overtuigt zyn, dat de Protestantsche gevoelens nooit in voorige tyden, by de voorvaders van dit volk plaats gehad hebben, en derhalven niet heimelyk by 't zelve hebben kunnen aangekweekt, en opgekoestert worden, en dien volgens, dat dit wonderbaar werk, eene gansch nieuwe en op zig zelf bestaande hervorming is, zelfs zon[72]der het behulp van wyze, ervare en geleerde bedienaars van Gods woord door de bloote kracht der waarheid uitgewerkt, en dagelyks meer en meer verbreid. Het eenigste of ten minste het voornaamste middel, dat met zo een gewenschte uitslag aangewend is geweest, is het eenvoudig en ernstig leezen der heilige Schriften, 't geen, myns bedunkens, baarblykelyk aantoont, dat in die goddelyke bladeren, de Protestantsche gevoelens, voor die genen, die de zelve volgens de natuurlyke zin uit eene zuivere liefde tot de heilzaamste waarheden, doorzoeken, met de uiterste duidelykheid moeten vervat worden, vermids zo eene groote meenigte door de zelfde weegen het zelfde einde eenpariglyk heeft bereikt. De klaarheid van de Godlyke openbaring, in dit opzicht, vermindert hier geenzins het inwendig wonderwerk. Het geen ons als bovennatuurlyk hier moet voorkomen, is dat onder menschen aan den zwaarsten arbeid als gekeetent, en welkers verstand daar door als aan den roest was overgegeven, de lust tot onderzoek, met wegruiming van alle hinderpalen, op 't onverzienst zig als door een inwendig vermogen heeft wakker gemaakt, en wyd en zyd uitgestrekt; Niet min verbaazend is het gewrogt van zo een zonderling onderzoek. Want dat menschen onbedreeven in de kunst van redeneering, de eerste beginselen, en grondslaagen, van waarheid uit hunne eige reeden hebben te voorschyn gebragt, en verwerpende alle ingezoge vooroordeelen, die zo dikwils de verhevenste Wysgeeren, onder 't juk van hunne tyranny gedrukt houden, en in het stof doen kruipen, hun natuurlyk oordeel in een evenwigt hebben geplaatst, dat door de baarblyklykheid alleen aan 't overslaan kon gebracht worden, zulks komt my voor als een inwendig wonderteeken, dat alle uitwendige mirakelen verre te boven streeft, en ons tot de verwagting van nieuwe wonderen de natuurlykste aanleiding geeft.

Zo iemand geneigt zy deze myne aanmerkingen met tegenwerpingen te keer te gaan, daar zal altyd een plaats in myn werk tot zyn dienst zyn. [73]

N° 190. Den 21. Augustus 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Studeamus placere bonis, quam plurimis, & minime multos laedere.[1]
TERENT.

IK heb in een voorig Vertoog beweert, dat een *snaak in folio*[2] zelfs van de eerste reputatie, doorgaans onder de verstandige luiden geen plaats verdiend, en geen byzondere geest van noode heeft, om zyn professie voorspoediglyk, en met eene algemeene toejuiching waar te neemen; Ik weet maar al te wel, dat 'er verstandige luiden gevonden worden, die de grote gaaven hun aanbevolen om zig nut en behaaglyk aan hun evenmensch zo wel als aan zig zelven te maaken, schandelyk misbruiken, en om hunne opgeblaze trotsheid te voeden, die geenen, die in dat soort van verdienste beneeden hen zyn, onder 't gewigt van hunne talenten doen zugten, en gewoon zyn, der zelver gebreeken, en onkunde met t'effens geestige, en bittere schertzingen te ontdekken, en aan de bespottinge van anderen ten prooi te geven. Dog dusdanige weezentlyke fraaye geesten worden door de natuurlyke geschiktheid van hun verstand aangezet, om aan het zelve beezigheden, met deszelfs aard overeenkomende, te verschaffen, en hebben doorgaans te veel hoogagting voor hun merite om zig te vernederen tot de [74] veragtelyke professie van snaak generaal, en om zig geheel aan de zelve over te geven. Ik heb ook ondersteld, dat de oprechte, en by uitstek zo genoemde snakery, met beschimping en bespotting gemeenlyk vermengt is, schoon ik in de beschryving van een soort van een

1 “Laat ons ieveren om zoo vele goeden te behaagen, als mooglyk is; en vooral ons wagten van velen te beleedigen.” Terentius, *Eunuchus*, proloog, 1-2.
2 Van groot formaat.

ondersnaak, wiens gezelschap my ten hoogste, in onze eerste byeenkomsten, vermaakt hadt, erkent heb, dat zyne koddigheden, nog scherp nog bitter waren. Maar 't is licht te merken, dat luiden, gelyk deze, die maar snakeryen uit de tweede hand debiteren,[1] al zo weinig den tytel van waare snaken of snaken in folio verdienen, als kramertjes, die met een marsje loopen den naam van koopluiden. Wat de eigentlyke snaken betreft, die in veele gevallen werkmeesters van hunne eige koddigheden moeten zyn, en die *in 't gros handelen*, 't is baarblykelyk dat dezen het onmogelyk zouden kunnen goed maken, zonder overal den een of den ander voor 't lapje te houden, en wel voornamentlyk die genen, die minst in staat schynen van eenige tegenstand te bieden. Zulks zweemt zeer sterk naar onedelmoedigheid, en kwaadaardigheid, want wat is anders een' onnozelen te beschimpen, als een' ongewapenden met geweer aan te tasten, en een vrouw of kind met voeten te treeden. Dog schoon by veelen van onze liefhebbers een' wreede en lage inborst de bron van zo een' hatelyk gedrag zy, moet ik egter, om niemand te verongelyken, erkennen dat by anderen die tyrannische behandelingen niet spruiten uit een' geest van onderdrukking, of uit een' voorbedagte overlegging, om in eens anders verdriet zig te vermaken; maar alleenlyk uit een loutere iever om hun eerzugt te voldoen, en hunne reputatie, aan dewelke zy alle andere consideratien opofferden, te schragen. Ik kan [75] met waarheid verklaren, eenigen van die bende gekend te hebben, die schoon ze luiden, voor welke zy een oprechte agting hadden, en hunne beste vrienden, indien z'er de minste koddigheid by verlooren zouden hebben, niet zouden hebben gespaart, in alle andere gevallen niemand in goedaardigheid, en trouwe gedienstigheid behoefden te wyken. Dog 't getal der zulken is vry wat bepaald, en 't is eenigzins te hoopen, dat het zelve door goede onderrichting, en door 't ontdekken van de rechtschape natuur hunner belachelyke aardigheden zou kunnen te recht geholpen worden. Om zulks te bezoeken zal ik den Lezer te binnen brengen, 't geen hy zekerlyk, zo hy maar eenigzins de waereld heeft gezien, zelf moet opgemerkt hebben. In ieder *Koffyhuis* of *Collegie* vind men doorgaans een *snaak* by uitstek, en een *doelwit van d'algemeene koddigheden*, of, om zo te spreeken, een *spreuw*, en een *uil*; Men moet zig niet verbeelden, dat de laatste juist door een overwicht van zotheid die ongelukkige rol is te beurt gevallen, geenzins; zomtyds bezit hy meer weezent-

1 Aan de man brengen.

lyk oordeel, en groter bekwaamheid tot het waarneemen van nutte zaaken, als iemant van zyne bespotters. Maar hy ziet 'er wat onnozel uit, zyne *phyzionomie* is niet voordeelig, zyne spraak is wat belemmert, of hy word ondergehouden door al te weinig agting voor zig zelf te hebben, en zyne zeedigheid word hem voor malligheid toegerekendt; 't Is egter zeker, dat 'er onder de zo genaamde *uilen*, niet weinigen zyn, die harssenloos genoeg schynen om zig in hunne *personage* te vermaken, die zonder hunne beschimpers niet schynen te kunnen leven, en die zommige honden slagten, die 't liefst zyn, daar ze 't meest geplaagt worden. Om nu een recht denkbeeld van dusdanige gezelschappen te hebben, moet men weten, dat aan ieder der leeden, als door eene algemeene toestemming zyne portie van snakery is toegedeelt, waar by hy zig stiptelyk houd, zonder verder te willen gaan, als zyn gedeelte kan ryken. Hier door gebeurt het dat elk met het uiterste gedult zig laat foppen van den oppersnaak, en dat zelfs de *vice-snaak* zo weinig denkt om zig tegens den zelven te verweeren, als om met de kop tegens de muur te loopen. Dog in 't afweezen van den eerste, geniet deze op zyn beurt het zelfde voorrecht, en zulks daalt als een waterval neder, tot op den minsten der broederen, in voegen dat alle die tusschen den [76] *hoogsten* en den *laagsten* zyn beurt om beurt, als *spreeuw* en als *uil ageeren*, en, om zo te zeggen, stokslagen van hun *meerder* ontfangen, om dezelven aan hun *minder* weer uit te deelen. De *onderspreeuwen* voelen heel wel dat de personage van *uil* gansch niet plaizierig is, en wanneer de baas van 't spel, zo lang de *uil by excellentie* nog niet te voorschyn gekomen is, om zyne gaaf, by gebrek van oefening, niet te laten verroesten, dezelven ongenadig fopt, staan ze als op heete koolen, en rykhalsen naar hunnen *verlosser*. Zo draa treed hy niet binnen, of al de zwarigheid is van 't hart, en de gansche last van de snakery valt op de schouderen, die reeds van den zelven te dragen vereelt zyn. Terstond is ieder in de beste luim van de waereld, en aan alle kanten barst men uit in een gerust, en onbekommert geschater. Niemand der *onderspreeuwtjes* nogtans onderwind zig op zyne eige hand te raillieren. Zulks zou tegens 't ontzag verschuldigt aan den snaak *en chef* zyn, en als een misdaad van gekwetste hoogheid aangezien worden. De subalterne *snaakjes* vergenoegen zig met de stof te bereiden, en hun hooft op allerlei wyzen de behulpzame hand te bieden, ten naasten by op de zelfde manier als barbiers jongens een Anatomist of ontleeder secondeeren, en zyn werk gemakkelyk maken.

Onder die *onderspreeuwen* vind men 'er, die maar in een eenig gezelschap hunne kunst oefenen, in anderen, daar de snakery op een' andere leest geschoeit is, niet voor den dag durven komen, en daarom dezelven ook zorgvuldig myden, om dat ze nergens te recht leven, als daar ze den baas speelen. Dog daar zyn 'er anderen van een verhevener geest, die op hunne kragten vertrouwende andere meesters onder de oogen durven zien; gelyk als prevoosten van een schermschool zig dikwils een plyzier maken, van zig op andere zalen te vertoonen, om te zien, of ze niet alleen gaauwe leerlingen, maar ook huns gelyk braaf kunnen afsmeeren. Deze luiden stellen ook een' grooten roem in hun stoutheid van mannen van eene erkende geest aan te randen, en 't is als of ze de druif in de mond hebben,[1] als ze aan hun volkje verslag doen, hoe ze met dezen of genen, *die al mêe verstandige luiden willen zyn*, als de kat met de muis hebben omgesprongen; Om diergelyke zeege te behaalen, en een eerlyk man te slingeren, dat hy niet weet waar hy zig bergen zal, gebruiken ze middelen die onverhoeds aangewend, bykans [77] onmydelyk hunne gewenschte uitwerking doen. Onlangs by voorbeeld zag ik een snaak in een gezelschap komen, die, na eenigen luiden van zyn kennis een *misterieux* wenkje gegeeven te hebben, een gansche geschiedenis met een statige trony aan een man van een erkend verstand verhaalde, met eene t'zamenschakeling van omstandigheden, die mogelyk waren, schoon niet van de uiterste waarschynlykheid; Dog wanneer zyn aandagtige toehoorder op die vertelling eenige wyze aanmerkingen gemaakt had, kon de snaak, ondersteunt door eenige van zyn vrienden, zig niet langer onthouden, van in een lang geschater uit te barsten. Dit onverwagt voorval deed den braven Heer nu bleek dan rood worden, terwyl hy in zig zelven trad, om te onderzoeken, of hem iets bespottelyks of onbetamelyks mogt ontvallen zyn. Dog wel haast agter 't geheim gekomen zynde, zag hy den snaak met een' schamperen grimlag onder de oogen; en zo dra men tot bedaaren was gekomen, sprak hy den zelven, met eene bespottende vriendelykheid aanziende, aldus aan: *Waarlyk ik moet bekennen, Myn Heer, dat je zo koddig, en zo slim zyt, als iemand, dien ik ooit heb ontmoet; Ik geef het u gewonnen met kosten en al, en ik ben gereed u een briefje van myn' hand te geven, dat ik nooit schoner gefopt ben geweest. Myn Heer kan zig nu met recht beroemen, dat hy iemand zot genoeg gevonden heeft, om aan zyne woorden geloof te slaan,*

1 Het naadje van de kous weten.

dog hy kan 'er by voegen, dat het iemand was, die de eer niet had van hem te kennen. De Man had waarlyk groot gelyk, want wat aardigheid, wat geest steekt 'er in iemand aldus te betrekken, behalven 't vermogen om meester van zyn gelaat te zyn? waarin de grootste gek, door eene geringe oefening in korten tyd zig afrigten kan; en wat is het anders als een' schaamtelooze dwaasheid een verstandig man te bespotten, om dat hy voordeelige gedagten heeft van onze oprechtigheid? Dit is egter een loopje, dat zeer naar de mode is, en zelden, zonder eene algemeene toejuiching, om eerlyke luiden te verstrikken, word in 't werk gesteldt.

Ik heb nog een ander middel met een goed succes zien gebruiken om de verstandigste en geestigste zelfs te verkloeken. Ik heb *spreeuwen* gekend, die hooger, als hunne vleugelen zulks hun toelieten, willende vliegen, zig in een zamenspraak over verheve stoffen dorsten inlaaten; [78] Dog, zo dra ze merkten dat ze de vereischte hoogte niet konden bereiken, zig behielpen met eene bestudeerde t'zamenschakeling van woorden zonder betekenis, verzeld door eene vaerdige en heftige uitdrukking, en door gebaarden, die gemaakt scheenen, om den ernst van den zin te ondersteunen en klem te geven. Wanneer nu een verstandige tegenpartyder, na alle aandagt te hebben aangewend om te zoeken, 't geen niet te vinden was, bekennen moest, dat hy niets in 't gezegde begreep, wierd 'er geantwoord, als met de grootste verwondering: *Hoe is 't mogelyk, Myn Heer, dat een man van zo een schrander oordeel zulks niet begrypen kan, daar het nogtans zo klaar als den dag is.* En daar op kwam een' tweede * *Galimathias*[1] te voorschyn, dat met neus en mond aangehoord wierd en zo weinig als 't vorige gevat. 't Geen my in diergelyk geval zomtyds 't koddigste is voorgekomen, is dat de omstanders door den snaak, als om zig te regtvaardigen, gevraagt zynde, of het mogelyk was, dat ze zyn bygebragte bewys ook niet begreepen, volmondig uit betuigden, dat ze 't zelve niet alleen duidelyk hadden verstaan, maar ook van deszelfs bondigheid volkomen voldaan waaren. Wat een *triumph* voor zo een overvlieger, aldus twee

* De Franschen gebruiken dit woord om dusdanig t'zamenstel van onbezielde woorden uit te drukken.

1 Volgens het *Dictionnaire portatif de la langue françoise* (ed. De Wailly, Lyon 1811) een samenstelling van ‘Gallus’ en ‘Matthiae’, met als betekenis: “Discours obscur, peu naturel, qu'on a peine à entendre.“

vliegen met eenen lap geslagen te hebben, en zonder 't wagen van geest en oordeel zo een duble zeege te hebben behaalt! Daar zyn nog duizend andere kunsjes van de zelfde natuur, daar 't zelfde oogmerk door bereikt word, en ik kan verklaaren, meer gezien te hebben dat zotten wyze luiden door onrechtvaardige bespottingen in verwerring bragten, als dat een verstandig man in een gek, indien dezelve maar stout in den mond was, door de sneedigste *streeken* de minste verlegendheid heeft veroorzaakt.

Dewyl ik nu my verbonden heb tot het aanwyzen van eenige middelen, om zig tegens zulke schaamteloze beschimpingen te verweeren, zal ik eerst agt geven op ongelukkige menschen die *uilen*, en een natuurlyk speeltuig der *spreeuwen* ter waereld gekomen zyn. De natuur die gewoon is haare gaaven te verdeelen, en 't geen in een zeker opzigt gebrekkelyk is, in een ander weder goed te maken, geeft niet zelden aan doffe geesten kragt van zenuwen en spieren. Ik raade de zelven juist niet, dit hun voorregt tegens de *snaken* te doen gelden. Dog ik [79] kan niet zien wat dezen daar op te zeggen zouden hebben. Zy zyn immers de onrechtvaardige aanvallers, en ze bedienen zig om hun evenmensch te onderdrukken, van 't geweer 't geen ze het dienstigst oordeelen om de zeege te bevechten. Om wat reeden dog zouden ze kunnen afkeuren dat de besprongene zig van de wapenen bedienden waar mede zy tot hunne verdediging voorzien zyn? Is het een stier kwalyk te neemen, dat hy van een leeuw bevogten, geen klaauwen tegens klaauwen zet, maar zyn' steevigen hals en sterke hoornen gebruikt. Waarom zou men tegens eene levendige *imaginatie*, en voornamentlyk, tegens eenige potsige figuuren, een' onvermoeide keel, en een vaardige tong, op de zelfde wyze, zig met zwaarweegende vuisten, en groove schonken niet moogen verweeren? Ik ben bewust dat diergelyke wapenen honderdmaal de afgerigtste snaken de mond hebben doen snoeren, en dit diend de zelven tot een heilzame waarschuwing. Wat aangaat luiden van verstand waar onder de eenen vaardiger als d'anderen zyn, ik zou nooit kunnen goedkeuren dat ze zig met het zelfde geweer behielpen, waar mede zy worden aangetast. Zulks is zomtyds bezogt; Dog die verdeediging is te laag en te onedel, en maakt de verweering, al gelukt ze, even zo veragtelyk als den aanval. 't Is niet alleen loflyker, hun op eene andere wyze 't hooft te bieden, maar ook van eene gemakkelyker en kragtdadiger uitwerking. Men zou niet geloven hoe weinig moeite het dikwils kost dat volkje 't spoor byster te doen raken, voornamentlyk wanneer men zig maar in eene stille bedaartheid weet te houden. En zulks moet een ver-

standig man ligt vallen, als hy in 't laf Character der *snaakery* ingedrongen zynde bespeurt, dat het zelve beneden zyne gramschap is, en niets anders waardig als eene koele versmading, die den geest, van eene omzigtige en bezadigde werkzaamheid, niet bekwaam is te beroven. Het bloot stilzwygen, zonder een eenig woord, hoe iemand ook gesart wierd, te uiten, is zomtyds kragtig genoeg om snaken van den eersten rang, bemerkende dat ze veragting ontfangen, daar ze eer meenden in te leggen, in desorde te brengen, en van spyt als te doen barsten. Ik heb nog een ander middel met een' goeden uitslag in 't werk zien stellen door luiden die meester van hunne bezadigtheid wisten te blyven. Ze gunden niet al[80]leen een' vryen loop aan de snakeryen van hunnen bespringer, maar ze moedigden hem ook aan om hoe langs hoe breeder uit te wyen, en wanneer hy zig zelv in zyne onbezonne koddigheden als in een strik verwert had, pakten ze hem onverhoeds aan, en deeden hem zo wel als de omstanderen duidelyk bevroeden, dat hy niemand als zig zelv' gefopt had. 't Is bykans onmooglyk of zo eene welaangelegde koelheid moet zegepraalen, over de levendigste geestigheid zelfs, die, wanneer zy aangespoort word, en met een' lossen toom voortrend, zelden mist d'een of d'ander belachelyke val te doen. Ik ken nog een man die schoon van een zeer vuurige geest, als het pas geeft, zig wonderlyk weet te bedwingen, en die een uitmuntende gaaf heeft, om die knaapen naar hunne verdienste te behandelen. Hy vind mede goed de zelven uit te laaten babbelen, zonder de minste verstooring, maar wanneer ze gedwongen zyn adem te scheppen, maakt hy zig meester van hunne aandagt, met derzelver geestigheid door uitgekipte loftuitingen te overlaaden, en den omstanderen aan te pryzen; en om te betoonen hoe gegrond zyne opvyzeling is herhaalt hy 't gezegde met de uiterste naauwkeurigheid, dog onder voorwendsel, van al wat 'er aardigs in steekt te ontvouwen en in 't helderste ligt te plaatsen, weet hy 'er met eene aangename verrassing uit te haalen, en handtastelyk te doen voelen, al wat 'er strydig, met de schaamte, met de betamelykheid, met een gezond oordeel, en met zig zelf, in opgeslooten legt; De uitwerking van zo eene onverwagte schertsing is niet moejelyk te raaden. [81]

N° 191. Den 24. Augusty 1733. De Hollandsche Spectator.

Decipimur specie recti.[1]

HEER SPECTATOR,

UW Vertoog over de Ceremonien, en *rangziekte* heb ik met vermaak en goedkeuring meer als eens doorleezen, en in 't zelve heb ik verscheide denkbeelden, omtrent die stoffe, die my duister en verwart door de harssenen hadden gedwaalt, ontwikkelt, en opgeheldert gevonden en my toegeeigent. 't Geen gy voor den dag gebragt hebt rakende de boersheid, en onkunde aangaande de weezentlyke beschaaftheid, die in die zotte pligtpleegingen dikwils onder een dunne schors verhoolen zyn, is door u in 't klaarste ligt geplaatst; Dog, laat my toe iets by uwe aanmerkingen te voegen, en u te zeggen, dat ik door ondervinding geleert heb, dat zulks wel inzonderheid plaats heeft, in beschaaftheden, en ceremonien, die van minderen, met eene inwendige zelf-toejuiching aangewent worden omtrent luiden van een verheeve staat, met de welken de anderen, zonder de onbegrypelykste dwaasheid, zig, in geenen deelen, kunnen gelyk stellen. Vermids nu myn oogmerk hier is myne gedagten omtrent dit onderwerp, door middel van uw werkje 't gemeen mede te deelen, en 't zelve liever door de levende lessen der voorbeelden, dan [82] door afgetrokke bespiegelingen wil onderrecht worden, hoop ik dat het u behaagen zal, 't volgend verhaal een' uwer Vertogen in te lasschen.

In jonger jaaren leefde ik in eene aangename gemeenzaamheid met een Ambassadeur van een der eerste gekroonde hoofden van Europa, een

1 “Wy worden door den schyn van waarheid vaak bedrogen.” Horatius, *Epistulae* II, 3, 25.

man niet min onderscheide door zyn geboorte, en geheiligd Character, als door zyne geleerdheid, en de uitmuntende gaven van zyn geest. 't Was een bejaard Heer die reeds by verscheide andere Natien zyn meester gedient had, en die in de kennis der waereld niemand behoefde te wyken. Dewyl hy groote agting had voor luiden van verstant, had hy my op een tyd verzogt, een myner goede bekenden, dien ik hem, wegens deszelfs fraye geest, had aangepreezen, by hem te brengen. Deze man bezat waarlyk treffelyke talenten verzelt en ondersteunt door kennis en oordeel. Dog gelyk niemand zonder gebreeken is, had hy, schoon hy de groote waereld maar in zyn kabinet, dat de rechte school zekerlyk niet is, gezien had, zeer groote gedagten van zyne beschaaftheid, en hy myde met zo een' groote iever alles wat volgens zyn' gedagten naar plompheid en *pedantery* zweemde, dat hy door 't zelve zo angstig te ontwyken, niet zelden 'er in verviel. Hy verbeelde zig dat het grootste merkteeken van een Hoveling bestond in complimenten, en pligtpleegingen, en door deze dwaling was zyne verdienste, hoe aangenaam en beminnelyk in zig zelf, als met doornen en distelen t'allen zyden omzet. Wanneer ik hem by den doorlugtigen staatsdienaar *introduceerde*, vonden wy denzelven in zyn nagtgewaat, beezig met een nieuwe schikking in de meubelen van zyn boekkamer te doen uitvoeren; Alles lag 'er over hoop, en op een gestapelt, en behalven een houte [83] kist welke zyne Excellentie zelf tot een zitplaats verstrekte, was 'er niets om zig te zetten als een stoeltjes zonder leuning, en een oude armstoel. De Heer Marquis na aan myn Vriend gezegt te hebben, met de gulste vriendelykheid, dat hy al over lang gewenscht had kennis te maken met een man van zo veel reputatie, bad hem te willen zitten, 't welk na tienmaal met verschiet van bestudeerde complimenten, daar de *eer*, 't *geluk*, het *voorrecht*, de *vryheid* &c. op een waaren gehoopt tot overlopens toe, eindelyk gelukte, dog op het klein stoeltje, tot het welk hy niet geraaken kon, dan met agter zyn Excellentie heen te stappen. Ik zag dat de agtbare Minister zyne schouders ophaalde, en eene zekere gemelykheid in zyn weezen liet blyken, en zo draa hy my tot plaats te neemen genodigt had, zette ik my, na een diepe buiging, in de overgebleve leunstoel ter neder. Onderwylen raakte men in conversatie, in de welke alle de antwoorden van onze frayen geest konden doorgaan voor beknopte reedevoeringen, waar in hy al zyn voorraad van hoflykheid, en t'effens van verstand en kennis, die de gelegentheid kon dulden, te voorschyn bragt, zo dat hy zig volstrekt meester van 't gesprek maakte. Wanneer wy stonden

te vertrekken, vergenoegde ik my wederom met een' statige reverentie, zonder een woord te spreeken; Dog myn vriend, die zig buiten twyfel trachtte voor te doen, als de geleerdste der hoffelyken, en de hoffelykste der geleerden, deede hier weder een volslage harangue[1] ondersteunt, op ieder zinscheiding, door allerlei soort van strykades[2] tot de grond toe; Dog 't geen het mislykste was, wanneer hy merkte, dat we in 't uitgaan van den Marquis gevolgt wierden, keerde hy zig om, en bad zyn Excellentie, met de ernstigste en nederigste betuigingen, ons [84] die overtollige eer niet aan te doen, en hy merkte nog de onbetamelykheid van dit holbollig compliment niet, wanneer de staatsdienaar hem koeltjes antwoordde, dat zyn' oogmerk maar was zig naar een ander vertrek te begeven, gelyk hy ook werkelyk deed. Ik had zonder moeite bespeurt, dat de fraye manieren van myn' geestryken Vriend in den Ambassadeur een soort van walging veroorsaakt hadden, en vermids ik hem zeer gaarne had gezien in de gunst van dien deftigen Heer ingewikkeld, was ik op middelen bedacht, om hem, op de zagtste wyze, zyne wellevende boersheid te doen voelen; Dog terwyl ik het niet dorst waagen een man, die my in verstand en geest ver overtrof, lessen voor te schryven, hoorde ik met verbaastheid, dat hy de eerste het stilzwygen brak, om myn' rol te spelen, en my met berispingen aan boord te komen. Neem niet kwalyk, myn goede vriend, sprak hy, dat ik u zeggen durf, dat ik meer als eens wegens uwe manieren met zo een verheve personaadje, voor u schaamrood ben geworden. Hoe is het begrypelyk, Myn Heer, dat een man die zo lang aan Hooven verkeert heeft, misslagen tegens de wellevendheid begaat, waar in de plompste boer naauwlyks vervallen zou? Hoe is het u onder anderen in gedagten gekomen, zyn' Excellentie op een hard koffer te laaten zitten, en zonder de minste tegenstreeving u zelf in een gemakkelyke leunstoel neder te zetten. Na met een' koele aandagt naar zyne les geluistert te hebben vroeg ik hem alleenlyk of hy Don Quixotte wel met oplettendheid geleezen had, en gemerkt dat het werk met zaaken van de uiterste leerzaamheid doorzaait was; zyn antwoord was ja, maar waar ik met die onhebbelyke vraag tog heen wou. *Gy zult misschien dan nog u wel in uwe geheugenis behouden hebben*, hernam ik, *'t* [85] *volgende geval. Wanneer op zekeren tyd die doolende Ridder met een zeker Hartog, die hem in alles de kap zogt te vullen,*

1 Toespraak.
2 Buigingen.

aan tafel zou gaan, weigerde hy halstarrig, en met de uitgezogtste complimenten, de plaats van eer, die de Hartog hem als dwong te nemen, te aanvaarden; Wanneer deze twist voor Sancho, die honger had, te lang duurde, borst de goede schildknaap in een schaterende lacht uit; Wegens de reeden daar van ondervraagt zynde, vertelde hy met boersche, en koddige omwegen, dat op een gebuurig Dorp een zeker Edelman een boer eens had te gast genood, en hem tienmaal aangeport, om zig aan 't hoger einde van den dis te plaatsen. Maar, vervolgde Sancho, de huisman, die toonen wou, dat hy zyn waereld verstond, en vreesde tegens de beleefdheid te zondigen, wou, 't koste wat het kost, op d'aangeweze stoel zig niet ter neder zetten. Dog de Edelman eindelyk all' die tegenspartelingen moe zynde, nam den boer by beide zyn schouderen, en smeet hem met geweld daar hy hem hebben wou. Hoe drommel heb ik het hier met de kinkel, sprak hy, zal ik langer geen meester in myn huis wezen; weet, vriend, dat ik hier je complimenten niet van doen heb, en dat hoe wy ook by malkander zitten, de plaats van eer altyd door my bekleed word. *Ik twyfel niet, Myn Heer*, voer ik voort met een schamper lachje, *of gy begrypt volmaaktelyk de zin van onze schildknechts vertelzeltje; en je sult 'er zonder moeite uit kunnen opmaken, wie van ons beiden, by zyne Excellentie, voor boer heeft gespeelt*. Dit Historitje, van den vroomen Sancho, dat my niet beter te pas had kunnen invallen, maakte kragtiger en spoediger uitwerking op 't gemoet van myn' geleerden vriend, dan verwagt zoude hebben kunnen worden van de klaarste, en onwederspreekelykste bewyzen, die ik bekwaam zou hebben geweest te berde te brengen. De spyt, gelyk het natuurlyk is, van [86] door een man van minder geest, en verstand gebotmuilt te worden, zou mogelyk in zyn boezem de weg van d'overtuiging geslooten hebben; maar hy kon zonder de minste schaamte of bittere vernedering den goeden schildknaap tot zyn Leermeester nemen. Na eenige oogenblikken gemymert te hebben, bekende hy openhertig, dat het niet onmooglyk was, dat hy wat al te *ceremonieux* was geweest, maar dat zulks niet belette, dat ik my aan te groote vrypostigheid had schuldig gemaakt. Het blyft altyd voor my, voer hy voort, een aanstotelyk denkbeeld, u in een leunstoel, en zo een groot man op een houte kist geplaatst te zien. Eer gy daar in bewilligde, dunkt my, dat het ten minsten uw pligt was, te vraagen of zyn' Excellentie niet liever van de *fauteuil* voor dezelve veel gemakkelyker gedient wilde wezen. Die vraag, myn lieve vriend, antwoordde ik hem, zou ten hoogste *impertinent* zyn geweest, want naar de bekende weg te

vraagen is niets anders als met iemand den spot te dryven. Van de drie zitplaatsen, die in 't vertrek zig bevonden, had hy voor onze komst, reeds het koffer verkooren, schoon hy, buiten twyfel, zo wel als wy, bewust was, dat hy zagter, en met meer gemak in een leunstoel zou gezeten hebben, daar by hebben my al overlang de reeden, en de ondervinding geleert, dat men zig weezentlyk belagchelyke airs geeft, zo dikwils men met luiden zo ver boven ons verheeve, in een ceremonietwist zig inlaat, dat in diergelyke gevallen eene spoedige gehoorzaamheid aan beleeftheden, die als bevelen moeten aangezien worden, de rechte beschaaftheid is, en dat, waar diergelyke Heeren ook staan, of zitten, zy de plaats van eer altyd met zig brengen. Ik zag wel dat deze reedenen myn vriend overtuigden, dog ik merkte met een, dat hy met de grootste tegenzin zig gedwongen vond zig aan dezelven te onderwerpen; Geen wonder zeker; 't moest hem noodzaaklyk hard vallen, als drek en vuiligheid te verwerpen, 't geen hy als een schat van goud, en pronkjuweelen zorgvuldig vergadert had. Ik wil hoopen dat dit verhaal mogelyk al te wydlopig U E tot verder en nutter aanmerkingen over deze stoffe aanleiding zal verschaffen, en blyve met agting &c.

Hoewel het, myns bedunkens, niet te ontkennen is, dat myn Correspondent in 't verhaalde geval gelyk had, en [87] dat hy rechtschape denkbeelden heeft van de hoffelykheid, die omtrent de grooten moet aangewend worden, zal ik egter hier aanmerken, dat de beschaaftheid, volgens derzelver ontdekt character eenige verandering onderworpen is. Dezelve kan, by voorbeeld, bykans niet te eenvoudig wezen, met Heeren, die door hare geboorte, en opvoeding met hunne grootheid gemeenzaam hebben leeren omgaan; Dog ze vereischt vry wat meer pligtpleegingen, en handtastelyker onderdanigheid, wanneer men te doen heeft met Grooten, dien 't gelukt is uit het stof tot een verheeve rang zig te verheffen, die hunne aanzienlykheid nog niet wel kunnen beheerschen, en in een geduurige en netelige ongerustheid leven, omtrent de stipte bepaaltheid van eer, die met hunne grootheid evenmatig is. Dat slag van luiden weten niet hoe ze het met hun zelven hebben; 't Valt hun moejelyk zig van hunne staatsverwisseling volkomen te verzekeren, en niets behaagt hun meer, als door de manieren van die geen' die met hen omgaan, van dezelve geduurig meer, en meer overtuigt te worden. Ik zal hier een' tweede aanmerking byvoegen, die niet min wezentlyk is. Niets is zekerer, dan dat de manieren die de geredeneer-

de beschaaftheid omtrent de Grooten gebruikt, dikmaals niets in't uiterlyke verschelen van de plompste boersheid. De daaden zyn de zelfden, dog de grond is verscheide, en een man die zyn' waereld weet, handelt wysselyk in diergelyke omstandigheden, wanneer hy doet voelen, uit welk beginzel hy werkzaam is. Een aanzienlyk man zegt tegens een kruier, dat hy zyn hoed opzette, de kruier doet zulks, 't zelfde compliment word gemaakt aan een beschaaft man, hy dekt zig ook, zonder tegenstribbeling, dog hy zal op d'eene of d'andere wyze doen blyken, dat hy die ongeregeldheid begaat uit bloote onderwerping, en om de dwaasheid te myden van met zyn meerder in een stryd van ceremonien te treeden. Met hoe grooter aardigheid, en snedigheid zulks word uitgevoerd, hoe de beschaaftheid met meer luister doorstraalt. 't Heugt my, by exempel, geleezen te hebben, dat zeker Hartog van Savoyen te Madrid zynde gekomen, om een' infante van Spanien te trouwen, van zyn schoonvader zelf met eene treffelyke staatsie wierd ingehaalt, en in de intreede aan deszelfs rechter hand geplaatst; zonder den Koning met laffe tegensporrelingen te verveelen, nam hy die eer aan, dog wanneer in 't voort[88]ryden zyn moedig paard mogelyk door de kunstige afgerigtheid van den bereider, geduurige lugtsprongen maakte, en nu aan d'eene, dan aan d'andere zyde, voor de schinkel[1] week, vroeg hem de Koning hoe het paard zo ongerust was; *'t Zal buiten twyfel zyn, Sire*, antwoordde hy, *om dat het voelt, zo wel als zyn meester, dat het op de rechte plaats niet en is*.

Daar zyn zelfs gelegentheden, in de welken eene geredeneerde beschaaftheid, steunende op een algemeen gebruik in de groote waereld, de minderen dwingt van de verhevensten, zonder derzelver bevel af te wagten, de rang te nemen. 't Is een staale wet by alle die geenen die weten wat hoffelykheid is, dat een Heer, hoe groot hy ook zy, altyd de eer van zyn huis moet waaren, en nooit in 't zelve voor een ander, wie het ook zy, behalven bediendens, en die van hem volstrekt afhangen, de eerste in of uit een kamer te treeden; Daar omtrent derhalven te schoorvoeten, of de minste ceremonien te maken, zo zulks niet uit onkunde voortspruit, schynt een beledigend vermoeden te behelzen, dat de Heer van 't huis zelf zyn waereld niet verstaat, of trots genoeg is, om de regels van wellevendheid met de voet te treeden. In tegendeel resoluit weg hem voor te treeden drukt uit een' beleefde en verpligtende onderstelling, dat hy onbekwaam is

1 Onderbenen.

van 't rigtsnoer der beschaaftheid in 't geringste af te wyken. Op de zelfde wyze gaat het door, dat de verhevenste personen, zo dra zy iemand de eer aandoen, van hun een plaats in hun koets te gunnen, nooit voor denzelven daar in zullen stappen; Daar omtrent derhalven weder ceremonieux te willen wezen, kan niet anders als voor een' grove onwetendheid, of voor eene onbedagtzame boersheid te boek staan. Ik heb doorgaans zelf in agt genomen, dat wanneer de aanzienlykste luiden meer als een vreemde, hoe gering ook, neffens zig in hun karos plaatsten, zy zelfs agter uit gaan zitten. Hier omtrent egter vermein ik dat de redelyke wellevendheid ons leert, de eerste plaatsen niet als volgens hun absolut bevel te nemen, de reden van dit onderscheid is, dat het de grootsten der waereld gansch niet deeren kan of ze de eersten of de laatsten in een rytuig treeden, dog dat agter uit te ryden den zelven een wezentlyk ongemak kan veroorzaaken. [89]

N° 192. Den 28. Augustus 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Nihil est ab omni
parte beatum.[1]
HOR.

SChoon in den hooibouw het landleven wel het aangenaamste is, vind ik echter, in huizen, daar geen genoegzame voorzorg word aangewend, iets voor my zo verveelend, dat het my 't geheele genot van het zoetste vermaak bykans ontneemt; Ik wil spreeken van het verdrietig gesnor, en pynelyk byten van het bloedeloos gedierte dat men *muggen* noemt, en tusschen welkers smaak en myn bloed, zo eene ongelukkige overeenkomst is, dat wanneer twaalf in een gansch gezelschap hun aas zoeken, ik voor 't minste aan een half douzyn op myn reekening de kost moet geven. Over dag is dit ongemak nog eenigzins verdragelyk, maar 't is inzonderheid by nacht, dat dit myn *voorrecht* my duur komt te staan, vermids het my zomtyds geheel en al van de verkwikkende zoetigheid der slaap berooft. Naar onlangs bykans drie gansche nachten in dien verdrietigen toestand te hebben doorgebragt, viel ik in 't midden van de vierde, na meer als twintig van die ongeruste schepsels, op myn aanzigt, en handen, dood geslagen te hebben, door enkele afgeslooftheid in een' diepen slaap, in den welke de waarheid zig met harssenschimmen in dier voege vermengde, dat [90] ik my verbeeldde te volharden met myne vlugge vyanden te verspieden, te betrappen, en ten koste van myne eige leden, te ontzielen. Dit, dagt my, gelukte my wonder wel en ik verheugde my niet weinig over myne overwinningen, wanneer een ander van die dieren, als een wreeker van zyne verslage makkers, met een groot gedruis aan kwam vliegen. 't Zelve was

1 “Niets is volmaakt in allen deele.” Horatius, *Carmina* II, XVI, 27-28.

meer als twintig maal grooter als de rest, en overtrof het in dezelfde proportie, door zyn ontrustend en dreigend gebrom. Dit ondier viel my met de uiterste hevigheid aan; nu aan d'eene nu aan d'andere kant my te keer gaande, en met pynelyke beeten my het bloed aftappende. Dog des zelfs buitengemeene grootheid zelfs deed my gelooven, dat zyne aanvallen geen' langen duur zouden hebben, en het my ligt zoude vallen hem, in 't midden van zyne vyandlykheden, te doen sneuvelen. Hier toe wierden door my alle mogelyke pogingen aangewend, dog hy wist myn hand telkens met zo eene vlugge behendigheid te ontsnappen, dat ik vervoerd door spyt en gramschap, te vergeefs door meer als twintig onbesuisde, en smartelyke kinnebakslagen, myn eige aanzigt onteerde. Hier op verhief zig het monster boven het bereik van myne handen, en scheen door een schaterende lach my uit te jouwen, en myne ydele wraakzugt te beschimpen. Zo eene ongehoorde baldadigheid ontrukte my als verwoed aan 't gebeid[1] van myne reeden; Ik overlaadde het gedrocht met bedenkelyke scheldnamen, en dreigde 't zelve zo ik het meester wierd met de gruwelykste dood te martelen, die ooit roekelooze mug door mensche handen geleeden had. Myne bedreigingen in plaats van het ondier te vervaaren, en tot eene behoorlyke eerbied te beweegen, werkte niets anders uit dan de schamperheid van zyn gelach te verdub[91]belen, 't welk my tot dusdanige wanhoop vervoerde, dat ik op wilde ryzen, om 't zelve op 't hevigste te vervolgen; Dog terwyl ik my als aan 't bed vastgeklonken vond, en te vergeefs al myn' kragt aanwende om my op te tillen, hoorde ik 't verachtelyk schepsel, met een' menschelyke stem, en verontwaardigende toon my 't volgende toebyten.

M. * Wie zou, ô onredelykste aller schepselen, uwe buitensporigheid niet belacchen, en zig niet verbeelden, dat uw verstand, in grofheid, uwe plompe en onbeschofte leedematen moet evenaren, gy die niet alleen ons belet nevens andere schepzelen, het voedsel ons door den gemeenen maker van 't heel al toegeschikt, en tot ons bestaan vereischt, te zoeken, en te gebruiken, maar die zelfs kwalyk neemt, en in eene buitensporige gramschap uitbarst, wanneer wy door een drift, die al 'tgeen leven en lief-

1 Rust.

* Om hier alle verdrietig herhaal te myden, gelyk *zei ik, zei hy* &c. heb ik 't volgende als een' zamenspraak behandeld, door M. den Mug, en door Sp. den Spectator betekenende.

de voor zig zelf ingeschaapen zyn, eigen is, uwe moorddadige handen trachten te ontsnappen en vermeent dat u ongelyk geschiet, zo dikwils wy van 't gebruik van onze aangeboore vlugheid niet afstappen, en ons niet dwaaslyk aan uwe onbezonne en onrechtvaardige wraaklust opofferen. Indien eenige eer u overig was hoorde gy wegens uwe dwinglandy over uwe medeschepselen schaamrood te worden, en van dezelve af te zien, of ten minste, in plaats van zonder ophouden, over de verheevenheid van uwe reeden, boven die van anderen, te stoffen, met alle kragt te beweeren, dat gy van de reeden gansch ontbloot zyt, en enkel door eene blinde neiging tot voldoening van alle uwe lusten gedreven word.

Sp. Hoe durft gy, vermetelste aller versmadelyke wanschepselen, na my op het bitterste beleedigt [92] te hebben, my nog door uwe spottingen hoonen en in my den heerlyken en verheven mensch, wiens magt over alle dieren het eenig richtsnoer van zyn recht over dezelven is, niet alleen van onbillykheid en onredelykheid beschuldigen, maar ook van eene lighaamlyke onbeschoftheid, daar het van de uiterste onbetwistbaarheid is, dat geen schepsel, zelfs wat het dierlyk aangaat, in cierlyke welgemaaktheid, en keurige evenmatigheid by ons in het minste haalen kan ..... Dog wat onverdragelyke moedwilligheid is dit, gy schynt my met een nieuw geschater te bespotten, en uw gebrek van eene waare ziel, doet u als ongerymt beschouwen de baarblykelykste waarheden, die van geen mensch ooit in twyfel zyn getrokken.

M. Hoe is het mooglyk elendig en verwaand dier, dat ik my van beschimping onthoude, wanneer ik u zie, zonder de toestemming der andere dieren, u tot een rechter opwerpen, en u zelf den prys der schoonheid, en der volmaaktheid toewyzen; Niets ontbreekt 'er immers aan een mug of aan het diertje, dat in uwe oogen 't verachtelykste schynt, als de zelfde buitensporige eigenliefde, om zig met de zelfde waan te kittelen, en om tot bewys van zyne volmaaktheid by te brengen, dat 'er geen eene mug de minste twyfel aan slaat? uwe laatdunkendheid, aangaande uwe dierlyke verhevendheid, is des te dwazer, om dat 'er onder alle dieren geen behoeftiger, geen gebrekkelyker, en geen afhankelyker van anderen gebooren word, en nogtans zyt gy onbeschaamt genoeg, om te beweeren dat uwe macht over andere dieren de reegel van uw recht is; een grondreegel die gy onder de menschen, wanneer ze u schadelyk is, als verfoeielyk uitkryt, en u nogtans niet en ontziet, ten kosten van al 't geen gy overheeren kunt, werk[93]stellig te maken. Dog, uws bedunkens, is daar weinig aan ver-

beurt, om dat wy geen waare ziel hebben, en om uwe dwinglandy nog meer te staaven, houden zommigen uwer makkers, welkers onbegrypelyke zotheid met den naam van de verhevenste wysheid pronkt, staande, dat wy volstrekt van alle gevoeligheid berooft zyn, en als enkele werktuigen, die men, zonder de zelve de minste smart aan te doen, vernielen kan, moeten aangezien worden. Kunt gy besluiten dat wy geen ziel hebben, om dat we geen menschelyke ziel bezitten, zo kunnen met het zelfde recht veel verhevener schepselen, als gy, beweeren, dat een ziel u ontbreekt, en om dat uwe ziel van de hunne in heerlykheid en uitgestrektheid verschillende is; Ten minste is het zeeker dat de andere dieren doorgaans van hunne ziel oneindiglyk beter gedient worden, als gy door d'uwe, die altyd herwaards en derwaards zwerft en door de driften misleid de meesten tyd haare wezentlykste oogmerken mist, daar de hunne, met hunne driften het eens zynde, hen in de meeste gevallen, onfylbaar naar hun waare doelwit stiert.

Sp. Gy zoud buiten twyfel met meer ontzag, en dieper eerbied van de menschelyke ziel spreeken, indien gy vatbaar was van 't minste denkbeeld omtrent haare uitgestrekte heerlykheid; Met wat eene verwondering, en zelfvernietiging, zoud gy u niet voor dezelve neder buigen, indien gy wist, dat ze 't vermogen heeft tot in de hoogste hemelen door te dringen, de verheid, den loop, en de grootheid van zon, maan, en sterren af te meeten, en 't geringste begrip had van duizend heerlyke vindingen door 't menschelyk vernuft uitgewerkt, en over de welken 't menschelyk vernuft zelf verbaast staat .:.:.:

M. Dat het menschelyk verstand over de voortbrengselen van 't menschelyk verstand verstomt staat, en met verbaastheid aangedaan is, komt my in 't minst niet wonderlyk voor, maar wie weet of 't geen u zo overheerlyk toeschynt, niet laf en kinderachtig, en als de eerste en flaauwste beginseltjes van kunst en kennis, aan verhevener schepselen voorkomt; Daar by wat zyn die pogingen, om gemeenzaam met de hemelsligten te leeren omgaan, meesten tyd anders als dat onnut zwerven, 't welk ik aan de menschelyke ziel heb durven verwyten? 't Is of de zelve t'harent niet duuren kan, en nergens zo ongaarne is, [94] als daar ze behoort te wezen, en haare wezentlykste zaken te verrigten heeft; wanneer zy maar uit speelenmeien mag gaan, bekreunt ze zig weinig, wat 'er te huis omgaat, en of alles in haar afweezen over hoop raakt, en verwildert; en sulks geschiet zo dikwils, dat eindelyk, wanneer ze van 't reizen afgemat haar woonplaats weder in wil nemen, de oproerige driften hunne agtelooze Koningin de

deur voor den neus sluiten. Was het niet duizendmaal beter, dat ze de sterren, die zonder haar toedoen den gewonen loop wel zullen weten te vervolgen, daar liet, door het onderzoek van haar rechte waarde, zich tot eene behoorlyke neederigheid schikte, en haare t'onrecht veragte medeschepzelen met meer zagtzinnigheid en bescheidenheid leerde handelen?

Sp. Je meugt ons, onbezonne dier, ons *buiten zwerven* wel verwyten; wat denkt uw muggen-verstand tog van 't woest zwerven van duizenden uwer makkers, die zig een spulletje schynen te maken van in de kaars te vliegen .....

M. Daar behoorde immers de mensch, indien hy zig eenigzins kende, en de minste voorzigtigheid bezat, stil van te zwygen; Wat tog is het gedrag van de meesten, als *een geduurig in de kaars vliegen*, en, nooit door de droevigste ervarentheid wyzer geworden, zig onophoudelyk door hunne eige pogingen ramp op ramp op den hals te haalen. 't Is maar dat hunne reeden, door dewelke zy zoude verligt kunnen worden, en die ze zelf afgericht hebben in de kunst van hen te bedriegen, hun wys weer te maaken, dat ze die ongelukken, niet aan haare roekeloosheid, maar aan 't een of 't ander onmydelyk geval te wyten heeft.

Sp. Ik ben niet van zins om my langer met het beantwoorden van uwe laffe muggezifteryen op te houden, en vermids uit krachte van een gift der natuur, de mensch over alle andere dieren, die voor hem expres geschaapen zyn, een onwederspreekelyk gezag mag oefenen, beveel ik u stil te houden, aanstonds van hier te vertrekken en my den slaap, my nodig, om tot het behandelen van de wigtigste zaaken in staat te zyn, niet langer te ontneemen.

M. Al was het schoon onbetwistbaar dat gy met zo een heerlyk voorrecht eertyds begunstigt zyt geweest, zo moet gy zekerlyk tot straf van het misbruikt te hebben, van 't zelve tegenswoordig berooft zyn, want, waar dit gezag [95] u eige gebleeven, zoud gy zekerlyk ook de macht behouden hebben van 't zelve te handhaven. Waar toe diend tog een recht niet ondersteunt door 't vermogen van 't zelve werkstellig te maaken? zou niet een wolf, een tyger de spot met u dryven, indien gy tegen zyn overmagt uw meesterlyke beveelen voor den dag wilde brengen; en ik zelf lach ik niet ongestraft met uwe wetten, die gy onmagtig zyt uit te voeren. Waar by blykt tog, dat ik voor u geschapen ben. 't Komt my waarschynelyker voor, dat gy t'mynen behoeven zyt voortgebracht, vermids ik my geboren voel, om op u te aazen, en myn liefste voedzel uit uwe aderen te trekken.

Sp. Gy weet ook wel aan hoe veel millioenen van uwe kwelzieke makkers diergelyke baldadigheid dagelyks het leven kost, en hier op zekerlyk kunt gy niets redelyks te zeggen vinden, vermids wy ongehouden zyn ons zelven te haaten, en zonder ons te verdeedigen, aan smert en ongemak te onderwerpen.

M. Ik wil gaarne bekennen dat geen dier tot zulks verpligt is, dog 't is eenigzins hard, dat uwe minste pyn, en zelf een geringe ongerustheid ons het dierbare leven moet kosten; Die straf schynt niet zeer evenmatig met de misdaad. Zulks wil ik nogtans inschikken. 't Is tog zigtbaar, dat mogelyk om te grooten aangroei in de verscheide soorten van gedierte te beletten, het eene ten koste van 't andere zig vermaak en rust verschaft; ik heb ook onder ons hooren bazuinen, dat het menschelyk geslagt, volgens een voorrecht, dat het zelve voornamentlyk eige is, zig op nieuws t'allen zyden bereid om hunne meenigte met eige handen te dunnen; Maar 't geen onmooglyk kan gedult worden, is dat gy in andere schepzelen niet wilt lyden, 't welk de onverwinbare eigenliefde hun zo wel als u inboezemt, en dat gy u gemelyk, oneerbiedig, en oproerig toont tegens de algemeene wetten der natuur, wanneer wy in doods gevaar op uwe leeden onzen honger versadigende door onze vleugelen, 't eenigste waapen waar mede wy voorzien zyn, uwe moorddadige handen ontsnappen. Vervolg ons, zo veel het u mooglyk is, dog wanneer uwe pogingen vrugteloos uitvallen, houd u in eene bezadigde lydzaamheid, en denkt dat het ten hoogste billyk is, dat ieder schepzel tot het welzyn van de anderen, iets van zyn rust en vermaak [96] opoffere. Daar by, zo het den mensch niet uit het hooft is te praten, dat hy Koning van de andere dieren is, hy gedraage zig als een rechtschape Koning, en niet als een wandrogtig tyran, over allen die geenen die zyn magt beheeren kan. Wil hy zig niet vernoegen, met nu en dan door derzelver vleesch te nuttigen, zyne levens geesten te vermeerderen, en te versterken? Is hy gezint uit lugt, aarde, en water, eene geduurige streeling aan zyn gehemelte te verschaffen, hy zy ten minste goedaardig genoeg om zo veelen zyner mededieren, op de minst pynelyke wyze, van 't leven te berooven. Maar wanneer men niet weinige uwer makkers zo wellustig, als wreed, ziet levende kreeften aan het spit braaden, zwynen in * naauwe hokken besluiten en t'allen zyden prangen, om dezelven, met oneindige smart en ongemak, in de lengte te doen uitgroeien, en 'er eene onnatuurly-

* Dit is by de Britsche natie zeer gemeen.

ke spys en grillige lekkerny van te maken; Wanneer men anderen ziet zommige dieren, eer men dezelven dood, met roeden geesselen, om het vleesch korter te maken, hoe is 't mogelyk zonder afgryzen zo eene meer als beestelyke tyranny te aanschouwen. Dog ik kryg nieuwe honger, en gy zult niet kwalyk nemen, denk ik, dat ik met uw bloed, 't welk my uitstekend smaakt, nog voor wy scheiden, een kleine maaltyd doe. Hier op trok de wysgeerige mug weer aan het brommen, en gaf my verscheide gevoelige neepen, die my aanzetten, om hem met beide de handen te keer te gaan, 't welk ik zo onbesuist verrichtte, dat ik vry onzagt met de kneukels tegens een' der bedpylaaren aansloeg, 't geen my eene pynelyke ontwaking veroorzaakte. [97]

N° 193. Den 31. Augustus 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Quis hoc non videt, desideriis ista condiri omnia?
Darius in fuga, cum aquam turbidam, & cadaveribus inquinatam bibisset, negavit unquam se bibisse jucundius.[1]
CICERO.

MYN HEER,

HEt staat my niet voor, by iemand der Heeren Spectator-schryvers in wat taal het ook mogt weezen, een Vertoog geleezen te hebben, over de *viesheid in spys en drank*, hoe grillig dit gebrek ook zy, en hoe lastig voor die geenen, die zig van 't zelve laten overheeren, en voor anderen, die derzelver malle stuipen verpligt zyn te verdragen.

De viesheid is, myns bedunkens, *eene zeekere afkeer, die men gevoeld, tegens eenige spys of drank, ontstaande of uit de dadelyke gewaarwording, of alleen uit de verbeelding, dat 'er iets in is, 't geen men niet gewoon is daar in te vinden, en in ons eene onaangenaame smaak zoude kunnen verwekken, of wel iets vuils en onreins, 't welk in ons walging mogte veroorzaaken*. Zo dra by voorbeeld als een schotel 'er anders uitziet, als men gewend is of dat men een vliegje, of veezeltje in 't eeten gewaar word, zal in veelen deeze gril werkzaam worden. Aldus heb ik dikwils gezien, dat men liever een kom van de geurigste kandeel,[2] of van

1 "Wie zie niet dat dit alles zyn grond heeft in 't verlangen? Darius toen hy vlugtte, wanneer hy troebel water dat door de lyken besmet was, gedronken had, heeft ontkend immer aangenamer drank geproeft te hebben." Cicero, *Tusculanae disputationes* V, 97.
2 Kruidige warme drank met wijn, eieren en suiker.

het krachtigste vleischnat wilde weg[98]werpen, dan 'er den mond aanzetten, na dat men 'er een klein hairtje in gevonden had; en op gelyke wyze is niet zelden een dropje kaarssmeer door het stooten tegens een kandelaar in een bak met patrysen gevallen, de bespottelyke oorzaak geweest, dat de dienstboden hun hart ophaalden met het geen, waar naar hunne Heeren gewatertand hadden, en voor 't welk zy handen vol geldt hadden uitgegeeven.

Niet alleen is men vies, wanneer men weezentlyk iets onaangenaams, of gewaand onreins in eeten of drinken ontdekt, maar veele krygen ook door 't bloot overdenken van de mogelykheid, dat 'er iets diergelyks in mogt schuilen, een afkeer tegens 't geen het bekwaamst is om de tong te streelen. Niet weinige menschen zyn 'er, die naauwlyks iets durven nuttigen, ten zy door hunne eige handen, of voor 't minst onder hun opzicht toebereid, uit enkele vreeze, dat 'er anderzins eenige vuiligheid, door de morsigheid, of agteloosheid der booden mogt in geraakt zyn. Anderen weder zullen nimmer roggenbroot proeven, om dat de ingebeelde onreinigheden, onder de bruine of zwarte kleur van 't zelve, zig voor het oog verschuilen kunnen, en geen kroppen of kors durven nuttigen, om dat het wel zou kunnen gebeuren dat 'er een padde op gezeeten had.

Nooit zoude ik myne gedachten genoomen hebben over deeze viesheid te schryven, waar ik niet door de getuigenis van verstandige, en oplettende menschen, en zelfs door myne eige ondervinding, verzeekerd, dat ze in veele, zo niet in de meeste, voorvallen verwinnelyk is. Ik wil niet ontkennen dat 'er een aangeboore afkeer in zommige gesteldheden, tegens zeekere voorwerpen werd gevonden, die voor onverbeterlyk moeten gehouden worden, zo lang die gesteldheden zelf niet veranderen, 't geen van de uiterste zeldzaamheid is. Aldus heeft niet lang geleeden, een Bisschop in Engeland teekenen van zo eene natuurlyke strydigheid tegens een kat gegeeven, dat hy in zwym viel, zig bevindende in een zaal, alwaar een doode kat, by geval, tusschen het houten beschot, en de muur gespykert was; en zo zyn 'er verscheide luiden, die men niet beschuldigen kan van aan malle kuuren verslaaft te zyn, en nogtans onder de dwinglandy leggen van een' dierge[99]lyke afkeer tegens kaas, meloenen, muskus, en zelfs tegens de geur der liefelykste bloemen. Dog daar is een groot onderscheid tusschen eene natuurlyke en dienvolgens onverwinnelyke afkeer, en zulk eene die spruit uit eene laffe toegeevendheid aan ydele harsschenschimmen, en malle grillen, die tot eene hebbelykheid aangroejen. Aan

den volgenden reegel, meen ik, dat men de verscheidenheid van deeze *antipathien* toetsen kan: Wanneer voorwerpen heimelyk tegenswoordig zynde, zonder dat 'er om gedagt word, en zonder dat de zinnen dezelven gewaar worden, in de lyders walging, ongemak, of onpasselykheid, veroorzaken, is zulks een onfeilbaar teeken van eene natuurlyke, en onverwinbare tegenzin; Een vaste blyk, in tegendeel, dat het niets anders is als eene hebbelyke grilligheid, die te boven is te komen, doet zig op, wanneer die tegenzin nooit voor den dag komt, dan wanneer de gehaate voorwerpen zig gevoelig aan de zinnen openbaaren, of de verbeelding kragtelyk aandoen. Aldus zal een lyder in een kamer treedende, daar de voorwerpen van zyne afkeer verborgen zyn, aanstonds eenig ongemak gevoelen, en de vieste Griek zal zomtyds met smaak een stoofseltje oppeuselen, waar in vliegjes, en wormpjes door 't vuur als versmolten, en met de saus vermengt, aan zyn gezigt verborgen zyn.

Deze laatste soort van viesheid, die in zig zelve beschouwt voor verwinbaar geschat moet worden, heeft alleen haaren oorspronk uit de gewoonte, die niet zelden door de langduurigheid veroudert, en als in eene tweede natuur verandert, voor natuurlyk word gehouden, en niet als door de hardste middelen, gelyk als door een volstrekt gebrek van ander voedsel, en door een schreeuwende honger, kan vermeestert worden. Laffe ouders door eene al te groote zagtheid, en blinde liefde voor hunne teedere wigten geeven hun dikwils zelfs aanleiding tot zo eene hatelyke en lastige viesheid. Zy zullen de eersten zyn om de zelven aan te toonen, dat 'er een vliegje, een hairtje, 't minste veezeltje in 't eeten of drinken is, en in der kinderen tegenwoordigheid, de dienstbooden scherpelyk over hunne onoplettendheid bestraffen. Ziet men dat de kinderen uit ongewoonte of grilligheid de minste tegenzin tegens eenige kost toonen, men geeft ze terstond iets anders, of men vraagt hun zelf, wat hun best smaakt, [100] en wat ze verkiezen te eeten, en aldus heb ik jonge luiden gezien, die reeds tot jaaren van onderscheid gekomen hardnekkiglyk alle andere kost, behalven brood en booter, van de hand weezen.

Ik ben verzeekerd dat weinig menschen gebooren worden met eene natuurlyke strydigheid tegens deze of geene spys, vermids ik 'er veelen ken, die verscheide gerechten, die zy eerst meenden voor hun oneetbaar te zyn, door de aanhouding hunner ouderen, en door onthouding van andere spys, niet alleen zo ver gebragt zyn, dat ze dezelven eeten konden, maar

ook met graagte en vermaak nuttigden; 't zelfde heb ik ook in my zelven omtrent verscheide soorten van voedsel ondervonden.

Geeft men zig in tegendeel aan de viesheid over, ze zal hoe langer hoe sterker aangroejen, tot menigvuldiger voorwerpen zig uitbreiden, en voor ons zodanig den meester speelen, dat we ons zelven, en anderen, met welken wy verkeeren, tot een' ondragelyken last strekken.

Niets is bespottelyker als het gedrag van Juffrouw *Walgziek*. Dikwils is ze een ganschen morgen beezig met uit te denken wat 'er gegeeten zal worden, om dat de natuur zo weinig voedsel voortgebragt heeft, dat het geluk heeft van haar te behaagen. Eindelyk iets uitgevonden hebbende dat zy moeds genoeg heeft om te gebruiken, roept zy haar keukenmeid, bekyft, en scheld haar voor al wat leelyk is, om dat ze laatst haar schoone kalfsribbe bedorven had, door dezelve met vuile handen aan re raaken; Zy had het duidelyk kunnen proeven, en 't was de oorzaak geweest, dat zy met een hongerige maag van tafel was gegaan. Zy vraagt haar nogmaals 't geen zy wel honderd maal heeft onderzogt, of zy zomtyds in 't heimelyk niet snuift, of zy haar muts ook in de keuken opzet, en als de Meid zulks wel ernstig ontkend, beveelt zy haar voor al 't eeten zindelyk te behandelen; Eenige minuten daar na begeeft zy zig zelve naar de keuken, en blyft 'er naauwkeurig op alles acht geven, en alles doorsnuffelen, tot dat de tafel gedekt is. Zy gaat met haar huisgezin aan den dis zitten; Dog in plaats van rustig en onbekommert door te eeten, gebruikt zy haar vork om de boontjes, en peertjes stuk voor stuk om te keeren, en na te zien, of 'er niet ergens een zwart stipje of wormsteekje zig op-doet, hoewel zy die zelfde rol reeds ge[101]speelt heeft, eer het eeten op 't vuur was. Aldus eet ze eigentlyk niet, maar ze pikt hier en daar, met angst, een beetje uit, dat waardig is haar geheiligd geheemelte te raaken. Het brood snyd ze zo dun, dat men 'er door heen kan zien, o dat 'er de minste onreinigheid zig niet in verschuilen mag. Bier durft ze niet drinken, uit vreeze dat de vuile brouwers moffen de vaten niet behoorlyk wassen en spoelen. Reegenwater was goed, dog zy heeft korteling gehoort, dat men door een vergrootglas in 't zelve veelvuldige levende diertjes ontdekken kan. Wyn is nog het best, dog die moet brandschoon zyn, of zy zou 'er geen drup van proeven. Te veel wyn te gebruiken is echter schadelyk voor de gezondheid en onbetamelyk voor een fatsoenlyke Vrouw, en daarom gebruikt ze meest Chinaas appelen voor den dorst. 't Gebraad komt ondertusschen op tafel, dog daar staat geen schuimpje op, het ziet 'er wat te rood uit, en eer het mes

'er in gezet word is het reeds als te gaar en te droog veroordeelt; Op staande voet moet Griet boven komen, hoe de man ook mag verzoeken, dat zo een beuzeling geen huisgerucht mag veroorzaaken. *Heb ik je niet gezeid*, schreeuwt Juffrouw uit, met een verwoed gelaat, *dat je te veel vuur aanlei, jou ondeugende gekkin, 't Is immers of je den brand maar verbrossen*[1] *wilt om 't eeten te bederven, en of je gezworen had, my geen goeden beet te geven; ben ik ooit van myn leven, met zo een moffin van een meid geplaagt geweest. Nou ik zal je daar na wel beter spreeken enz.* Dus is zy den ganschen dag door geemelyk en verdrietig, en heeft naauwlyks het minste vermaak in haar leven. In gezelschap en aan eens ander mans tafel is 't nog veel erger; zy durft byna niets nuttigen, en, door haar walglyk kieskauwen, dwingt ze de vrienden haar t'elkens te vragen of 't eeten niet naar haar smaak is, 't geen zy uit welleevendheid genoodsaakt is te ontveinzen, met voor te wenden dat ze wat onpasselyk is en zedert eenigen tyd haar maag ontsteld voelt; Eindelyk word het nagerecht opgedist. Karssen durft ze wel eeten, als ze dezelven met eige handen geschilt heeft, maar aardbezien en framboozen, hoe zeer ook derzelver geur haare smaak uitlokt, heeft ze 't hart niet in haar mond te steeken, om dat ze dikwils van binnen door een wormpje uitgeknaagt worden.

[102] Persiken, en abrikozen zyn aan de zelfde onzuiverheid onderheevig en van aalbezien moet noodwendig de walg haar steeken, want hoe zorgvuldig men dat fruit wascht, kan 'er altyd, naar haare gedagten, nog eenig spinrag aan vast kleeven, en in diervoegen maakt zy dat een ieder haar wegens haare malle viezigheid schuwt, haat, en bespot. Ik heb haar eens gezien schielyk, en met een vervaarlyke gil de vork neersmyten, om dat ze een pietersely blaadje, op eene zekere wyze by geval in een gekronkelt voor een spinnetje aanzag; hoewel het zelve voor haar ontfouwt wierd, en aldus haar dwaling noodwendig moest verdwynen, was nogtans haar verbeelding der mate getroffen, dat ze dien ganschen middag, nog van de verdagte spyse, nog van eenige andere, het minste brokje in kon zwelgen.

Hoe verschillend van deze ondraagelyke grilligheid is de levenswyze van de mannelyke *Geenkeur*. Hy heeft zig van kindsbeen aan alle soorten van spys gewend, en zyn smaak is in het minst niet gekluistert aan lekkernyen. Hy kan niet dulden, dat iets eetbaars weggeworpen word, en om dat

1 Verspillen.

de anderen keurig zyn, vind hy goed hunne viesheid voor te komen, met zelf te eeten 't geen 'er 't onsmaaklykst uit ziet. De eerste sneede van brood en vleesch neemt hy doorgaans, zonder 't gevoel van de minste afkeer, voor zyn deel; Is 'er iets op zyn tafel, dat een ander van de hand wyst, hy zal het smaaklyk opknappen, om het voor het bederf te bewaaren. Wanneer hy te gast genoodigt is, en ziet dat de keurlykste, en kostbaarste gerechten mogelyk rond kunnen gaan, zal hy 'er, hoe ook aangeport, de hand niet aan slaan, en zig met de gemeenste schotels behelpen. Hy kluift de hoofden van de vis, en de staarten van den haring met de zelfde graagte, als de andere de lekkerste beetjes smullen. Dus maakt hy zig by alle de disgenoten bemind, ieder pryst zyne inschikkendheid, vergenoegzaamheid, en rondborstige goedhartigheid.

Zekerlyk, indien men zig van de viesheid wil laaten overheeren, is 'er niets dat men gerust gebruiken kan; zag men hoe alles, voornamentlyk in der Grooten huizen, word toebereid, hoe brood, booter, kaas, wyn, bier, gemaakt worden, en door hoe veele morsige handen de meeste dingen passeeren, eer ze met een toelacchende schyn [103] van de keurigste zindlykheid op de beste tafels koomen, vieze luiden zouden eer van honger moeten sterven, dan volstrekt zuiver voedsel te kunnen vinden. Daar in tegendeel rustige menschen, vinden ze iets onzuivers in spys of drank, het 'er koeltjes uitneemen, en 't overige zonder de minste walging gebruiken, en aldus gerust en vrolyk door eeten, zonder door malle grillen hun appetyt en smaak te stooren.

Meenigmaal heb ik met vermaak overwoogen 't gedrag van den Sweedschen Koning Karel den XII, wanneer hy zig in Moscovien bevond, by gebrek van toevoer, bykans geheel berooft, met zyn gansch leeger, van levensmiddelen, en een uitgehongerd soldaat hem een stuk zwart en beschimmeld brood dorst aanbieden, dat van haver en garst gebakken 't eenigste voedzel aan zo een groote meenigte, en dat nog schaars, verschafte. De Vorst nam het zelve zonder beweeging aan, en na het gansch opgeknabbelt te hebben, vergenoegde hy zig met op eene koele wyze te zeggen, *het is niet goed, maar 't kan gegeeten worden*.

Indien zo een magtig Koning van jongs op geleerd heeft van den overvloed in welke hy gebooren was, zig niet te bedienen, en zig met zwart uitgedroogd brood zonder de minste afkeer heeft kunnen behelpen, is het immers onwederspreeklyk, dat, wanneer men 'er by tyds by is, een zeeker slag van viesheid kan worden te booven gekoomen. Onze tong en

geheemelte zyn in de meeste opsigten van de zelfde natuur, als die van anderen. De Tartaren vinden het vleesch op zyn best, als 'er een smaakje aan is, en dat van paarden tusschen den rug van hunne rossen en den zadel gemeukt, verschaft haar de smakelykste spys; Honden, katten, en muizen, gaan by andere volken voor lekkernyen door. Ik wil niet zeggen, dat men hun hier in behoorde na te volgen. Geenzins; zo lang de Goddelyke lankmoedigheid ons overvloed van spys aanbied, moeten wy verkiezen 't geen waaraan onze opvoeding ons gewend heeft. Dog 't is voorzigtig zig van kindsbeen aan met de geringste, en zelfs met ongewoone kost eenigzins te leeren behelpen, om dat men niet weet in wat toestand men zig t'eeniger tyd kan bevinden, en het te laat is zig zulks te gewennen, wanneer de nood het reeds vereischt. Heeft de eerzugt Koning Karel bloot [104] gesteld aan 't nuttigen van bykans oneetbaar brood, niemand weet of hy tot het zelfde om de belydenis van de Godsdienst niet zal gedwongen worden, en by gebrek van nodige hardvogtigheid niet in gevaar koomen van zyn dierbaar geloof te verzaken! Al was het schoon niet om de belydenis van onzen onwaardeerlyken Godsdienst, het is onwederspreekelyk dat swaare, en langduurige beleegeringen, of een felle hongersnood ons dwingen kan de ongewoonste, en zelfs de onreinste voorwerpen voor spys te gebruiken, en dat in zulke naare gevallen, die geenen, dewelken zig 't minst aan lekkernyen, en viesheid verslaaft hebben, in staat zullen zyn het langst het uit te houden.

Niets is heilzamer, dan onze lighamen van der jeugd af eene manlyke hardigheid by te zetten, en in staat te stellen, om zig naar de moeilykste gevallen, zonder grote aandoening te schikken, de geringste spyzen door oefening des lichaams, en vermeerdering van honger smaakelykheid by te zetten, en 't nodig voedsel onafhankelyk van de kunst van ervare koks te maaken. Hier door zullen de wisselvalligheden der waereldsche zaken, de tegenspoeden, de elenden, en de armoede, die ons zo wel als anderen kunnen overkoomen, zo weinig kracht op ons hebben, en ons zo weinig smart veroorzaaken, als of wy in de laagste staat gebooren, naauwlyks een denkbeeld hadden van weelde en ongemak.

Ik bedank myn Correspondent voor zyn deftig Vertoog en voor de aanleiding die my door 't zelve gegeeven word, om op die *viesheid*, en haare remedien eenige nadere aanmerkingen in het licht te geeven.

Deze Hollandsche Spectator zal alle Maandagen en Vrydagen te bekomen zyn: Te Amsterdam, by *H. Uytwerf*; te Rotterdam, *J.D. Beman*; Delft, *A. Beman* en *Boitet*; 's Gravenhage, *C. Boucquet* en *J. vander Kloot*; Dordrecht, *Van Braam*; Leyden, *Kerchem*; Haarlem, *Van Lee*; Utrecht, *Kroon*; Middelburg, *Meerkamp*; Vlissingen, *Payenaar*, Leeuwaarden, *Strik*; Franeker, *Ennema*. &c. [105]

N° 194. Den 4. September 1733. De Hollandsche S p e c t a t o r.

Quae vis est, quae magis arceat homines ab improbitate omni, quam si senserint, nullum in delictis esse discrimen?[1]
CICERO.

't IS onmoogelyk te ontkennen, dat onder alle de Heidensche Wysgeeren geenen heerlyker en agtbaarer gedagten gevormt hebben, als de Stoïsche, raakende de deugd, dewelke zy volgens de styl van Salomon wysheid noemen; Zeekerlyk met veel regt, dewyl de deugd niets anders is, als een' *geredeneerde, en verligte waarneeming van alle pligten*, en reeden, en deugd zo naauw verknogt, en verwant zyn, dat de reeden als de *bespiegelende deugd*, en de deugd als *de werkende reeden* kunnen aangezien worden. Dat die wysheid een ryke bronader van verheeve, en verrukkende gedagten is, en door een zeekere natuurlyke harmony, in alle de gemoederen, die niet gansch verbasterd zyn, wanneer ze door driften niet werden vervoert, bekwaam is hoogagting en verwondering te baaren, blykt, op een merkwaardige wyze uit de werken van den verstandigen Horatius. Verre van die secte aan te kleeven schaamt hy zig niet zig zelven een zwyn van Epicurus kudde te noemen, en in zyne heekelschriften spant hy op verscheide plaatsen alle de kragten van zyn geest in, om de Stoïsche wysheid [106] als bespottelyk af te maalen. Dog in zyne lierzangen waar in hy den grootschen Pindarus in deszelfs vlugt tracht na te volgen, en als door eene boovennatuurlyke ingeeving vermeestert word, handelt hy gansch anders,

1 “Wat zou de menschen krachtiger van alle Godloosheid kunnen weerhouden dan wanneer zy dachten dat 'er geen onderscheid is tusschen misdaaden en misdaaden?” Cicero, *Paradoxa stoicorum*, 23.

en om zyne vaerzen zenuwen, glans en grootheid, by te zetten pronkt hy dezelven op met de verbazende denkbeelden der Stoïsche wysheid, als met zo veel flikkerende gesteentens, die aller oogen behaaglyk zyn, en ieders goedkeuring en hoogagting bekwaam zyn weg te sleepen. In die gelegendheden ziet men met de grootste luister voor den dag koomen, de hoogdravende spreuken van die strenge Wysgeeren, die hy anderzins aan de algemeene bespotting poogt over te leeveren, en die waarlyk in de eerste opzigt in hunne stellingen iets ongerymts te voorschyn brengen, waar van de reeden schynt te weezen dat de leermeesters van die Philosophie met voordagt de waarheid als onwaarschynlyk ten toon stelden om de aandagt des te meer te verwakkeren, en tot onderzoek aan te spooren Dit verrigten ze met de uitdrukkingen te berooven van den zin, die ze door 't gebruik by de menigte hadden, en dezelven een wysgeerige betekenis by te zetten, beter met haare waare oorspronk overeenstemmende. Aldus zeide *ze dat de wyze alleen Koning was*, 't geen in 't begin als belagchelyk zig voor doet; dog door *Koning* verstonden ze niet een man die gansche volkeren aan zyne wil, en zelfs grilligheid gesnoerd houd; Dog die onafhankelyk van alles behalven van zyne deugd over zig zelf eene volstrekte heerschappy voert, en niemands dwang onderworpen is; Op de zelfde wyze hielden ze staande, *dat de Wyze alleen vry is*, vermids schoon onder 't jok van eene zo gezegde slaverny gebragt, hy nooit opvolgt, als 't geen in zyne verscheide betrekkingen, door zyne eige reeden hem als een [107] pligt word opgelegt. *De pyn vermag op den wyzen niets* was nog haar zeggen, niet dat ik my verbeeld, dat ze ooit hebben willen beweeren, dat de wysheid magtig was pynelyke gevoelens te beletten door 't onderstelde lichaam tot in de ziel door te dringen. Hun meening zal buiten twyfel alleenlyk geweest zyn, dat de pyn buiten staat is de geharde deugd tot de geringste onbetaamlykheid te parssen. Zo was ook, huns bedunkens, *de wyze alleen ryk*. Dog door *rykdom* verstonden ze niet goederen die schoon bekwaam om reedelyke en bepaalde begeertens te vervullen, en in dit opzigt van eenige nuttigheid, zelden den bezitter verzadigen, en op welkers bestendigheid geen staat is te maaken, dog inwendige schatten, die den wyzen onafscheidelyk eigen zyn, aan alle zyne begeertens voldoen, en in hem een volmaakte vergenoeging uitwerken. *Des menschen ziel*, zegt Cicero, *en niet zyn schatkist kan met reeden ryk genoemt worden, schoon dezelve tot overloopens toe vervult zy; Hoe kan ik u ryk agten, daar ik u gansch leedig vind? Immers is het zeeker, dat doorgaans door rykdom ver-*

staan word, 't geen ieder naar zyn gesteldheid genoeg is. Iemand die een dogter heeft, heeft geld van noode; heeft hy 'er twee, hy moet meer hebben, en heeft hy 'er verscheide, zo worden 'er grooter zommen vereischt. Hebt gy geene dogters, gy hebt in derzelver plaats ontelbaare begeerlykheden, die in een' korten tyd de grootste schatten kunnen uitputten; Hoe zal ik u derhalven ryk noemen, dewyl gy zelf voelt dat gy gebrek lyd. Niet gierig te zyn is weezentlyk gelt; niet aan koopziekte onderworpen te zyn is een waar inkoomen. De waare schat is de deugd, die vrugtbaar en eeuwigduurend is, die nooit ontrooft kan worden, en uit schipbreuk en brand zig weet te behouden.

Dog 't geen onder hunne gevoelens, wel 't meest ongerymd, en zelfs bespottelyk voorkomt, en ook [108] op verscheide plaatsen van onzen wellustigen lierzanger als baarblykelyk buitenspoorig word uitgejouwt, is hunne stelling, dat 'er nog in deugd, nog in ondeugd de minste trappen moeten gezogt worden, en dat zonder onderscheid d'eene zo groot als d'ander is. Hoe kleeding en voedzel aan eene nooddruftige te verschaffen is dat zo een groote deugd, als door de uitgestrektste grootmoedigheid, met het waagen van zyn bloet 't geheele Vaderland uit een nakend gevaar te redden? Zyn het even groote misdaden eenig kruit van eens anders Land te rooven en zyn eigen vader een pook in den boezem te drukken? Waarlyk in 't eerste opzigt zweemt zulks meer naar 't raaskallen van dolle menschen, als naar bespiegelingen van wysgeeren; Dog zo dra men de wyze, op welke die luiden deeze hunne stellingen verklaaren, met aandagt overweegt, ziet men duidelyk, dat de zelven, volgens de betekenis die ze aan de uitdrukkingen geeven, niets onreedelyks, en zelfs heilzame waarheden behelzen; Ze hebben alleenlyk in 't oog deugdzame en ondeugende daden in zig zelf aangemerkt, en afgezondert van der zelver beweegreedenen en gevolgen; zy beschouwen de zelven als voldoende aan de wet, of de wet overtreedende. 't Geen *goed*, en 't geen *recht* is, is by hun 't zelfde: niets kan *rechter* zyn, als *recht*, en niets *beter* als *goed*, vermids 't geen, daar iets aan gebreekt, den naam van goed met grond niet kan verdienen, en, (rechtzinnig gesprooken) het niet mogelyk is verder te gaan, als aan de wet in allen deelen te voldoen. Het weezen van 't *zeedelyk kwaad* aan d'andere kant, bestaat in het afwyken van 't geen *recht* is, en in het doen 't geen *ongeoorloft* is; Nu aangaande ieder enkele daad eenvoudig in zig zelve beschouwt, moet al wat ongeoorloft is even ongeoorloft zyn, en de [109] hoedanigheid van ongeoorloft te zyn is als eene ondeelbare stip, die de

minste uitbreiding niet kan onderheevig weezen. Dit schynt terstond zo wel niet als 't vorige te vlotten; want schoon het onwederspreekelyk zy dat niets *rechter* kan weezen dan *recht*, schynt het egter handtastelyk dat iets *krommer* kan weezen als *krom*. Hier legt nu de gansche knoop van de zaal. Onze wysgeeren beschouwen met recht *ieder schreede van de regte lyn af*, als eene overtreeding, de tweede, darde, enz. hebben met de eerste niet te doen, en maaken nieuwe overtreedingen uit, en niemand onder die wysgeeren is dwaas genoeg om te ontkennen, dat drie t'zamengevoegde misdaden niet erger zyn als een. Met deugdzame daaden is 't even zo geleegen, en beide die waarheden zullen door voorbeelden oogenschynlyk blyken[.] Iemand die een behoeftigen behoorlyk ondersteunt, en een ander, die met de uiterste manmoedigheid zyn Vaderland red, zyn hier in volmaaktelyk gelyk, dat ze beiden aan de pligt van liefdadigheid voldoen. Dog in de daad van den tweede vereenigen zig verscheide waarnemingen van pligten. Hy toont zig niet alleen liefdadig, maar ook grootmoedig, onverschrokken, standvastig, en 't is een t'zamenvloed van deugden, die zyn bedryf boven dat van den ander verheerlykt; Die eens anders ooft zig toeeigend, en die zyn vader om 't leven brengt, verschillen niets wat aangaat het ondeelbaar punt van de overtreeding der wet; Dog de eerste zondigt maar eens, de tweede verscheide maalen. 't Schynt zelfs, volgens Cicero, als of hy aan verscheide doodslagen zig schuldig heeft gemaakt. Hy dood den geenen, die, naast God, hem 't leven heeft gegeeven, hy dood zyn opvoeder, hy dood zyn leermeester, in een woord hy dood den geenen, die hem de dierbaar[110]ste verpligtingen heeft opgelegt; hy is niet alleen onrechtvaardig, hy is ook wreed, en schuldig aan de verfoejelykste ondankbaarheid, zo dat zyn misdaad moet aangezien worden als een *t'zamenhoping van ongerechtigheid*. Op de zelfde wyze is het gesteld, met een dief die een' ryken berooft, zonder dat zulks de gemakkelykheid en d'aangenaamheid van deszelfs leven kan stooren, en een ander die armen het noodzakelyke ontsteelende onbarmhertigheid aan onrechtvaardigheid schakelt. Aldus is ook een huisbraak erger als eene enkele diefstal. om dat door de zelve, met eens anders goed zig te eigenen, en de publieke veiligheid te schenden, tweemaal gezondigt, en twee verscheide wetten verbroken worden.

Ik wil gaarne bekennen, dat die redeneering, in dewelke op eene afgetrokke wyze ieder daad uit haar verband genoomen, en op zig zelf beschouwt word, vry wat te fyn, en te subtiel is, voor de zeedekunde, die

van ieder schepsel moetende betracht, en by gevolg begreepen worden, op handtastelyker denkbeelden diendt te worden gevestigt. 't Is derhalven natuurlyker, en eenvoudiger, de goede en kwaade daaden, gehecht aan haare beginzelen, en gevolgen, en in haare gansche t'zamenhang te laaten, en in dien zin vast te stellen, dat deugden, van deugden, en misdaaden van misdaaden door trappen onderscheiden zyn. Dit onderscheid kan bepaalt, en begreepen worden door twee gemakkelyke grondreegels, de eerste, om zo te spreeken *uitwendig*, en de tweede *inwendig*. Volgens de eerste kan de heerlykheid van 't *goed*, en de verfoejelykheid van 't *kwaad* afgemeeten worden by de heilzaamheid van 't een, en de schadelykheid van 't ander voor de menschelyke t'zamenleving. Volgens de tweede, die in de meeste gevallen, hoewel in allen niet, met de eerste t'zamenvloeit, 't gemelte onderscheid kan gevonden worden, naar maate tot een deugdzame daad kragt des geests, en een t'zamenloop van menigvuldige treffelyke hoedanigheden vereischt worden, en naar maate een misdaad uit eene verdorve grond handtastelyk opborrelt, en een' hatelyker vereeniging van ongereegeldheden in de ziel als met den vinger aanwyst. Aldus is een weldaad aan een weldoener beweezen op ver na niet te schatten, by 't grootmoedig gedrag van iemand die door moejelyke poogingen, zyne gramschap en haat vermeesterende, den geenen, die hem zonder reeden gehoont, be[111]leedigt, en verongelykt heeft, met liefdadigheid overlaad. Aldus is het wanbedryf van een man die, door verrassing van eene ziedende gramschap, zyn beleediger in staat van tegenweer zynde bevecht en ontzielt, en anderzins een nut lid van 't gemeene best kan zyn, duizend maal verschoonelyker, als de vuile misdaad van iemand, die zyn haat met eene uitwendige vriendschap weet te vernissen, en de gelegendheid van wraakoefening, met langzame, en omzigtige schreeden naarvolgende en verspiedende, met koelen moede, en voorbedagten raad zyn' vyand onverhoeds overvalt, en den zelven weereloos, den doodsteek geeft duidelyk daar door aantoonende, dat uit zo eene wanschape, onedele, en eerlooze ziel niets als een t'zamenschakeling van snoode feyten te verwagten is.

Volgens deeze tweede grondregel is het onbetwistbaar, dat de grootheid der voorwerpen de minste invloed niet en heeft op de grootheid van goede en van kwade daaden, dewyl tot eene deugdzame behandeling van 't geringste belang, dikwils een zeldzamer t'zamenvloed van de loffelykste hoedanigheden vereischt word, als tot daaden door welken gansche landen en staaten uit de naarste toestand gered worden, en in feiten, die weinig

schynen om 't lyf te hebben, verfoejelyker kwaadaardigheid, en ongeneeslyker ongesteldheid des gemoeds doorstraalt, als in misdaden van de zwaarste gevolgen, en daar de grootste ophef van gemaakt word. Die een arm arbeidsman een gulden ontrooft, of onrechtvaardiglyk onthoud, schoon hy weet dat deszelfs elendig huisgezin op 't gevoeligst daar door staat te lyden, is in zig zelf duizend maal afgryselyker booswigt, als een ander die aan ryken aanzienlyke sommen ontsteeld. Een dwingland, zo als 'er met meenigte gebooren worden, die het maar aan magt ontbreekt, om de wreedheden van Neroos en Caligulaas uit het geheugen te wisschen, een dwingland, zeg ik, die goed moeds een onnozel wigt allerlei smart aandoet, en in deszelfs droefheid en traanen met wellust zig baad, is een ontaarder, en gruwelyker schepsel, als een' die lang gesart, en zyne afgematte gedult ontvoert, zyn beleediger den hals breekt; Men zal mogelyk staande houden, dat aangaande misdaden van de zelfde natuur, in de welken geen onderscheid van kwaden inborst bespeurt word, de grootheid van 't voorwerp, iets tot de grootheid van 't kwaad toebrengt, en dat die duizenden by [112] voorbeeld rooft strafbaarer moet gehouden worden als die zonder recht zig beuzelingen toeeigent. Ik weet wel, dat volgens myne eerste grondregel, de zaak dikwils op die wyze met reeden beschouwt word, om dat zwaare diefstallen de menschelyke t'zamenleeving zomtyds schadelyker kunnen zyn, als geringe dieveryen; dog zulks heeft geen invloed op de inwendige schult, en op de weezentlyke ongerechtigheid die de natuur van de euveldaad uitmaakt; Ook schynt het dat de wyze britsche Landaard deeze waarheid in 't oog heeft, wanneer ze den geenen die een tonne schats gestoolen heeft, zonder het minste verschil, de zelfde straf aandoet, als hem die eenige schellingen heeft gerooft. Wat derhalven het inwendige kwaad betreft, is het onwederspreekelyk, dat luiden die dagelyks door hondert kneevelarytjes hunne evennaasten stuivers, en duiten onfutselen, schoon ze met hun zelven heel wel in hun schik zyn, en door de naam van dief zig ten hoogste zouden verongelykt vinden, niet min onrechtvaardig, en even schuldig zyn, als een vagebond, die ze met vermaak, en met eene innige toejuiching, door beuls handen zien straffen. Dog deeze stoffe is zo ryk dat ze onder myne handen als aangroeit, en my dwingt, wegens haare uitmuntende nutheid, na eenige tusschenpozingen haar nog een gansch Vertoog te gunnen; In het zelfde vermeet ik my met de zigtbaarste bondigheid aan te zullen toonen, dat niet alleen, hoe men dit onderwerp wend of draait, kleine diefstallen met de grootste in de zelfde

graad van ondeugd staan, maar ook dat de grooten, in meenige gevallen, veel verschonelyker zyn, als die geenen, die men als beuzelingen, doorgaans door den vinger ziet. [113]

‘De draagstoel en de sleepkoets’. Uit: *Van hoepelrok en pruikentooi [...]* Onder red. van A.A. van Schelven. Nijkerk [1938], p. 239.

N° 195. Den 7. September 1733. De Hollandsche Spectator.

Jam redit & Virgo, redeunt Saturnia Regna,
Jam nova progenies coelo demittitur alto.[1]
VIRG.

HEER SPECTATOR.

WElk een blydschap! wy mogen ons dan eindelyk beroemen den rechten trant van salethouden gevonden te hebben, door de gulhartige openbaring van dat zoete Juffertje, 't welk uw papier van N°. 176. met haren verstandigen en vriendelyken brief gevult heeft. Een geheel gezelschap, en ik, uit deszelfs naem, bedanken haer voor de goedheid van ons een schets gegeven te hebben, zoo van hare byzondere byeenkomsten als van haer groot salet; en wy hopen ons in den aenstaenden winter daer naer te gedragen, voornamentlyk ten opzichte van het laetste, dat by de bezadigsten uit ons gezelschap van zulk een groot gewicht geoordeelt word, dat zy het noodig geacht hebben een buitengewoone byeenkomst aen te leggen; om ons door het aentoonen van dat voorbeelt te redden uit de verlegenheid, waer in wy door alle de Critiques over de Saletten geweest zyn omtrent ons gedrag, alzoo wy wel vonden dat 'er by ons veel ontbrak tot het uitmaken van een recht voordeelig gezelschap, schoon wy ons met eenen verbeelt hebben dat wy niet onder de kwaetste waren: Ja de genegentheid om volmaekter te worden, had ons in den voorleden winter byna doen besluiten onze manier van conversatie aen U E getrouwelyk mede te deelen, ten einde dat wy on-

1 “Saturnus eeuw en maegt Astrea komt gevlogen / De milde Hemel stuurt ons uit zyn' schoot om hoog / Eene andere afkomst toe.” Vergilius, *Eclogae* IV, 6-7. Vertaling J. van den Vondel.

ze gebreken volgens uwen heilzamen raed mochten verbeteren. Maer daer waren eenige die meenden dat' er U E en de weereld niets aen gelegen lag hoe wy gezelschap hielden; als wy onder malkander maer wel te vrede waren, en zorg droegen van ons gedrag zoo ver niet te laten uitspatten dat het opspraek by de weereld kon ge[114]ven, zoo wy al iets toelieten dat met den netsten regel van wellevendheid niet mogt overeenkomen: Maer naderhand bedenkende hoe ongelyk voortreffelyker het ware zich te schikken naer eene juiste welleventheid, zelfs met verlies van eenig, hoewel eenvoudig, genoegen, scheidden wy in 't voorjaer, met opzet om in den herfst nieuwe wetten onder ons zelven te maken. Wanneer nu Mevrouw *Prudentia* het Salet op zulk een ongewonen tyd had byeen verzocht, meenden sommige dat deze byeenkomst was aengelegt, om in voorraed over nieuwe ontwerpen te handelen, en zy hadden ze ook ten dien einde al meegebracht; onder welke, behalven verscheide, onzes oordeels verstandige, reglementen over het komen en henen gaen, eenige gevonden wierden, die ik U E met toestemminge van alle onze leden zal mededeelen, benevens het gene deswegen is voorgevallen. Omtrent de Mode wierd voorgestelt dat onze Juffers tot geene nieuwigheid in kleeding, kapzel en opschik behoorden te komen, niet alleen ten zy dezelve eenigen tyd in gebruik was geweest; maer dat zy vooraf behoorden te bewyzen dat de Mode die zy wilden navolgen, reets gevolgt wiert door tien of meer Juffers, die ten minsten zeven jaren ouder waren dan zy zelve. Over boeken en studie zou niemant mogen ondernemen een *decisif* oordeel te vellen, of hy moest ten minsten *in Humanioribus & in Jure*[1] de Collegien onzer Amsterdamsche Professoren een geruimen tyd hebben bygewoont, of een Bulle van *Juris utriusque*[2] of *Medicinæ Doctor* kunnen vertoonen, en daer by bewyzen dat het dispuut door geen Advokatenmaker was opgestelt, voor zoo ver zy *Juris utriusque* zyn; daerenboven zouden zy ook moeten waermaken dat zy hunne *dictata* op de Collegien zelf geschreven hebben. Men zou ook geen *Auteur* of Overzetter geleert mogen noemen, ten zy men dit met een half dozyn *testimonia* van andere voorname Geleerden kon bevestigen.

Ik kan niet denken, sprak de Heer *Eugenius* hier tegen, *dat wy die wet in ons gezelschap van nooden hebben; want, schoon men, onder reve-*

1 De colleges betreffende de menswetenschappen en het recht.
2 De beide vormen van rechtsgeleerdheid, d.w.z. wereldlijk recht (Romeins, civiel en burgerlijk) en geestelijk recht (goddelijk, kerkelijk en canoniek).

rentie, al eens wilde stellen, dat het zelve, ten ergsten genomen, een mengelmoes van wyzen en gekken was, zoo geloof ik niet dat alsdan de verstandigste onder ons, zonder tegenzeggen, zouden konnen dulden dat men den Overzetter Ghys en zyns gelyken geleert noemde: en als dit in 't byzyn van een vreemdeling voorviel, zou ik denken dat 'er wel iemant zou durven toonen dat men zyn gezonde reden [115] *niet laet over staeg werpen door een gewaenden Criticus, dien het lusten mogt het hoogste woord te voeren; en ik voor my (al zoudt gy allen my voor een wyshoofd aenzien) ik zou meenen dat ik dit aen 't fatsoen van 't gezelschap verpligt was, veel meer dan eene gewaende toegevenheid in een dubbelzinnig antwoord, dat een ander in twyfel liet of wy allen even gek waren*. Wyders wierd 'er voorgestelt dat men om door het algemeene woord van *Rytuigen*, niet te kort te doen aen 't fatsoen van luiden die eigen koetzen en sleden houden; aen de meiden en knechts van den huize zou belasten, dat zy wel distinctelyk in de kamer zouden komen zeggen: *Mevrouw daer is uw koets Coupé,*[1] *Myn Heer, daer is uw Zwemmer,*[2] *Heer Doctor, daer is uw kales;*[3] *Mevrouw, daer is uw eigen slêe,*[4] *Mejuffer, daer is een huursleê voor je*, enz..... *Wel hola! wel hola!* voer hier iemant wat al te driftig op in, *rekenen wy dan malkander niet egaal in de conversatie ..... Zekerlyk ja, Mevrouw*, was het antwoord: *Maer moet een sleeper*[5] *zoo veel eer hebben dat zyn sleepkaros word gelyk gesteld met de Rytuigen, waer van zich Myn Heer en Mevrouw bedienen? Behoort men dit te dulden? en staet het niet veel ordentelyker voor vreemden, die by toeval in ons gezelschap worden toegelaten, dat onze dienstboden distincte kennis hebben van de Rytuigen in soorten, zoo wel als van 't onderscheid van Ombredoosjes, Quadrille-doosjes, en Petit Cent bordjes. Moet men, schoon het ons niet raekt, niet bekennen dat het hard valt zich hier over ten toon te zien stellen in een brief aen den Spectator. Al was het schoon dat dit verzuim van onderscheid by de dienstboden alleen voortkwam uit onachtzaamheid? Wy kunnen dit daer laten, en behoeven ons niet langer te bemoeyen met zelf Projecten tot verbetering van ons gezelschap op te stellen*, begon toen Mevrouw *Pruden-*

1 Gesloten rijtuig met slechts één zitbank.
2 Een overdekt, in riemen of veren hangend rijtuig.
3 Een vierwielig rijtuig, met of zonder neerslaande kap.
4 Gesloten rijtuig voor personenvervoer.
5 Koetsier.

tia, die middelerwyl gezien had dat het gezelschap voltallig was; *terwyl wy zulk een merkelyk nut kunnen trekken uit een brief van een Jonge Juffer aen den Spectator, en die voorleden vrydag is uitgekomen. Ik voor my heb 'er zulk een gevallen in dat ik meende de vryheid te moeten gebruiken van ze aen 't volle gezelschap mede te deelen. Mogelyk hebben de Vrienden 't al gelezen, maer als 't niet vervelen zoude, mochten wy 'er nog wel eens onze attentie aen geven, eer wy onze Quadrille Partyen gaen beginnen*. Terwyl had myn Heer *Prudentius* het papier reeds in de hand, en vernemende 't goedvinden van 't gezelschap, las hy den brief van Mejuffer T.H. en wy luisterden alle met veel op[116]merking. Naeulyks was hy ten einde of de Heer *Spotvogel* begon uit te bersten: *Dat lykt 'er na! zou men van 't Juffertje niet wel denken dat zy uit vryen ging naer den Heer Themistius? 't is ook recht een kolfje naer zyn hand. Geen Coquette, geen klopje,*[1] *ook geen Precieuse of Savante, maer echter onderleid in alle nutte wetenschappen, en kundig van goede boeken, vies gewislyk van Romans; in 't kort, uitgeleert in alle zaken, zoo wel als in 't Salet, en Bal, en speelreisjes! Een spiegel van welleventheid, Dames! Gelukkige Themistius, waert gy in zulke handen gevallen, eer dan in die van Gallominius en zyn gezelschap. Ik zelf begin ook al eene Platonische liefde te krygen voor 't Juffertje, en zoo ik met haer aen kennis raekte, vreeze ik geweldig voor myn hart ..... Zoet, zoet*, hervatte de vrouw van den huize, *mag men ook eens weer een beurt hebben, Myn Heer Spotvogel? als 't Mevrouw belieft*, zei deze, waerop zy voortging. *Zal men u dan nooit tot reeden brengen? en moeten de welberedeneerdste zaken zelf het voorwerp worden van uwe spotternye; Het is u meer gezegt, gy verdient niet dat men u langer dulde in een gezelschap, daer men op goede zeden gezet is. Of zoud gy op den brief niet gelet hebben? want dan moet gy eene andere tael voeren ..... Ik heb 'er wel degelyk op gelet, Mevrouw*, gaf hy ten antwoord; *maer om hier niet weer van beschuldigt te worden, zal ik het nog eens opdreunen*; gelyk hy deed met een schertsenden toon zonder naer verlof te wachten. Hy was even wel naeuwlyks tot de derde Pagina gevordert of hy veranderde van coleur, zoo wel als van stem, en toen hy het uit had, zeide hy: *Ik beken wel oprechtelyk schult, want ik ben door de reden verwonnen, en wy hebben hier een voorbeeld dat wy niet mogen verwaerloozen; maer moge-*

1 Katholieke vrouw, die, zonder in een klooster te treden, in ongehuwde staat en volgens bepaalde regels een leven ten dienste van kerk en godsdienst wenst te leiden.

lyk zal myn zwygen meer uitwerken als myn spreken, om dat ik reeds in een kwaed blaedje stae, en slechts by gratie gedult word.

Maer, Heer Spectator, om U E langer niet verdrietig te vallen met de byzondere redenwisselingen van dezen en genen uit ons Salet, zoo zal ik U E nog kortelyk zeggen, dat wy niet alleen grootelyks genoegen schepten in de manieren van 't gezelschap of Salet van Mejuffr. T.H. en hare Vrienden, maer dat wy alle verrukt en opgetogen stonden over de goedhartigheid dezer beminnelyke Juffer en hare liefde voor den welstant van 't gemeen, om welke zy geen klein gewelt zal hebben moeten doen op hare zedigheid, die haer gewisselyk langen tyd gehouden heeft in een tweestryd van gedach[117]ten, of zy zich wel moest bloot stellen voor een kwaedaerdige argwaen van eigen lof en glorie te zoeken in 't openbaren van hare deugden en bekwaemheden; dan of zy alle kwaedsprekendheid verachtende, liever in haer zelven en haer gezelschap een voorbeeld strekken moest tot het onderhouden van Saletten en byeenkomsten. Waerlyk de schael der reden heeft hier overgehelt tot het algemeene welwezen, en de geheele weereld moet haer daer voor verpligt zyn. Wat ons aengaet, wy hebben, gelyk ik gezegt hebbe, niet alleen besloten onze dankbaerheid aen haer te betuigen, maer daer ook by te voegen hoe zeer wy verlangen een plan te hebben van de verdere wetten van hare groote byeenkomsten, van welker redelykheid wy ons ten vollen verzekert houden, en wy wenschen zelf dat het ons gebeuren mocht met dit gezelschap te combineren: te meer, dewyl wy klaer uit de natuur van dat Salet kunnen merken, dat men 'er geen Tabak rookt, waer van onze Dames vreeslyk afkeerig zyn. En om aen het zelve van onze goede meening verdere verzekering te geven, kan ik zeggen dat onze Jonge Heeren van zins waren hunne goude knoppen van de Rottingen te verwisselen in gladde yvore knopjes, ten bewys dat zy van geen pronkery willen verdacht wezen. Ook spraken zy van vooral geen diamante gespen in de stropdassen te dragen; maer liever, volgens het eerste beginsel van de Mode der stropdassen, zich te genoegen met bandjes en witte gare knoopjes. Zy wilden mede wel belooven geen kanten aen de hemden of mouwen te dragen, als alleen op het bal, en wanneer men op de Comedie mocht gaen. Dit was ook al genoegzaem vastgestelt, had niet een onzer getrouwde Heeren daer tusschen gekomen, en weten aen te toonen, dat men niet te schielyk moest te werk gaen met onze Reformatie, om dat men zoo wel een spotnaem kan verwerven door gemaekte zedigheid, als door buitenspoorige nieuwigheden. Dit vond wel eenigen ingang

by de jonge luiden; maer wat 'er van worden zal moet de tyd leeren, dewyl de drift van de meesten is gaende geworden tot het besnoeyen van onnodige pracht. Kort te voren had ik nog eenige Heeren hooren zeggen dat zy weder tegens den Herfst een nieuw kleed moesten hebben; maer zy beginnen nu al te praten van het te stellen met hunne laetste winterkleeren, en van, na dezen zomer geen zyde kleeren meer te dragen. De Messieurs *Colson*, en andere voorname handschoenmakers, staen ook merkelyke schade te lyden, alzoo men het nu wel met een paer of tien Cabritte[1] handschoenen minder zal afzien dan in den voorgaenden Winter. Wat onze Juffers aengaet, zy willen het Salet van Mejuffer T.H. wel verzekering geven van hare toegevendheid, zoo wegens het toelaten van alle Heeren, die belet vragen zullen, als wegens alle andere nutte gebruiken in die byeenkomst, maer zy achten het veiliger nog niets te laten blyken van haer voornemen omtrent de kleeding en opschik, om niet voor onbestendig door te gaen, zoo zy eens wegens het een of 't ander strikje of quikje van gedachten mochten veranderen. Wy hebben ook alle veel liefhebbery voor de Schouwburg, en zouden die voorleden winter ook meer bezocht hebben, indien wy niet te kiesch geweest waren om ons gezelschap te moeten verdeelen in een of bei[118]de de hoeklogies, om dat wy het voor eene laegheid hielden zich daer mede te behelpen. Het kan wezen dat wy hier omtrent een verkeert begrip hebben, en wy willen ons ook wel beter laten onderrechten. Tot bewys dat wy mede niet afkeerig zyn van de Poëzy, en dat 'er ook onder ons Liefhebbers zyn die ze weten te behandelen, zende ik UE hier nevens een staeltje; dat wel wat gebrekkelyk kon geoordeelt worden en niet te waardeeren by de stukjes van andere uwer Correspondenten, maer het zal ten minsten toonen dat wy ons niet altyd met wisjewasjes bezig houden.

Ik blyve enz.

P.S. De Heer *Spotvogel* heeft zulke groote beloften gedaen van zyn schertzen te zullen nalaten, dat wy vertrouwen dat zyn humeur geen hinder zal doen aen de bovengemelde gewenschte vereeniging.

1 Geitenlederen.

Op Diogenes.

Diogenes, patroon der norschheid, kwam voor dezen t'Athenen eens op straet,
En Riep, “Hoort, *Menschen*, Hoort: Hier, *Menschen*, moet gy wezen.“
Elk die 't geroep verstaet
Treed toe, maer word, zoo ras hy nadert, weggedreven
Van die geroepen had,
En hoort van dit gedrag hem deze reden geven:
“Ik roep niet alles wat
Zich inbeeld *Mensch* te zyn, maer eigentlyke *Menschen*.“
Men antwoord, “wel hoe nu?
Zyn wy geen *Menschen*.” “Neen”, hervat hy, “'t waer te wenschen:
Nu vinde ik nog in U
Niet al, of niets van al dat menschen uit zou maken.
Een *Mensch* is, (spreekt men wel;)
Een dier vol reden dat zich schikt in all' zyn zaken
Naer redens hoog bevel. [119]
U dan, in tegendeel, al durft gy anders roemen;
Wien driften zyn tot raed,
Moet ik wel *Menschen* in gedaente en leden noemen;
Maer *beesten* in der daet.“
Dus sprak Diogenes, en borg (o vreemde kuren!)
Zich schielyk in een Ton.
Die koos hy voor een huis, om dat hy tot zyn buren
Geen *Menschen* vinden kon.
Nog pryst men dit zyn doen, en ook zyn Menschen zoeken
Met kaerslicht op den dag
Nog roept men wel, “gy vind, doorsnuffel alle hoeken,
Geen *Menschen* in gedrag?
Ver de allergrootste hoop van hun die Menschen heten
Is gansch, door zyne zeên,
Dien naem onwaert, en schynt der reden heêl vergeten
Ja volgt zyn drift alleen.“
Dus spreken velen nog: Maer, mag ik vrylyk zeggen,
Op geen bekwamen grond.
Diogenes gedrag is ligt te wederleggen.

Dat hy geen *Menschen* vond
t'Atheen op markt of straet, in 't midden van de menschen,
Kwam by om dat hy zocht,
Niet schepzels van Natuur, maer schepzels van zyn wenschen.
Dus was het al gedrocht,
In plaets van mensch, wat zich vertoonde voor zyne oogen.
Eens hebbende gemaekt
Beschryving in zyn geest, wat *Mensch* zou heten mogen;
Moest al van hem gewraekt [120]
En buiten het getal der *Menschen* uitgesloten
Wat yder een dus noemt:
Geen Wysgeer bleef 'er zelfs, ook Plato moest verstooten,
Hoe zeer by elk geroemt.
Maer, Hoor eens, wyze Man! 'k heb iets met u te spreken,
Met u, Diogenes:
Zyt gy wel zelf een Mensch? Dat dier is van gebreken
Gansch vry naer uwe les.
Dat dier schikt, volgens u, zich steeds naer zuivre reden.
Maer, keurt ook reden goed
Al wat u komt in 't hooft? de stuursheid uwer zeden?
Den Trots van uw gemoed?
Of is 't geen Trots dat gy alleen voor *Mensch* wilt doorgaen?
Hoor hier: gy zyt een Mensch,
Maer als gy niet meer leert, niet meer u zelf laet voorstaen
Dat Mensch kan zyn naer wensch.
De reden is dat dier ten regelmaet gegeven,
De driften ingeplant,
Het volgt nu dees, dan die, maer kan niet heilryk leven,
Houd die niet de overhand?
Acht dan verschoonlyk hem en houd als mensch in waerde
Die onvolmaektheên heeft.
Schik nimmer moetwil in, maer feilen steeds, op aerde
Geen schepzel zonder leeft.

Index

De index bevat in één alfabet persoons- en plaatsnamen, titels van zelfstandige werken van vóór 1800 en de voornaamste onderwerpen uit de inleiding en de afleveringen van *De Hollandsche Spectator* (inclusief de motto's en de bijbehorende noten). De ingangen zijn alfabetisch gerangschikt. Wanneer het zinvol is, worden de ingangen op een tweede niveau verder uitgesplitst. De hoofdingangen zijn aangepast aan de voorkeurspelling, persoons- en plaatsnamen zijn gestandaardiseerd. Buiten beschouwing blijven de naam ‘Justus van Effen’ en de aanduiding ‘(Heer) Spectator’. De paginanummers verwijzen naar de moderne uitgave.

A

A.L. 239
Aanbrengers 24, 225
Abingdon 209
Abram 307, 310
Academie 102, 138, 174, 176, 179, 234, 250
Achilles 252
Ad Lucilium epistulae morales [Seneca] 70
Adagia [Erasmus] 121
Addison, J. 11, 207
Adrastus 253, 254
Advocaten 191
Aeneis [Vergilius] 179, 313
Agamemnon 252
Agnietje 7-12, 21-23, 37-42, 107-113, 140-141
Agricola [Tacitus] 225
Alexander de Grote 71, 120
Ali Koulikan 70
Altena, P. 31
Amaril 93
Ambassadeur 327, 329
Amelia 157
Amman, J.C. 209
Amsterdam 8, 15, 24, 77, 95, 98, 186, 252, 270-272, 305-307, 311
Amsterdamse collegies 138
(vervolg Amsterdam)
Amsterdamse gezelschappen 220
Amsterdamse hospes 273
Amsterdamse professoren 358
Doelesluis 274
Jodenkwartier 274
Keizersgracht 274
Rokin 274
Schapemarkt 274
Vijgendam 270
Vijzelstraat 274

Wees- en Oudemannenhuis 94
Amsterdam (drukplaats) 17, 35, 48, 57, 69, 83, 98, 114, 127, 142, 172, 239, 263, 283, 290, 304, 312, 348
An, sint 236
Andria [Terentius] 115, 152, 218
Annales [Tacitus] 225
Antonin de wijsgeer 73
Apollo 50
Apollon 116
Apostel [Paulus] 115-117
Ardinois, J. 95
Argyrophilus 292
Aristus 230

Ars amatoria [Ovidius] 270
Artsen 95
Asinaria [Plautus] 181
Astrologist, een doorgeleerd 299
Athene 363, 364
Azië
Aziatische vorst 10

B
B..., de heer 277
Beloften 181
Beman, Adriaan 48, 57, 69, 83, 98, 114, 127, 142, 172, 239, 263, 283, 290, 304, 312, 348
Beman, Jan Daniel 48, 57, 69, 83, 98, 114, 127, 142, 172, 239, 263, 283, 290, 304, 312, 348
Bethsaïda 214
Betje 233
Beurs 270
Biberius 292
Bidens, Jan 91
Bierhuis 16
Blinden 24, 209
Bloem, J.C. 29
Boileau-Despréaux, N. 46, 219
Boitet, R. 48, 57, 69, 83, 98, 114, 127, 142, 172, 239, 263, 283, 290, 304, 312, 348
Borger, J.J. 29
Boucquet, C. 48, 57, 69, 83, 98, 114, 127, 142, 172, 239, 263, 283, 290, 304, 312, 348
Braam, J. van 48, 57, 69, 83, 98, 114, 127, 142, 172, 239, 263, 283, 290, 304, 312, 348
Brabant 104
Brandt, G. 87
Brits (zie Groot-Brittannië)
Bronkhorst, .. 95
Buijnsters, P.J. 9, 12, 14, 29, 31
Burgervrijage 7-9, 37-42, 107-114
Bijbel 132, 175, 178
Goddelijke Bladeren 318
Gods Heilig Woord 117, 295
Heilige Bladeren 203
Heilige geschriften 314
Heilige Schrift 47, 240, 261, 294, 295
Heilige Schriften 117, 318
Oude en Nieuwe Verbond 178
Psalmen 84-85, 87-90, 130
Schriftuur 115

C

C.O. 8, 143, 149
Caligula 354
Cambridge 209
Carmina [Horatius] 58, 128, 159, 194, 284, 305, 334
Cartouche 45
Catechisanten 262
Catharinus, Christophilus 24, 71, 173, 180
Cato 284, 291
Catonische statigheid 287
Cato maior [Cicero] 201, 203
Cato [Addison] 207
Cephas 116
Cereus 227, 228
Certatim, kunstgenootschap 8, 9, 23, 143, 150, 151, 276
Characters [La Bruyère] 303
Chesselden, .. 211, 214-215
Chinese theekopjes 299
Christelijk
Christelijk gedrag 117
Christelijke deugden 179, 240

(vervolg Christelijk)
Christelijke godsdienst 26, 205, 214, 288
Christelijke leidslieden 89
Christelijke menslievendheid 46
Christelijke openbaring 204
Christelijke religie 119, 159, 315
Christelijke vergadering 130
Christelijke zedekunde 206
Christelijke zedenleer 207
Christen-geloof 314
Christendom 317
Christenen 116, 118, 164, 182, 204, 207, 259, 287
Christus 116, 117, 214-216, 289
Heiland 287-288, 316
Zaligmaker 208, 214, 288
Zoon Gods 214
Chrysophilus 156
Cicero 201, 203, 247, 257, 341, 349, 350, 352
Cinna 234
Clarisse 251
Coccejanen 174
Coenraad, meester 144, 147
Collegie 321
Colson, messieurs 362
Commelinus, J. 95
Commodus 73
Coquettes 220
Corneille, P. 233
Cornelia 103
Corpus Juris 54
Correspondenten 7-9, 12-13, 23, 137-138
Corvinus 284
Crispinus, sint 260
Critobulus, Eufemus 100, 101

D

D.L.S. 98
Damon 21, 65-67, 251, 292
Darius 341
Dathenus, P. 22, 84-89
David 88
De Ira [Seneca] 205
De officiis [Cicero] 247
Debrie, G.F.L. 35, 255
Delft (drukplaats) 48, 57, 69, 83, 98, 114, 127, 142, 172, 239, 263, 283, 290, 304, 312, 348
Demeter 240

Den Haag 80, 150, 233
Haagse Schoenlapper 305
Hofplaats 265, 300
Hofzetel 281
Voorhout 26, 299
Den Haag (drukplaats) 48, 57, 69, 83, 98, 114, 127, 142, 172, 239, 263, 283, 290, 304, 312, 348
Descartes, R. 177
Deventers 270
Dicta [Cato] 291
Dictionnaire portatif 324
Diefstal 25, 259, 260
Dienstboden (zie: Domestieken)
Diocletius 261
Diogenes 27, 120, 363-364
Dirk 189
Disputen 189
Domestieken 13-15, 22, 24-25, 78, 194, 199, 227, 262, 271
Domitianus 73
Dordrecht (drukplaats) 48, 57, 69, 83, 98, 114, 127, 142, 172, 239, 263, 283, 290, 304, 312, 348
Dorilas 250, 251
Drelincourt, C. 233
Dresden 146
Drollaard, de heer 168

Dronkenschap 25, 284, 287
Droom 26
Duflos, C. 35, 255
Duim, I. 94
Duitsland
Duits 170
Duitse klerk 86
Duitse liefdegevalletjes 138
Duitse poëzie 87
Duitsers 104
Moffen 145
Mofse groenigheid 78
Neder-Duitsland 104

E
Eclogae [Vergilius] 77, 84, 357
Edom 87-88
Eduard 7
Eerryk 51
Eerzucht 21, 44
Eggink, C. 29
Eleonore 253-254
Eleusinia 240
Elias, Jacob 9, 143
Elmegudi, E. 143
Elsje 249, 250
Emigranten 316
Emilia 234
Emmerich 91
Engeland (zie ook: Groot-Brittannië) 21, 60, 103, 210, 211, 342
Engels fonds 104
Engelsch schrijver 118
Engelse aardigheden 252
Engelse Spectator 202
Engelse spelen 206
Engelse zedemeester 299
Engelsen 166
London 24, 211
Ennema, J. 48, 57, 69, 83, 98, 114, 127, 142, 172, 239, 263, 283,
(vervolg Ennema, J.) 290, 304, 312, 348
Epicurus 349
Epigrammata [Martialis] 155
Epion 213
Epistulae [Horatius] 91, 188, 264, 277, 289, 327
Erasmus, D. 121
Erisichton 74
Eudoxe 248

Eugenius 358
Eunuchus [Terentius] 320
Europa 72, 281, 316, 327
Evangelie 115, 296, 316
Evangelische historie 288
Evangelie van Johannes 215

F

Fabulae Aesopiae [Phaedrus] 166
Farizeërs 294
Floardus 252
Flora 307, 309
Flora's gunstelingen 311
Florus 21, 66
Fop 193
Franeker (drukplaats) 48, 57, 69, 83, 98, 114, 127, 142, 172, 239, 263, 283, 290, 304, 312, 348
Frankrijk 81, 120
Frans 88, 142, 170
Franse aardigheden 252
Franse air 233
Franse brief 263
Franse dichters 88
Franse geloofsgenoten 90
Franse konkels 299
Franse liefdesgevalletjes 138
Franse mode 300
Franse psalmen 88
Franse taal 87
Fransen 166, 269, 324
Fransman 166

(vervolg Frankrijk)
Parijs 222, 300
Fransje, vrolijk 135
Friesland 150
Friese deerne 147
Fijnen 257

G
Gabriëls, S. 7-8, 30
Galaten 22, 115, 116
Galilea 287
Galimathias 324
Gallominius 360
Garrulus 169
Geenkeur 345
Gelderland 97, 190
Geldlof, Nabal 7-10, 15-16, 23, 25, 143-150, 270-274
Geldzucht 23
Geleerde Man [uitspanning] 223
Gelegenheidsdichters 49
Geneesheren 183
Genève 90
Gerechtshof 191
Gereformeerd 115
Gereformeerden 119, 132
Germez, Adam Karelsz van 94
Ghys, D. 359
God 74, 86-87, 102, 105, 118, 153, 177, 183, 201, 259, 316
Gods eer 161
Gods hand 316
Gods Heilig Woord 117, 295
Gods voorzienigheid 206
Gods woord 89, 175, 261
Goddelijke bescherming 243
Goddelijke geboden 294
Goddelijke lankmoedigheid 346
Goddelijke Majesteit 76
Goddelijke openbaring 46, 240, 318
(vervolg God)
Goddelijke rechtvaardigheid 46
Goddelijke voorzienigheid 242, 244, 313
Godsspraken 121
Opperwezen 245
Vinger Gods 215
Vreeze Gods 102
Wille Gods 117
Godard 50

Godgeleerdheid 122, 126, 176, 178, 257
Godsdienst 26, 84, 89, 115, 117-119, 152-153, 161, 205, 214, 258, 288, 293, 313-316, 347
Godsdienstig mens 181
Godsdienstige samenkomsten 176
Godsdienstige volkeren 45
Hervormde Godsdienst 314
Mahometaansche godsdienst 313
Godsdienst der vrouwen 118
Graven 280
Gregoriaans stukje 133
Griekenland
Griek 343
Grieken 204
Grieks 17, 176, 178
Grietje 133, 249
Groenenboom-Draai, E. 30
Groot-Brittannië
Britse dames 299
Britse landaard 354
Britse natie 339
Britse Sokrates 97
Britse Spectator 98, 298
Britse voorzaat 292
Guardian, The 202
Gueridon 26
Gijzen, Jan van 305

H

H. 67
H:, Margareta van 216
Haarlem 26, 223, 305
Haarlemmer tryomfant 308
Haarlem (drukplaats) 48, 57, 69, 83, 98, 114, 127, 142, 172, 239, 263, 283, 290, 304, 312, 348
Haarlemmerdijkse welsprekendheid 150
Hansbeuling 164
Harderwijk 50
Harlekijn 164
Hebe 50
Hebreeuws 177, 178
Heidenen 204-206, 313
Heidens
Heidense deugd 208
Heidense gebeurtenissen 206
Heidense wijsgeren 349
Heidense zedekunde 206
Heidense zedelessen 258
Heidense zedenleer 204
Heilke Mems 7-10, 15-16, 25, 147, 149-150, 271-272, 274-275
Hekuba 49
Helmans, D. 95
Helwig, J. 31
Hendrik 151
Hendrik IV 299
Herbergen 162
Heroides [Ovidius] 37
Hertog van Savoye 332
Hierokles, Nicias 106
Historie van de Nederlandsche Reformatie 87
Hof
Hofplaats 265, 300
Hofzetel 281
Hoveling 328
Hovelingen 268
(vervolg Hof)
Hoven van Europa 281
Vorstelijke hoven 227
Holland 54, 190
Hollanders 71, 145
Hollands 96
Hollands karakter 100
Hollandsche Spectator 98
Hollandse Tempe 253
Hollandse zinnen 99

Homerus 289
Hoogmoed 91, 121
Horatius 11, 58, 91, 128, 136, 159, 188, 194, 264, 277, 284-285, 289, 305, 327, 334, 349
Hottentotten 131
Houttuin, F. 29
Howart, mevrouw 118
Huisboden (zie: Domestieken)
Hussein, Scha 10-11, 21, 23, 70, 74-76, 141
Huwelijk 23, 64, 152
Huwelijkse voorwaarden 112
Huwelijksgedichten 55
Huydecoper, B. 136
Huysum, J. van 93
Hyacintenhandel 307, 311
Hylas 292
Hymen 50

I

India 71
Infante van Spanje 332
Inquisitie 75
Isabel 253-254
Israël 313
Italië
Italiaan, zekere 269
Italiaans portret 222
Italianen 166

J

Jacob 7, 22, 109-113, 141
Jacobus 173, 178
Jakkemyntje 306
Jan 236
Jan Bidens 91
Jan, meester 209
Janhagel 281
Jantje 7, 233
Jansenist 288
Jansenisten 132
Japik 106, 306, 308, 310, 311
Jezuïtse schoolregenten 92
Joden 120
Johannes den Doper 215-216
Jonkertjes 13, 21, 220
Joost 9, 16, 144, 147, 149, 150, 238, 270, 272-274
Julia 7
Justitie 246
Juvenalis 43, 183

K

Kaatje 234-237
Kamenierster 147
Kamilla 292
Kampechiehout 96
Kanaän 287
Karel XII 346, 347
Karelsz van Germez, A. 94
Kareltje 235, 236
Katharinus, Christophilus 24, 71, 173, 180
Katholiek (zie: Rooms)
Keetje 39, 41, 108, 113
Kerchem, J. van 48, 57, 69, 83, 98, 114, 127, 142, 172, 239, 263, 283, 290, 304, 312, 348
Kerkvaders 178
Kermis 23, 159, 161, 163
Kermisvolk 194
Ketters 132
Kinderen 232
Klaas 189
Klaasbuur 112
Klaas Vaak 237
Klassieke teksten 17
Kloot, I. van der 48, 57, 69, 83, 98, 114, 127, 142, 172, 239, 263, 283, 290, 304, 312, 348
Knechten (zie: Domestieken)

Kobus 7-10, 12, 21-23, 38-41, 108, 109
Koffiehuis 16, 321
Koffiehuis, een beroemd 170
Koffiehuisgezelschap 99
Koffiehuizen 138
Komedies 159
Koning, H. 94
Koningsberger as 96
Kooplieden 96
Koopmans, J. 29
Korinna 292
Korinthiërs 116
Kroon, W. 48, 57, 69, 83, 98, 114, 127, 142, 172, 239, 263, 283, 290, 304, 312, 348
Krijgslieden 94
Kunstenaars 125
Kurassavia 252-253

L

L.V.Z. 21, 55
La Bruyère, J. de 303
Laar, L. van de 289
Laatdunkendheid 121
Latijn 17, 91, 176, 284
Lee, wed. M. van 48, 57, 69, 83, 98, 114, 127, 142, 172, 239, 263, 283, 290, 304, 312, 348
Leeuwarden (drukplaats) 48, 57, 69, 83, 98, 114, 127, 142, 172, 239,

(vervolg Leeuwarden) 263, 283, 290, 304, 312, 348
Leiden 71, 95
Leids dichtgenootschap 143
Leiden (drukplaats) 48, 57, 69, 83, 98, 114, 127, 142, 172, 239, 263, 283, 290, 304, 312, 348
Leraren 159, 164, 294
Lescailje, Kataryne 219
Lezerspubliek 9, 11, 12
Locke, John 24, 210
Lof der Vriendschap 21, 49, 53, 54
London 24, 211
Lucretia 21, 64-66, 292
Luthers 115
Lycidas 292
Lijkdichten 55
Lykoris 155

M
M.W. 8, 9, 16, 151, 276
Maassen, P. 10, 29
Machthebbers 70
Madrid 332
Magistraat 165
Magistraten 159
Marcus 214, 215
Marcus Aurelius 73
Margareta van H: 216
Maria 288
Markies 328-329
Markiezen 280
Marot, C. 87, 89
Marry 150, 306
Martialis 155
Matheus 216
Meerkamp, A. 48, 57, 69, 83, 98, 114, 127, 142, 172, 239, 263, 283, 290, 304, 312, 348
Mems, Heilke 7-10, 15-16, 25,
(vervolg Mems, Heilke) 147, 149-150, 271-272, 274-275
Mennoniet 146
Mennonieten 13, 291, 293-296
Mennoniets 115
Mennophilus 13, 26, 297
Mercuriussen 305
Merkman jr., P. 308
Metamorphoses [Ovidius] 49, 64, 107
Midas, 50
Middelburg 55

Middelburg, (drukplaats) 48, 57, 69, 83, 98, 114, 127, 142, 172, 239, 263, 283, 290, 304, 312, 348
Mieris, F. van 93
Mirliton 234
Misdaad 25, 242-244, 280
Mode 26, 298-300, 302-303, 358, 361
Moedertjes 232
Mohammed
Mahometaanse godsdienst 314
Molière 219
Molyneux, W. 210
Monday, master 209
Moor, C. de 93
Moskou 346
Moskovisch jucht 96
Muggen 26, 334-336, 338, 340
My, .. van der 93
Myzogunus 157

N

N.H.K. 106
N.N., monsieur 264
N:N: 120
Nederland 50, 93, 94

(vervolg Nederland)
Duitsche Poëzy 87
Gemenebest 128
Nederduitsch ondigt 88
Nederduitse Kerk 88
Nederlanders 166
Nederlandse dames 299
Nederlandse jeugd 71
Verenigde Nederlanden 22, 71, 73, 76
Neocles 250, 251
Nero 73, 354
Nestor 53, 252
Newton, I. 177
Nieuwesluis 223

O
Oedipus [Seneca] 209
Officiers 194
Ongelovigheid 313
Oost-Indië 97, 310
Peperland 97, 310
Oosterse gevallen 75
Oostrum, P. van 30
Orestes 250, 252
Oude Rijn 95
Oudemans, A.C. 32
Ouderdom, gelukkige 100
Overmaas, Land van 209
Ovidius 12, 37, 48, 49, 64, 99, 107, 270, 277, 298
Oxford 209

P
Paardenhandel 25, 279
Paasmaandag 134
Paaszaterdag 133
Paaynaar, G. de 48, 57, 69, 83, 98, 114, 127, 142, 172, 239, 263, 283, 290, 304, 312, 348
Pamphilus 292, 293
Pantophilus 248
Paracelsus 49
Paradoxa Stoicorum [Cicero] 257, 349
Parijs 222, 300
Paulus 22, 115-117
Paus
H. Vader 92
Pauselijk gezag 314
Pauselijke dwingelandij 317

Pauselijke Godsspraken 314
Pegasus 56
Persephone 240
Persius Flaccus 143
Perzië 21
Perzische veldheer 75
Peter, Lukas 69
Peters, W.A.M. 203
Petits Bourgeois 81
Phaedrus 166
Philodemus, John 97-98, 207, 208
Philosophical transactions of the Royal Society 211
Piet 234, 238
Pieter 236, 307, 310, 311
Pieter, meester 249
Pieterbuur 249, 260, 261
Pietje 236
Pindarus 349
Plato 46, 163, 364
Platonische liefde 360
Plautus 181, 232
Plutarchus 121
Poëzie 202
Polieucte 233
Porus, koning 71
Precieuses 219
Predikers 125
Proeve over het menschelyk verstand [Locke] 210
Proeve van Dichtoeffeningen 71
Professoren 178, 262
Protestants
Protestantse gevoelens 318

(vervolg Protestants)
Protestantse religie 318
Prudentia, mevrouw 358-359
Prudentius 360
Psalmen 84, 85, 87-90, 130
Psalmberijming 22
Punt, Jan 94
Pylades 250, 252
Pythagoras 201
Pythias 251

Q
Q.P. 54
Quichot, Don 329
Quina, A. 95

R
Rangzucht 25, 26, 265, 266, 327, 331, 332
Raphaël 93
Rechtsgeleerden 95, 190, 191
Rederijkers 274
Rederijkerij 306
Reformatie 26, 294, 314, 317
Regenten 159, 163, 164, 186
Regiment van de regenboog 81
Remedia amoris [Ovidius] 298
Remonstrants 115
Res publica [Plato] 163
Rome
Romeinen 120, 204, 284
Romeins burgerlijk recht 89
Romeinse poëten 284
Romeinse rijk 73
Rooms
Katholiek 132
Roomse kerk 119
Roomsgezinde 120
Roomsgezinde smid 91
Roomsgezinden 76
Roskammers 262, 279
Rotterdam 238
Rotterdam (drukplaats) 48, 57, 69,
(vervolg Rotterdam) 83, 98, 114, 118, 127, 142, 172, 239, 263, 283, 290, 304, 312, 348
Royal Society 24, 211
Rubens, P.P. 93
Ruynen, I. van 118

Ruysch, R. 93
Rijkdom 58
Rijssen, J. van 207

S

Saar 234
Saartje 7, 236, 237
Saksisch porcelein 146
Saletten 24, 27, 219, 221, 357-358, 360-362
Salomon 233, 349
Sancho 330
Sanderson, Nicolaus 209
Satirae [Horatius] 136
Satirae [Persius Flaccus] 143
Satyrae [Juvenalis] 43, 183
Savantes 219
Savoye 332
Schelven, A.A. van 33
Scheveningen 134
Schietspoel, Japik 308
Schilders 93
Schouwburg 223, 362
Schouwspelen 160, 161
Schrijvertjes 138
Selm, B. van 17, 31
Seneca 70, 204, 205, 209
Serbster 270
Sergestus 253, 254
Sint An 236
Sint Crispinus 260
Sluis, .. van der 94
Snaken 24, 170, 171, 320, 325-326
Snakerij 26, 320-323
Snakenburg, Theodoor van 9, 143

Sociëteiten 220
Socrates 46, 284
Sokrates, Britse 97
Sötemann, A.L. 29
Spanje 332
Spaans kaartspel 281
Spaanse graviteit 78
Spaanse wol 96
Spanjaarden 166
Spanriem, Chrispinus 135
Spectator
Britse Spectator 98, 298
Hollandsche Spectator 98
Spectator-schrijven 311
Spectator-schrijvers 341
Spectator, The 11
Spectators 138, 201, 203
Tatler, The 11
Spotvogel, mijnheer 360, 362
Spreuken Salomons 233
Steele, R. 11
Stellwagen, A.W. 29
Stoa
Stoïsche filosofie 27
Stoïsche wijsgeren 349
Stoïsche wijsheid 349-350
Stoett, F.A. 32
Strik, H. 48, 57, 69, 83, 98, 114, 127, 142, 172, 239, 263, 283, 290, 304, 312, 348
Studenten 179
Sturkenboom, D. 32
Subremont, monsieur 234
Surdus loquens [Amman] 209

T

T.H. 224, 360-362
Tacitus 225
Tartaren 347
Tatler, The 11
Telemachus 219
Tempe, Hollandse 253
Terentius 115, 152, 218, 320
Teunisbuur 193
Theater 160
Themis 50
Themistius 67, 360
Theologie 174
Theologanten 121, 179, 258

Theophilus 292
Thessalië 253
Thijsbuurs os 12
Titus 73
Tollenaars 294
Toneel 206
Schouwspelen 160, 161
Toneelspelen 203-204, 206
Toneelspelers 94
Tongerlo, K. 29
Tristia [Ovidius] 99
Troje 49
Trouw 181
Tryntje 233
Tulpenhandel 307
Turkse garen 96
Tusculanae disputationes [Cicero] 341

U

Uithuwelijken 64
Universiteit (zie ook: Academie) 176
Utrecht, (drukplaats) 48, 57, 69, 83, 98, 114, 127, 142, 172, 239, 263, 283, 290, 304, 312, 348
Uytwerf, H. 12, 17, 29, 35, 48, 57, 69, 83, 98, 114, 127, 142, 172, 239, 255, 263, 283, 290, 304, 312, 348

V

Vaak, Klaas 237
Valkenburg 209

Vals spelen 25
Vecht 100, 101
Venus 216
Verax, Candidus 186
Vergilius 77, 84, 179, 313, 357
Verkolje, J. 93
Vernedering 240
Verwer, P.A. 13, 29, 297
Viesheid 27, 341-344, 346, 347
Vlaanderen 104
Vlissingen (drukplaats) 48, 57, 69, 83, 98, 114, 127, 142, 172, 239, 263, 283, 290, 304, 312, 348
Vloten, J. van 9, 29, 143
Voetianen 174
Vondel, J. van den 77, 84, 93, 107, 357
Vos, J. 24, 216
Vredegond 292
Vriendschap 25, 247

W

Walgziek, juffrouw 344
Weekelijksche Amsterdamsche Merkuuren 305
West-Indië 252
Westerbaen, J. 298
Westfaling 78
Weyerman, Jacob Campo 11, 31
Willem III 210
Windhandel 26
Wit Jze, C. de 118
Woolston, T. 215
Wijn 25, 284-285, 287, 289
Wijsbegeerte 126
Wysgeerige verhandelingen van het Koninklyk Genootschap 211
Wijsgeren 318

Z

Zeeland 49, 54
Zeeuwen 54
Zeeuws 53
Zeeuwse auteur 21
Zeeuwse bestendigheid 56
Zelfmoord 24, 204, 206-208
Zelfmoord, theatrale 203
Zet hem op een ton 236
Zeuxis 148
Zuydam, W. 12, 32, 69
Zweedse koning 346

Zwitserse kerken 90